

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

IRK AYRIMCILIĞININ

ORTADAN KALDIRILMASI

KOMİTESİ

- Genel Tavsiyeler
- Türkiye Taraf Devlet Raporu

iHOP

İNSAN
HAKLARI
ORTAK
PLATFÖRÜMÜ

IHD
HYD
UAÖ TÜRKİYE

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER IRK AYRIMCILIĞININ ORTADAN KALDIRILMASI KOMİTESİ

- Genel Tavsiyeler
- Türkiye Taraf Devlet Raporu

ISBN: 978-975-01033-5-3

Aralık 2010

Bu yayın İnsan Hakları Ortak Platformu için Kapasite Geliştirme Derneği tarafından basılmıştır. Yayın ücretsiz olarak dağıtılmak üzere hazırlanmıştır. İHOP'a referans vermek kaydıyla, önceden izin almaksızın kısmen ya da tamamen çoğaltılabilir ve dağıtılabilir.

İnsan Hakları Ortak Platformu

Tunus Cad. No:87/8 Kavaklıdere 06680 Ankara

T.0312 468 84 60

F.0312 468 92 53

ihop@ihop.org.tr

www.ihop.org.tr

Çeviri: Bu yayındaki gayri resmi çeviri İngilizce orijinalinden İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından yapılmıştır.

Kapak: Zafer Sönmezateş

Sayfa Tasarımı: Zafer Sönmezateş

Baskı: Ece Matbaası 341 03 69 Ankara

İçindekiler

GİRİŞ	5
1. BÖLÜM:	9
BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi Hakkında	9
Irk Ayrımcılığı: Birleşmiş Milletler Harekete Geçiyor	11
2. BÖLÜM:	23
Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin Genel Tavsiyeleri	23
5. OTURUM (1972) / GENEL TAVSİYE No. 1	
MADDE 4: TARAF DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ	23
5. OTURUM (1972) / Genel Tavsiye No. 2	
MADDE 9: Taraf devletlerin yükümlülükleri	23
6. OTURUM (1972) / Genel Tavsiye No. 3	
MADDE 3: Apartheid	24
8. OTURUM (1973) / Genel Tavsiye No. 4	
MADDE 9: Nüfusun demografik yapısı	25
15. OTURUM (1977) / Genel Tavsiye No. 5	
MADDE 7: Taraf devletlerin raporlama faaliyetleri	25
25. OTURUM (1982) / Genel Tavsiye No. 6	
MADDE 9: Geciken raporlar	27
32. OTURUM (1982) / Genel Tavsiye No. 7	
MADDE 4: Irk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına yönelik mevzuat	27
38. OTURUM (1990) / Genel Tavsiye No. 8	
MADDE 1, 1. ve 4. bentler: Belirli bir ırksal ya da etnik grupla özdeşleşme	29
38. OTURUM (1990) / Genel Tavsiye No. 9	
MADDE 8, 1.bent: Uzmanların bağımsızlığı	29
39. OTURUM (1991) / Genel Tavsiye No. 10	
Teknik Destek	29
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 11	
MADDE 1: Vatandaşı olmayan kişiler	30
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 12	
Ardıl devletler	31
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 13	
Kolluk kuvvetlerinin insan haklarının korunması konusunda eğitilmesi	31
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 14	
MADDE 1, Bent 1: Ayrımcılığın tanımı	32
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 15	
MADDE 4: Etnik kökene dayalı örgütlü şiddet	33
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 16	
MADDE 9: Diğer devletlerdeki mevcut duruma atıfta bulunulması	35
42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 17	
MADDE 9: Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak üzere ulusal kurumların kurulması	36
44. OTURUM (1994) / Genel Tavsiye No. 18	
İnsanlığa karşı suçlara bakacak uluslararası bir mahkemenin kurulması	37

47. OTURUM (1995) / Genel Tavsiye No. 19	
MADDE 3: Irkçı dışlama ve Apartheid	38
48. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 20	
MADDE 5: Hak ve özgürlüklerin ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması	39
48. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 21	
Kendi kaderini tayin hakkı	40
49. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 22	
5. madde ve mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler	43
51. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 23	
Yerli halklar	44
55. OTURUM (1999) / Genel Tavsiye No. 24	
MADDE 1: Farklı ırksal, ulusal/ etnik gruplara ya da yerli halklara mensup kişiler hakkındaki raporlama	46
56. OTURUM (2000) / Genel Tavsiye No. 25	
İrk ayrımcılığının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutları	47
56. OTURUM (2000) / Genel Tavsiye No. 26	
Sözleşmenin 6. maddesi	49
57. OTURUM (2000) / Genel Tavsiye No. 27	
Romanlara karşı ayrımcılık	49
60. OTURUM (2002) / Genel Tavsiye No. 28	
İrkçilik, İrk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Sonrası Takip Notu.....	56
61. OTURUM (2002) / Genel Tavsiye No. 29	
1. Madde, bent 1 (Soy).....	59
(2004) / Genel Tavsiye No. 30	
Vatandaş olmayanlara karşı ayrımcılık.....	66
Genel Tavsiye No. 31 Ceza adalet sisteminin yönetiminde ve işleyişinde ırk ayrımcılığının önlenmesi	73
Genel Tavsiye No. 32	
İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nde yer alan özel önlemlerin anlamı ve kapsamı	89
Genel Tavsiye No. 33	
Durban Değerlendirme Konferansı takibi	101
3. BÖLÜM:	107
Türkiye ve BM İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi	107
Türkiye Taraf Devlet Raporu	107
Türkiye'ye sorulan sorular ve resmi yanıtları	157
Komitenin Nihai Gözlemleri ve Tavsiyeleri	179
İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi Nihai Gözlemleri.....	179
Komite'nin Gözlemlerine Türkiye'nin Yorumları.....	189
Ekler	193
Ek I: Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme ..	193
Ek II- Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi imzalayan ülkeler listesi (19 Nisan 2007 itibariyle).....	209

GİRİŞ

7Mart 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen ve 27 Devletin taraf olmasıyla 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe giren *Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi* 2007 yılı itibarıyla 173 Devlet tarafından onaylanmıştır. Genel Kurul, bu Sözleşmeyi kabul ederek dünya toplumuna ırk ayrımcılığıyla mücadelede önemli bir yasal araç sunmuştur. Sözleşme, ırk ayrımını tanımlamakta ve ırk, renk, soy ve ulusal ve etnik köken temelinde ayrımcılık yapmayı yasaklamaktadır. Aynı zamanda, taraf devletlerin bu tarz eylemlerden kaçınmak ve toplum içinde ayrımcılıkla mücadele için uygun önlemleri almakla yükümlü kılmaktadır.

Sözleşme uyarınca Taraf Devletler bireylere, kişi gruplarına ya da kurumlara yönelik ırk ayrımcılığı hareketleri ve uygulamalarına dâhil olmamayı ve kamu yetkilileri ve kurumlarının böyle davranmasını sağlamayı; kişi ya da kurumların ırk ayrımcılığını himaye etmeme, savunmama ve desteklememeyi; hükümet politikaları ile ulusal ve yerel politikaları gözden geçirmeyi ve ırk ayrımcılığı yaratan ya da uygulayan kanun ve düzenlemeleri değiştirmeyi ya da yürürlükten kaldırmayı; bireylerin, grupların ve kurumların gerçekleştirdiği ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve sonlandırmayı; birleşmeci ya da çok ırklı örgütler ve hareketler ile ırklar arasındaki engelleri ortadan kaldıracak diğer araçları cesaretlendirmek ve aynı zamanda ırksal bölünmeyi güçlendirme eğilimi olan her şeyin cesaretini kırmayı taahhüt etmektedir.

Taraf Devletlerin yükümlülüklerini saymak dışında Sözleşme, Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesini kurmuştur. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), Birleşmiş Milletler tarafından Devletlerin özel bir insan hakları sözleşmesi altındaki

sorumluluklarını yerine getirmek üzere gerçekleştirdikleri faaliyetleri izlemek ve gözden geçirmek için kurulmuş ilk yapıdır. Komite, uluslararası düzeyde insan haklarının korunmasını ve yaygınlaştırılmasını kurumsal olarak ve özel yetkiyle üstlenmektedir.

Sözleşme, Komite'nin her bir Devlet'in ırk ayrımcılığının mücadele etme yükümlülüğünü yerine getirmek için attığı yasal, yargısal, idari ve diğer adımları incelemesini mümkün kılacak üç prosedür oluşturmuştur. İlki, Sözleşme'ye taraf olan tüm devletlerin Komite'ye düzenli rapor sunma zorunluluğudur. Sözleşme'deki ikinci bir prosedür Devletlerin, Devletleri sözleşme ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda şikâyet edebilmesidir. Üçüncü prosedürse, ırk ayrımcılığı mağduru olduğunu iddia eden bir kişi ya da grubun Komite'ye kendi devletleri aleyhine şikâyette bulunmaları imkânını sağlar. Bu ancak ilgili devlet Sözleşme'ye taraf olduysa ve Komite'nin bu tür şikâyetleri kabul etme yetkisini tanıdığını ilan ettiyse gerçekleşebilir. (Türkiye henüz Komite'nin bu yetkisini kabul etmemiştir.)

Sözleşme'nin 9. maddesinin 2. bendine göre, Komite taraf devletlerden alınan bilgilerin incelenmesine dayanan öneri ve genel tavsiyelerde bulunabilir. Bu öneri ve genel tavsiyeler, eğer göndermişlerse taraf devletlerin yorumlarıyla birlikte Genel Kurulun bilgisine sunulur. Komite şu ana kadar, Sözleşmede yer alan insan hakları kurallarının içeriğine ilişkin 33 Genel Tavsiyeyi kabul etmiştir. Genel Tavsiyelerle raporlama yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda taraf devletleri desteklemek ve yükümlülüklerin belirli yönlerine dikkat çekmek amaçlanmaktadır.

Türkiye Sözleşme'yi beyan ve çekincelerle 2002 yılında onaylamıştır. Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair 4750 sayılı Kanun 3 Nisan 2002 tarihinde kabul edilmiş ve 9 Nisan 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Onay belgesini 16 Eylül 2002 tarihinde tevdi eden Türkiye, 19. Madde uyarınca resmen 16 Eylül 2002 tarihinde Sözleşme'ye taraf olmuştur.

Bu tarihten sonra Türkiye, Sözleşme’de tamamlanan raporlama yükümlülükleri kapsamında Komite’ye sunması gereken ilk iki raporu da içerecek şekilde, birinci, ikinci ve üçüncü taraf devlet raporlarını tek bir rapor olarak 12 Kasım 2007 tarihinde Birleşmiş Milletlere iletmıştır. (Bu belge CERD/C/TUR/3 koduyla Birleşmiş Milletler tarafından 13 Şubat 2008 tarihinde İngilizce olarak kamuoyuna açık hale getirmiştir. Her ne kadar Komite tarafından raporun Türkiye’de kullanılan anadillerde yaygınlaştırılması tavsiye edilmişse de, Dışişleri Bakanlığı tarafından bu yönde herhangi bir adım atıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Bu belgenin resmi Türkçe çevirisi Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanmadığından, Türkiye’nin Komite’ye sunduğu ülke raporu İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından Türkçeye çevrilmiştir.)

İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD), İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesinden oluşan bağımsız bir Platformdur. Türkiye’deki insan hakları hareketinin unsurlarının kapasitesinin gelişimine katkıda bulunma amacını güden İHOP, uluslararası insan hakları mekanizmalarının Türkiye’de yaygınlaşması, bilinmesi ve kullanılması konularında çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede, başta Birleşmiş Milletler bünyesindeki insan hakları mekanizmalarına ilişkin olmak üzere, çeşitli metinleri çevirmekte ve bu süreçte bunların arasında Türkiye ile ilgili olanlara öncelik vermektedir.

Bu yayındaki metinlerden Sözleşme metni dışındaki tüm metinler İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından İngilizce orijinallerinden çevrilmiştir. Yayında yer alan *Her Türü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme* metni T.C. Dışişleri Bakanlığı’nun resmi Türkçe çevirisidir. *Türkiye Taraf Devlet Raporu* ve *Türkiye’nin Resmi Yanıtları* başlıklı metinler T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır, ancak resmi Türkçe çevirileri yayımlanmamıştır. Bununla beraber, raporun hazırlanma sürecinde Türkiye’deki ilgili sivil toplum örgütleri ya da raporun kapsamında olan kişi ve grupları dâhil edecek girişimlerde bulunulmamış; sadece resmi kamu kurumlarının katkı sunabildiği ve sivil alanın dışarıda bırakıldığı bir yöntem izlenmiştir.

Bu yayındaki bütün metinlere Komite'nin internet sayfası üzerinden erişilmiştir. Sözleşme metni dışındaki diğer metinlerinin hiçbirinin resmi Türkçe çevirisi mevcut değildir. Her ne kadar Komite tarafından raporun Türkiye'de kullanılan adillerde yaygınlaştırılması tavsiye edilmişse de, T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından bu yönde herhangi bir adım atıldığına dair bilgi bulunmamaktadır.

Yayının ilk bölümünde, Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin çerçevesini anlatmak üzere BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan 12 No'lu İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı yer almaktadır. İkinci bölümde, Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi tarafından bugüne kadar yayımlanan 33 Genel Tavsiyeye yer verilirken, üçüncü bölümde Türkiye Taraf Devlet Raporunu, Türkiye'ye Sorulan Sorular ve Resmi Yanıtları, Komite'nin Nihai Gözlemleri ve Tavsiyeleri ile Komite'nin Gözlemlerine Türkiye'nin Yorumları yer almaktadır. Ekler bölümünde de Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesi ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi imzalayan ülkeler listesini bulmak mümkündür.

Dileğimiz, bu yayının insan hakları alanında çalışan kişi, kurum ve örgütler için yararlı bir başvuru kaynağı haline gelmesidir.

1. BÖLÜM:

BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi Hakkında

Uluslararası düzeyde insan haklarının korunması ve yaygınlaştırılmasının kurumsal ve özel yetkili bir yapı tarafından üstlenebilmesi bakımından Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD) bir ilktir. Öyle ki, Birleşmiş Milletler tarafından Devletlerin özel bir insan hakları sözleşmesi altındaki sorumluluklarını yerine getirmek üzere gerçekleştirdikleri faaliyetleri izlemek ve gözden geçirmek için kurulmuş ilk yapıdır.

4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe giren *Her Türü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme*'si çerçevesinde faaliyet gösteren Komite'nin kurulması uzun bir sürece dayanır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun sosyal, insani ve kültürel sorunlarla ilgili komitesi, uygulama araçları olmaksızın Sözleşme'nin gerçekten etkili olmayacağından hareketle CERD'in kurulmasını Sözleşme'ye ekleme kararı almıştır.

Komite, Sözleşme'deki ifadeyle, "tarafsızlıkları ve yüksek ahlaki duruşlarıyla tanınan 18 uzmandan oluşur". Komite'nin üyeleri dört yıllık bir süre için Sözleşme'ye Taraf Devletler tarafından seçilirler. Seçimler iki yıllık aralarla üyeliklerin yarısı için yapılır. CERD'in oluşumunda dünyadaki farklı coğrafi bölgeler, farklı uygarlıklar ve adalet sistemlerinin adil temsiliyetine dikkat edilir. CERD özerk bir yapıdır. Komite'deki uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla seçilirler. Üyeler azledilemezler ya da kendi istekleri dışında değiştirilemezler. Sözleşme'ye

uygun olarak kendi iç tüzüklerini oluştururlar ve dışarıdan asla talimat almazlar.

Sözleşme, CERD'in her bir Devlet'in ırk ayrımcılığının mücadele etme yükümlülüğünü yerine getirmek için attığı yasal, yargısal, idari ve diğer adımları incelemesini mümkün kılacak üç prosedür oluşturmuştur. İlki, Sözleşme'ye taraf olan tüm devletlerin CERD' düzenli rapor sunma zorunluluğudur. Sözleşme'deki ikinci bir prosedür Devletlerin Devletleri sözleşme ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda şikâyet edebilmesidir. Üçüncü prosedürse, ırk ayrımcılığı mağduru olduğunu iddia eden bir kişi ya da grubun CERD'e kendi devletleri aleyhine şikâyette bulunmaları imkânını sağlar. Bu ancak ilgili devlet Sözleşme'ye taraf olduysa ve CERD'in bu tür şikâyetleri kabul etme yetkisini tanıdığını ilan ettiyse gerçekleşebilir. Türkiye henüz Komite'nin bu yetkisini kabul etmemiştir.

2002 yılında Sözleşme'ye taraf olan Türkiye ilk raporunu 2007 yılında Komite'ye sunmuştur. Komite tarafından 16 Şubat - 6 Mart 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen yetmiş dördüncü oturumunda değerlendirilen raporla ilgili Komite'nin nihai görüşleri ve tavsiyeleri ile Türkiye'nin bunlara yönelik ilk yorumları yayınlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi ile ilgili daha fazla bilgi Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin internet sitesinden edinilebilir (www.ohchr.org).

İrk Ayrımcılığı: Birleşmiş Milletler Harekete Geçiyor

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnsan Hakları Bilgi Belgeleri No. 12¹

“Birleşmiş Milletler’in amacı (...) ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamaktır.”

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Giriş bölümünden alıntı)

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar...”

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Madde 1)

Birleşmiş Milletler kurulduğundan beri birbiri ardına gelen bir beyanname, antlaşma ve sözleşmeyle Devletler insanlık ailesinin tüm üyelerinin eşit ve vazgeçilmez haklara sahip olduğunu kabul ettiler ve bu hakları sağlama ve koruma sözü verdiler.

Ancak, ırk ayrımcılığı insan haklarının tamamen gerçekleşmesinin önünde tökezletici bir engel olarak durmaktadır. Bazı alanlarda gerçekleşen gelişmelere rağmen, ırk, renk, soy, tabiiyet ya da etnik kökene dayalı ayırım, dışlama, kısıtlama ve tercihler çatışma yaratmaya ve sözü edilmeyen acı ve yaşam kaybına neden olmaya devam etmektedir.

İrk ayrımcılığının sunduğu tehlikelerden daha az olmayan temel adaletsizlik Birleşmiş Milletleri ırk ayrımcılığının önlenmesini eylemlerinin bir hedefi haline getirmesini sağlamıştır.

İrk ayrımcılığına dair kaygıların Uluslararası düzeyde tırmanması 1963 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun dört temel prensibi ortaya koyan Her Türü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Bildirgesi’ni kabul ederek resmi adımı atmıştır. Bu adımlar:

İrksal farklılıklar ya da üstünlüklere dayalı tüm öğretiler bilimsel

¹ Belgenin orijinali <http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/fs12.htm> internet adresinden temin edilebilir.

olarak yanlıştır, ahlaken kınanır, sosyal açıdan adaletsiz ve tehlikelidir ve teori ya da pratikte gerekçelendirilemez.

İrk ayrımcılığı ve daha da ötesi ırksal üstünlüğe ya da nefrete dayalı hükümet politikaları temel insan haklarını ihlal etmekte, halklar arası dostane ilişkileri, milletler arası işbirliğini ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmektedir.

İrk ayrımcılığı sadece maruz kalanlara değil, uygulayıcılarına da zarar verir.

Nefret ve bölünmeyi yaratan faktörler olan ayrıştırma ve ayrımcılıktan kurtulmuş bir dünya toplumu Birleşmiş Milletlerin temel amacıdır.

1965 yılında, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi kabul ederek Genel Kurul dünya toplumuna yasal bir araç sunmuştur. Sözleşme, Devletlerin onaylayarak ya da geçiş yaparak Taraf olduktan sonra ırk ayrımcılığını ortadan kaldırmak için üstlenmeye karar verdikleri önlemleri belirler.

Sözleşme uyarınca Taraf Devletler aşağıdakileri taahhüt etmiştir:

Bireylere, kişi gruplarına ya da kurumlara yönelik ırk ayrımcılığı hareketleri ve uygulamalarına karışmamayı ve kamu yetkilileri ve kurumlarının böyle davranmasını sağlamayı;

Kişi ya da kurumların ırk ayrımcılığını himaye etmeme, savunma ve desteklememeyi; Hükümet politikaları ile ulusal ve yerel politikaları gözden geçirmeyi ve ırk ayrımcılığı yaratan ya da uygulayan kanun ve düzenlemeleri değiştirmeyi ya da yürürlükten kaldırmayı;

Bireylerin, grupların ve kurumların gerçekleştirdiği ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve sonlandırmayı;

Birleşmeci ya da çok ırklı örgütler ve hareketler ile ırklar arasındaki engelleri ortadan kaldıracak diğer araçları cesaretlendirmek ve aynı zamanda ırksal bölünmeyi güçlendirme eğilimi olan her şeyin cesaretini kırmayı.

Sözleşme 27 ülke kabul ettikten ya da katıldıktan sonra 1969 yılında yürürlüğe girmiştir. 1990 yılının sonunda Sözleşme, Birleşmiş Mil-

letler üyelerinin dörtte üçü oranındaki 128 ülke tarafından kabul edilmiş ya da katılmıştır. Sözleşme, en eski ve fazla onaylanmış Birleşmiş Milletler insan hakları sözleşmesidir.

Taraf Devletlerin yükümlülüklerini saymak dışında Sözleşme Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'ni² kurmuştur. Bu kitapçıkta Komite'nin oluşumu, yetki alanı ve çalışması açıklanmış ve ekler bölümünde Sözleşme metni ve Taraf Devletlerin listesi verilmiştir.

Yön Gösterici bir Deneyim

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), Birleşmiş Milletler tarafından Devletlerin özel bir insan hakları sözleşmesi altındaki sorumluluklarını yerine getirmek üzere gerçekleştirdikleri faaliyetleri izlemek ve gözden geçirmek için kurulmuş ilk yapıdır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Üçüncü Komitesi (sosyal, insani ve kültürel sorunlarla ilgilenen) uygulama araçları olmaksızın Sözleşme'nin gerçekten etkili olmayacağından hareketle CERD'nin kurulmasını Sözleşme'ye ekleme kararı almıştır.

Bu bir başlangıçtı. O günden itibaren benzer oluşum ve işlevlere sahip beş komite daha oluşturuldu:³ İnsan Hakları Komitesi, Kadına Yönelik Ayrımcılığın Engellenmesi Komitesi, İşkenceye Karşı Komite, Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Komitesi, Çocuk Hakları Komitesi.

Prosedürler

Sözleşme, CERD'nin her bir Devlet'in ırk ayrımcılığının mücadele etme yükümlülüğünü yerine getirmek için attığı yasal, yargısal, idari ve diğer adımları incelemesini mümkün kılacak üç prosedür oluşturmuştur.

İlki, Sözleşmeye taraf olan tüm Devletlerin CERD'ye düzenli rapor sunma zorunluluğudur. Sözleşme'deki ikinci bir prosedür Devletlerin Devletleri şikâyet etmesidir.

2 ÇN: Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin İngilizce adı şu şekildedir "The Committee on the Elimination of Racial Discrimination" CERD kısaltması bu uzun addan oluşturulmuştur. Uluslararası alanda genelde bu kısaltmayla bilindiği için çeviride de kısaca Komite ya da CERD kısaltması kullanılmıştır.

3 Bu çevirinin yapıldığı tarihlerde burada adı geçen altı Komite'ye ek olarak Engelli Bireylerin Haklarına Dair Sözleşme'nin altında kurulacak olan yedinci bir Komite'nin hazırlıkları yapılmaktaydı.

Üçüncü prosedür ırk ayrımcılığı mağduru olduğunu iddia eden bir kişi ya da grubun CERD'ye kendi Devletleri aleyhine şikâyetinde bulunmaları imkânını sağlar. Bu ancak ilgili Devlet Sözleşmeye taraf olursa ve CERD'nin bu tür şikâyetleri kabul etme yetkisini tanıdığını ilan ettiyse gerçekleşebilir. Komite'nin bu yetkisi Şubat 2006 itibariyle 47 Devlet tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sözleşme'ye göre ayrıca söz konusu tanımayı gerçekleştiren Taraf Devletlerin haklarının ihlalinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden kişi ya da grupların dilekçelerini almaya yetkili bir ulusal yapıyı kurabilir ya da işaret edebilirler. Dilekçe sahipleri ancak böyle bir yapıya başvurduktan sonra tatmin olmazlarsa konuyu Komite'nin dikkatine getirebilirler.

(1983 yılında İkinci Irkçılık ve Irk Ayrımcılığı ile Mücadele Dünya Konferansı tarafından kabul edilen Eylem Programı'nda, Devletlerden bu tür şikâyetlerle ilgilenecek kendi ulusal prosedürlerine erişimi mümkün olduğunca kolaylaştırmaları istenmiştir. Prosedürler kamuya ilan edilmelidir ve ırk ayrımcılığı mağduru olanların bunları kullanmaları için yardım edilmelidir. Şikâyetinde bulunmak için kurallar basit olmalı ve şikâyetlerle bir an önce ilgilenilmelidir. Yoksul ayrımcılık mağdurları için hukuki ya da cezai süreçlerde yasal destek mümkün kılınmalıdır ve karşı karşıya kalınan zararlar için tazminat arama hakkı olmalıdır.)

Kendini Yönetmeyen Bölgeler

CERD, Sözleşme tarafından Birleşmiş Milletler vesayetine verilmiş bölgeler ve Kendini Yönetmeyen Bölgelerden⁴ ırk ayrımcılığı iddiasında bulunan birey ve grupların Birleşmiş Milletler yapılarına yaptıkları başvurularla ilgili görüş ve önerilerini vermekle görevlendirilmiştir. Komite, ayrıca bu Bölgelerdeki ırk ayrımcılığıyla mücadele etmek için

4 "Birleşmiş Milletler Vesayetindeki Bölgeler" ifadesi Sözleşme'nin hazırlandığı tarihlerde geçerli bir ifadedir. Günümüz itibariyle Birleşmiş Milletler vesayetine verilmiş tüm bölgeler bağımsızlığını kazandığından böyle bir bölge bulunmamaktadır. Kendini Yönetmeyen Bölgeler tanımlaması Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan bir listede yer alan bölgeler için kullanılmaktadır. Bu listede ağırlıklı olarak okyanuslardaki küçük ada bölgeleri yer almaktadır.

yasal, yargısal, idari ve diğer önlemlerle ilgili diğer Birleşmiş Milletler yapıları tarafından sağlanan raporlara ilişkin görüş ve tavsiyelerini verir.

Üyelik

CERD, Sözleşme'deki ifadeyle, "tarafsızlıkları ve yüksek ahlaki duruşlarıyla tanınan 18 uzmandan oluşur". Komite'nin üyeleri dört yıllık bir süre için Sözleşme'ye Taraf Devletler tarafından seçilirler. Seçimler iki yıllık aralarla üyeliklerin yarısı için yapılır.

CERD'in oluşumunda dünyadaki farklı coğrafi bölgeler ve aynı zamanda farklı uygarlıklar ve adalet sistemlerinin adil temsiliyetine dikkat edilir.

Özerklik

CERD özerk bir yapıdır. Komite'deki uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla seçilirler. Üyeler azledilemezler ya da kendi istekleri dışında değiştirilemezler. Sözleşme'ye uygun olarak kendi iç tüzüklerini oluştururlar ve dışarıdan asla talimat almazlar.

Ancak, Birleşmiş Milletler ile olan ilişkileri açıktır. Komite, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve kabul edilen bir Sözleşme altında kurulmuştur. Cenevre'deki İnsan Hakları Merkezi'nde bulunan sekreteryası Birleşmiş Milletlerin olağan bütçesinden sağlanmış ve karşılanmaktadır. Harcamaları ilgilendiren herhangi bir teklif CERD tarafından onaylanmadan önce Genel Sekreter'e danışılmalıdır. Yılda iki kere gerçekleştirilmesi planlanmış olan Komite toplantıları genellikle Birleşmiş Milletlerin New York'taki Genel Merkezi'nde ya da Cenevre'deki Birleşmiş Milletler ofisinde gerçekleştirilir.

CERD, faaliyetleriyle ilgili olarak Genel Sekreter aracılığıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na rapor sunar ve Genel Kurul'a bağlı Üçüncü Komite ile diyalog kurar. Ek olarak, CERD "BM Vesayet Konseyi"⁵ ve "Koloni Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi Hakkında Bildirinin Uygulanmasına İlişkin Durum Özel Komitesi" ile

5 BM vesayetinde bölge kalmadığı için, BM Vesayet Konseyi, 1994 yılı itibariyle çalışmalarını durdurmuştur.

iş birliği içinde çalışır. CERD'nin ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü ve UNESCO ile işbirliği anlaşmaları bulunmaktadır.

CERD İş Başında

Taraf Devletler, aradaki iki yıllık periyotlardaki güncelleme raporlarıyla birlikte her dört yılda bir Komite'ye kapsamlı raporlar sunmalıdır. Komite'nin önüne incelemesi için bir rapor geldiğinde, ilgili ülkeden bir temsilci raporu sunabilir, uzmanların sorularına cevap verebilir ve uzmanların yaptıkları gözlemlerle ilgili yorumda bulunabilir. Komite'nin Genel Kurul'a sunduğu rapor bu süreçleri özetler ve fikir ve tavsiyelerini sunar.

CERD, 1970 ve 1991 yılları arasında 73 adedini ek bilgi almak amacıyla istediği 882 rapor almıştır.

Komite, ilk günden beri bu raporların doğası ve amacıyla ilgili çok sayıda yanlış düşünceyi gidermek zorunda kalmıştır. CERD, bir hükümet sınırları dâhilinde ırk ayrımcılığının olmadığına inansa dahi, Sözleşme'ye bir Taraf Devlet olarak kapsamlı ve diğer düzenli raporları sunmak zorunda olduğuna işaret etmiştir.

Diğer bir yanlış bilgi ise sınırları içinde ayrımcılığın gerçekleşmediğine inanan bir Devlet'in Sözleşme'yi etkin kılmakla yükümlü olmadığı yönündedir. CERD, Sözleşme'nin sadece şu anki uygulamalara yönelik olmadığını, ayrıca gelecekte ortaya çıkabilecek sorunlara da yönelik olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple, Sözleşme'yi onaylamakla tüm Taraf Devletler Sözleşme'deki koşulları ulusal hukuklarına aktarmayı üstlenmişlerdir.

Bazı raporlar Sözleşme'nin bir ülkenin yüksek hukukunun parçası olması durumunda başka bir yasama faaliyetine gerek olmadığı yönünde bir izlenim vermiştir. Ancak, Sözleşme belirli eylemlerin cezalandırılabilir kılınmasını gerektirmekte ve eğitim, kültür ve bilgi alanlarında harekete geçme çağrısı yapmaktadır. Benzer biçimde, bir Taraf Devlet ülke anayasasında ırk ayrımcılığını kınayarak Sözleşme'deki yükümlülüklerini yerine getirmiş olmaz.

Belirli vakalarda, raporlar yasama faaliyetlerine odaklanmış ve

ırk ayrımcılığını ortadan kaldırmak için yargısal, idari ve diğer adımları ihmal etmiştir, ya da ayrımcılık karşıtı yasaların metinleri eklenmemiştir.

CERD, raporlarını hazırlamaları için Taraf Devletlere bir rehber hazırlamış ve sıklıkla ek bilgi talep etmiştir. Komite, ayrıca Sözleşme'de belli maddelerle ilgili olarak uzmanların gerçekleri ortaya koymak ve görüş oluşturmak için gereksinim duyacağı bilgilerin yetersiz olduğunu gördüğü durumlarda Taraf Devletler için genel tavsiye kararları almıştır.

Devletlerarası Şikâyetler

Sözleşmeye taraf olan tüm Devletler, CERD'nin bir Devlet'in, bir diğer Devlet'in Sözleşme'yi etkinleştirmedine dair şikâyetini kabul etme ve bu şikâyet üzerine harekete geçme yetkisini kabul etmiştir. Ancak, bu prosedür ilgili taraflar için kullanılabilir başka bir prosedür varsa onun yerini almaz. Bugüne kadar, (Mayıs 1991 itibarıyla) hiçbir Taraf Devlet bu prosedürü kullanmamıştır. Prosedür, eğer başka bir yolla çözüme ulaşılmamışsa, bir arabulma komisyonunun oluşturulmasını öngörmüştür.

Bireysel Başvurular

Sözleşme'nin bir ihlalinin mağduru olduğunu iddia eden birey ya da grupların başvurularının CERD tarafından kabul edilmesine ilişkin prosedür, on Taraf Devlet'in Komite'nin bu alandaki yetkisini kabul ettiği 1982 yılında devreye girmiştir.

Komite bu tür başvuruları gizli olarak ilgili Taraf Devlet'in dikkatine sunar ve izinleri olmadığı surette başvuru yapanların kimliklerini açıklamaz. Devlet görüşlerine bir açıklama getirdiğinde ve belki de bir tazminat önerdiğinde, Komite konuyu tartışır ve ilgili birey ya da gruba ve Taraf Devlet'e iletilmek üzere öneri ve tavsiyelerde bulunabilir.

Vesayet Bölgeleri ve Kendini Yönetmeyen Bölgeler

CERD oluşturulduğu günden günümüze Birleşmiş Milletler vesayet anlaşmaları çerçevesinde Devletler tarafından idare edilenler de dâhil olmak üzere birçok Kendini Yönetmeyen Bölge bağımsızlığını ka-

zanmıştır. Yine de, halen bu tür 18 Bölge bulunmaktadır⁶ ve söz konusu topluluklar tarafından ırk ayrımcılığıyla ilgili bir dilekçe sunulduğunda, CERD'nin dilekçeyi incelemekle ve tavsiyelerle birlikte Genel Kurul'a bir rapor sunmakla yükümlüdür. Ayrıca Komite, bu bölgelere ilişkin olarak ırk ayrımcılığına dair sorunlarla ilgili raporlar hazırlar.

Komite'nin yetkisi, idare eden Devletler Sözleşme'nin tarafı olsun ya da olmasın bütün Kendini Yönetmeyen Bölgeleri kapsamaktadır. CERD'nin üç çalışma grubu sırasıyla Afrika Bölgeleri; Cebelitarık dâhil olmak üzere Atlantik Okyanusu ile Karayip Bölgeleri ve Pasifik ve Hint Okyanusu Bölgeleri ile ilgilenmektedir.

Taraf Devletler idare ettikleri Kendini Yönetmeyen Bölgeler ile ilgili ırk ayrımcılığı sorunlarına dair CERD'ye raporlama yapmakla yükümlü değildir. Bu yüzden, Komite'nin bilgileri esas olarak Vesayet Konseyi ya da "Koloni Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi Hakkında Bildirinin Uygulanmasına İlişkin Durum Özel Komitesi" tarafından ya da bu kurumlar için hazırlanan raporlardan gelmektedir.

Komite, genellikle Kendini Yönetmeyen Bölgelerdeki ırk ayrımcılığı sorunlarına dair bir anlayışa ulaşmakta ve bunları çözmek için tavsiyelerde bulunmakta kendini engellenmiş hissetmektedir. Aldığı raporların çoğunluğu öncelikli olarak ırk ayrımcılığı dışındaki konularla ilgilenmektedir ve bu raporları sağlayan yetkililer ayrımcılık karşıtı önlemler almakla ya da bu önlemleri yürütmekle yasal olarak sorumlu değildir. CERD bu alandaki sorumluluklarını yerine getirmek için gereken daha kapsamlı bilgiye erişmek için tekrar tekrar başvuruda bulunmuştur.

Kamuoyunu Harekete Geçirmek

Taraf Devletlerin eğitim, öğretim, kültür ve bilgi alanlarında önyargılarla savaşmak ve milletler ve ırksal ya da etnik gruplar arasında anlayış, tolerans ve dostluğu yaygınlaştırmak için harekete geçme taahhüdünü vermesi Sözleşme'nin bir özelliğidir.

⁶ BM standartlarına göre bu bölgelerin sayısı günümüzde daha da azalmıştır. Bir kısmı bağımsızlığını kazanmış, bir kısmı da idare eden devletlerle farklı ortaklık anlaşmaları imzalamıştır.

Birleşmiş Milletler, Uluslararası Irkçılık ve Irk Ayrımcılığı ile Mücadele Yılı'nı(1973) birbiri ardına iki Irkçılık ve Irk Ayrımcılığı ile Mücadele On Yılı (1973–83 ve 1983–93) ilan ederek takip etmiştir. 1978 ve 1983 yıllarında Birleşmiş Milletler himayesinde iki adet Irkçılık ve Irk Ayrımcılığı ile Mücadele Dünya Konferansı düzenlenmiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması çabalarında oluşturulan en geniş şekilde kabul edilmiş kalıcı yapı olarak CERD bütün bu inisiyatiflerle en yakın şekilde ilişkilendirilmiştir. Komite, İnsan Hakları Merkezi tarafından düzenlenen ırk ayrımcılığı ile ilgili seminer ve atölye çalışmalarında temsil edilmiştir.

Konferanslar ve On Yıllara katkı olarak Komite tarafından çalışmalar yayımlanmıştır. Bu çalışmalar ırk ayrımcılığına yönelik teşviklerin ve ırk ayrımcılığı eylemlerinin yok edilmesi için tasarlanmış önlemleri; eğitim, öğretim, kültür ve bilginin ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması için bir araç olması ve Komite'nin kendi faaliyetlerini incelemektedir.

Etki

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi ve CERD'nin yirmiye aşkın yıl boyunca Taraf Devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmek için nasıl harekete geçtiklerine dair raporları düzenli olarak gözden geçirmesi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Çeşitli ülkelerde bu olumlu sonuçlar arasında aşağıdakiler vardır:

Irk ayrımcılığını yasaklayan hükümleri dâhil edecek şekilde ulusal anayasalarda yapılan değişiklikler;

Mevcut yasa ve yönetmeliklerin ırk ayrımcılığını devam ettirme eğiliminde olanları değiştirmek üzere sistematik olarak gözden geçirilmesi ya da Sözleşme'nin gerekliliklerini yerine getirmek için yeni kanunların yürürlüğe konulması;

CERD'nin önerileri çerçevesinde yasalarda değişiklikler yapılması; Irk ayrımcılığının cezalandırılabilir bir suç haline getirilmesi;

Adalet, güvenlik, siyasal haklar ya da kamunun kullanımına açık yerlere erişimde ayrımcılığa karşı yasal garantilerin oluşturulması;

Eğitim programları;

İrk ayrımcılığı sorunları ile ilgilenmek ve yerel halkların çıkarlarını korumak üzere yeni kurumların oluşturulması;

Yasalar ya da idari uygulamalarla ilgili planlanan değişikliklerle ilgili olarak görüşlerinin dikkate alınacağını belirterek Komite'ye önceden danışılması.

Taraf Devletlerin ırk ayrımcılığına ilişkin politikalarının Uluslararası bir forumda mesul olduğu gerçeği ulusal kanun ve uygulamaları Sözleşme'nin hizzasına getirmek için bir destek görevi görmektedir. Geçen yıllar boyunca CERD ve Taraf Devletler karşılıklı bir güven ortamı kurmuştur; Komite'nin tavsiye ve isteklerine genellikle ciddi önem verilmektedir.

Sorunlu Alanlar

Komite, ırk ayrımcılığını daimi olarak Uluslararası gündemde tutarken çalışmalarına engel olan ve görevlerini yerine getirmesini zorlaştıran iki sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Birincisi, bazı Taraf Devletlerin düzenli raporlarını sunmaması ya da geciktirmesidir. Buna yönelik olarak insan hakları raporlaması alanında yetkin olan yerel çalışanların yokluğu ve insan hakları alanına dair giderek artan sayıdaki Uluslararası raporlama sorumluluklarını karşılamanın yarattığı iş yükü de dâhil olmak üzere çeşitli sebepler öne sürülmektedir.

Komite'nin görüşü, Taraf Devletlerin raporlarının kendi izleme görevinin kilit bileşeni olduğu yönündedir. Irk ayrımcılığının devam ettiği ve ani parlamalardan çabuk etkilenebildiği gerçeği dikkatli ve düzenli izlemeye yönelik ihtiyacının altını çizmektedir.

İkinci bir sorunsal finansaldır. CERD kurulduğunda Birleşmiş Milletler genel bütçesinin değil, Taraf Devletlerin Komite üyelerinin masraflarının sorumluluğunu üstlenmesi kararı alınmıştır. Bunu yaparkenki düşünce uzmanların bağımsızlığını koruma altına almak için bir araç olmasıydı. İlgili Devletlerin üzerine düşen miktarlar küçük olduğu halde, birçoğu bu sorumluluklarını gerçekleştirmekte gecikmektedir. 1985 yılının sonuna kadar aradaki boşluk Birleşmiş Milletlerin genel bütçesi

aracılığıyla kapatılmıştır. Ancak o zamandan beri Birleşmiş Milletler mali zorluklar nedeniyle destek olamamaktadır ve her yıl üç haftalık iki oturum gerçekleştirmesi gereken CERD birçok durumda bu oturumları kısaltmış ya da iptal etmiştir.

İleriye Bakmak

Komite, Birleşmiş Milletlerin gayretini Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi tüm üye devletlerinin taraf olması aracılığıyla evrenselleştirmeye odaklanmasını ummaktadır. Komite kendi açısından Sözleşme'nin evrensel düzeyde uygulanması için çalışmaya devam edecektir.

İkinci bir amaçsa, Komite'nin ırk ayrımcılığı mağduru olduğunu iddia eden birey ya da grupların başvurularını kabul etme ve inceleme yetkisini tanıyan Devletlerin sayısını arttırmaktır.

Komite, yakın gelecekte Taraf Devletlerin dört alanda daha fazla çalışması gerektiğine inanmaktadır.

Bunlar:

İrksal üstünlüğe ya da nefrete dayalı ve ırk ayrımcılığını teşvik eden düşüncelerin yayılmasını ve aynı zamanda şiddet eylemleri ve ırkçı faaliyetlere desteği cezalandıran kanunların geçmesi ile ırk ayrımcılığını teşvik eden ve güçlendiren faaliyetlerin ve örgütlerin yasaklanması;

Bireylerin ırkları, renkleri, ulusal ya da etnik kökenlerine bakmaksızın hukuk önünde eşitliğini garanti altına alacak yasama faaliyetleri;

İrk ayrımcılığına karşı korunmayı ve tazminatı garanti altına alan yasama faaliyetleri;

Eğitim, öğretim, kültür ve bilgi alanlarında önyargılarla savaşacak, anlayış, tolerans ve dostluğu yaygınlaştıracak ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Uluslararası insan hakları sözleşmeleri hakkında bilgi yayacak eylemlerdir.

İrk ayrımcılığına karşı mevcut bulunan ulusal yasaların bir derlemesi İnsan Hakları Merkezi tarafından hazırlanmaktadır ve kısa sürede yayımlanacaktır. Ayrımcılık karşıtı bir yasama örneği de ayrıca

yazılmaktadır. CERD, Sözleşme'yi uygulama arayışında olan ülkelerde bu belgelere en yüksek kullanılabilirliği nasıl verilebileceğine karar vermede bir rol üstlenecektir.

2. BÖLÜM:

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin Genel Tavsiyeleri

5. OTURUM (1972) / Genel Tavsiye No. 1

MADDE 4: Taraf devletlerin yükümlülükleri

Beşinci oturumda Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca taraf devletlerin sundukları raporları inceleyen Komite, (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin içerdiği ve Sözleşmenin 5. maddesinde açıkça tanımlanan ilkeler uyarınca) Sözleşmeye taraf devletlerin uymakla yükümlü oldukları, Sözleşmenin 4. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde öngörülen hükümlerin taraf devletlerin bir kısmının yasalarına dâhil edilmemiş olduğunu belirlemiştir.

Buna göre Komite, yasaları bu bağlamda eksik olan taraf devletlerin Sözleşmenin 4. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde öngörülen hükümleri ulusal yasama usullerine uygun biçimde yasalarına dâhil etmeyi dikkate almalarını önermektedir.

5. OTURUM (1972) / Genel Tavsiye No. 2

MADDE 9: Taraf devletlerin yükümlülükleri

Komite, taraf devletlerin sundukları raporların bir kısmında, topraklarında ırk ayrımcılığı bulunmayan taraf devletlerin Komitenin 28 Ocak 1970 (CERD/C/R.12) tarihli yazısında belirttiği bilgileri vermemeleri gerekmediği düşüncesini açıkladıklarını ya da ima ettiklerini düşünmektedir.

Ancak, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesinin 1. bendine göre tüm taraf devletler Sözleşme hükümlerini ilgilendiren yasal, hukukî, idarî ve diğer önlemler hakkında rapor vermeyi taahhüt ettiklerinden ve Komitenin 28 Şubat 1970 tarihli yazısında bahsi geçen bilgi kategorileri taraf devletlerin Sözleşmeye bağlamındaki yükümlülüklerine atıfta bulunduğundan, söz konusu yazı ülke topraklarında ırk ayrımcılığının mevcut olup olmadığına bakılmaksızın tüm taraf devletlere hitap etmektedir. Komite, tüm taraf devletlerin bahsi geçen yazıda belirtilen tüm başlıklara uygun biçimde gereken tüm bilgilere, eğer henüz yapmamışlarsa, raporlarında yer vermelerini memnuniyetle karşılayacaktır.

6. OTURUM (1972) / Genel Tavsiye No. 3

MADDE 3: Apartheid

Komite, taraf devletlerin Güney Afrika'daki ırkçı rejimlerle ilişkiler konusunda Birleşmiş Milletler kararlarını uygulamak üzere alınan tedbirlere ilişkin bilgilere yer verdikleri bazı raporları incelemiştir. Komite, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin başlangıç bölümünün onuncu bendine göre taraf devletlerin, diğer şeylerin yanı sıra, "her türlü ırkçı dışlamadan ve ırk ayrımcılığından arınmış bir toplum inşa etmek (...) kararlılığında" olduklarını beyan ettiklerini kaydeder. Komite, ayrıca, Sözleşmenin 3. maddesine göre, "taraf devletlerin ırkçı dışlamayı ve apartheid'ı özellikle kınadıklarını" kaydeder.

Komite, bundan başka, Genel Kurulun 2784 (XXVI) sayılı kararında, Komite tarafından sunulan ikinci yıllık raporu takdir edildiği ve Komitenin getirdiği görüş ve önerilerin bir kısmını desteklediği belirtildikten hemen sonra, "Güney Afrika ile ticaret ilişkisi bulunan tüm taraf devletlerin, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin ilke ve hedeflerinin Güney Afrika ve Güney Rodezya'daki yasadışı yönetim tarafından sürekli biçimde ihlal edilmesini teşvik eder nitelikte herhangi bir eylemden kaçınmaları" çağrısına yer verildiğini kaydetmek ister.

Komite, Sözleşme hükümlerinin hayata geçirilmesi amacıyla ulusal düzeyde kabul edilen tedbirlerin Sözleşmede belirtilen ilkelere her tarafta saygı gösterilmesini teşvik etmek üzere uluslararası düzeyde alınan tedbirlerle bağlantılı olduğunu belirtir. Komite, isteyen taraf devletlerin Sözleşmenin 9. maddesinin 1. bendi uyarınca sunulan raporlarda güney Afrika'daki ırkçı yönetimlerle diplomatik, ekonomik ve diğer ilişkilerinin durumuna dair bilgi vermelerini memnuniyetle karşılayacaktır.

8. OTURUM (1973) / Genel Tavsiye No. 4

MADDE 9: Nüfusun demografik yapısı

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, yedinci ve sekizinci oturumlarda Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca taraf devletlerin sundukları raporları *inceleyerek*, taraf devletlerin Komiteye gönderdikleri raporların mümkün olduğunca fazla bilgi vermesi gerektiğini *akılda tutarak*, taraf devletleri, 9. madde uyarınca sundukları raporlarda, nüfusun Sözleşmenin 1. maddesi hükümlerinde atıfta bulunulan demografik özellikleri hakkında gereken bilgilere yer verme konusunda çaba harcamaya *davet etmektedir*.

15. OTURUM (1977) / Genel Tavsiye No. 5

MADDE 7: Taraf devletlerin raporlama faaliyetleri

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 7. ve 9. maddelerinde belirtilen hükümleri *akılda tutarak*, ırk ayrımcılığına yol açan önyargılara karşı mücadelenin, etnik veya ırksal gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğun teşvik edilmesinin ve Birleşmiş Millet Şartının ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen insan hakları bildirgeleri ve diğer ilgili belgelerde belirtilen amaç ve ilkelerin yaygınlaştırılmasının ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması için önemli ve etkili mekanizmalar olduklarına *ikna olarak*,

sözleşmenin 7. maddesinde yer alan ve tüm taraf devletler açısından bağlayıcılığı bulunan yükümlülüklerin kendi egemenlikleri altındaki topraklarda ırk ayrımcılığının bulunmadığını beyan edenler de dâhil tüm taraf devletlerce yerine getirilmesi gerektiğini ve bu nedenle taraf devletlerin söz konusu maddenin hükümlerini ne şekilde uyguladıklarına dair bilgileri Sözleşmenin 9. maddesinin 1. bendi uyarınca sundukları raporlara dâhil etmeleri gerektiğini *göz önünde bulundurarak*, az sayıda taraf devletin Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca sundukları raporlarda kabul ettikleri ve Sözleşmenin 7. maddesi hükümlerinin etkinlik kazandıran tedbirlere dair bilgilere yer verdiğini ve bu bilgilerin de çoğunlukla genel nitelikte olduğunu ve üstün körü hazırlandığını *esefle kaydederek*, Komitenin Sözleşmenin 9. maddesinin 1. bendi uyarınca taraf devletlerden ek bilgi talep edebileceğini *hatırlatarak*;

1. Kabul ettikleri ve Sözleşmenin 7. maddesi hükümlerinin etkinlik kazandıran tedbirlere dair bilgileri henüz sunmamış olan her bir taraf devletin, bu konudaki yeterli bilgilere Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca sunacakları bir sonraki raporlarında ya da dönemsel raporun zamanı gelmeden önce özel bir raporda yer vermelerini *talep eder*;

2. Sözleşmenin 7. maddesi uyarınca, yukarıdaki paragrafta bahsi geçen bilgilerin taraf devletlerin aşağıda sıralanan ilkeler doğrultusunda “eğitim, öğretim, kültür ve enformasyon alanlarında” almış oldukları “ivedi ve etkin tedbirleri” içermesi gerektiğine *dikkati çeker*:

(a) “İrk ayrımcılığına yol açan önyargılara karşı mücadele”;

(b) “etnik veya ırksal gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğun teşvik edilmesi”;

(c) Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin yanı sıra “Birleşmiş Millet Şartı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Deklarasyonunda belirtilen amaç ve ilkelerin yaygınlaştırılması”.

25. OTURUM (1982) / Genel Tavsiye No. 6

MADDE 9: Geciken raporlar

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi onaylayan ya da Sözleşmeye katılan devletlerin sayısının etkileyici düzeyde olduğunu tavsiye ederek, bununla birlikte, tek başına onay sürecinin Sözleşmenin etkili bir işleyiş için kurduğu denetim sisteminin etkinleşmesi için onay sürecinin tek başına yeterli olmadığını akıldta tutarak, Sözleşmenin 9. maddesine göre taraf devletlerin Sözleşme hükümlerini uygulamaya koymak üzere aldıkları tedbirlerine ilişkin ilk bildirim raporu ve dönemsel raporlar sunmakla yükümlü olduklarını anımsayarak, 62 devletin sunması gereken en az 89 raporun hâlihazırda gecikmiş olduğunu, geciken bu raporların 42'sinin 15 devlet tarafından sunulması gerektiğini, 15 devletin her birinin iki ya da üç raporu geciktirdiğini ve 1973 ile 1978 yıllarında sunulması gereken 4 ilk bildirim raporunun henüz alınmadığını belirterek, gecikme yaşanan her bir durumla ilgili olarak ne Genel Sekreter kanalıyla taraf devletlere gönderilen hatırlatma notlarının ne de ilgili bilgilere Genel Kurulun yıllık raporlarında yer verilmesinin arzu edilen sonucu yaratmadığını esefle kaydederek, Genel Kurulu

(a) Durumu dikkate almaya;

(b) Komitenin Sözleşmeyle ilgili yükümlülüklerini daha etkili bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için sahip olduğu yetkiyi kullanmaya *davet eder*.

32. OTURUM (1982) / Genel Tavsiye No. 7

MADDE 4: Irk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına yönelik mevzuat

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, taraf devletlerin 16 yıl süresince gönderdikleri raporları ve taraf devletlerin altıncı, yedinci ve sekizinci dönem raporlarının yüzden fazlasını *incelemiş olarak*, 24 Şu-

bat 1972 tarihli, I sayılı genel tavsiyesini ve 4 Mayıs 1973 tarihli, 3 (VII) sayılı kararını *anumsayarak ve yeniden teyit ederek*, taraf devletlerin bir kısmının ırk ayrımcılığıyla ilgili faaliyetler bağlamında Sözleşmenin 4. maddesinin uygulanmasına yönelik belirli durumlara dair bilgi sağladığını *memnuniyetle kaydederek*, bununla birlikte, taraf devletlerin bir kısmında Sözleşmenin 4. maddesinin uygulanması için gerekli mevzuatın henüz kabul edilmediğini ve pek çok taraf devletin Sözleşmenin 4. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde belirtilen yükümlülükleri henüz tümüyle yerine getirmediğini *kaydederek*, ayrıca, 4. maddenin birinci bendi uyarınca taraf devletlerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde yer alan ilkeler ve Sözleşmenin 5. maddesinde yer alan haklar doğrultusunda “bu tür ayrımcılık faaliyetleri ile ayrımcılığın teşvik edilmesini ortadan kaldırmaya yönelik acil ve olumlu önlemler almayı” üstlendiklerini *anumsayarak*, 4. maddenin ırkçılığın ve ırk ayrımcılığının ve yanı sıra bunların teşvik ya da tahrik edilmesini ortadan kaldırmaya yönelik önleyici niteliğini *akılda tutarak*;

1. Mevzuatları Sözleşmenin 4. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde yer alan hükümleri henüz yeterince yansıtmayan taraf devletlerin söz konusu maddenin öngördüğü yükümlülüklerini yerine getirmek için gereken adımları atmalarını *tavsiye eder*;

2. Taraf devletlerden, eğer henüz yapmamışlarsa, bir sonraki dönemsel raporlarında 4. maddenin (a) ve (b) bentlerinde yer alan hükümlerin ne şekilde ve hangi ölçüde etkili biçimde uygulandığı konusunda Komiteye daha ayrıntılı bilgi vermelerini ve yasalardaki ilgili bölümlerden alıntı yapmalarını *talep eder*;

3. Ayrıca, taraf devletlerden, henüz yapmamışlarsa, dönemsel raporlarında ırk ayrımcılığı faaliyetlerine ve özellikle 4. maddenin (a) ve (b) bentlerinde ele alınan suçlara karşı yetkili ulusal mahkemelerin ve diğer devlet kuruluşlarının aldıkları kararlarla ilgili daha fazla bilgi vermeye gayret göstermelerini *talep eder*.

38. OTURUM (1990) / Genel Tavsiye No. 8
MADDE 1, 1. ve 4. bentler: Belirli bir ırksal ya da etnik grupla özdeşleşme

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, taraf devletlerin kişilerin belirli bir etnik ya da ırksal grubun ya da grupların üyesi olarak tanımlanma biçimlerine dair bilgileri içeren raporlarını *incelemiş olarak*, bu tür bir tanımlamanın, aksini meşru kılan herhangi bir gerekçe mevcut değilse, ilgili kişinin kendi için yaptığı tanımlamayı esas alması gerektiği görüşündedir.

38. OTURUM (1990) / Genel Tavsiye No. 9
MADDE 8, 1.bent: Uzmanların bağımsızlığı

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, insan haklarının ve temel özgürlüklerin tam olarak gerçekleştirilmesini güvence altına almak için uzmanların bağımsızlığına saygı gösterilmesinin temel önem taşıdığını *göz önünde bulundurarak*, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 8. maddesinin 1. bendini *anımsayarak*, Devlet, örgüt ve grup temsilcilerinin, başta ülke raportörleri olarak görev yapanlar olmak üzere uzmanlar üzerinde baskı kurma eğilimini taşımalarından *kaygı duyarak*, [Bu kişilerin] üyelerin tarafsızlığı kabul edilen, kendi adlarına hareket eden bağımsız uzman statülerine koşulsuz saygı göstermelerini *önemle tavsiye eder*.

39. OTURUM (1991) / Genel Tavsiye No. 10
Teknik Destek

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, taraf devlet raporlarını hazırlayanların eğitim alması amacıyla ulusal düzeyde bir dizi eğitim toplantısı ya da çalıştay düzenlenmesini eğitim toplantılarının ya da çalıştayların düzenlenmesi için insan hakları sözleşme organları başkanlarının üçüncü toplantısında yapılan ve Genel Kurulun kırk beşinci oturumunda desteklenen tavsiye kararını *dikkate alarak*, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye

taraf devletlerin bir bölümünün Sözleşme altındaki yükümlülüklerini yerine getirmemeyi sürdürmesinden *kaygı duyarak*, ulusal düzeyde gerçekleştirilecek eğitim kursları ve çalıştayların taraf devletlerin raporlarını hazırlamakla yükümlü yetkililere büyük bir destek sağlayacağına *inanarak*;

1. Taraf devletlerin raporlarını hazırlayan yetkililer için uygun ulusal eğitim kurslarını ve çalıştayları, ilgili taraf devletlerle istişare içinde mümkün olan en kısa süre içerisinde düzenlemesini Genel Sekreterden *talep eder*;

2. Bu tür eğitim kursları ve çalıştayları düzenlerken, mümkün olan durumlarda İnsan Hakları Merkezi ile Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi uzmanlarının hizmetlerinden yararlanılmasını *tavsiye eder*.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 11

MADDE 1: Vatandaş olmayan kişiler

1. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 1. maddesinin 1. bendi ırk ayrımcılığının tanımını yapmaktadır. 1. maddenin 2. bendi, taraf devletlerin vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasına koyduğu farkları bu tanımın dışında tutmaktadır. 1. maddenin 3. bendi devletlerin vatandaş olmayanlar arasında ayırım gözetemeyeceğini belirterek, 2. bentteki hükme kısıtlama getirmektedir.

2. Komite, 1. maddenin 2. bendinin kimi zaman taraf devletlerin yabancılara ilişkin mevzuatla ilgili meseleler hakkında raporlama yükümlülüğünü kaldırdığı şeklinde yorumlandığını kaydetmiştir. Bu nedenle Komite, taraf devletlerin yabancılarla ilgili mevzuat ve mevzuatın uygulanışı hakkında eksiksiz rapor verme yükümlülüğü altında olduğunu yeniden teyit eder.

3. Komite, ayrıca, 1. maddenin 2. bendinin hiçbir zaman diğer araçlarda, özellikle de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal

Haklar Uluslararası Sözleşmesinde tanınan ve ilan edilen hak ve özgürlükleri azaltacak biçimde yorumlanamayacağını teyit eder.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 12 **Ardıl devletler**

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye evrensel katılımın önemine vurgu yaparak, devletlerin dağılması sonucu ardıl devletlerin oluştuğunu dikkate alarak,

1. Eğer önceki devlet Sözleşmeye taraf ise; ardıl devletlerin kendilerinin de Sözleşme altındaki yükümlülüklerine uyacaklarını, eğer henüz yapmamışlarsa, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin tevdi makamı olan Genel Sekretere bildirerek teyit etmelerini *teşvik eder*;

2. Eğer önceki devlet Sözleşmeye taraf ise; ardıl devletlerin, eğer henüz yapmamışlarsa, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye katılmaya *davet eder*;

3. Ardıl devletleri Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin bireysel başvuruları kabul ederek inceleme yetkisini tanıyarak, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 14. maddesinin 1. bendi uyarınca beyanda bulunmalarının önemini göz önünde bulundurmaya davet eder.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 13 **Kolluk kuvvetlerinin insan haklarının korunması konusunda eğitilmesi**

1. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 2. maddesinin 1. bendi uyarınca, taraf devletler ulusal ve yerel tüm kamu görevlilerinin ve kuruluşlarının ırk ayrımcılığı içeren hiçbir uygulamada bulunmamasını sağlamakla yükümlüdür; ayrıca, taraf devletler Sözleşmenin 5. maddesinde yer alan hakları

ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın herkes için güvence altına almakla yükümlüdür.

2. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi polis yetkisini, özellikle de gözaltına alma ve tutuklama yetkisini kullanan kolluk görevlilerine ve bu kişilerin taraf devletin Sözleşme altındaki yükümlülükleri hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına ziyadesiyle bağlıdır. Kolluk görevlilerinin görevlerini yaparken insan onuruna saygı göstermelerini ve bu onuru korumalarını; ayrıca, ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın herkesin insan haklarını korumalarını ve güçlendirmelerini sağlamak için, bu kişilerin yoğun bir eğitim almaları gerekmektedir.

3. Komite, Sözleşmenin 7. maddesinin uygulanması için taraf devletlerden, Sözleşmede ve Kolluk Görevlileri için Davranış Kuralları⁷⁷ (1979) standartların bütünüyle uygulanmasını sağlamak üzere, kolluk görevlilerine verilen eğitimi gözden geçirmelerini ve iyileştirmelerini talep eder. Ayrıca, taraf devletler dönemsel raporlarda bu konuyla ilgili bilgi vermelidir.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 14 MADDE 1, Bent 1: Ayrımcılığın tanımı

1. Ayrımcılık yasağı ve yanı sıra hiçbir ayırım yapılmaksızın kanun önünde eşitlik ve kanunun korumasından eşit biçimde yararlanılması, insan hakları korumasının temel ilkelerinden biridir. Komite, taraf devletlerin dikkatini Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 1. maddesinin 1. bendinde yapılan ırk ayrımcılığı tanımına çekmek ister. Komite, “esasında” [based on] kelimesinin Sözleşmenin başlangıç bölümünün 7. bendinde kullanılan “dayalı” [on the grounds of] kelimesinden ayrı bir anlam taşımadığı kanaatinde. Sözleşmeye göre, belirli hak ve özgürlükleri zayıflatma amacını taşıyan ya da sonucunu doğuran bir ayırım yapılamaz. Bu ilke, taraf devletleri ırk ayrımcılığını doğuran veya devam ettiren yasala-

77 “ Code of Conduct for Law Enforcement Officials (1979).

rı ve düzenlemeleri değiştirme, kaldırma veya geçersiz saymakla yükümlü kılan 2. maddenin 1 (c) bendi ile de onaylanmaktadır.

2. Komite, Sözleşmenin amaç ve hedefleri ekseninde değerlendirildiğinde ölçütlerinin meşruiyeti olan ya da Sözleşmenin 1. maddesinin 4. bendi kapsamına giren farklı muamelelerin ayrımcılık olarak değerlendirilmeyeceği görüşündedir. Komite, bu kapsamda kullanılacak ölçütleri değerlendirirken, belirli eylemlerin birbirinden farklı sonuçlara yol açabileceğini dikkate alacaktır. Komite, belirli bir eylemin Sözleşme hükümlerine aykırı bir sonuç doğurup doğurmayacağını belirlerken, söz konusu eylemin ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken itibarıyla farklı bir grup üzerinde meşru gösterilemeyecek farklı bir etki yaratıp yaratmadığına bakacaktır.

3. Sözleşmenin 1. maddesinin 1. bendi siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara da atıfta bulunmaktadır; bunlarla ilgili haklar ve özgürlükler 5. maddede tanımlanmıştır.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 15 MADDE 4: Etnik kökene dayalı örgütlü şiddet

1. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin kabul edildiği dönemde, 4. madde ırk ayrımcılığına karşı mücadelenin odağı olarak kabul görüyordu. Otoriter ideolojilerin yeniden dirileceği korkusu o dönemde yaygın biçimde paylaşılıyordu. Irk üstünlüğünü savunan görüşlerin ve kişileri ırk esasında şiddet uygulamaya teşvik edecek örgütlü faaliyetlerin yasaklanmasının haklı olarak hayati bir önem taşıdığı düşünülüyordu. O dönemden bu yana, etnik kökene dayalı örgütlü şiddet ve etnik farklılıkların siyasi olarak istismar edildiğini ortaya koyan kanıtlar Komiteye ulaşmaktadır. Sonuç olarak, 4. maddenin uygulanması günümüzde artan bir önem kazanmıştır.

2. Komite, 4. maddede belirtilen hükümlerin zorunlu nitelikte olduğunu açıkladığı genel tavsiye VII'yi anımsatır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi için taraf devletlerin yalnızca uygun mevzuatı

çıkartmaları değil aynı zamanda mevzuatın etkili biçimde uygulanmasını sağlamaları gerekmektedir. Irka dayalı şiddet tehdidi ve eylemleri kolaylıkla diğer türden eylemlere neden olabildiğinden ve düşmanlık atmosferi yaratabildiğinden, yalnızca anında müdahalede bulunarak etkili bir karşılık verme yükümlülüğü yerine getirilebilir.

3. 4 (a) maddesine göre, taraf devletlerin uygunsuz dört davranışı cezalandırması gerekmektedir: (i) ırk üstünlüğü ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılması; (ii) irka dayalı nefretin teşvik edilmesi; (iii) herhangi bir ırka ya da başka bir renk ya da etnik kökene mensup bir gruba karşı şiddet eylemleri ve (iv) bu tür eylemlerin teşvik edilmesi.

4. Komite, ırk üstünlüğü ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılmasının yasaklanmasının fikir ve ifade özgürlüğü ile uyumlu olduğunu düşünmektedir. Bu hak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 19. maddesinde tanımlanmıştır ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 5 (d) (viii) maddesinde yer almıştır. Bu hakkın 4. madde ile bağlantısından bizzat 4. maddede söz edilmiştir. Vatandaşların bu haktan yararlanmaları, Evrensel Bildirgenin 29. maddesinin 2. bendinde tanımlanan belirli görev ve sorumlulukları kapsamaktadır ve bunların arasında ırkçı düşüncelerin yayılmaması yükümlülüğü özellikle önemlidir. Ayrıca Komite, ayrımcılığa, kin ve nefrete ve şiddete tahrik eden ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin savunulmasının kanun ile yasaklanmasını öngören Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 20. maddesine taraf devletlerin dikkati çekmek ister.

5. Sözleşmenin 4 (a) maddesi ırkçı eylemlerin finanse edilmesini de cezalandırmaktadır; Komite, yukarıda 3. paragrafta bahsi geçen, yani etnik ve ırksal farklılıklardan kaynaklanan tüm eylemlerin bu kapsama girdiği kanaatindedir. Komite, taraf devletlerden ulusal mevzuatlarının ve mevzuatla ilgili uygulamaların bu yükümlülüğü içerip içermediğini belirlemelerini talep etmektedir.

6. Bazı devletler, hukuk sistemlerine göre, üyeleri ırk ayrımcılığını teşvik ve tahrik etmeden önce bir örgütün yasadışı sayılmayacağını

belirtmişlerdir. Komite, Sözleşmenin 4 (a) maddesine göre söz konusu devletlerin bu türden örgütlere karşı mümkün olan en erken sürede işlem başlatmaları konusunda büyük bir sorumluluk yüklendikleri kanaatinde. Bu türden örgütler ve yanı sıra örgütlü ve diğer türden propaganda faaliyetleri yasadışı ilan edilmeli ve yasaklanmalıdır. Bu türden örgütlere katılımın cezalandırılması gerekmektedir.

7. Sözleşmenin 4 (c) maddesi, kamu yetkililerinin yükümlülüklerini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Belediyeler dâhil tüm idari düzeylerde görev yapan kamu yetkilileri bu paragrafa uymakla yükümlüdür. Komite, taraf devletlerin kamu yetkililerinin bu yükümlülüğe uymalarını sağlamakla ve bu konuda rapor vermekle yükümlü oldukları kanaatinde.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 16

MADDE 9: Diğer devletlerdeki mevcut duruma atıfta bulunulması

1. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesine göre taraf devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kanalıyla, Komite tarafından incelenmek üzere, Sözleşme hükümlerinin uygulanması için aldıkları tedbirler hakkında rapor vermekle yükümlüdürler.

2. Komite, taraf devletlerin söz konusu yükümlülüğüyle ilgili olarak, raporlarda kimi durumlarda diğer devletlerdeki duruma atıfta bulunulduğunu belirlemiştir.

3. Bu nedenle Komite, taraf devletlerin raporların içeriğiyle ilgili olarak Sözleşmenin 9. maddesini hatırlamalarını ve taraf devletlerin diğer bazı devletlerin Sözleşme hükümlerini hayata geçirmediklerini düşündükleri durumlarda Komiteye bilgi vermek için kullanabilecekleri tek usulün 11. maddede tanımlandığını akılda tutmalarını ister.

42. OTURUM (1993) / Genel Tavsiye No. 17

MADDE 9: Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak üzere ulusal kurumların kurulması

İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, taraf devletlerin Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili çalışmalarını *göz önünde bulundurarak*, Sözleşmenin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere ayrıca ulusal kurumların kurulmasının teşvik edilmesinin gerektiğine *ikna olarak*, Sözleşmenin uygulanmasının daha da güçlendirilmesine duyulan ihtiyaca *vurgu yaparak*;

1. Taraf devletlerin, ulusal kurumların statüsüne ilişkin İnsan Hakları Komitesinin 1992/54 sayılı ve 3 Mart 1992 tarihli kararının ekinde yer alan ilkeleri, gerekli değişiklikleri yapmak kaydıyla, dikkate alarak, diğer şeylerin yanı sıra aşağıda sıralanan amaçlara hizmet etmek üzere, ulusal komiteler ya da diğer uygun yapıları oluşturmalarını *tavsiye eder*:

(a) Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 5. maddesinde açıkça ifade edildiği üzere, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan insan haklarından yararlanılmasına saygı gösterilmesini teşvik etmek;

(b) Irk ayrımcılığına karşı koruma konusundaki hükümet politikasını incelemek;

(c) Mevzuatın Sözleşme hükümleri ile uyumluluğunu izlemek;

(d) Taraf devletlerin Sözleşme altındaki yükümlülükleri konusunda kamuyu eğitmek;

(e) Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesine sunulan raporların hazırlanması konusunda hükümete destek sağlamak;

2. Komite, ayrıca, bu gibi komitelerin kurulmuş olduğu durumlarda, komitelerin rapor hazırlama yükümlülüğü ile ilişkilendirilmesini ve Komite ve ilgili taraf devlet arasındaki diyalogu arttırmak üzere hükümet heyetlerine komite üyelerinin de dâhil edilmesini olasılığının değerlendirilmesini *tavsiye eder*.

44. OTURUM (1994) / Genel Tavsiye No. 18 İnsanlığa karşı suçlara bakacak uluslararası bir mahkemenin kurulması

İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen ve ırksal ve etnik nedenlerle yapılan katliam ve mezalimin artmasından *endişe duyarak*, bu suçların işlenmesine ve tekrerrütmesine katkıda bulunan önemli bir unsurun faillerin cezasız kalması olduğuna *ikna olarak*, soykırım, insanlığa karşı suçlar ve 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli Ek Protokollerin ciddi biçimde ihlal edildiği durumlar karşısında genel yargı yetkisine sahip uluslararası bir mahkemenin mümkün olan en erken zamanda kurulmasına ihtiyaç duyulduğuna *ikna olarak*; bu konuda Uluslararası Hukuk Komitesinin şimdiye dek yürüttüğü çalışmaları ve bu bağlamda Genel Kurulun 48/31 sayılı ve 9 Aralık 1993 tarihli kararında verdiği desteği *dikkate alarak*, yine, Güvenlik Konseyinin Eski Yugoslavya top- raklarında işlenen ve uluslararası insani hukukun ciddi biçimde ihlal edildiği suçlardan sorumlu kişilerin yargılanması için uluslararası bir mahkemenin kurulmasıyla ilgili 872 (1993) sayılı ve 25 Mayıs 1993 tarihli kararını *dikkate alarak*;

1. Soykırım ile öldürme, toplu yok etme, köleleştirme, nüfusun sürgün edilmesi, hapsedme, işkence, ırza geçme, siyasi, ırksal ve dinsel nedenlerle zulüm ve sivil bir topluluğa yönelik diğer zalimane eylemleri içerecek şekilde insanlığa karşı suçlar ve 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli Ek Protokollerin ciddi biçimde ihlal edildiği durumlarda genel yargı yetkisine sahip uluslararası bir mahkemenin acilen kurulması gerektiğini *düşünmektedir*;

2. Genel Sekreterden, bu tavsiye kararını Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi dâhil yetkili organ ve yapılarının dikkatine sunmasını *talep eder*;

3. İnsan Hakları Yüksek Komiserinden, yukarıda birinci paragrafta atıfta bulunulan suçlarla ilgili bilgilerin İnsan Hakları Merkezi tarafından sistemli bir biçimde derlenmesini; böylelikle, uluslararası

mahkeme kurulduğunda bu bilgilerin mevcut olmasını sağlamasını talep eder.

47. OTURUM (1995) / Genel Tavsiye No. 19

MADDE 3: Irkçı dışlama ve Apartheid

1. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, taraf devletlerin dikkatini, kendi yargı yetkileri altındaki topraklarda her türlü ırkçı dışlama ve apartheid uygulamalarını önlemeyi yasaklamayı ve ortadan kaldırmayı üstlendiklerini hükme bağlayan 3. maddenin ifade tarzına çekmek ister. Bu maddede atıfta bulunulan apartheid doğrudan yalnızca Güney Afrika'yı ilgilendirse de, kabul edildiği şekliyle bu madde tüm ülkelerde her türlü ırkçı dışlamayı yasaklamaktadır.

2. Komite, bu türden tüm uygulamaların ortadan kaldırılması yükümlülüğünün devlet içerisinde önceki hükümet tarafından gerçekleştirilen ya da hoşgörü gösterilen ya da devlet dışındaki güçlerce dayatılan bu türden tüm uygulamaların sonuçlarının ortadan kaldırılması yükümlülüğünü içerdiğini düşünmektedir.

3. Komite, kimi ülkelerde hükümet politikalarının tam ya da kısmi ırkçı dışlama koşullarını yaratabildiğini ve ayrıca özel kişilerin eylemlerinin istenmeyen yan sonuçları olarak kısmi dışlama koşullarının oluşabildiğini gözlemlemiştir. Pek çok kentte kent yapısı gruplar arasındaki gelir farklılıklarından etkilenmekte ve kimi durumlarda ırk, renk, soy ve ulusal ya da etnik köken farklılıklarına katkıda bulunmaktadır; bu durumda kent sakinleri damgalanabilmekte ve kişiler ırksal nedenlerin diğer nedenlerle birleştiği bir tür ayrımcılığın mağduru olmaktadır.

4. Bu nedenle Komite, hükümet yetkililerinin eylemleri ya da doğrudan katılımı olmadan da ırkçı dışlama koşullarının oluşabildiğini kabul etmektedir. Komite, taraf devletlerden eylemlerin doğurabileceği olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yürütmek üzere ırkçı dışlamayı arttıran tüm eğilimleri izlemelerini ve attıkları adımlar konusunda dönemsel raporlarda bilgi vermelerini talep etmektedir.

48. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 20

MADDE 5: Hak ve özgürlüklerin ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması

1. Sözleşmenin 5. maddesi taraf devletleri ırk ayrımcılığı yapmaksızın, kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasını güvence altına almakla yükümlü kılmaktadır. 5. maddede sıralanan hak ve yükümlülüklerin tam bir liste oluşturmadığı kaydedilmelidir. Sözleşmenin başlangıç bölümünde hatırlatıldığı üzere, bu hak ve özgürlüklerin başında Birleşmiş Milletler Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde tanımlanan hak ve özgürlükler gelmektedir. Bu hakların çoğu İnsan Hakları Sözleşmelerinde ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Bu nedenle, tüm taraf devletler insan haklarının kullanılmasını kabul etmek ve korumakla yükümlüdür; ancak, bu yükümlülüğün taraf devletlerin mevzuatına yansıtılma tarzı farklılık gösterebilir. Sözleşmenin 5. maddesi insan haklarının kullanılmasında ırk ayrımcılığı yapılmamasının güvence altına alınmasını talep etmek dışında kişisel, siyasal, sosyal ya da kültürel bir hak tanımına yer vermemekte, ancak bu hakların mevcudiyetini ve tanındığını varsaymaktadır. Sözleşme, devletleri bu hakların kullanılmasında ırk ayrımcılığını engellemek ve ortadan kaldırmakla yükümlü kılmaktadır.

2. Bir devlet Sözleşmenin 5. maddesinde sıralanan haklardan birine kendi yargı alanı dâhilinde açıkça herkese uygulanacak bir kısıtlama getirdiğinde, ne amacı ne de sonucu bakımından bu kısıtlamanın uluslararası insan hakları standartlarının bir parçasını oluşturan Sözleşmenin 1. maddesine aykırı olmamasını sağlamalıdır. Söz konusu durumun bunu sağladığından emin olmak için, Komitenin bu türden herhangi bir kısıtlamanın ırk ayrımcılığı içerip içermediğini ayrıntılı biçimde sorgulaması gerekmektedir.

3. 5. maddede değinilen hak ve özgürlüklerin çoğu; örneğin, kanton önünde eşitlik hakkı, belirli bir ülkede yaşayan herkesin kullanabileceği haklardandır. Diğer hak ve özgürlüklerden; örneğin, seçimlere katılma, seçme ve seçilme hakkından ülke vatandaşları yararlanabilir.

4. Taraf devletlerin uygulamada ayrımcılık yapılmadığını Sözleşmenin 5. maddesinde atıfta bulunulan hak ve özgürlüklerin her biri için, tek tek rapor etmesi önerilir.

5. Sözleşmenin 5. maddesinde atıfta bulunulan hak ve özgürlüklerin ve benzer hakların taraf devletçe korunması gerekmektedir. Bu koruma ister kamu kuruluşlarından yararlanmak suretiyle isterse özel kuruluşların çalışmaları sayesinde olsun, farklı biçimlerde sağlanabilir. Her halükarda, Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak ve Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca bu konuda rapor vermek ilgili taraf devletin yükümlülüğü altındadır. Hakların kullanılması ya da olanakların sağlanması konusunda özel kuruluşların bir etkisi söz konusu olduğunda, taraf devletlerin bu etkinin sonuçlarının ırk ayrımcılığına yol açma ve ayrımcılığı sürdürme amacını ve sonucunu taşımamasını sağlamalıdır.

48. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 21 Kendi kaderini tayin hakkı

1. Komite, etnik ya da dinsel azınlıkların talep ettikleri ayrılık hakkına temel olarak sıklıkla kendi kaderini tayin hakkına atıfta bulduklarını kaydetmiştir. Bu bağlamda Komitenin görüşleri aşağıda sıralanmıştır.

2. Halkların kendi kaderini tayin hakkı uluslararası hukukun temel ilkelerinden biridir. Bu hak Birleşmiş Milletler Şartının 1. maddesinde, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 1. maddesinde ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 1. maddesinde ve yanı sıra diğer uluslararası insan hakları araçlarında tanınmıştır. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi halkların kendi kaderini tayin hakkının yanı sıra etnik, dinsel ve dilsel azınlıkların kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gerektirdiği gibi ibadet etme ve uygulama ve kendi dillerini kullanma haklarına yer vermektedir.

3. Komite, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 ta-

rihli ve 2625 (XXV) sayılı kararıyla ilan edilen, Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge uyarınca hakların kendi kaderini tayin hakkını teşvik etmenin devletlerin görevi olduğunu vurgular. Ancak, kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin uygulanması için her devletin ortak ya da ayrı hareket ederek Birleşmiş Milletler Şartı doğrultusunda insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel olarak saygı görmesini ve uygulanmasını teşvik etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Komite, hükümetlerin dikkatini Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarihli ve 47/135 sayılı kararıyla ilan edilen, Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dinsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiriye çekmek ister.

4. Hakların kendi kaderini tayiniyle ilgili iki yönün birbirinden ayrı tutulması gerekir. Halkların kendi kaderini tayin hakkının bir iç yönü vardır; yani, her halkın herhangi bir dış müdahale olmaksızın serbestçe ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini sağlamaya çaba harcamaya hakkı vardır. Bu bağlamda, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 5 (c) maddesinin atıfta bulunduğu şekliyle her yurttaşın her düzeyde kamu yönetiminde yer alma hakkı ile arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Sonuç olarak, hükümetlerin ırk, renk, soy ya da ulusal ya da etnik köken ayrımı yapmaksızın tüm nüfusu temsil etmesi gerekir. Kendi kaderini tayin hakkının dış yönü, halkların sömürgecilikten kurtuluşunun ve yabancıların halklar üzerinde tahakküm ve egemenlik kurmalarının ve halkları sömürmelerinin yasaklanmasının örnek olarak gösterilebileceği şekilde, tüm halkların eşit haklar ilkesi esasında kendi siyasi statülerini ve uluslararası toplumdaki yerlerini serbestçe belirleme hakkı olduğuna işaret etmektedir.

5. Bir devlet dâhilindeki tüm halkların haklarına bütünüyle saygı gösterilmesi için, hükümetlerden yine uluslararası insan hakları araçlarına ve özellikle Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye bağlılık göstermeleri ve bu araçları bü-

tünüyle uygulamaları talep edilmektedir. Kişisel hakların ırksal, etnik, kavimsel, dinsel ya da diğer hiçbir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın korunması yaklaşımı hükümet politikalarına yön vermelidir. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 2. maddesi ve ilgili diğer uluslararası belgeler uyarınca hükümetler, etnik gruplara mensup kişilerin haklarına, özellikle de onurlu bir yaşam sürme, kendi kültürlerini koruma, ulusal kalkınmanın meyvelerinden eşit biçimde yararlanma ve vatandaşı oldukları ülkenin hükümetinde görev alma haklarına özellikle duyarlılık göstermelidir. Aynı biçimde, hükümetler kendi anayasal çerçeveleri dâhilinde, kendi vatandaşları olan ve etnik ve dinsel gruplara mensup kişilere, gereken durumlarda bu kişilerin ya da grupların kimliğinin korunmasıyla özellikle alakalı faaliyetlere dâhil olma hakkı tanımayı değerlendirmelidir.

6. Komite, Dostça İlişkiler Bildirgesi uyarınca, Komitenin hiçbir eyleminin, eşit haklar ve halkların kendi kaderini tayin ilkesine uygun hareket eden ve ırk, inanç ve renk ayrımı yapmaksızın toprakları dâhilindeki tüm halkları temsil eden bir hükümete sahip, egemen ve bağımsız devletlerin toprak bütünlüğünü ya da siyasal birliğini tümüyle ya da kısmen bölecek ya da zayıflatacak herhangi bir eyleme yetki verdiği ya da bu türden bir eylemi teşvik ettiği şeklinde yorumlanmaması gerektiğini vurgular. Komitenin görüşüne göre, halkların bir devletten ayrıldıklarını tek taraflı olarak ilan etmesiyle ilgili genel bir hakka sahip olduğu uluslararası hukuk tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Komite, Barış için Gündem [An Agenda for Peace] başlıklı raporda dile getirilen görüşleri (17. ve izleyen paragraflar); yani, devletlerin bölünmesinin insan hakları korumasına ve yanı sıra barış ve güvenliğin korunmasına zarar verebileceği görüşünü takip etmektedir. Bununla birlikte, bu durum, ilgili tüm tarafların serbestçe anlaşmalarıyla düzenlemelerin yapılabilmesi olasılığını dışlamamaktadır.

49. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 22

5. madde ve mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler

İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, dünyanın pek çok bölgesinde yabancı askeri, askeri olmayan ve/ veya etnik çatışmaların yoğun mülteci akınlarına ve kişilerin etnik ölçütler esasında yerinden edilmesine yol açtığına *bilincinde olarak*, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduklarını ve herkesin, hiçbir ayırım ve özellikle ırk, renk, soy ve ulusal köken ayırımı yapılmaksızın tüm hak ve özgürlüklerden yararlanacağını ilan ettiğini göz önünde bulundurarak; Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve Sözleşmeye Ek 1967 Protokolünün genel olarak mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası sistemin ana kaynağını olduğunu anımsayarak,

1. Taraf devletlerin dikkatini Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 5. maddesine ve yanı sıra Komitenin 5. maddeyle ilgili XX (48) sayılı genel tavsiyesine taraf devletlerin *dikkatini çeker* ve Sözleşmeye göre taraf devletleri kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmakla yükümlü olduğunu yeniden hatırlatır;

2. Bu bağlamda şunları *vurgular*:

(a) Bu durumdaki tüm mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin güvenlik koşulları sağlanarak menşe ülkelerine serbestçe geri dönem hakkı vardır;

(b) Taraf devletler bu durumdaki mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşlerinin gönüllü olmasını sağlamakla ve geri göndermeme ve mültecilerin iade edilmemesi ilkesine riayet etmekle yükümlüdür;

(c) Bu durumdaki tüm mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler menşe ülkesine geri döndüklerinde, çatışma sürecinde ellerinden alınan mülklerini geri alma ve mülklerin iadesinin mümkün olmadığı

durumlarda uygun biçimde tazmin edilme hakkına sahiptir. Bu tür mülkler konusunda baskı altında yapılan herhangi bir açıklama ya da taahhüt hükümsüzdür;

(d) Bu durumdaki tüm mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler menşe ülkesine geri döndüklerinde, tam ve eşit temelde her düzeyde kamu yönetiminde yer alma ve rehabilitasyon desteğinden yararlanma hakkına sahiptir.

51. OTURUM (1996) / Genel Tavsiye No. 23 **Yerli halklar**

1. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin çalışmalarında, özellikle de taraf devletlerin Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca sundukları raporların incelenmesinde, yerli halkların durumuna her zaman yakın bir ilgi ve dikkat gösterilmiştir. Bu bağlamda Komite, yerli halklara karşı ayrımcılığın Sözleşme kapsamına girdiğini ve bu ayrımcılıkla mücadele ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması için gereken tüm tedbirlerin alınması gerektiğini sürekli olarak teyit eder.

2. Genel Kurulun 10 Aralık 1994 tarihinden başlamak üzere Uluslararası Dünya Yerli Halklar On Yılı'nı ilan ettiğini kaydeden Komite, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin hükümlerinin yerli halklar için geçerli olduğunu yeniden teyit eder.

3. Komite, dünyanın pek çok bölgesinde yerli halkların ayrımcılığa maruz kaldıkları ve insan haklarından ve temel özgürlüklerden yoksun bırakıldıkları, özellikle de topraklarının ve kaynaklarının sömürgeciler, ticari şirketler ve devlet teşebbüsleri tarafından ellerinden alındığı gerçeğinin farkındadır. Sonuç olarak, kültürlerinin ve tarihsel kimliklerinin korunması geçmişte olduğu gibi günümüzde de tehdit altındadır.

4. Komite, taraf devletlerin özellikle

(a) Farklı yerli kültürleri, tarihleri, dilleri ve yaşam biçimleri-

ni, devletin kültürel kimliğinin zenginliği olarak tanımalarını, bunlara saygı göstermelerini ve korunmasını teşvik etmelerini;

(b) Yerli halkların mensuplarının özgür, onur ve haklar bakımından eşit olmalarını ve hiçbir ayrımcılığa ve özellikle yerli köken ya da kimlik temelinde ayrımcılığa maruz kalmamalarını güvence altına almalarını;

(c) Yerli halklar için kendi kültürel özellikleriyle uyumlu, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma olanakları sağlayan koşulları yaratmalarını;

(d) Yerli halkların mensuplarının kamu yaşamında etkili biçimde yer almalarını ve kendi hakları ve çıkarlarını doğrudan ilgilendiren kararların bu kişilerin bilgilendirilmiş onamları [aydınlatılmış rıza] olmadan alınmamasını güvence altına almalarını;

(e) Yerli hakların kendi kültürel adet ve geleneklerine uygun yaşama ve bunları yeniden canlandırma ve dillerini koruma ve konuşma hakkından yararlanmalarını sağlamalarını talep eder.

5. Komite, taraf devletlerin özellikle yerli halkların kendi toprak, bölge ve kaynaklarına sahip olma, bunları geliştirme, kullanma ve denetim altında tutma haklarını tanımalarını ve korumalarını; geleneksel biçimde sahip oldukları ya da ikamet ettikleri ya da kullandıkları toprak ve bölgeler serbest ve bilgilendirilmiş onamları olmaksızın ellerinden alınmışsa, söz konusu arazi ve toprakların geri verilmesi için adım atmalarını talep eder. İade hakkının adil, makul ve çabuk bir biçimde tazminat hakkı ile ikamesi, ancak ve ancak toprak ve bölgelerin iadesinin gerçekçi nedenlerden ötürü olanaksız olduğu durumlarda söz konusudur. Bu tür bir tazminat mümkün olduğunca toprak ve bölge biçiminde verilmelidir.

6. Komite, ayrıca, topraklarında yerli halklar bulunan taraf devletlerin Sözleşmenin ilgili tüm hükümlerini dikkate alarak bu halkların durumuna ilişkin bilgilere dönemsel raporlarda eksiksiz biçimde yer vermelerini talep eder.

55. OTURUM (1999) / Genel Tavsiye No. 24

MADDE 1: Farklı ırksal, ulusal/ etnik gruplara ya da yerli halklara mensup kişiler hakkındaki raporlama

1. Komite, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 1. maddesinin 1. bendinde yapılan tanımlaya göre, Sözleşmenin farklı ırklara, ulusal ya da etnik gruplara ya da yerli halklara mensup herkesi kapsadığını vurgular. Komitenin taraf devletlerin sundukları dönemleri gerektiği gibi değerlendirebilmesi için, taraf devletlerin topraklarında bu gibi grupların olup olmadığı konusunda Komiteyi mümkün olduğunca bilgilendirmesi gerekmektedir.

2. Taraf devletlerin Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca Komiteye sundukları dönemsel raporlardan ve Komiteye ulaşan diğer bilgilerden anlaşıldığı üzere, taraf devletlerin bir bölümü topraklarındaki ulusal ya da etnik grupların ya da yerli halkların bir kısmının mevcudiyetini tanımakta, bir kısmını göz ardı etmektedir. Özellikle ilgili kişilerin sayısı ve nüfusun çoğunluğundan ya da nüfus içerisindeki diğer gruplardan farklı bir ırka, renge, soya ya da ulusal ya da etnik kökene sahip olup olmadıkları gibi belirli ölçütler tüm gruplara aynı biçimde uygulanmalıdır.

3. Bazı devletler vatandaşlarının ya da topraklarında yaşayan diğer kişilerin etnik ya da ulusal kökenlerine ilişkin verileri toplamamakta; bunun yerine etnik ya da ulusal grup ya da yerli halk olarak tanıyacak ve buna göre muamele görecektir gruplara karar verirken kendi takdir yetkilerini kullanmaktadır. Komite, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmede söz edilenler de dâhil, herkes için eşit haklar ve ayrımcılık yasağıyla ilgili genel olarak kabul gören normların ve yanı sıra bu türden gruplara mensup kişilerin haklarına ilişkin uluslararası standartların mevcut olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda, Komite, etnik grupları ya da yerli halkları belirlerken farklı ölçütlerin kullanılmasının ve böylelikle bu grup-

lardan bir bölümü tanınırken diğerlerinin tanınmamasının ülke nüfusu içerisindeki çeşitli gruplara farklı muamele yapılmasına yol açabileceğini taraf devletlerin dikkatine sunar.

4. Komite 1973 yılında sekizinci oturumda kabul ettiği IV sayılı genel tavsiyeyi ve taraf devletlerin Sözleşmenin 9. maddesinin 1. bendi uyarınca sunmakla yükümlü oldukları raporların biçimine ve içeriğine dair genel rehberin 8. paragrafını (CERD/C/70/Rev.3) anımsar ve taraf devletlerin sundukları dönemsel raporlarda Sözleşmenin 1. maddesinin ışığında nüfusun demografik yapısı hakkında ilgili bilgilere; yani, uygun olan durumlarda, ırk, renk, soy ve ulusal ya da etnik kökenle ilgili bilgilere yer vermelerini talep eder.

56. OTURUM (2000) / Genel Tavsiye No. 25 Irk ayrımcılığının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutları

1. Komite, ırk ayrımcılığının kadınları ve erkekleri her zaman aynı ölçüde ve aynı biçimde etkilemediğini kaydeder. Irk ayrımcılığının yalnızca ya da öncelikle kadınları etkilediği, ya da erkekleri etkilediğinden farklı bir biçimde ya da ölçüde kadınları etkilediği durumlar mevcuttur. Kadın ve erkelerin hem kamusal hem de özel alanlarda farklı hayat deneyimine sahip olabilecekleri açıkça tanınmamış ve kabul edilmişse, bu türden bir ayrımcılığı sıklıkla gözden kaçırmaktadır.

2. Irk ayrımcılığının belirli biçimleri toplumsal cinsiyetleri nedeniyle özel olarak kadınlara yöneltilebilir; belirli bir ırksal ya da etnik gruba mensup kadınların gözetiminde ya da silahlı çatışma ortamında cinsel şiddete maruz kalması; yerli kadınların zorla kısırlaştırılması; kayıt dışı sektörde ya da yurtdışında istihdam edilen kadınların işverenler tarafından taciz edilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Irk ayrımcılığı, öncelikle ya da yalnızca kadınları etkileyen sonuçlara yol açabilir; ırksal önyargı güdüsüyle tecavüzün hamilelikle sonuçlanması bu duruma örnek olarak gösterilebilir ve belirli toplumlarda bu türden bir tecavüzün kadın mağdurları ayrıca toplum tarafından dışlanabilmektedir. Bundan öte, toplumsal cinsiyetle ilgili engeller nedeniy-

le; örneğin, hukuk sistemlerinin toplumsal cinsiyet açısından önyargılı olduğu ya da kadınların yaşamın özel alanlarında ayrımcılığa maruz kaldığı durumlarda, ırk ayrımcılığına karşı başvuru ve şikâyet mekanizmalarına erişim imkânının olmaması kadınların önündeki bir başka engeldir.

3. Irk ayrımcılığının bazı biçimlerinin salt kadınlar üzerinde ve özel etkilerinin olduğunu kabul eden Komite, çalışmalarında toplumsal cinsiyet unsurlarını ya da ırk ayrımcılığıyla ilişkilendirilebilecek toplumsal cinsiyet meselelerini dikkate almak üzere çaba gösterecektir. Komite, kadınlara karşı ırk ayrımcılığının ve yanı sıra kadınların kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan bütünüyle yararlanma ve bu hakları kullanma konusunda ırk, renk, soy veya ulusal ya da etnik köken nedeniyle karşı karşıya kaldıkları dezavantajların, engellerin ve güçlüklerin değerlendirilmesi ve izlenmesi konusunda taraf devletlerle birlikte daha sistemli ve tutarlı bir yaklaşımın geliştirilmesinin bu bağlamdaki uygulamalar açısından yararlı olacağını düşünmektedir.

4. Buna göre Komite, ırk ayrımcılığı biçimlerini incelerken, taraf devletlerin sundukları raporların gözden geçirilmesi, sonuç gözlemleri, erken uyarı mekanizmaları ve acil eylem usullerini içeren oturum çalışma yöntemleri ile genel tavsiyelere toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleştirilmesine, toplumsal cinsiyet analizinin dâhil edilmesine ve bu süreçlerde toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil kullanımının teşvik edilmesine yönelik çabalarını yoğunlaştırmaya kararlıdır.

5. Komite, ırk ayrımcılığının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutlarının bütünüyle dikkate alınmasını sağlamaya yönelik yöntemin bir parçası olarak, toplumsal cinsiyet ile ırk ayrımcılığı arasındaki ilişkiye dair bir analizi oturum çalışma yöntemlerine dâhil edecektir ve bu bağlamda aşağıdaki konuları özellikle dikkate alacaktır:

(a) Irk ayrımcılığının biçimi ve belirtileri;

(b) Irk ayrımcılığının meydana getiren koşullar;

(c) Irk ayrımcılığının sonuçları ve

(d) Irk ayrımcılığına karşı başvuru ve şikâyet mekanizmalarının mevcudiyeti ve erişilebilirliği.

6. Taraf devletlerin sundukları raporların kadınlarla ilgili olarak Sözleşmenin ne şekilde uygulandığını gösteren özel ya da yeterli bilgileri genellikle içermediğini kaydeden Komite, taraf devletlerin kadınların Sözleşmede belirtilen haklardan ırk ayrımcılığına maruz kalmadan eşit biçimde yararlanmalarını engelleyen unsurlara ve bunu sağlama konusunda yaşadıkları güçlükleri mümkün olduğunca nicel ve nitel veri kullanarak açıklamalarını talep etmektedir. Verilerin ırk ve etnik köken esasında sınıflandırılması ve sonrasında bu sınıflandırma altında toplumsal cinsiyet esasında ayrıştırılması, taraf devletlerin ve Komitenin kadınlara yönelik ırk ayrımcılığının - diğer halde farkına varılmayacak ve çözümsüz kalacak- biçimlerini tanımlamalarına, karşılaştırmalarına ve çözüm için adım atmalarına olanak sağlayacaktır.

56. OTURUM (2000) / Genel Tavsiye No. 26 **Sözleşmenin 6. maddesi**

1. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, ırk ayrımcılığı ve ırk temelli hakaretlerin mağdur tarafın kendi değerine ve itibarına ilişkin algısını zedelemesinin genellikle göz ardı edildiğini düşünmektedir.

2. Komite, bu tür bir ayrımcılık sonucunda oluşan hasarın, Sözleşmenin 6. maddesinde ifade edildiği üzere, adil ve yeterli biçimde giderilmesi ya da tazmin edilmesini talep etme hakkının sağlanması için yalnızca ayrımcılığı yapan failin cezalandırılmasının yeterli olmayabileceğini; aynı zamanda, gereken durumlarda mahkemelerin ve diğer yetkili makamların mağdurun maruz kaldığı maddi ya da manevi hasara karşılık maddi tazminat verilmesini dikkate alması gerektiğini düşünmektedir ve bu görüşünü taraf devletlere bildirir.

57. OTURUM (2000) / Genel Tavsiye No. 27 **Romanlara karşı ayrımcılık**

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye

taraf devletlerin Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca sundukları dönemsel raporları ve yanı sıra taraf devletlerin sundukları raporlara dair Komitenin kabul ettiği sonuç gözlemlerini *akılda tutarak*; Romanlara karşı ayrımcılık konusunda tematik bir tartışma *örgütleyerek* ve Komite üyelerinin ve yanı sıra Birleşmiş Milletler organlarının, diğer sözleşme organlarının uzmanlarının ve bölgesel örgütlerin katkısından yararlanarak; ayrıca, konuyla ilgilenen hükümet dışı örgütlerin hem düzenlenen gayri resmi toplantıda sözlü olarak hem de yazılı olarak sundukları katkılardan *yararlanarak*; Sözleşme hükümlerini *göz önünde bulundurarak*; Sözleşmeye taraf devletlerin kendi özel durumlarını dikkate alarak, Roman toplulukların üyelerinin yararına olacak şekilde, uygun olan durumlarda diğer şeylerin yanı sıra aşağıdaki tedbirlerin tümünü ya da bir kısmını almalarını *tavsiye eder*:

1. Genel nitelikteki tedbirler

1. Romanlara ve diğer kişi ve gruplara karşı ırk ayrımcılığının tüm biçimlerini ortadan kaldırmak üzere, Sözleşmeye uygun biçimde ülke mevzuatını gözden geçirmek ve gereken durumlarda yeni mevzuat çıkartmak ya da mevcut mevzuatta değişiklik yapmak.

2. Romanların durumunu iyileştirmeye ve devlet organları ile diğer kişi ve kuruluşların ayrımcılığına karşı korunmalarını sağlamaya yönelik ulusal strateji ve programları geliştirmek ve uygulamak ve bu doğrultuda siyasal ve ahlaki önderliğin üstlenilmesindeki kararlılığı açıkça beyan etmek.

3. Hangi adla adlandırılacakları ve hangi gruba ait olacakları konusunda Romanların kendi isteklerine saygı duymak.

4. Vatandaşlık ve vatandaşlığa kabul ile ilgili mevzuatın Roman toplulukların üyelerine karşı ayrımcı olmamasını sağlamak.

5. Roman kökenli mültecilerin ve sığınmacıların herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmamasını sağlamak üzere gerekli tüm tedbirleri almak.

6. Planlanan ve uygulanan tüm program ve projelerde, genellikle çifte ayrımcılık mağduru olan Roman kadınların durumunu dikkate almak.

7. Temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği durumlarda adaletin bütünüyle ve gecikmeksizin sağlanması için, Roman toplulukların üyelerinin etkili başvuru yollarından yararlanmalarına yönelik gereken tedbirleri almak.

8. Roman topluluklar ile merkezi ve yerel yetkililer arasında uygun iletişim ve diyalog modellerini geliştirmek ve teşvik etmek.

9. Gerçek bir diyalogu, istişareleri ve diğer uygun araçları teşvik ederek, özellikle yerel düzeyde Roman topluluklarla diğer topluluklar arasındaki ilişkilerin, her iki tarafta hoşgörünün teşvik edilmesi ve önyargıların ve olumsuz klişelerin aşılması, uyum ve alışmaya yönelik çabaların teşvik edilmesi, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve herkesin insan hak ve özgürlüklerinden bütünüyle yararlanmasını sağlayacak biçimde geliştirilmesi için çaba harcamak.

10. İkinci Dünya Savaşı sırasında Roman toplulukların maruz kaldığı sınır dışı ve imha olaylarını kabul etmek ve bu topluluklara tazminat verilmesini dikkate almak.

11. Özellikle Romanlarla ilgili olarak, başkalarına saygı ve hoşgörünün ve ayrımcılık yapılmayan bir atmosferde siyaset kültürünü geliştirmek ve nüfusun bütününe eğitmek üzere sivil toplum ile işbirliği içerisinde uygun tedbirleri almak ve projeler başlatmak.

2. Irk esasında şiddete karşı koruma sağlamaya yönelik tedbirler

12. Romanların maruz kaldığı ırk esaslı şiddet olaylarını önlemeye yönelik tedbirleri alarak, Romanların herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın güvenliğinin ve bütünlüğünün korunmasını sağlamak; polis, savcı ve mahkemelerin bu tür olayları derhal kovuşturmaya başlamasını ve cezalandırmasını sağlamak ve kamu görevlileri statüsündeki ya da diğer faillerin herhangi bir düzeyde cezasızlıktan yararlanmalarını sağlamak.

13. Polislerin Romanlara karşı, özellikle de gözaltı ve tutuklama işlemleri sırasında yasadışı şiddet uygulamasını önlemek üzere tedbir almak.

14. Polislerle Roman topluluklar ve birlikler arasında, ırk temelli önyargılardan kaynaklanan çatışmaları engellemek ve bu toplulukların

üyeleri ve diğer kişilerin maruz kaldığı ırk esasındaki şiddetle mücadele etmek amacıyla, iletişim ve diyalogun sağlanmasına yönelik uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik etmek.

15. Roman toplulukların üyelerinin polis teşkilatı ve diğer kolluk kuruluşlarında görevlendirilmesini teşvik etmek.

16. Çatışma sonrası bölgelerde, taraf devletlerin ya da sorumlu diğer devletlerin ya da kuruluşların Roman toplulukların üyelerine karşı şiddeti ve bu kişilerin yerlerinden edilmesini engellemeye yönelik adım atmasını teşvik etmek.

3. Eğitim alanındaki tedbirler

17. Roman kökenli tüm çocukların okul sistemine dâhil edilmesini desteklemek ve özellikle Roman kız çocuklarının okulu bırakma oranlarını düşürmek üzere adım atmak ve bu amaçla Roman ebeveynler, birlikler ve yerel topluluklarla aktif olarak işbirliği yapmak.

18. Roman öğrencilerin dışlamaya maruz bırakılmasını engellemek ve bu tür eylemlerden kaçınmak ve yanı sıra, Roman öğrenciler için iki dilde ya da anadilde eğitim olanağını açık tutmak; bu doğrultuda, tüm okullarda eğitimin niteliğinin ve azınlık topluluklarına mensup kişilerin başarı düzeyinin artırılması için çaba harcamak, okul personelinin Roman topluluklarının üyeleri arasından atamak ve kültürlerarası eğitimi teşvik etmek.

19. Ebeveynleri ile işbirliği içerisinde, eğitim alanında Roman çocukların yararına olabilecek tedbirleri başlatmayı göz önünde bulundurmak.

20. Roman çocukların maruz kalabileceği herhangi bir ayrımcılığı ya da ırk esaslı baskıyı ortadan kaldırmak üzere kararlılıkla adım atmak.

21. Göçebe topluluklardaki Roman çocuklarının temel eğitim sürecine dâhil olmasını sağlamak üzere gereken tedbirleri almak ve bu kapsamda bu çocukları geçici süreyle yerel okullara kabul etmek, konakladıkları yerde geçici sınıflar açmak ya da uzaktan eğitim teknolojilerini kullanmak.

22. Eğitim alanındaki program, proje ve kampanyaların Roman kız çocukların ve kadınların dezavantajlı durumunu dikkate almasını sağlamak.

23. Roman öğrenciler arasından öğretmen, eğitimci ve asistanların eğitimi için acil ve kalıcı tedbirler almak.

24. Eğitimciler ile Roman çocuklar, Roman topluluklar ve ebeveynler arasındaki diyalog ve iletişimin geliştirilmesi ve bu bağlamda daha ziyade Romanlar arasından seçilecek asistanların görevlendirilmesi için harekete geçmek.

25. Roman toplulukların üyeleri arasında okuryazarlık düzeyini yükseltmek üzere, bu toplulukların üyelerinin okul çağı sonrasında yeterli eğitim biçim ve olanaklarına sahip olmasını sağlamak.

26. Uygun olan tüm düzeylerde ders kitaplarına Romanların tarihine ve kültürüne dair bölümler eklemek ve konuştukları dil de dâhil olmak üzere, Romanların tarihine ve kültürüne dair kitapların ve diğer basılı kaynakların yayımlanmasını ve dağıtımını ve uygun olan durumlarda televizyon ve radyo yayınlarını teşvik etmek ve desteklemek.

4. Yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik tedbirler

27. İstihdam alanında ayrımcılığı ve işgücü piyasasında Roman toplulukları etkileyen tüm ayrımcı uygulamaları yasaklayan mevzuatı kabul etmek ya da mevcut mevzuatın etkililiğini arttırmak ve Roman toplulukları bu türden ayrımcı uygulamalara karşı korumak.

28. Romanların kamu kurum ve kuruluşları ile özel şirketlerde istihdam edilmesini desteklemek üzere özel tedbirler almak.

29. Mümkün olan durumlarda, merkezi ya da yerel düzeyde kamunun yarattığı istihdamda, örneğin kamu ihaleleri ve hükümet tarafından yürütülen ya da finansmanı hükümet tarafından sağlanan diğer faaliyetlerde Roman toplulukların lehine özel tedbirler almak ya da Romanlara çeşitli meslek ve beceriler için eğitim sağlamak.

30. Roman toplulukların konut konusunda dışlamaya maruz kalmasını önlemeyi hedefleyen politika ve projeleri geliştirmek ve uygulamak; Roman toplulukları ve birlikleri ve diğer kişileri konut inşaat, imar ve onarım projelerine ortak olarak dâhil etmek.

31. İkamet ve konut edinme konusunda özellikle yerel yetkililerin ve ev sahiplerinin Romanları etkileyen ayrımcı uygulamalarına kararlılıkla karşı durmak; Romanların ikametlerini engelleyen ve [bölgeden] yasadışı bir biçimde çıkartılmalarına yol açan yerel tedbirlere kararlılıkla karşı durmak ve Romanların yerleşim alanlarının dışında yalıtık, sağlık ve diğer olanaklara erişimi olmayan kamplara yerleştirilmesinden kaçınmak.

32. Uygun olan durumlarda, göçmen Roman gruplara ya da Gezinlere karavanları için gereken tüm olanaklara sahip kamp yerleri sunmak için gereken tedbirleri almak.

33. Romanların sağlık bakım ve sosyal güvenlik hizmetlerine eşit erişim hakkı olmasını güvence altına almak ve bu alanda Romanlara karşı ayrımcı herhangi bir uygulamayı ortadan kaldırmak.

34. Aşırı yoksulluk, düşük eğitim ve yanı sıra kültürel farklılıklar nedeniyle dezavantajlı bir konumda bulduklarını akılda tutarak, Romanlara, özellikle de kadın ve çocuklara yönelik sağlık program ve projeleri başlatmak ve uygulamak; Roman gruplara yönelik sağlık program ve projelerinin hazırlık ve uygulama aşamalarına Roman birliklerini ve toplulukları ve başta kadınlar olmak üzere, bunların temsilcilerini dâhil etmek.

35. Roman toplulukların üyelerinin genel olarak kamuya açık lokanta, otel, tiyatro ve müzikhhol, diskotek ve benzeri tüm yerlere erişimini engelleyen ayrımcı uygulamaları önlemek, ortadan kaldırmak ve gerektiği gibi cezalandırmak.

5. Medya alanıyla ilgili tedbirler

36. Sözleşmenin hükümleri uyarınca, medyada Romanlara karşı ırksal ya da etnik üstünlüğü, ırkçı nefreti ve ayrımcılığı içeren ve şiddeti tahrik eden herhangi bir görüşü ortadan kaldırmak üzere gereken durumlarda harekete geçmek.

37. Medyanın önyargıların çoğaltılmamasında ve Roman topluluklarının bireysel üyelerinin dâhil olduğu olayları bir bütün olarak tüm Roman toplulukları suçlayacak biçimde verilmemesi konusunda taşı-

dığı özel sorumluluk hakkında tüm medya çalışanları arasında farkındalık yaratmak.

38. Roman hayatı, toplumu ve kültürü hakkında ve Romanların insan haklarına ve kimliklerine saygılı, kapsayıcı bir toplum yaratmanın önemi hakkında kamuoyunu eğitmek amacıyla eğitim ve medya kampanyaları geliştirmek.

39. Romanların gazete, televizyon ve radyo programları dâhil medyaya erişimini, kendi medyalarını kurmalarını ve yanı sıra Roman gazetecilerin eğitimini teşvik etmek ve kolaylaştırmak.

40. Medya kuruluşlarının ırkçı, ayrımcı ve önyargıya dayalı bir dil kullanımını engellemek üzere davranış kuralları yoluyla kendilerine yönelik izleme yöntemlerini geliştirmelerini teşvik etmek.

6. Kamusal hayata katılımıla ilgili tedbirler

41. Merkezi ve yerel düzeyde tüm hükümet organlarına katılımıda Roman azınlıklara ya da gruplara eşit fırsatlar sağlanmasını güvence altına almak üzere, özel tedbirler de dâhil, gereken tüm adımları atmak.

42. Roman toplulukları ilgilendiren konuları değerlendirirken ya da bu konularda karar alırken, Roman siyasi partileri, birlikler ve temsilcilerle hem merkezi hem de yerel düzeyde istişare sürecini yürütecek yöntemler ve yapılar geliştirmek.

43. Roman toplulukları, birlikleri ve bunların temsilcilerini, kendilerini etkileyen politika ve programların hazırlık ve uygulama süreçlerine mümkün olan en erken aşamada dâhil etmek ve böylelikle politika ve programların gerektiği gibi şeffaf biçimde yürütülmesini sağlamak.

44. Roman toplulukların üyelerinin kamusal ve sosyal hayata daha aktif biçimde katılımlarına ve örneğin çocuklarının eğitimi ve mesleki eğitim programlarından yararlanma gibi konularda kendi çıkarlarını savunmalarına duyulan ihtiyaç konusundaki farkındalıklarını arttırmak.

45. Roman kamu görevlileri ve temsilcileri ve bunların yanı sıra gelecekte bu görevlerde yer almak isteyen adaylar için, siyaset, karar alma ve kamu yönetimi becerilerini arttırmaya yönelik eğitim programları düzenlemek.

Komite *yine* şunları *tavsiye eder*:

46. Taraf devletlerin kendi yargı alanlarındaki Roman topluluklar hakkında, toplumsal cinsiyet bakış açısını içerecek biçimde hazırlanmış ve Romanların siyaset hayatına katılımı ile ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarına ilişkin istatistiksel verileri içeren bilgileri ve işbu genel tavsiyenin uygulanmasıyla ilgili bilgileri, hazırladıkları dönemsel raporlara uygun biçimde dâhil etmesi.

47. Hükümetler arası kuruluşların çeşitli taraf devletler için yürüttükleri işbirliği ve yardım projelerinde, uygun olan durumlarda, Roman toplulukların durumunu ele alması ve bu toplulukların ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ilerlemelerini desteklemesi.

48. İnsan Hakları Yüksek Komiserinin Yüksek Komiserliğin çalışmalarında Roman konusuna merkezi bir yer ayırmayı dikkate alması.

Komite *ayrıca* şunları *tavsiye eder*:

49. Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansının Roman toplulukların en dezavantajlı ve çağdaş dünyada en fazla ayrımcılığa maruz kalan gruplardan birisi olduğunu göz önünde bulundurarak, yukarıdaki tavsiyeleri gerektiği biçimde dikkate alması.

60. OTURUM (2002) / Genel Tavsiye No. 28 Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Sonrası Takip Notu

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Durban Bildirgesi ve Eylem Programının kabul edilmesini ve söz konusu araçları destekleyen ya da bu araçların tabibini sağlamaya yönelik hükümlerini memnuniyetle karşılayarak; Durban'da kabul edilen araçların Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin temel değer ve standartlarını vurguyla yeniden teyit etmesini memnuniyetle karşılayarak; Durban Bildirgesi ve Eylem Programının ırkçılık, ırk ayrımcılı,

yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadelenin temel aracı olarak Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye atıfta bulunduğunu anımsayarak; Durban Bildirgesinde, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin evrensel kabul görmesinin ve bütünüyle uygulanmasının dünyada eşitliğin ve ayrımcılık yapılmamasının teşvik edilmesi açısından büyük önem taşıdığının kabul edildiğini özellikle kaydederek; ırk ayrımcılığına karşı mücadelede Komitenin rolünün ve katkısının kabul edilmesinden memnuniyet duyduğunu ifade ederek; Dünya Konferansının takibiyle ilgili sorumluluğunun ve bu sorumluluğu yerine getirebilmek için kapasitesini güçlendirmesine duyulan gereksinimin farkında olarak; ırk ayrımcılığına karşı mücadelede hükümet dışı örgütlerin hayati bir rol oynadıklarını vurgulayarak ve Dünya Konferansına sağladıkları katkıyı memnuniyetle karşılayarak; ırkçılıkla ve ırk ayrımcılığıyla mücadelede ulusal insan hakları kurumlarının oynadığı rolün öneminin Dünya Konferansı tarafından kabul edildiğini ve bu gibi kurumların güçlendirilmesine ve bu kurumlara daha fazla kaynak sağlanmasına ihtiyaç duyulduğunu kaydederek;

1. Devletlere aşağıdaki *tavsiyelerde bulunur*:

I. Sözleşmenin uygulanmasının güçlendirilmesine yönelik tedbirler

(a) Sözleşmenin 2005 yılı itibariyle evrensel olarak onaylanması amacıyla, eğer henüz yapmamışlarsa, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye katılmaları;

(b) Eğer henüz yapmamışlarsa, Sözleşmenin 14. maddesinde öngörülen isteğe bağlı beyanda bulunmaları;

(c) Sözleşmede tanımlanan raporlama yükümlülüklerine uymaları ve ilgili rehberler doğrultusunda raporlarını zamanında teslim etmeleri;

(d) Sözleşmeye ilgili çekincelerini kaldırmayı değerlendirmeleri;

(e) Sözleşmenin 14. maddesinde hükme bağlanan şikâyet mekanizmalarının mevcudiyeti hakkında kamuyu bilgilendirmeye yönelik çabalarını arttırmaları;

(f) Ulusal hukuk düzeni altında Sözleşmeyi uygularken, özellikle 2'den 7'ye kadar olan maddeler bağlamında Durban Bildirgesi ve Eylem Programının ilgili bölümlerini dikkate almaları;

(g) Hazırladıkları dönemsel raporlarda, Durban Bildirgesinin ve Eylem Programının ulusal düzeyde uygulanmasına yönelik eylem planları ve diğer tedbirler hakkında bilgilere yer vermeleri;

(h) Durban Bildirgesi ve Eylem Programını uygun biçimde yaygınlaştırmak ve Sözleşmenin 7. maddesiyle ilgili dönemsel raporların ilgili bölümünde bu bağlamda yürütülen çalışmalar hakkında bilgi vermeleri;

II. Komitenin işleyişinin güçlendirilmesine yönelik tedbirler

(i) Komitenin sonuç gözlemlerini ve genel tavsiyelerini izlemek için gereken adımların atılmasını sağlamak üzere, uygun ulusal izleme ve değerlendirme mekanizmalarını oluşturmayı dikkate almaları;

(j) Söz konusu sonuç gözlemleri ve tavsiyeleri izlemek üzere atılan adımlar hakkında Komiteye sundukları dönemsel raporlarda bilgi vermeleri;

(k) Sözleşmenin 8. maddesinin 6. bendinde yapılan, Sözleşmeye taraf devletlerin 15 Ocak 1992 tarihindeki 14. toplantıda kabul ettikleri ve Genel Kurulun 15 Aralık 1992 tarihli, 47/111 sayılı kararında desteklediği değişikliği onaylamaları;

(l) Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını desteklemek üzere Komite ile işbirliğini sürdürmeleri;

2. Ayrıca aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

(a) Ulusal insan hakları kurumlarının, raporlama yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve Komitenin sonuç gözlemlerinin ve tavsiyelerinin yakından izlenmesi konusunda kendi devletlerine yardımcı olmaları;

(b) Komitenin kendileriyle işbirliğini arttırması için, hükümet

dışı örgütlerin ilgili bilgileri zamanında Komiteye iletmeyi sürdürmeleri;

(c) İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin Komitenin çalışmaları hakkında farkındalığı arttırmaya yönelik çabalarını sürdürmesi;

(d) Komitenin görevini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için, yetkili Birleşmiş Milletler organlarının Komiteye yeterli kaynak sağlamasını;

3. *Aşağıdaki konularda istekli olduğunu ifade eder:*

(a) Durban Bildirgesi ve Eylem Programının takibi konusunda Birleşmiş Milletler sisteminin ilgili organlarıyla, özellikle İnsan Hakları Yüksek Komiserliğiyle tam bir işbirliği yapmak;

(b) Durban Bildirgesi ve Eylem Programında yer alan tavsiyelerin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere Genel Sekreter tarafından atanacak beş bağımsız uzman ile işbirliği yapmak;

(c) Durban Bildirgesi ve Eylem Programının daha etkili biçimde takip edilmesini sağlamak üzere, diğer insan hakları sözleşme organlarıyla birlikte faaliyetlerin eşgüdümünü sağlamak;

(d) Durban Bildirgesi ve Eylem Programının Komitenin görevinin yürütülmesiyle ilgili tüm bölümlerini dikkate almak.

61. OTURUM (2002) / Genel Tavsiye No. 29

1. Madde, bent 1 (Soy)

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduklarını ve herkesin, hiçbir ayırım ve özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken, doğuş ya da diğer herhangi bir statü ayrımı yapılmaksızın, bildirmede kayıtlı tüm hak ve özgürlüklerden yararlanacaklarını hükme bağladığını *anımsayarak*; ayrıca, tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasının ve desteklenmesinin siyasal, ekonomik ve kültürel sistemlerine bakılmaksızın tüm devletlerin görevi olduğunu belirten Dünya İnsan Hakları Konferansı Viyana Bildirgesi ve Eylem Programını *anımsayarak*; Komitenin Irkçılık, Irk

Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Durban Bildirgesi ve Eylem Programını her yönüyle desteklediğini ilan ettiği XXVIII sayılı genel tavsiyesini *yeniden teyit ederek*; ayrıca, Durban Bildirgesi ve Eylem Programında Asya ve Afrika kökenli, yerli ve diğer kökene mensup kişilere karşı ayrımcılığın kınanmasını *yeniden teyit ederek*; çalışmalarında ırk, renk, soy ya da ulusal ya da etnik köken nedeniyle ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını amaçlayan Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin hükümlerini *esas alarak*; Komitenin Sözleşmenin 1. maddesinin 1. bendindeki “soy” [descent] ifadesinin salt ırka atıfta bulunmadığı; yasaklanan diğer ayrımcılık nedenlerini tamamlayan bir anlamı ve uygulamasının olduğu yönünde, tutarlı biçimde benimsediği görüşünü *teyit ederek*; “Soy” nedenli ayrımcılığın kast sistemi ya da benzeri, statünün doğuştan belirlendiği ve kişilerin insan haklarından eşit biçimde yararlanmasını ortadan kaldıran ya da zedeleyen sosyal tabakalaşma biçimleri esasında örgütlenmiş toplulukların üyelerine karşı ayrımcılığı içerdiğini *yeniden kuvvetle teyit ederek*; Sözleşmeye taraf devletlerin bir bölümünün raporlarının incelendiğinde bu tür bir ayrımcılığın mevcut olduğunun görüldüğünü *kaydederek*; soy temelli ayrımcılık konusunda tematik bir tartışma *örgütleyerek* ve Komite üyelerinin ve yanı sıra bazı hükümetlerin, başta İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Alt Komitesi uzmanları olmak üzere diğer Birleşmiş Milletler organlarının katkısından yararlanarak, dünyanın farklı bölgelerinde soy temelli ayrımcılığın boyutları ve devamlılığı konusunda Komiteyi bilgilendiren ilgili hükümet dışı örgütlerin ve kişilerin birçoğundan sözlü ya da yazılı katkı *almış olarak*; soy nedenli ayrımcılığın yol açtığı acının ortadan kaldırılması ve bundan etkilenen toplulukların güçlendirilmesi için ulusal hukuk ve uygulama düzeyinde mevcut çabaların yoğunlaştırılması ve yeni çabaların ortaya konmasına gerektiği *sonucuna ulaşarak*; soy temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve bu ayrımcılığın sonuçlarının düzeltilmesi amacıyla tedbir alan taraf devletlerin bu yöndeki çabalarını memnuniyetle karşılayarak; bu olgu-

dan etkilenen, ancak henüz bu olguyu tanımamış ve çözüm üretmemiş olan devletlerin bu yönde adım atmasını *kuvvetle teşvik ederek*; soy nedenli ayrımcılık meselesi hakkında Komite ve hükümetler arasındaki diyalog sürecinin olumlu havasını *anımsayarak* ve bu tür yapıcı diyalogların daha da geliştirilmesini umut ederek; komitenin soy nedenli ayrımcılığın her türlüsüne karşı mücadele etmek amacıyla sürdürdüğü çalışmalarına *büyük bir önem atfederek*; Sözleşmenin ihlali niteliğindeki soy nedenli ayrımcılığı; örneğin, Kast sistemi ve statünün doğuştan belirlendiği sistemler temelinde yapılan ayrımcılığı *şiddetle kınayarak*; taraf devletlerin kendi özel koşullarına uygun biçimde aşağıdaki tedbirlerin bir kısmını ya da tümünü kabul etmelerini *tavsiye eder*:

1. Genel nitelikteki tedbirler

(a) Kendi yargı alanları dâhilinde ayrımcılığın; özellikle de statünün doğuştan belirlendiği kast sistemi ve benzeri sistemlerin mağduru olan ve mevcudiyetleri aşağıdakilerin bir bölümü ya da tümünü kapsayan çeşitli unsurlara göre tanımlanabilen soy temelli toplulukların belirlenmesi için adım atmak: doğuştan gelen statünün değiştirilememesi ya da kısıtlı bir biçimde değiştirilebilmesi; topluluk dışından biriyle evlilik konusunda toplumsal olarak dayatılan kısıtlamalar; eğitim ve konut alanı, kamusal alanlara, ibadet yerlerine ve kamusal yiyecek ve su kaynaklarına erişim dâhil, özel ve kamusal dışlama; doğuştan gelen mesleklerden ya da aşağılayıcı ya da tehlikeli işlerde çalışmama özgürlüğünün kısıtlanması; borç karşılığı esarete maruz kalma; kirlenme ve dokunulmazlığa atıfta bulunan insanlık dışı söylemlere maruz kalma ve insan onurlarının ve eşitliklerine genel olarak saygı gösterilmemesi;

(b) Ulusal anayasada soy temelli ayrımcılığı açıkça yasaklayan hükümlere yer vermeyi dikkate almak;

(c) Soy esasında yapılan tüm ayrımcılık türlerini Sözleşme hükümleri uyarınca yasadışı ilan etmek üzere mevzuatı gözden geçirmek ve yeni mevzuat hazırlamak ya da mevcut mevzuatı değiştirmek;

(d) Hâlihazırda yürürlükte olan mevzuatı ya da diğer tedbirleri kararlılıkla uygulamak;

(e) Soy temelli grupların üyelerine karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere, etkilenen toplulukların üyelerinin katılımıyla Sözleşmenin 1. ve 2. maddelerine uygun özel tedbirleri de içeren kapsamlı bir ulusal strateji hazırlamak ve bu stratejiyi uygulamaya koymak;

(f) Soy temelli grup ve toplulukların üyelerinin özellikle kamu görevlerine, istihdama ve eğitime erişimiyle ilgili insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmalarını sağlamak üzere, bu kişilerin lehine olacak özel tedbirleri kabul etmek;

(g) Soy temelli toplulukların üyelerinin insan haklarına saygı gösterilmesini desteklemek üzere, mevcut kuruluşları güçlendirerek ya da yeni uzmanlık kurumları yoluyla yasal mekanizmaları oluşturmak;

(h) Soy temelli ayrımcılığın mağdurlarının durumuna çözüm üretmeye yönelik pozitif ayrımcılık [affirmative action] programlarının önemi konusunda genel kamuoyunu eğitmek;

(i) Soy temelli toplulukların üyeleriyle diğer toplumsal grupları üyeleri arasında diyalogu teşvik etmek;

(j) Soy temelli ayrımcılık gerçeğine dair dönemsel araştırmalar yürütmek ve Komiteye sundukları raporlarda soy temelli toplulukların coğrafi dağılımına ve ekonomik ve sosyal koşullarına dair, toplumsal cinsiyet bakış açısını içeren, ayrıştırılmış verilere yer vermek;

2. Soy temelli toplulukların kadın üyelerine karşı çoklu ayrımcılık

(k) Toplulukların çoklu ayrımcılık, cinsel istismar ve zorla fuhuşun mağduru olan kadın üyelerinin durumunu planlanan ve uygulanan tüm program ve projelerde ve alınan tüm tedbirlerde göz önünde bulundurmak;

(l) Özellikle kişi güvenliği, istihdam ve eğitim alanlarında kadınlara karşı soy temelli ayrımcılık dâhil, çoklu ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere gereken tüm tedbirleri almak;

(m) Soy temelli ayrımcılıktan etkilenen kadınların durumuna dair ayrıştırılmış veri sağlamak;

3. Dışlama

(n) Soy temelli toplulukların dışlanmasına neden olan eğilimleri

izlemek ve bunları rapor etmek ve bu tür bir dışlamanın neden olduğu olumsuz sonuçların ortadan kaldırılması için çaba harcamak;

(o) Konut, eğitim ve istihdam alanları dâhil, çeşitli alanlarda soy temelli toplulukların üyelerine yönelik dışlayıcı uygulamaları önlemek, yasaklamak ve ortadan kaldırmak;

(p) Genel olarak kamuya açık tüm yer ve hizmetlere ayrımcılık yapılmaksızın eşit erişim hakkının herkes için geçerli olması güvence altına almak;

(q) Etkilenen toplulukların üyelerinin toplumun diğer unsurlarıyla bir arada olacağı karma toplulukları desteklemek üzere adım atmak ve bu tür yerleşim yerlerinin eşitlik esasında herkesin erişimine açık olmasını güvence altına almak;

4. Nefret söyleminin [hate speech] kitle iletişim araçları ve internet dâhil, çeşitli kanallarla yayılması

(r) Belirli bir kastın üstünlüğü ya da aşağılılığını savunan ya da soy temelli topluluklara karşı şiddeti, nefreti ya da ayrımcılığı kışkırtmaya yönelik fikirlerin yayılmasına karşı tedbir almak;

(s) Topluluklara karşı ayrımcılığın ya da şiddetin internet de dâhil çeşitli kanallarla kışkırtılmasına karşı tedbir almak;

(t) Medya çalışanlarının soy temelli ayrımcılığın doğası ve sıklığı hakkındaki farkındalığını arttıracak tedbirler almak;

5. Adaletin yönetimi

(u) Soy temelli toplulukların tüm üyelerinin adalet sistemine eşit erişimini güvence altına almak için gereken adımları atmak; bu bağlamda, hukuksal yardım sağlamak, gruplar tarafından yapılacak şikâyetleri kolaylaştırmak ve hükümet dışı örgütlerin topluluk haklarını savunmasını teşvik etmek;

(v) Uygun olan durumlarda, yargı kararlarında ve resmi yargılamalarda soy temelli ayrımcılık yasağının bütünüyle dikkate alınmasını sağlamak;

(w) Soy temelli toplulukların üyelerine karşı suç işleyen kişilerin yargılanmasını ve bu suçların mağdurlarının yeterli biçimde tazminat almasını sağlamak;

(x) Soy temelli toplulukların üyelerinin polis teşkilatı ve diğer kolluk kuruluşlarında görevlendirilmesini teşvik etmek;

(y) Soy temelli topluluklara karşı önyargıların neden olduğu adaletsizliklerin önlenmesi amacıyla, kamu ve kolluk görevlilerine yönelik eğitim programları düzenlemek;

(z) Polis teşkilatı ve diğer kolluk kuruluşları ile toplulukların üyeleri arasında yapıcı diyalog kurulmasını teşvik etmek ve kolaylaştırmak;

6. Kişisel ve siyasi haklar

(aa) İlgili ülkenin tüm düzeylerdeki yetkililerinin soy temelli toplulukları etkileyen kararlara bu toplulukların üyelerini dâhil etmelerini sağlamak;

(bb) Soy temelli toplulukların üyelerinin eşit ve evrensel oy hakkı esasında seçme ve seçilme hakkından yararlanmasını ve hükümette ve yasama organlarında tam anlamıyla temsil edilmesini güvence altına alan özel ve somut tedbirler almak;

(cc) Soy temelli toplulukların üyelerinin kamusal ve sosyal hayata daha aktif biçimde katılımlarının taşıdığı önem hakkında farkındalıklarını arttırmak ve bu katılımın önündeki engelleri kaldırmak;

(dd) Soy temelli topluluklarına mensup kamu görevlileri ve siyasi temsilcilerin siyasi karar alma ve kamu yönetimi becerilerini arttırmaya yönelik eğitim programları düzenlemek;

(ee) Soy temelli şiddetin bir kez daha tekrar etmesini önlemek üzere, soy temelli şiddetin görüldüğü ya da buna yatkın alanları tespit etmek üzere adım atmak;

(ff) Topluluk dışından biriyle evlenmek isteyen soy temelli toplulukların üyelerinin evlilik hakkını güvence altına almak üzere kararlılıkla tedbir almak;

7. Ekonomik ve sosyal haklar

(gg) Ayrımcı olmayan ve eşit bir temelde ekonomik ve sosyal kalkınma plan ve programlarını hazırlamak, kabul etmek ve uygulamak;

(hh) Soy temelli topluluklarda yoksulluğu azaltmak ve bu toplu-

lukların maruz kaldığı sosyal dışlama ya da marjinalleştirme ile mücadele etmek üzere ciddi ve etkili tedbirler almak;

(ii) Uluslararası finansman kuruluşları da dâhil, hükümetler arası örgütlerle birlikte çalışarak, bu örgütlerin destekledikleri kalkınma ya da yardım programlarında soy temelli toplulukların üyelerinin durumunun dikkate alınmasını sağlamak;

(jj) Etkilenen toplulukların üyelerinin kamu sektöründe ve özel sektörde istihdam edilmesini desteklemeye yönelik özel tedbirler almak;

(kk) İstihdam alanında ve işgücü piyasasında soy nedenli tüm ayrımcı uygulamaları özellikle yasaklayan mevzuat ve uygulamaları geliştirmek ya da düzeltmek;

(ll) Kişileri istihdam ederken soylarını araştıran kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve diğer yapılara karşı tedbir almak;

(mm) İkamet ve konut edinme konusunda özellikle yerel yetkililerin ve ev sahiplerinin etkilenen toplulukların üyelerine karşı ayrımcı uygulamaları konusunda tedbir almak;

(nn) Soy temelli toplulukların üyelerinin sağlık bakım ve sosyal güvenlik hizmetlerine eşit erişim hakkı olmasını güvence altına almak;

(oo) Sağlık program ve projelerinin hazırlık ve uygulama aşamalarına etkilenen toplulukları dâhil etmek;

(pp) Soy temelli toplulukların çocuklarının çocuk emeği sömürüsü karşısında özel olarak savunmasız olma halini ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler almak;

(qq) Soy temelli ayrımcılıkla ilişkilendirilen borç karşılığı esaret ve aşağılayıcı çalışma koşullarını ortadan kaldırmak üzere kararlılıkla tedbir almak;

8. Eğitim hakkı

(rr) Kamu ve özel eğitim sistemlerinin tüm toplulukların çocuklarını kapsamasını ve hiçbir çocuğu soy nedeniyle dışlamamasını sağlamak;

(ss) Tüm toplulukların, özellikle de etkilenen toplulukların çocuklarının okulu bırakma oranlarını düşürmek ve bu bağlamda kız çocukların durumunu özellikle göz önünde bulundurmak;

(tt) Kamu da özel kurum ve kuruluşların soy temelli toplulukların mensubu öğrencilere karşı ayrımcılık yapmasına ve herhangi bir biçimde baskı uygulamasına karşı mücadelede etmek;

(uu) Sivil toplum ile işbirliği içerisinde, soy temelli ayrımcılığa maruz kalan topluluklara karşı ayrımcılık yapılmayan ve saygı gösterilen bir ortamı desteklemek üzere genel kamuoyunu eğitmek için gerekli tedbirler almak;

(vv) Soy temelli topluluklara karşı önyargılı ya da aşağılayıcı resim, gönderme, isim ya da fikirleri belirlemek üzere ders kitaplarında kullanılan dili bütünüyle gözden geçirmek ve bunları tüm insanların doğuştan gelen onuruna ve insan hakları bakımından eşitliğine dair mesaj veren resim, gönderme, isim ya da fikirlerle değiştirmek.

(2004) / Genel Tavsiye No. 30 Vatandaş olmayanlara karşı ayrımcılık

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduklarını ve herkesin, hiçbir ayırım yapılmaksızın, bildirmede kayıtlı tüm hak ve özgürlüklerden yararlanacaklarını hükme bağlayan Birleşmiş Milletler Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Her Türü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi *anumsayarak*; Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansının özellikle göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar olmak üzere, vatandaş olmayanların maruz kaldığı yabancı düşmanlığının [yabancı düşmanlığı] yaşadığımız çağda ırkçılığın ana kaynaklarından birini oluşturduğunu ve ayrımcı, yabancı düşmanı ve ırkçı uygulamalar dâhilinde bu grupların yaygın bir ölçekte insan hakları ihlallerine maruz kaldığını kabul ettiği

Durban Bildirgesini *anımsayarak*; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme ve XI ve XX sayılı genel yorumlar esasında, Sözleşmeye taraf devletlerin sundukları raporların incelenmesi sonucunda, göçmen, mülteci ve sığınmacıların dışında kalan, aralarında ülke vatandaşı olmayıp geçerli bir belgesi bulunmayan ve tüm yaşamları boyunca aynı topraklarda yaşasalar dahi topraklarında yaşadıkları devletin vatandaşı olduklarını kanıtlayamayan kişilerin de bulunduğu diğer grupların konuyla ilgili olduğunun görüldüğünü *kaydederek*; vatandaş olmayanlara karşı ayrımcılık konusunda tematik bir tartışma *örgütleyerek* ve Komite üyelerinin, taraf devletlerin, ayrıca diğer Birleşmiş Milletler organlarının ve uzmanlık kuruluşlarının ve hükümet dışı örgütlerin katkısından yararlanarak; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye taraf devletlerin vatandaş olmayanlarla ilgili sorumluluklarının açıklanmasına ihtiyaç duyulduğunun *farkında olarak*; çalışmalarında Sözleşme hükümlerini, özellikle de kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında ırk, renk, soy ya da ulusal ya da etnik köken nedeniyle ayrımcılığın yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını hükme bağlayan 5. maddeyi *esas alarak*, aşağıdakileri *beyan eder*:

I. Sözleşmeye taraf devletlerin sorumlulukları

1. Sözleşmenin 1. maddesin 1. bendinde ırk ayrımcılığının tanımı yapılmaktadır. 1. maddenin 2. bendinde, vatandaşlarla vatandaş olmayanlar arasında farklı uygulamalara olanak tanınmaktadır. 1. maddenin 3. bendinde, taraf devletlerin yasal düzenlemelerinin uyruklu, vatandaşlık ya da vatandaşlığa kabul konularında belirli herhangi bir uyrukluğa karşı ayrımcılık yapılamayacağını belirtmektedir.

2. 1. maddenin 2. bendini yorumlarken temel ayrımcılık yasağının göz ardı edilmemesi gerekir; bu nedenle, bu bent özellikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinde tanınan ve ilan edilen hak ve özgürlüklerden hiçbir şekilde ayrı tutularak yorumlanmamalıdır.

3. Sözleşmenin 5. maddesi, taraf devletlerin kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında ırk ayrımcılığını yasaklanmakla ve ortadan kaldırmakla yükümlü kılmaktadır. Örneğin seçimlere katılma, seçme ve seçilme hakkı gibi belirli bazı haklar vatandaşlarla sınırlı tutulabilir; ancak, insan hakları, ilkesel olarak, herkesin yararlanması gereken bir haktır. Taraf devletler, vatandaşlarla vatandaş olmayanların bu haklardan uluslararası hukukta kabul edildiği boyutuyla eşit biçimde yararlanmalarını güvence altına almakla yükümlüdür;

4. Sözleşmeye göre, vatandaşlık ya da göçmenlik statüsü esasında Sözleşmenin hedef ve amaçları ışığında değerlendirildiğinde meşru bir hedefe yönelik olmayan ve bu hedefe ulaşmak açısından orantılı olmayan kriterlere göre farklı bir muamele yapılmışsa, bu muamele ayrımcı nitelikte olacaktır. Sözleşmenin özel tedbirlere ilişkin 1. maddesinin 4. bendi kapsamında yapılan farklı muamele ırk ayrımcılığı olarak görülmektedir;

5. Taraf devletler vatandaş olmayanlara ilişkin mevzuat ve mevzuatın uygulanışıyla ilgili tam bir rapor vermekle yükümlüdür. Dahası, taraf devletler kendi yargı alanları dâhilinde bulunan vatandaş olmayan nüfusa ilişkin, cinsiyet ve uyruk ya da etnik kökene göre ayrıştırılmış verileri de içeren sosyo-ekonomik verilere hazırladıkları dönemsel raporlarda uygun bir biçimde yer vermelidir;

Bu genel ilkeler esasında, Sözleşmeye taraf devletlerin kendi özel durumlarının gerektirdiği biçimde, aşağıdaki tedbirleri almalarını *tavsiye eder*:

II. Genel nitelikteki tedbirler

6. Mevzuatın özellikle 5. maddede belirtilen hakların ayrımcılık yapılmaksızın tam anlamıyla kullanılmasına ilgili olarak Sözleşme hükümleriyle bütünüyle uyumlu olmasını sağlamak üzere, mevzuatı gözden geçirmek ve gerektiğinde değiştirmek;

7. Irk ayrımcılığına karşı mevzuatta yer alan güvencelerin göçmenlik statüsüne bakılmaksızın vatandaş olmayanları kapsamasını ve

mevzuatla ilgili uygulamanın vatandaş olmayanlara karşı ayrımcı sonuçlar doğurmamasını sağlamak;

8. Vatandaş olmayanları; özellikle de vatandaş olmayan işçilerin eş ve çocuklarının karşılaştıkları çoklu ayrımcılık meselesine daha fazla önem vermek; vatandaşların vatandaş olmayan kadın eşleri ile vatandaş olmayan erkek eşlerine farklı standartlar uygulamaktan kaçınmak; bu türden herhangi bir uygulama varsa bunu rapor etmek ve çözüm için gereken tüm adımları atmak;

9. Göçmenlik politikalarının kişilere karşı ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle ayrımcı bir etkisinin olmamasını sağlamak;

10. Terörle mücadele kapsamında alınan herhangi bir tedbirin amaç ya da sonuç bakımından ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle ayrımcı nitelikte olmamasını ve vatandaş olmayanların ırk ya da etnik profil ya da klişelere maruz bırakılmamasını sağlamak;

III. Nefret söylemine ve ırk nedenli şiddete karşı koruma

11. Vatandaş olmayanlara yönelik yabancı düşmanı tutum ve davranışlara; özellikle de nefret söylemi ve ırk nedenli şiddete karşı adım atmak ve vatandaş olmayanların durumuyla ilgili olarak ayrımcılık yapılmaması ilkesinin daha iyi anlaşılması için çaba harcamak;

12. Özellikle siyasetçilerin, kamu görevlilerin, eğitimcilerin ve medyanın ortaya koyduğu, internet ve diğer elektronik iletişim ağları üzerinde ve genel olarak toplumda ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle "vatandaş olmayan" nüfus gruplarına mensup kişileri hedef gösterme, damgalama, klişeleştirme ya da profil çıkartmaya yönelik eğilimlere karşı karalılıkla eyleme geçmek;

IV. Vatandaşlığın kazanılması

13. Vatandaşlığın kazanılması ya da vatandaşlığa kabul konusunda vatandaş olmayan belirli gruplara karşı ayrımcılık yapılmamasını sağlamak ve uzun süreli ya da daimi ikamet sahiplerinin vatandaşlığa kabulünün önündeki olası engellere gereken dikkati göstermek;

14. Irk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle vatan-

daşlıktan çıkarmanın taraf devletlerin uyrukluğunun kullanılmasında ayrımcılık yapmama yükümlülüğünün ihlali anlamına geleceğini kabul etmek;

15. Uzun süreli ya da daimi ikamet sahiplerine vatandaşlık verilmemesinin bu kişileri istihdam ve sosyal yardımlara erişim konusunda dezavantajlı bir konuma sokacağını ve böylelikle Sözleşmenin ayrımcılık karşıtı ilkelerinin ihlal edileceğini göz önünde bulundurmak;

16. Vatansızlık durumunu; özellikle çocukların vatansızlık durumunu azaltmak ve bunun için, örneğin, ebeveynlerin çocuklar adına vatandaşlık başvurusunda bulunmasını teşvik etmek ve ebeveynlerin kendi vatandaşlıklarını çocuklarına geçirmelerine olanak sağlamak;

17. Hâlihazırda taraf devletin yargı alanında ikamet eden önceki devletlerin eski vatandaşlarının durumunu düzenlemek;

V. Adaletin yönetimi

18. Vatandaş olmayanların hukuk önünde eşit biçimde korunmasını ve tanınmasını sağlamak ve bu bağlamda ırk nedenli şiddete karşı harekete geçmek ve bu tür şiddetin mağdurların etkili yasal başvuru yollarına erişimini ve uğradıkları zarara karşı adil ve yeterli tazminat hakkını güvence altına almak;

19. Vatandaş olmayanları özellikle keyfi gözaltı ile ilgili olarak güvenliğini garanti altına almak ve yanı sıra mülteci ve sığınmacıların bulunduğu merkezlerin koşullarının uluslararası standartlara uygun olmasını sağlamak;

20. Terörle mücadele kapsamında gözaltına alınan ya da tutuklanan vatandaş olmayanların uluslararası insan hakları hukuku, mülteci hukuk ve insani hukuk ile uyumlu ülke hukukunca tam anlamıyla korunmasını sağlamak;

21. Polis ve diğer kolluk görevlileri ile kamu görevlilerinin vatandaş olmayanlara karşı kötü muamele ve ayrımcılık uygulamasına karşı, bu fiillerle ilgili yaptırımları belirleyen mevzuatı ve düzenlemeleri kesinlikle uygulayarak ve vatandaş olmayanlarla ilgili görevlilerin insan hakları eğitimi dâhil özel eğitim almasını sağlayarak mücadele etmek;

22. Ceza hukukunda, ırkçı bir saikle ya da amaçla işlenen bir suçun daha ağır bir cezayı gerektiren ağırlaştırıcı bir neden olduğunu hükme bağlamak;

23. Vatandaş olmayanların şikâyetçi oldukları ırk ayrımcılığı iddialarının gerektiği gibi sorgulanmasını ve özellikle ayrımcı ya da ırkçı tavırları nedeniyle kamu görevlilerine karşı getirilen iddiaların bağımsız ve etkili bir incelemeye tabi olmasını sağlamak;

24. Irk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle ayrımcılık iddiasıyla ilgili hukuk davalarında ispat yükümlülüğünü düzenleyerek, vatandaş olmayan bir kişinin bu tür bir ayrımcılığa maruz kaldığını ortaya koyduğu ve ilk nazarda haklı görülen bir davada [prima facie case] farklı muamele için nesnel ve makul bir gerekçe olduğunu gösteren kanıtları sunmanın davalının yükümlülüğünde olmasını sağlamak;

VI. Vatandaş olmayanların ülkeden çıkartılması [expulsion] ve sınır dışı edilmesi [deportation]

25. Vatandaş olmayanların taraf devletin yargı alanından sınır dışı edilmesi ve diğer biçimlerde çıkartılmasıyla ilgili yasaların amaç ya da sonuç bakımından ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle ayrımcı olmamasını sağlamak ve vatandaş olmayanların ülkeden çıkarma emrine karşı itiraz da dâhil, etkili başvuru yollarından yararlanmasına ve bu tür bir başvuruyu etkili bir biçimde takip etmesine olanak sağlamak;

26. Vatandaş olmayanların özellikle ilgili her bir kişinin kişisel durumunun göz önünde bulundurulmasına yönelik güvencelerin yeterli olmadığı durumlarda toplu olarak ülkeden çıkarma uygulamasına maruz kalmamasını sağlamak;

27. Vatandaş olmayanların işkence ve zalimane, gayriinsanî ya da küçültücü muamele veya ceza dâhil ciddi insan hakkı ihlallerine maruz kalma riski olan bir ülkeye ya da bölgeye geri gönderilmemesini ya da gönderilmemesini sağlamak;

28. Vatandaş olmayanların; özellikle de uzun süre ikamet edenle-

rin aile hayatına orantısız biçimde müdahaleyle sonuçlanacak biçimde ülkeden çıkartılmasından kaçınmak;

VII. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar

29. Vatandaş olmayanların başta eğitim, konut, istihdam ve sağlık alanı olmak üzere, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmasını önleyen engelleri kaldırmak;

30. Kamu eğitim kurumlarının taraf devletin topraklarında ikamet eden vatandaş olmayanlara ve belgesiz göçmenlerin çocuklarına açık olmasını sağlamak;

31. İlk ve orta öğretimde ve yüksek öğretime erişim konusunda vatandaş olmayanlara ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle farklı muamele yapılmasından ve farklı derslik/ okul uygulamasından kaçınmak;

32. Vatandaşlarla vatandaş olmayanların yeterli konut hakkından eşit biçimde yararlanmasını güvence altına almak ve bunun için özellikle konut konusunda dışlamadan kaçınmak ve konut edindiren kuruluşların ayrımcı uygulamalara yönelmemesini sağlamak;

33. Ayrımcı amacı ya da etkisi görülen istihdam kuralları ve uygulamaları dâhil, çalışma şartları ve koşulları bağlamında ayrımcılığın ortadan kaldırılması için tedbir almak;

34. Vatandaş olmayan işçilerin yaygın olarak karşılaştıkları ve özellikle borç karşılığı esaret, pasaporta el koyma, yasadışı alıkoyma, tecavüz ve fiziksel saldırıları içeren ve vatandaş olmayan işçilerden kaynaklanan ciddi sorunları önlemek ve sonuçlarını düzeltmek için etkili tedbirler almak;

35. Taraf devletlerin çalışma izni olmadan vatandaş olmayan kişilere iş vermeyi reddetmesi mümkün olmakla birlikte, istihdam ilişkisi bir kez kurulduğunda, bu ilişki sona erene kadar herkesin toplantı ve örgütlenme özgürlüğü dâhil, emek ve istihdam haklarından yararlanmaya hakkı olduğunu kabul etmek;

36. Taraf devletlerin vatandaş olmayanların fiziksel ve ruhsal sağlık konusunda yeterli standarda sahip olma hakkına saygı göstermesini

sağlamak ve bu bağlamda, diğer şeylerin yanı sıra, vatandaş olmayanların önleyici, tedavi edici ve hafifletici (palyatif) sağlık bakım hizmetlerine erişim haklarının engellemekten ya da kısıtlamaktan kaçınmak;

37. Vatandaş olmayanların kültürel kimliklerini yok sayan uygulamaların; örneğin, vatandaşlık hakkının kazanılması için vatandaş olmayanların isimlerini değiştirmelerini gerektiren yasal ya da fiili şartların önlenmesi için gereken tedbirleri almak ve vatandaş olmayanların kendi kültürlerini korumalarına ve geliştirmelerine olanak tanıyan tedbirleri almak;

38. Vatandaş olmayanların genel olarak kamuya açık ulaşım araçları, otel, lokanta, kahvehane, tiyatro, park ve benzeri tüm yerlere erişiminin hakkından ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın yararlanmasını sağlamak;

39. İşbu genel tavsiye XI (1993) sayılı genel tavsiyenin yerine geçmektedir.

Genel Tavsiye No. 31 Ceza adalet sisteminin yönetiminde ve işleyişinde ırk ayrımcılığının Önlenmesi

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 1. maddesindeki ırk ayrımcılığı tanımını anımsatarak, taraf devletleri ırk, renk, soy, ya da ulusal veya etnik köken ayrımı gözetilmeksizin herkesin kanun önünde eşitlik hakkını ve bu bağlamda mahkemeler ve diğer tüm yargı yönetim yerleri önünde eşit muamele görme hakkını güvence altına almakla yükümlü kılan Sözleşmenin 5 (a) maddesini anımsatarak,

Sözleşmenin 6. maddesine göre taraf Devletlerin yetki alanında bulunan tüm kişilere, tüm ırk ayrımcılığı fiillerine karşı yetkili ulusal mahkemeler ve diğer devlet kuruluşları önünde etkin koruma ve hak arama yolları ve yanı sıra bu tür bir ayrımcılık sonucunda mağdur kişilerin bu mahkemelerden tüm zararlarının adil ve yeterli telafi veya

tazminini talep etme hakkını güvence altına alması gerektiğini *anım-satarak*,

2001 yılında Güney Afrika'nın Durban kentinde yapılan Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansında kabul edilen bildirgenin "bazı devletlerin ceza sisteminin işleyişinde ve hukukun uygulanmasında ve yanı sıra kolluk görevlisi kişilerin ve kuruluşların eylem ve davranışlarında görülen ve bu durumun özellikle de gözaltına alınan ya da cezaevine konulan kişiler arasında belirli grupların daha fazla bulunmasına neden olduğu yerlerde devam eden ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüğün derinden reddedildiğini" ifade eden 25. bendine atıfta bulunarak,

İnsan Hakları Komitesinin ve İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Alt Komitesinin (bkz. E/CN.4/Sub.2/2005/7) ceza adaleti sisteminde ayrımcılıkla ilgili çalışmalarına *atıfta bulunarak*,

Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüğün çağdaş biçimlerine ilişkin Özel Raportörün hazırladığı raporları *akılda tutarak*,

Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesine ve özellikle Sözleşmenin "her mülteci, bütün taraf Devletlerin toprakları üzerinde hukuk mahkemelerine serbestçe başvurabilecektir" hükmünü içeren 16. maddesine *atıfta bulunarak*,

Komitenin taraf devletlerin sundukları raporlarla ilgili sonuç raporlarında ve Romanlara karşı ayrımcılıkla ilgili XXVII (2000) sayılı, soy nedenli ayrımcılıkla ilgili XXIX (2004) sayılı ve vatandaş olmayanlara karşı ayrımcılıkla ilgili XXX (2004) sayılı genel tavsiyelerinde adalet sisteminin işleyişi konusundaki gözlemlerini *akılda tutarak*,

Adalet sisteminin yönetiminde ve işleyişinde ırk nedeni ya da etnik ayrımcılığın mevcut olduğu durumlarda dahi adalet sisteminin tarafsız olduğu ve ırkçılık, ırk ayrımcılığı ya da yabancı düşmanlığından etkilenmediğinin düşünülebileceği; ancak, bunun, adaletin korumakla yükümlü olduğu gruplara mensup kişiler üzerinde doğrudan etkide

bulunmak suretiyle, özellikle hukuk devleti ilkesinin, hukuk önünde eşitlik ilkesinin, adil yargılama ilkesinin ve bağımsız ve tarafsız bir yargı yerine ilişkin hakkın ciddi biçimde ihlal edildiği bir durumu oluşturduğuna ikna olarak;

Gerek itham edici, gerek araştırmacı kovuşturucu, gerekse bunların ikisinin bir arada olduğu karma sistemler olsun, uygulanan hukuk türüne ya da adalet sistemine bakılmaksızın, dünyadaki hiçbir ülkenin ceza adalet sisteminin yönetiminin ve işleyişinin ırk ayrımcılığından müstesna olmadığını göz önünde bulundurarak;

Ceza adalet sisteminin yönetiminde ve işleyişinde ayrımcılık risklerinin, kısmen göç ve nüfus hareketlerinde görülen ve nüfusun belirli kesimlerinde ve belirli kolluk görevlileri arasında önyargılar ile yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlüğü tetikleyen artışın sonucunda, kısmen de pek çok Devlet tarafından kabul edilen ve diğer şeylerin yanı sıra devletlerin bir bölümünde Arap karşıtı ya da Müslüman karşıtı duyguların ya da buna bir tepki olarak Sami ırkı karşıtı duyguların oluşmasını teşvik eden güvenlik politikaları ve terörle mücadele tedbirleri sonucunda son yıllarda artmış olduğunu *göz önünde bulundurarak*;

Dünyadaki tüm ülkelerde ceza adalet sisteminin yönetiminde ve işleyişinde ırksal ya da etnik gruplara mensup kişilerin ve özellikle göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve vatansız kişiler dâhil, vatandaş olmayanların, Roman/ Çingeneler, yerli halkların, yerinden edilmiş nüfus gruplarının, soyları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan kişilerin ve yanı sıra dışlama ve marjinalleştirmeye açık, toplumla bütünleştirilmeyen diğer savunmasız grupların maruz kalabilecekleri her türlü ayrımcılıkla mücadele etmeye ve ırkları ve cinsiyetleri ya da yaşları nedeniyle çoklu ayrımcılığa karşı daha hassas olan bu gruplara mensup kadınların ve çocukların durumuna özel olarak dikkat etmeye *kararlı olarak*;

Taraf devletler için aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

I. Genel adımlar

A. Ceza adalet sisteminin yönetim ve işleyişinde ırk ayrımcılığı-

nın mevcudiyet ve kapsamını daha iyi ölçebilmek için atılması gereken adımlar; bu tür ayrımcılığı gösteren göstergelere yönelik arayış

1. Olgusal göstergeler

1. Taraf Devletler, ırk ayrımcılığının şu muhtemel göstergelerine özel dikkat göstermelidir:

(a) Saldırı ve diğer suçlardan, özellikle bu suçların polis görevlileri ve diğer Devlet görevlileri tarafından işlenmesi halinde mağdur olan kişiler arasında Sözleşmenin Önsözünde son paragrafta bahsedilen grupla mensup kişilerin sayısı ve oranı;

(b) Ülkede ırk ayrımcılığı eylemlerine ilişkin olarak yapılan şikâyetlerin, kovuşturma ve mahkûmiyetlerin olmaması ya da sayıca az olması. Bu tür bir istatistik, bazı taraf Devletlerin kanaatlerinin aksine, mutlaka olumlu görülmemelidir; mağdurların hakları konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığını ya da toplumsal engelleme veya misillemeden korktuklarını, ya da kaynakları sınırlı olan mağdurların adli sürecin maliyet ve karmaşıklığından korktuğunu, ya da polis ve yargısal yetkililere karşı güvensizliğin hâkim olduğunu, ya da yetkililerin ırkçılık içeren suçlara ilişkin olarak yeterince dikkatli ya da farkında olmadıklarını gösterebilir.

(c) Kolluk görevlilerinin ve yasayı uygulamakla görevli diğer yetkililerin Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilere yönelik davranışları hakkında yeterli bilgi olmaması ya da hiç bilgi olmaması;

(d) Bu gruplara mensup kişilere atf edilen suç oranının karşılaştırılmalı olarak daha yüksek olması, özellikle küçük sokak suçları ile uyuşturucu ve fuhşa yönelik suçların bu gruplara atfedilmesinin daha yüksek olması, bu tür kişilerin topluma entegre edilmemesinin ya da toplumdaki dışlanmasının göstergeleri olarak görülebilir;

(e) Hapishanelerde ve tecrit merkezleri, ceza kurumları, psikiyatrik kurumlar ya da havaalanlarının gözetim yerleri dâhil olmak üzere önleyici gözetim yerlerinde tutulan kişiler arasında bu gruplara mensup kişilerin sayısı ve oranı;

(f) Mahkemelerin bu gruplara mensup kişilere karşı daha ağır ya da uygunsuz cezalar vermesi;

(g) Bu gruplara mensup kişilerin polis teşkilatında, yargıç ve jüri üyeleri dâhil olmak üzere adalet sisteminde ve diğer yasa uygulayıcı kurumlarda yetersiz temsil edilmesi.

2. Taraf Devletler, bu olgusal göstergelerin iyi bilinmesi ve kullanılabilmesi için, güvene dayalı gizlilik, kişisel bilgilerin saklı tutulması ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin standartlara saygı göstererek, polis, yargı ve hapishane yetkililerinden düzenli ve kamuya açık olarak bilgi toplamaya girişmelidir.

3. Özellikle, taraf Devletler, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı eylemlerine dair şikâyet, kovuşturma ve mahkûmiyet kararlarının yanı sıra mağdurlara tazminat ödenmesi kararları, bu tür suçların faillerinin bu tazminatları ödeyip ödemediği ya da tazminatların kamu kaynaklarından Devlet tazminat planları dâhilinde ödenip ödenmediği konusunda kapsayıcı istatistik ya da diğer bilgilere erişebilmelidir.

2. Yasama göstergeleri

4. Aşağıda belirtilenler, ırk ayrımcılığının potansiyel kaynaklarına dair göstergeler olarak görülmelidir:

(a) Ulusal yasamada ırk ayrımcılığına dair boşluklar. Bu açıdan, taraf Devletler, Sözleşmenin 4. Maddesinin gereklerine tam olarak riayet etmeli ve bu maddede düzenlenen bütün ırkçılık eylemlerini cezaya tabi kılmalıdır. Özellikle ırk üstünlüğü ya da ırk nefreti fikirlerinin yaygınlaştırılması, ırka dayalı nefretin tahrik edilmesi, ırka dayalı şiddetin tahrik edilmesi ve şiddet suçlarının yanı sıra ırkçı propaganda faaliyetleri ve ırkçı örgütlere katılım suçları ceza yasasında düzenlenmelidir. Taraf Devletler, suçların ırka dayalı nedenlerle işlenmesinin genel olarak ağırlaştırıcı bir durum teşkil etmesine dair bir hükme ceza yasalarında yer vermelidir.

(b) Belirli ulusal yasaların, özellikle terörizm, göç, vatandaşlık, vatandaş olmayanların ülkede bulunmalarının yasaklanması ya da ülkeden sınır dışı edilmelerine dair yasaların yanı sıra belirli grupların ya

da belirli gruplara mensubiyetin meşru bir temel olmaksızın cezalandırılması etkisine haiz olan yasaların potansiyel ayrımcı etkileri. Taraf Devletler, bu tür yasaların ayrımcı etkilerini tasfiye etmenin yollarını araştırmalı ve her halükârda bu yasaların Sözleşmenin Önsözünün son maddesinde belirtilen gruplara mensup kişilere uygulanmasında orantılılık ilkesine riayet etmelidir.

B. Ceza adalet sisteminin yönetim ve işleyişinde ırk ayrımcılığının önlenmesi için geliştirilmesi gereken stratejiler

5. Taraf Devletler, aşağıda belirtilen hususları da içeren ulusal stratejiler izlemelidir:

(a) Irk ayrımcılığı anlamında etkileri olan yasaların, özellikle belirli gruplara mensup kişileri, sadece bu kişilerin işleyebileceği bilinen eylemleri cezaya tabi kılarak dolaylı yollardan hedefleyen yasaların, ya da meşru temelleri olmaksızın ya da orantılılık ilkesine riayet etmeksizin vatandaş olmayanlara uygulanan yasaların tasfiyesi;

(b) Uygun eğitim programları yoluyla, kolluk görevlileri ve diğer yasa uygulayıcı görevlilere (polis personeli, adalet sisteminde, hapisanelerde, ceza kurumlarında, psikiyatri kurumlarında, sosyal ve sağlık hizmetlerinde vs çalışan görevlilere yönelik olarak insan haklarını gözetme eğitimi ve ırksal ya da etnik gruplar arasında hoşgörü ve dostluk eğitiminin yanı sıra kültürler arası ilişkiler konusunda duyarlık geliştirme eğitimlerini geliştirmek;

(c) Önyargılarla mücadele etmek ve güven ilişkilerini geliştirmek amacıyla, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplar ile polis ve yargı yetkilileri arasında diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesi;

(d) Irksal ve etnik gruplara mensup kişilerin polis ve adalet sisteminde uygun bir şekilde temsil edilmesini desteklemek;

(e) Yerli halkların geleneksel adalet sistemlerinin, uluslararası insan haklarına uygun bir tarzda, saygı görmesi ve tanınması;

(f) Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup mahpuslar açısından, onların kültürel ve dinsel pratiklerini hesaba katarak, hapisane rejimlerinde gerekli değişiklikleri yapmak;

(g) Kitlesele nüfus hareketlerinin olduğu durumlarda, yerinden edilmiş kişilerin özgün hassas durumlarını hesaba katacak şekilde adalet sisteminin işleyişi için gerekli düzenlemeler yapmak ve ihtiyari tedbirler almak, özellikle yerinden edilmiş kişilerin kaldığı yerlerde merkezi olmayan mahkemeler ya da hareketli mahkemeler kurmak;

(h) Çatışma sonrası durumlarda hukuk sisteminin yeniden inşası ve söz konusu ülkelerin topraklarında hukukun egemenliğinin yeniden tesis edilmesi için planlar geliştirmek, özellikle bu açıdan ilgili Birleşmiş Milletler kuruluşları tarafından sağlanan uluslar arası teknik yardımlara açık olmak;

(i) Yapısal ırk ayrımcılığının tasfiyesini amaçlayan ulusal eylem plan ya da stratejileri uygulamak. Bu uzun vadeli stratejiler, belirli amaç ve eylemlerin yanı sıra, ilerlemenin ölçülmesini sağlayacak göstergeleri de belirlemelidir. Özellikle, ırkçı ya da yabancı düşmanlığına dayalı olayların önlenmesi, kayıt altına alınması, kovuşturulması ve yargılamaya tabi kılınmasına, bütün topluluklar arasında polis ve adalet sistemi ile ilişkilerinde tatmin olma düzeyinin değerlendirilmesine ve adalet sisteminde çeşitli ırksal ve etnik gruplara mensup kişilerin istihdam ve desteklenmesine yönelik rehber ilkeler de bu stratejilerde yer almalıdır.

(j) Bağımsız bir ulusal kurum kurarak, bu kuruma, ırk ayrımcılığına karşı ulusal eylem planları ve rehberler kapsamında sağlanan ilerlemeyi izleme, denetleme ve ölçme, ırk ayrımcılığının fark edilmeyen dışavurumlarını belirleme ve durumun düzeltilmesi için tavsiye ve öneri geliştirme görevlerinin verilmesi.

II. Irkçılık mağdurlarına karşı ırk ayrımcılığının önlenmesi için alınması gereken önlemler

A. Hukuk ve adalete erişim

6. Sözleşmenin 6. Maddesi uyarınca, taraf Devletler, yetkileri altındaki herkesin ırk ayrımcılığı eylemlerinin faillerine karşı, hiçbir türden ayrımcılık olmaksızın ve bu tür eylemlerin özel kişiler ya da Devlet görevlileri tarafından işlenmesine bakılmaksızın etkin hak arama yolları olmasını güvence altına alma ve bunun yanı sıra maruz kaldıkları zararın hakkaniyete uygun ve yeterli bir şekilde tazmin edilmesi hakkını güvence altına alma yükümlülüğü altındadır.

7. Irkçılık mağdurlarının adalete erişimini kolaylaştırmak için, taraf Devletler, genellikle hakları konusunda farkındalıktan yoksun olan en hassas toplumsal gruplara gerekli hukuksal bilgileri sağlamaya çalışmalıdır.

8. Bu açıdan, taraf Devletler, bu tür kişilerin yaşadığı bölgelerde ücretsiz hukuksal yardım ve danışma merkezleri, hukuksal bilgi merkezleri ve uzlaşma ve aracılık merkezleri gibi kurumların kurulmasını desteklemelidir.

9. Taraf Devletler, aynı zamanda hukukçu dernekleri, üniversite kurumları, hukuksal bilgilendirme merkezleri ve marjinalleştirilmiş toplulukların haklarını koruma ve ayrımcılığın önlenmesi alanında uzmanlaşmış hükümet dışı kuruluşlarla işbirliklerini geliştirmelidir.

B. Olayların şikâyetleri almakla yetkili kuruluşlara rapor edilmesi

10. Taraf Devletler, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilerin iskân ettiği mahalle, bölge, kolektif mekânlar, kamplar ya da merkezlerde bu kişilerin şikâyetlerini derhal alabilecek polis hizmetlerinin yeterli ve erişilebilir olması için gerekli önlemleri almalıdır.

11. Yetkili hizmet kuruluşlarına, ırkçılık eylemlerinin mağdurlarını polis karakollarında tatmin edici bir şekilde kabul etmeleri ve böylece şikâyetlerinin derhal kayıt altına alınması, kovuşturmaların gecikme-

sizin, etkin, bağımsız ve tarafsız bir şekilde soruşturulması ve ırkçı ya da yabancı düşmanlığına dayalı eylemlere dair dosyaların tutulması ve veri tabanlarında dâhil edilmesi için talimat verilmelidir.

12. Bir polis memurunun ırkçı eylemlere dair bir şikâyeti kabul etmeyi reddetmesi disiplin ya da cezaî yaptırımlara tabi olmalı ve bu yaptırımlar, rüşvet benzeri yozlaşma söz konusu olması halinde ağırlaştırılmalıdır.

13. Aksine, her polis ve diğer Devlet görevlisinin, özellikle ırk ayrımcılığına dayalı olmak üzere, insan hakları ihlalleri işlemesini gerektirecek emir ya da talimatları reddetmek, görev ve hakkı olmalıdır. Taraf Devletler, her görevlinin bu hakkı ceza korkusu olmaksızın ileri sürebilmesini güvence altına almalıdır.

14. İşkence, kötü muamele ya da infaz iddialarının olması halinde, soruşturmalar, Yargısız, Keyfi ve Yerinde İnfazların Etkin Önlenmesi ve Soruşturulmasına Dair İlkeler⁸ ile İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezalandırmanın Etkin Soruşturulması ve Belgelenmesine Dair İlkeler uyarınca yapılmalıdır.⁹

C. Yargısal sürecin başlatılması

15. Taraf Devletler, savcılara ve adli soruşturma hizmetlerinin diğer üyelerine, ırkçılığa dayalı herhangi bir suç ya da ihlalin bütün olarak toplumun birliğine halel getirmesi açısından, ırkçı amaçlarla işlenen küçük suçlar da dâhil olmak üzere ırkçı eylemlerin kovuşturulmasının genel önemini hatırlatmalıdır.

16. Taraf Devletler, adli süreçlerin başlatılmasının öncesinde, mağdurların insan haklarını koruma gayesiyle, insan haklarına uygun geleneksel usuller, arabuluculuk ve uzlaşma usulleri gibi adli olmayan çatışma çözme usullerine başvurulmasını da teşvik edebilir; bu usuller, ırkçı eylemlerin mağdurları açısından daha kullanışlı olabilir ve damgalanmaya daha az yol açabilir.

8 BM Ekonomik ve Sosyal Konseyinin 1989/65 sayılı ve 24 Mayıs 1989 tarihli kararında tavsiye edildiği gibi.

9 BM Genel Kurulunun 55/89 sayılı ve 4 Aralık 2000 tarihli kararında tavsiye edildiği gibi.

17. Irkçı eylemlerin mağdurları açısından mahkemeye başvurmanın kolaylaştırılması için şu adımlar atılabilir:

(a) Irkçılık ve yabancı düşmanlığı mağdurlarına ve bu tür mağdurların haklarını korumayı amaçlayan derneklere kendilerine maliyet oluşturmayacak şekilde adli usullerde statü tanınması, örneğin cezaî usullere ya da haklarını savunabilecekleri diğer benzeri usullere müdahil ya da ilgili taraf olarak katılmalarının mümkün kılınması;

(b) Mağdurlara avukat yardımı ve ücretsiz tercüman da dâhil olmak üzere etkin adli işbirliği ve adli yardım olanaklarının tanınması;

(c) Mağdurların adli süreçteki gelişmeler konusunda bilgilendirilmelerinin temin edilmesi;

(d) Mağdur ya da ailesinin her hangi bir biçimde korkutma ya da misillemeden korunmasının güvence altına alınması;

(e) Adli kovuşturma süresince şikâyete hedef olan Devlet görevlilerinin görev yapmasının askıya alınması olasılığının temin edilmesi.

18. Mağdurlar için yardım ve tazminat planlarının yürürlükte olduğu ülkelerde, taraf Devletler, bu tür planların hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın ve uyrukluk ya da ikamet statülerine bakılmaksızın bütün mağdurlar için geçerli olmasını temin etmelidirler.

D. Adalet sisteminin işleyişi

19. Taraf Devletler, adalet sisteminin şu özellikleri haiz olmasını güvence altına almalıdır:

(a) Adli usuller süresince mağdurlar ve aileleri ile tanıklar açısından, şikâyetçilerin inceleme aşamasında ve mahkemede yapılan duruşmada yargıçlar tarafından dinlenilmesini, bilgiye erişimlerinin olmasını, karşıt tanıklarla yüzleşebilmelerini, kanıtlara itiraz edebilmelerini ve süreçteki gelişmeler konusunda bilgilendirilmelerini olanaklı kılarak, onlara uygun bir konum sağlar;

(b) Irk ayrımcılığı mağdurlarına ayrımcılık ya da önyargı gözetmeden muamele eder ve özellikle duruşma, sorgulama ya da yüzleştirme usulleri sırasında ırkçılık açısından gerekli duyarlılığın gözetilmesini temin ederek onurlarını korur;

(c) Mağdura, makul bir süre içinde bir yargı kararına varılması güvencesini verir;

(d) Mağdura, ırk ayrımcılığı sonucunda maruz kaldığı maddi ve manevi zararları için adil ve yeterli bir tazminat elde etmesi güvencesini verir.

III. Adli usullere tabi olan sanık açısından ırk ayrımcılığının önlenmesine yönelik tedbirler

A. Sorgulama, ifade alma ve tutuklama

20. Taraf Devletler, gerçekte sadece kişinin fiziksel görünümüne, kişinin rengine ya da karakteristik özelliklerine ya da ırksal veya etnik bir gruba mensubiyetine ya da o kişiyi daha fazla şüpheye maruz bırakan bir profile dayalı olarak sorgulama, tutuklama ya da arama yapılmasını önlemek için gerekli tedbirleri almalıdır.

21. Taraf Devletler, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilere yönelik olarak, Devlet memurları, özellikle polis ve ordu personeli, gümrük memurları ve havaalanlarında, ceza kurumlarında ve sosyal, sağlık ve psikiyatri hizmetlerinde çalışan kişiler tarafından işkence, zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da bütün diğer insan hakları ihlallerini önlemeli ve en ağır şekilde cezalandırmalıdır.

22. Taraf Devletler, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilere yönelik olarak güç kullanımına başvurulması halinde, Kolluk Kuvvetleri Tarafından Güç ve Ateşli Silahlar Kullanılmasına Dair Temel İlkeler¹⁰ uyarınca, orantılılık ve mutlak gereklilik genel ilkelerinin gözetilmesini güvence altına almalıdır.

23. Taraf Devletler, ayrıca mensup oldukları ırksal, ulusal ya da etnik grupları ne olursa olsun, tutuklanmış olan bütün kişiler açısından, ilgili bütün uluslararası insan hakları belgelerinde (özellikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi) düzenlenmiş olan savunmanın temel haklarından, özellikle keyfi

¹⁰ Birleşmiş Milletler Sekizinci Suçun Önlenmesi ve Suçlulara Muamele Kongresi tarafından benimsenmiştir, Havana, 27 Ağustos -7 Eylül 1990.

gözümlüne alınma ya da alıkonmadan korunma hakkı, tutuklanmalarının nedeni konusunda bilgilendirilme hakkı, bir tercümanın yardımından yararlanma hakkı, avukat yardımından yararlanma hakkı, derhal bir yargıç ya da yasanın adli yetkileri kullanma gücünü verdiği bir yetke karşısına çıkarılma hakkı, uygun olduğu hallerde Konsolosluk İlişkilerine Dair Viyana Sözleşmesi 36. maddesi gereğince konsoloslukunun korumasından yararlanma hakkı ve mültecilerin durumunda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi ile temas kurma hakkından yararlandırılmalarını güvence altına almalıdır.

24. İdarî gözetim merkezlerinde ya da havaalanlarının gözetim merkezlerinde tutulan kişiler açısından, taraf Devletler, yeterince onurlu yaşama koşullarından yararlanmalarını güvence altına almalıdır.

25. Nihayet, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilerin sorgulanması ya da tutuklanması söz konusu olduğunda, taraf Devletler, özel hassasiyetleri nedeniyle kadınlara ya da küçüklere yönelik özel tedbirleri hesaba katmalıdır.

B. Mahkûmiyet öncesi gözümlüne alma ya da tutuklama

26. Taraf Devletler, istatistiklerin dava öncesinde gözümlünde tutulan ya da alıkonan kişiler arasında aşırı sayıda vatandaş olmayan ve Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişiler olduğunu gösterdiğini akılda tutarak, şu hususları güvence altına almalıdır:

(a) Sadece ırksal ya da etnik gruplara ya da yukarıda söz edilen gruplardan birine mensup olmak, yasal ya da fiilî olarak bir kişiyi dava öncesinde gözümlüne almak için yeterli bir neden değildir. Bu tür dava öncesi gözümlüne alma uygulamaları, sadece kaçma riski, kişinin kanıtları tahrip etme ya da tanıkları etkileme riski ya da kamu düzeninin bozulmasına dair ciddi bir risk gibi yasada belirtilen objektif temellere dayalı olarak haklı gösterilebilir;

(b) Dava sonuçlanana kadar serbest bırakılmak için güvence ya da malî kefalet verme gerekliliği, sıklıkla ekonomik açıdan zor durumda olan bu gruplara mensup kişilerin koşullarına uygun olarak uygu-

lanmalı ve böylece bu tür kişilere karşı ayrımcı sonuçların ortaya çıkması engellenmelidir;

(c) Sanık durumundaki kişilerin dava sonuçlanıncaya kadar serbest bırakılması için istenen teminatlar (sabit ikamet adresi, istihdam durumunun bildirimi, istikrarlı aile bağları), kişilerin bu tür gruplara mensubiyetinden kaynaklanabilecek güvensiz durumun ışığında değerlendirilmelidir; bu, özellikle kadınların ve küçüklerin durumu açısından ele alınmalıdır;

(d) Dava sonuçlanıncaya kadar gözaltında ya da tutuklu olarak alıkonan bu tür gruplara mensup kişiler, ilgili uluslararası kuralların mahpuslar için tanıdığı bütün haklardan, özellikle onların durumlarına uyarlanmış olan haklardan yararlanmalıdır. Bu haklar şunlardır: din, kültür ve beslenme gelenekleri açısından saygı görme hakkı, aileleriyle ilişkilerini sürdürme hakkı, tercüman yardımından yararlanma hakkı ve uygun olduğu durumlarda konsolosluk yardımından yararlanma hakkı.

C. Dava ve mahkeme kararı

27. Taraf Devletler, uygun olduğu durumlarda, özellikle yerli halklara mensup kişilerin durumunda, dava öncesinde, failin kültürel ve töresel arka planını hesaba katarak, suçu ele almanın adli olmayan usullerine başvurabilirler.

28. Taraf Devletler, genel olarak, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilerin, diğer bütün kişiler gibi, ilgili uluslar arası insan hakları belgelerinde koruma altına alınan bütün adil yargılama ve kanun önünde eşitlik güvencelerinden yararlanmalarını temin etmelidir. Özellikle:

1. Masumiyet karinesi hakkı

29. Bu hak, polis yetkililerinin, adli yetkililerin ve diğer kamu yetkililerinin, mahkeme bir karara varmadan önce suçlanan kişinin suçlu olup olmadığına dair kanaatlerini kamuya açıklamasının ve hele belirli bir ırksal ya da etnik gruba mensup kişileri zan altında bırakmasının yasaklanmasını ima eder. Bu yetkililer, kitlesel iletişim araçlarının belir-

li kategorilerdeki kişileri, özellikle de Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişileri damgalayabilecek türde bilgi yayınlamasını ve dağıtmasını önlemekle yükümlüdürler.

2. Avukat yardımından ve tercüman hizmetlerinden yararlanma hakkı

30. Bu hakların etkin olarak güvence altına alınması, taraf Devletlerin, avukat ve tercümanların ücretsiz olarak tayin edilebileceği, ayrıca Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişiler için hukuksal yardım ya da danışmanlık ve tercüme hizmetlerinin sağlanabileceği bir sistem kurması gerektiği anlamına gelir.

3. Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme hakkı

31. Taraf Devletler, yargıçlar, jüri üyeleri ve diğer adli personel arasında her hangi bir ırksal ya da yabancı düşmanlığına dayalı önyargının olmamasını katı bir şekilde güvence altına almak için çaba göstermelidir.

32. Taraf Devletler, baskı gruplarının, ideolojilerin, dinlerin ve kiliselerin adalet sisteminin işleyişi ve yargıçların kararları üzerinde her türlü doğrudan etkisini önlemelidir; bu tür etkiler, belirli gruplar üzerinde ayrımcı etkilere yol açabilir.

33. Taraf Devletler, bu açıdan, 2002 yılında benimsenen Yargısal Davranışa Dair Bangalore İlkelerini (E/CN.4/2003/65, ek) hesaba katmalıdır. Bu ilkeler, özellikle şu hususları tavsiye etmektedir:

- Yargıçlar, kişisel arka plan, özellikle ırksal kökenlerle bağlantılı farkların ve toplumdaki çeşitliliğin farkında olmalıdır;
- Sözleri ya da eylemleri yoluyla, ırk ya da başka köken temelinde kişilere ya da gruplara yönelik tarafsızlık göstermemelidirler;
- Görevlerini yürütürken dava taraflarına, tanıklarına, avukatlara, mahkeme personeline, meslektaşlarına karşı, meşru olmayan bir fark gözetmeksizin uygun saygıyı göstermelidirler ve
- Yönetimleri altındaki kişilerin ve avukatların, kişi ya da gruplara karşı onların renk, ırk, ulusal, dini ya da cinsel durumu temelinde ya da diğer ilgisiz temellerde önyargı ya da ayrımcı davranış göstermelerine itiraz etmelidirler.

D. Adil ceza güvencesi

34. Bu açıdan, taraf Devletler, mahkemelerinin sadece suçlanan kişinin belirli bir ırksal ya da etnik gruba mensubiyet temelinde daha ağır cezalar uygulamamasını güvence altına almalıdır.

35. Bu açıdan, belirli bir ırksal ya da etnik gruba mensup olan kişilere yönelik olarak ölüm cezasının daha sık verildiği ve infaz edildiği yönündeki raporlar akılda tutularak, belirli suçlar ve geçerli olduğu ülkelerde ölüm cezası için geçerli asgari cezalar ve zorunlu hapis sisteminde özel dikkat göstermek gerekir.

36. Taraf Devletler, yerli halklara mensup kişilerin durumunda, özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü Bağımsız Ülkelerdeki Yerli ve Kabilesel Halklara İlişkin 169 Sayılı Sözleşmesini akılda tutarak, hapis cezasına alternatif oluşturan cezaları ve yasal sistemlerine daha uygun başka ceza biçimlerini tercih etmelidir.

37. Olağan hukuk kapsamındaki cezalara ek olarak sadece vatandaş olmayanlara uygulanan sınır dışı etme, ülkeden çıkarma ya da söz konusu ülkeye tekrar girişini yasaklama gibi cezalar, sadece istisnai durumlarda ve orantılık ilkesi gözetilerek, kamu düzenini koruma amacıyla ilgili olarak yasada belirtilen ciddi gerekçelerle uygulanmalı ve etkilenen kişilerin aile hayatına saygı ihtiyacı ve hak ettikleri uluslararası koruma ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.

E. Cezaların infazı

38. Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kişilerin hapis cezalarını çektikleri durumlarda, taraf Devletler şu hususları yerine getirmelidir:

(a) Bu tür kişilerin, ilgili uluslararası kuralların mahpuslar için tanıdığı bütün haklardan, özellikle onların durumlarına uyarlanmış olan haklardan yararlanmaları güvence altına alınmalıdır. Bu haklar şunlardır: din ve kültürel uygulamalarına saygı hakkı, beslenme gelenekleri açısından saygı görme hakkı, aileleriyle ilişkilerini sürdürme hakkı, tercüman yardımından yararlanma hakkı, temel refah haklarından yararlanma hakkı ve uygun olduğu durumlarda konsolosluk yardımından

yararlanma hakkı. Mahpuslara sağlanan tıbbî, psikolojik ya da sosyal hizmetlerde de, kültürel arka planları dikkate alınmalıdır;

(b) Hakları ihlal edilen bütün mahpuslar için, bağımsız ve tarafsız bir yetke nezdinde etkin hak arama yollarına başvurma hakkı teminat altına alınmalıdır;

(c) Bu açıdan, Birleşmiş Milletlerin bu alandaki kurallarına, özellikle Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallara,¹¹ Mahpuslara Yönelik Muamele İçin Temel İlkeler¹² Herhangi Bir Alıkonma ya da Mahpusluk Biçimine Tabi Olan Bütün Kişilerin Korunması İçin İlkeler Bütününe¹³ uyulmalıdır;

(d) Bu tür kişilerin, uygun olduğu durumlarda, yabancı mahpusların transferine ilişkin ulusal yasaların ya da uluslararası veya iki taraflı antlaşmaların hükümlerinden yararlanmasına izin vererek, hapis cezalarını menşe ülkelerinde çekmeleri sağlanmalıdır.

39. Ayrıca, taraf Devletlerin ceza kurumlarından sorumlu bağımsız otoriteleri, ırk ayrımcılığı alanında uzman olan ve ırk grupları, etnik gruplar ve Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen diğer hassas grupların sorunları konusunda makul bilgiye sahip kişileri de dâhil etmeli, gerekli olduğu hallerde bu denetim otoriteleri, etkin bir ziyaret ve şikâyet mekanizmasına da sahip olmalıdır.

40. Vatandaş olmayan kişilerin sınır dışı etme, ülkeden çıkarma ya da ülke topraklarından yasaklanma cezasına çarptırıldığı hallerde, taraf Devletler, mültecilere ve insan haklarına ilişkin uluslar arası normlardan kaynaklanan kişiyi ciddi insan hakları ihlalleri riskiyle karşı karşıya kalacakları bir ülkeye zorla gönderme yasağına tam olarak uymalı, bu tür kişilerin ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalabilecekleri başka bir ülkeye geri gönderilmeyeceğinden emin olmalıdırlar.

11 Birleşmiş Milletler Birinci Suçun Önlenmesi ve Suçlulara Muamele Kongresi (Cenevre, 22 Ağustos -3 Eylül 1955) tarafından benimsenmiş ve BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi 663 C (XXIV) sayılı ve 31 Temmuz 1957 ve 2076 (LXII) sayılı ve 13 Mayıs 1977 kararlarıyla onaylanmıştır.

12 BM Genel Kurulu tarafından, 45/111 sayılı ve 14 Aralık 1990 tarihli kararında benimsenmiş ve ilan edilmiştir.

13 BM Genel Kurulu tarafından 43/173 tarihli ve 9 Aralık 1988 tarihli kararında benimsenmiştir.

41. Son olarak, Sözleşmenin Önsözünün son paragrafında belirtilen gruplara mensup kadın ve çocuklara ilişkin olarak, taraf Devletler, belirli topluluklara, özellikle yerli ailelere mensup anne ve kadınların karşılaşılabildikleri zorlukları hesaba katarak, cezaların infazına ilişkin olarak hak sahibi oldukları özel rejimlerden yararlandırmalıdır.

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
75. oturum, Ağustos 2009

Genel Tavsiye No. 32

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nde yer alan özel önlemlerin anlamı ve kapsamı

I. Giriş

A) Geri plan

1. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (Komite) 71. oturumunda, bu kavramın anlaşılmasında karşılaşılan güçlükleri dikkate alarak, özel önlemlerle ilgili yeni bir Genel Tavsiye hazırlamaya karar vermiştir. Komite, 72. oturumunda, bir sonraki oturumunu Sözleşme'nin 1(4) ve 2(2) maddelerinin anlamı çerçevesinde özel önlemler konulu bir tartışma açmayı kararlaştırmıştır. Tartışma, Sözleşme'ye taraf Devletlerin, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin (CEDAW), Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) ve hükümet dışı kuruluşların temsilcilerinin katılımıyla 4-5 Ağustos 2008 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Tartışmanın ardından Komite, özel önlemleri konu alan genel bir tavsiye üzerinde çalışma kararlılığını yenilemiş; bu çalışmada hedef olarak da, bir bütün olarak Sözleşme hükümleri ışığında yukarıda sözü edilen maddelerle ilgili yorumlayıcı bir kılavuz hazırlanmasını belirlemiştir.

B) Başlıca kaynaklar

2. Genel Tavsiye, Komitenin, Sözleşme çerçevesinde özel önlemlerle ilgili geniş uygulama birikimini esas almaktadır. Bu alandaki Komite

uygulamaları, Sözleşme'ye taraf Devletlerin verdikleri raporlara ilişkin sonuç gözlemlerini, 14 Madde çerçevesindeki iletileri ve daha önceki genel tavsiyeleri içermektedir. Bu genel tavsiyeler arasında özellikle öne çıkanlar, Sözleşme'nin 1. Maddesinin 1. ve 4. Paragrafları ile ilgili 8 sayılı Genel Tavsiye ile Romanlara Karşı Ayrımcılıkla ilgili 27 sayılı Genel Tavsiye ve Sözleşme'nin 1. Maddesinin 1. Paragrafı ile ilgili 29 sayılı Genel Tavsiyedir ki, bunların her ikisinde de özel önlemlere atıfta bulunmaktadır.

3. Komite, tavsiyeyi hazırlarken, ayrıca BM ile bağlantılı diğer insan hakları organlarının özel önlemlere ilişkin çalışmalarını da dikkate almıştır. Bunlar arasında özellikle söz edilmesi gereken, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü tarafından hazırlanan rapor¹⁴ ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin 'geçici özel önlemlerle' ilgili 25 sayılı Genel Tavsiyesidir.

C) Amaç

4. Genel Tavsiyenin amacı, Komitenin deneyimleri ışığında, Sözleşme çerçevesinde özel önlemlerin anlamı konusunda yol göstermek ve böylece taraf Devletlerin Sözleşme ile üstlendikleri, rapor yükümlülükleri dâhil yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardımcı olmaktır. Bu tür bir yol göstericilik, özel önlemlere ilişkin olarak Komitenin taraf Devletlere ilettiği tavsiyelerin bir tür konsolidasyonu olarak da görülebilir.

D) Metodoloji

5. Komitenin birçok vesileyle gözlemlediği gibi Sözleşme, çağdaş toplumun koşulları göz önünde bulundurularak yorumlanması ve uygulanması gereken canlı bir araçtır. Bu yaklaşım, Sözleşme metninin bağlamına duyarlı biçimde okunmasını zorunlu kılar. Bu tavsiyedeki bağlam ise, başlığı, girişi ve maddeleri dâhil Sözleşme'nin tam metnine ek olarak, ayırım gözetmeme ilkelerine ilişkin bir dizi evrensel insan hakları standardı ile özel önlemlerdir. Bağlama duyarlı yorum, aynı zamanda, Sözleşme'nin normlarının evrensel niteliğine gölge düşürmek-

14 'Olumlu Eylem Kavramı ve Pratiği, özel raportör Mr. Marc Bossuyt'un son raporu, E/CN.4/Sub.2/2002/21.

sizin taraf Devletlerin özel koşullarının dikkate alınmasını da içerir. Sözleşme'nin niteliği ve hükümlerinin geniş kapsamı belirli bir noktaya işaret eder: Sözleşme'nin ilkelerinin bilinçli biçimde uygulanması halinde sonuçlar açısından taraf Devletlerarasında farklılıklar ortaya çıksa bile, bu farklılıklar Sözleşme ilkeleri ışığında tam tamına meşru özelliktedir.

II. Özel önlemlerin Temeli Olarak Eşitlik ve Ayrım Gözetmeme

A) Resmi ve de facto Eşitlik

6. Irk Ayrımcılığının Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi, tüm insanların onuru ve eşitliği ilkelerini temel almaktadır. Sözleşme'nin temel aldığı eşitlik ilkesi yasa önündeki biçimsel eşitlikle, yasa tarafından eşit korunmayı, insan haklarına sahip olmada ve bunlardan yararlanmada özdeki veya de facto eşitliği bir araya getirmekte, ilkelerin özüne sadık biçimde uygulanmasının hedefi olarak bunları göstermektedir.

B) Doğrudan ve Dolaylı Ayrımcılık

7. İnsan haklarından eşitlik temelinde yararlanılması ilkesi, Sözleşme'nin ırk, renk, soy, ulusal ve etnik köken temelinde ayrımcılığa koyduğu yasağın ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrımcılığın 'zeminleri', 'kesişme' nosyonu ile birlikte pratikte genişletilmiştir. Bu çerçevede Komite çifte veya çoklu ayrımcılık durumlarını ele almaktadır. Burada, örneğin toplumsal cinsiyet veya din gibi belirli bir zemindeki ayrımcılığın Madde 1'de sıralanan diğer zemin ve zeminlerdeki ayrımcılıkla birlikte ortaya çıkması gibi durumlardan söz edilmektedir. Sözleşme'ye göre ayrımcılık amaçlı veya kasıtlı olabileceği gibi fiilen bu sonucun ortaya çıkmasıyla da tanımlanmaktadır. Ayrımcılığı ortaya çıkaran, yalnızca haksız bir 'ayrım, dışlama veya kısıtlama' değil, aynı zamanda haksız bir 'tercih'tir ve bu da taraf Devletlerin 'özel önlemleri' haksız tercihlerden ayırt etmeleri açısından özellikle önemlidir.

8. En temeldeki ayrımcılık nosyonu konusunda Komitenin 30 sayılı Genel Tavsiyesi, farklı muamelenin, 'Sözleşme'nin hedefleri ve amaçları ışığında bakıldığında farklılık ölçütlerinin meşru bir amaç için uygulanmadığı ve bu amaca uygun bir orantılılık taşımadığı durumlarda

ayrımcılık oluşturacağı' tespitini yapmaktadır.¹⁵ Bu ilkenin mantıksal bir uzantısı olarak 14 sayılı Genel Tavsiye şu gözlemde bulunmaktadır: 'Sözleşme'nin hedefleri ve amaçları açısından farklılık ölçütleri meşru ise, farklı muamele ayrımcılık oluşturmaz.'¹⁶ 'Ayrım gözetmeme' terimi, bir grup insanla bir başka grup insan arasında içinde buldukları durum açısından önemli farklılıklar varsa, tek tip muamele gerekliliği anlamına gelmez. Başka bir deyişle, farklı muamele için ortada nesnel ve makul bir gerekçe varsa, durum değişir. Durumları nesnel olarak farklılık taşıyan kişilere veya gruplara eşit muamele fiilen ayrımcılık anlamına gelir; aynı, durumları nesnel olarak aynı olanlara farklı muamelelenin ayrımcılık anlamına gelmesi gibi. Komite ayrıca ayrım gözetmeme ilkesinin uygulanmasının, grupların özelliklerinin de dikkate alınmasını gerektirdiğini saptamıştır.

C) Ayrım Gözetmeme İlkesinin Kapsamı

9. Sözleşme'nin 1.1. Maddesine göre ayrım gözetmeme ilkesi, 'siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamın herhangi bir alanında' insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit temellerde yararlanılmasını güvence altına alır. Sözleşme çerçevesinde ilkelerin uygulanabilir olduğu insan hakları listesi kapalı bir liste değildir ve taraf Devlette kamu yetkililerince düzenlenen herhangi bir insan hakları alanını kapsar. Kamusal yaşama atf, ayrım gözetmeme ilkesinin kapsamını kamu idaresinin fiilleriyle sınırlandırmaz; bunun yerine bu atf, Sözleşme'de yer alan ve taraf Devletlere 'kim olursa olsun kişiler, gruplar veya kuruluşlarca' ırk ayrımcılığının ele alınmasına yönelik önlemler dayatan hükümler ışığında değerlendirilmelidir.¹⁷

10. Sözleşme'deki eşitlik ve ayrım gözetmeme kavramları ve taraf Devletlerin Sözleşme hedeflerini gerçekleştirme yükümlülükleri, özel önlemlerle ilgili 1.4 ve 2.2 maddelerinde yer alan hükümlerle daha da ayrıntılandırılıp geliştirilmiştir.

15 Genel Tavsiye No. 30, paragraf 4.

16 A/48/18, bölüm VIII B.

17 Madde 2.1. (d); ayrıca bakınız Madde 2.1. (b).

III. Özel Önlemler Kavramı

A) Özel Önlemlerin Amacı: Gerçek Eşitliğin Sağlanması

11. Özel önlemler kavramı şu ilkeyi esas almaktadır: Sözleşme'nin getirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesi için benimsenen ve uygulanan yasalar, politikalar ve pratikler, koşullar buna işaret ettiğinde, dezavantajlı grupların insan haklarından ve temel özgürlüklerden eksiksiz biçimde yararlanmalarını güvence altına alacak geçici özel önlemlerle takviyeye gerek duyar. Özel önlemler, Sözleşme'de yer alan ve ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması hedefine yönelik olan hükümler topluluğunun bir bileşenidir ve ırk ayrımcılığını ortadan kaldırma hedefinde başarı sağlanması Sözleşme'nin tüm hükümlerinin sadakatle uygulanmasını gerektirmektedir.

B) Özel Önlemlerin Özerk Anlamı

12. Sözleşme'de kullanılan 'özel önlemler' ile 'özel ve somut önlemler' terimleri, işlevsel olarak birbirinin eşdeğeri, Sözleşme ışığında bir bütün olarak belirli taraf Devletlerdeki kullanımından farklı olmak üzere yorumlanabilecek özerk anlamlara sahip terimler olarak görülebilir. 'Özel önlemler' terimi, aynı zamanda, aşağıdaki paragraflarda da açıklanacağı gibi, Sözleşme'nin 1(4) ve 2(2) maddelerinde yer alan hükümlere tekabül ettikleri durumlarda kimi ülkelerde "düzeltici önlemler", "düzeltici girişim" veya "pozitif girişim" olarak tanımlanabilen önlemleri de kapsar. Hâlihazırdaki tavsiye, Sözleşme doğrultusunda, 'özel önlemler' veya 'özel ve somut önlemler' terimlerini kullanmakta ve taraf Devletleri kendi yasa ve uygulamalarının Sözleşme'deki bu kavramlarla ilişkisini açıkça gösterecek bir terminoloji kullanmaya özendirilmektedir. Uluslar arası insan hakları standartları açısından 'pozitif ayrımcılık' terimlerde çelişkidir (*contradictio in terminis*) ve bu nedenle kullanılmasından kaçınılmalıdır.

13. 'Önlemler' dendiğinde bundan Devlet aygıtının her kademesindeki yasama, yürütme, idare, bütçe ve yönetmeliksel araçlarla birlikte istihdam, konut, eğitim, kültür ve kamusal yaşama katılım gibi alanlardaki planlar, politikalar, programlar ve tercih rejimlerinin anlaşılması

gerekir. Dezavantajlı gruplara yönelik bu girişimler, söz konusu araçlara dayalı olarak geliştirilir ve uygulanır. Taraf Devletler, Sözleşme'nin yükümlülüklerini yerine getirmek için, özel önlemlere kendi hukuk sistemlerinde de yer vermelidirler. Bunun yolu genel anlamda mevzuat olabileceği gibi, Sözleşme'nin 5. Maddesinde atıfta bulunulan insan hakları bağlamında özel kesimlere yönelik yasal düzenlemeler de olabilir; ayrıca ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde yukarıda sözü edilen planlar, programlar ve diğer politika girişimleri de düşünülebilir.

C) Özel Önlemler ve İlgili Diğer Nosyonlar

14. Özel önlemler alma yükümlülüğü, Sözleşme'ye taraf Devletlerin kendi hukuk alanlarındaki kişi ve gruplar için insan haklarını ve temel özgürlükleri ayırım gözetmeden güvence altına alma anlamındaki genel pozitif yükümlülükten ayrıdır; bu, bir bütün olarak Sözleşme'nin hükümlerinden kaynaklanan ve Sözleşme'nin bütün bölümlerine içkin genel bir yükümlülüktür.

15. Özel önlemler, belirli kategorilerdeki kişiler veya topluluklara ait özel haklarla karıştırılmamalıdır. Bu tür özel haklardan kastedilen, örneğin azınlık gruplara mensup kişilerin kendi kültürlerini sürdürme, kendi dinlerine bağlı kalıp bunun gereklerini yerine getirme, kendi dillerini kullanma hakları; yerli halklara mensup kişilerin hakları, bu arada bu halkların geleneksel olarak üzerinde yaşaya geldikleri topraklar üzerindeki hakları; kadınların örneğin doğum izni gibi erkeklerle özdeş olması mümkün olmayan hakları ve biyolojik farklılıklarından kaynaklanan haklarıdır.¹⁸ Bu haklar, Birleşmiş Milletler ve kuruluşlarınınca benimsenenler dâhil olmak üzere insan hakları belgelerinde de böyle kabul edilen kalıcı haklardır. Taraf Devletler, kendi hukuk düzenlerinde ve uygulamalarında özel önlemlerle bu tür kalıcı haklar arasındaki farklılıkları titizlikte gözetmelidir. Özel önlemlerle kalıcı haklar arasındaki farklılık, kalıcı hakları olanların aynı zamanda özel önlemlerden de yararlanabilecekleri anlamına gelir.¹⁹

18 Bakınız CEDAW Genel Tavsiye 25, paragraf 16.

19 Bakınız örneğin CEDAW Genel Tavsiyesinin 19. Paragrafı ve Eğitim hakkında azınlıklarla ilgili konular Forumu Tavsiyelerinin 12. Paragrafı, A/HRC/10/11/Add.1 (2009).

D) Özel Önlemlerin Benimsenmesi ve Uygulanmasıyla ilgili Koşullar

16. Özel önlemler telafisi düşünülen duruma uygun olmalı, meşruiyet taşımalı, demokratik bir toplumda gerekliliği ortada olmalı, hakkaniyet ve oransallık ilkelerine saygılı ve geçici olmalıdır. Önlemler ihtiyaçlar temelinde tasarlanmalı ve uygulanmalı; ilgili kişi ve toplulukların hâlihazırdaki durumunun gerçekçi bir değerlendirmesine dayanmalıdır.

17. Özel önlemlere duyulan gereksinimle ilgili değerlendirmeler sağlıklı verilere dayanmalıdır. Bu veriler ırka, renge, kökene, etnik veya ulusal aidiyete göre ayrıştırılmış olmalı; toplumsal cinsiyet perspektifi taşımalı; nüfus içindeki çeşitli grupların sosyoekonomik ve kültürel²⁰ durum ve koşullarını, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına katılım düzeylerini dikkate almalıdır.

18. Taraf Devletler, özel önlemlerin ilgili topluluklarla önceden görüşülerek ve bu toplulukların aktif katılımıyla hazırlanıp uygulanmasını sağlamalıdır.

IV. Özel Önlemlerle ilgili Sözleşme Hükümleri

A) Madde 1, paragraf 4

19. Sözleşme'nin 1. maddesinin 4. Paragrafı şunu öngörmektedir: "Belirli etnik veya ırksal grupların veya kişilerin yeterince gelişebilmelerini sağlama gibi tek bir amaca yönelik olan, bu grupların ve kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerden başkalarıyla eşit biçimde yararlanabilmelerini ve bu hak ve özgürlükleri kullanabilmeleri için gerekli korumayı sağlamayı hedefleyen özel önlemler; bu önlemler farklı ırksal grupların ayrı haklara sahip olmaları gibi bir sonuca yol açmadıkça ve gözetilen amaçlar gerçekleştikten sonra devam etmediği sürece ırk ayrımcılığı olarak tanımlanamaz."

20. Sözleşme'nin 1. maddesinin 4. paragrafı "**ırk ayrımcılığı olarak tanımlanamaz**" ifadesiyle, taraf Devletlerin Sözleşme doğrultusunda aldıkları özel önlemlerin ayrımcılık oluşturmadığına açıklık getirmek-

²⁰ Madde 2.2.'sosyal' ve 'ekonomik' dışında 'kültürel' terimini de içermektedir.

te, ayrıca bu açıklık Sözleşme'nin hazırlık çalışmalarında yapılan bir ifade değişikliğiyle de pekiştirilmektedir. Hazırlık çalışmalarında 'ırk ayrımcılığı olarak tanımlanmamalıdır' ifadesinin yerine 'ırk ayrımcılığı olarak tanımlanamaz' ifadesi konulmuştur. Dolayısıyla özel önlemler ayırım gözetmeme ilkesine bir istisna değil, tersine onun anlamına içsel, Sözleşme'nin ırk ayrımcılığını ortadan kaldırma, insan onurunu ve fiili eşitliği sağlama amacı açısından temel önemdedir.

21. Sözleşme'ye uygunluk açısından özel önlemler, insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit yararlanma '**tek amacı**' açısından alındığında ayrımcılığa varmaz. Asıl saik, önlemlerin kendi mahiyetinden, bunları haklı göstermek için yetkililerin ileri sürdükleri savlardan ve önlemleri yaşama geçirmek için başvuru araçlarından açık olmalıdır. 'Tek amaç' atfı, Sözleşme'nin içeriği açısından özel önlemlere yönelik kabul edilebilir saik kapsamını sınırlandırır.

22. 1. maddenin 4. paragrafındaki '**yeterince gelişme**' ibaresi hedef yönelimli programlara işaret etmektedir. Bu programların hedefi, insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanılmasıyla ilgili olup belirli grupları ve kişileri etkileyen eşitsizliklerin giderilmesi ve telafi edilmesi, bu kişi ve grupların ayrımcılıktan korunmasıdır. Söz konusu eşitsizlikler, salt bunlarla sınırlı kalmamak üzere kalıcı ve yapısal eşitsizliklerle birlikte, tarihsel koşulların insan kişiliğinin eksiksiz gelişebilmesi için zorunlu avantajları, güç durumdaki gruplardan esirgemesi sonucunda ortaya çıkan fiili (*de facto*) eşitsizliklerdir. Özel önlemler öngören bir programın geçerliliğini kanıtlamak için 'tarihsel' ayrımcılığı kanıtlamak gerekli değildir; bunun yerine vurgu mevcut eşitsizliklerin düzeltilmesine ve yeni dengesizliklerin önlenmesine yapılmalıdır.

23. Paragraftaki '**koruma**' terimi, özel kişilerin ayrımcı tutumları dâhil, herhangi bir yerden kaynaklanan insan hakları ihlallerinden korumayı kastetmektedir ve amaçlanan insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit yararlanılmasını sağlamaktır. 'Koruma' terimi aynı zamanda özel önlemlerin önleyici (insan hakları ihlallerini) ve düzeltici işlevleri olduğuna işaret eder.

24. Sözleşme, özel önlemlerden yararlanacak kesimler olarak '**korunma... İhtiyacı olan ırksal veya etnik gruplardan**' (Madde 1, paragraf 4), ve 'bunlara mensup ırksal gruplardan veya kişilerden' (Madde 2, paragraf 2) söz etmekle birlikte, aslında bu önlemler ilkesel olarak Madde 1 kapsamındaki herkes için geçerli olmalıdır. Nitekim bu husus Sözleşme hazırlık çalışmaları sırasında da açıkça belirtilmiş, ayrıca taraf Devletlerin uygulamalarıyla Komite'nin bununla ilgili sonuç gözlemleri de ayrı doğrultuda olmuştur.²¹

25. Madde 1 paragraf 4, Madde 2 paragraf 2'ye göre daha geniş bir ifadeye sahiptir; çünkü burada etnik grup mensubiyetine atıfta bulunulmadan 'korunma ihtiyacı' olan kişilerden söz edilmektedir. Bununla birlikte, potansiyel yararlanıcıların kapsamı veya özel önlemlerin yöneldiği kişiler, Sözleşme'nin genel hedefi ışığında düşünülmelidir; genel hedef ırk ayrımcılığının her biçiminin ortadan kaldırılmasıdır ve özel önlemler de, bu hedefe ulaşmak için gerektiğinde başvurulacak temel araçlardır.

26. Madde 1 paragraf 4, taraf Devletlerin özel önlemleri kullanmalarına sınırlamalar getirmektedir. Birinci sınırlama, bu önlemlerin '**farklı ırksal gruplar için ayrı hakları oluşmasına gitmemesidir.**' 'İrksal gruplara' atıfta bulunacak şekilde daraltılmış bu hüküm, Sözleşme'nin 3. Maddesinde atıfta bulunulan ve Devlet yetkilileri tarafından dayatılan Apartheid uygulamasını ve gene aynı madde ile Sözleşme'nin başlangıç bölümünde atıfta bulunulan ayrımcı uygulamaları akla getirmektedir. Kabul edilemez nitelikteki 'ayrı haklar', örneğin azınlıklar, yerli halklar ve diğer kategorilerden insanlar gibi hakları evrensel insan hakları çerçevesinde benzer biçimde kabul edilen ve bunların varlık ve kimliklerini güvence almak amacıyla uluslararası topluluk tarafından kabul edilen ve tanınan haklardan ayırt edilmelidir.

21 Ayrıca bakınız yukarıdaki paragraf 7.

27. Özel önlemlerle ilgili ikinci sınırlamada '**bu önlemlerin, yönel-dikleri hedefler gerçekleştiikten sonra devam etmeyeceği**' söylenmektedir. Özel önlemlerin işlerliği ile ilgili bu sınırlama özünde işlevsel ve hedef bağlantılıdır: Önlemler, adına başvuruldukları hedefler –eşitlik hedefleri- kalıcı biçimde gerçekleştiikten sonra kaldırılmalıdır.²² Özel önlemlerin ne kadar uygulamada kalacakları yöneldikleri hedeflere, kullanılan araçlara ve uygulama biçimlerine göre farklılık gösterir. Dolayısıyla, özel önlemler, ilgili kişilerin özel ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde ve titizlikle belirlenmelidir.

B) Madde 2, Paragraf 2

Sözleşme'nin 28. maddesinin 2. paragrafı şöyle demektedir: "Taraflar Devletler, koşullar gerektirdiğinde, insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit biçimde yararlanabilmelerini sağlama amacıyla, belirli ırksal grupların ve bu grupta mensup kişilerin yeterince gelişip korunabilmeleri için sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut önlemler alacaklardır. Ancak bu önlemler, hiçbir şekilde, gözetilen hedefler gerçekleştiikten sonra farklı gruplara ayrı haklar tanınması sonucunu vermemelidir".

29. Sözleşme'nin 1. maddesinin 4. paragrafı özünde, özel önlemlere uygulandığında ayrımcılık kavramının netleştirilmesidir. 2. maddenin 2. paragrafı, bir bütün olarak 2. maddenin metniyle birlikte, özel önlemler kavramını taraflar Devletlerin yükümlülükleri alanına taşımaktadır. İki paragraftaki terim kullanımları arasındaki nüanslar, kavram ve amaç arasındaki özdeki birliği zedeleyecek mahiyette değildir.

30. Özel önlemlere ilişkin olarak paragrafta kullanılan "...tır" açık biçimde bu önlemlerin alınmasının zorunluluğunu göstermektedir. Yükümlülüğün zorunlu olması, "**koşullar gerektirdiğinde**" ifadesiyle hafiflememektedir; bu ifade önlemlerin uygulanmasıyla ilgili bir bağlam, çerçeve olarak okunmalıdır. İlkesel olarak bu ifade taraflar Devletteki kişi ve grupların insan haklarından eşitsiz biçimde yararlanıyor olmalarıyla ve sonuçta bu durumun düzeltilmesi gerekliliğiyle ilgilidir.

22 CESCR Genel Görüş No. 20, paragraf 9.

31. Üniter, federe veya âdemi merkezi olsun taraf Devletlerin kendi içyapıları, Devletin tümünü kapsayacak uygulamalar söz konusu olduğunda Sözleşme'nin getirdiği özel önlemler alma yükümlülüğünü etkilemez. Federal veya âdemi merkezi Devletlerde federal yetkililer, özel önlemlerin gereken her yerde tutarlı biçimde uygulanmasına sağlayacak çerçevenin oluşturulmasından uluslararası planda sorumludur.

32. Sözleşme'nin 1. maddesinin 4. paragrafı 'özel önlemler' terimini kullanırken Madde 2, paragraf 2 '**özel ve somut önlemlere**' atıfta bulunmaktadır. Sözleşme'nin hazırlık çalışmaları sırasında bu iki terim arasında herhangi bir ayırım gözetilmemiş, Komite de genel olarak bu iki terimi aynı anlama gelecek şekilde kullanmıştır.²³ Madde 2'nin Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerle ilgili geniş kapsamlı bir bağlamı olduğu dikkate alınır, Madde 2, paragraf 2'de kullanılan terminoloji, taraf Devletlerin telafi edilecek durumlara yönelik olup hedeflere ulaşacak yeterlilikte önlemler benimseyen yükümlülüklerine odaklanma açısından bağlamına uygundur.

33. Madde 2, paragraf 2'de özel önlemlerin gruplara ve kişilere '**yeterli gelişme ve koruma**' sağlama hedefine yapılan atıf, Madde 1, paragraf 4'te 'ilerleme' teriminin kullanılmasıyla karşılaştırılabilir. Sözleşme'nin ifadeleri, özel önlemlerin açık biçimde grupların ve kişilerin insan haklarından yararlanmalarını sağlamaya yönelik olduğuna işaret etmektedir. Paragrafta müdahale alanlarının adlarının verilmesi - 'sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlar' - ucu kapalı bir liste anlamına gelmemektedir. İlkesel olarak, özel önlemler insan hakları yoksunluğunun tüm alanlarına uzanabilir; buna Sözleşme'nin 5. maddesinin açıkça veya dolaylı yoldan koruduğu herhangi bir hakkın kullanımından yoksunluk da dâhildir. Her durumda, 'gelişim' sınırlarına yapılan atfın grupların veya kişilerin kendilerini içinde buldukları durumlar veya koşullarla ilgili olup, herhangi bir kişi veya grup özelliğinin yansımaları olmadığı açıktır.

23 Irk Ayrımcılığının Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması BM Bildirgesi, Madde 2.3'te 'özel ve somut önlemlere' atıfta bulunmaktadır. Ayrıca yukarıdaki 12. Paragrafa bakınız.

34. Madde 2 paragraf 2’de söz edilen **özel önlemlerin yararlanıcıları** gruplar veya bu gruplara mensup kişiler olabilir. Toplulukların özel önlemlerle ilerlemesi ve korunması, kişilerin haklarına ve çıkarlarına saygıyla birlikte ulaşılmasına çalışılacak meşru bir hedeftir. Bir kişinin belirli bir gruba mensubiyetinin belirlenmesi, tersi yönde bir gerekçe olmadığı sürece o kişinin kendi aidiyet beyanı esas alınmalıdır.

35. Madde 2, paragraf 2’de yer alan **özel önlemlerin sınırları** ile ilgili hükümler, gerekli değişikliklerle birlikte (*mutatis mutandis*) özünde, Madde 1, paragraf 4’te ifade edilenlerle aynıdır. Önlemlerin geçerli olacağı sürenin sırlı tutulması şartı, önlemlerin tasarlanmasında ve devreye sokulmasında olduğu gibi, uygun nicel ve nitel değerlendirme yöntemleriyle birlikte uygulamanın ve sonuçlarının sürekli olarak izlenmesi gerekliliğine işaret eder. Taraf Devletler ayrıca, özellikle bunlar uzun bir süre için düşünülmüşlerse, özel önlemlerin aniden geri çekilmesinin yararlanan gruplar üzerinde insan hakları açısından olumsuz sonuçlara yol açıp açmayacağını da titizlikle belirlemek durumundadır.

V. Taraf Devletlerce Rapor Hazırlanmasına Yönelik Tavsiyeler

36. Raporların içeriğiyle ilgili bu kılavuz, İnsan Hakları Anlaşmaları İzleme Kurullarına Verilecek Raporlarla ilgili Uyumlaştırılmış Kılavuzlar²⁴ ve Sözleşme’nin 9. maddesinin 1. paragrafı uyarınca taraf Devletlerce verilecek CERD bağlantılı raporlarla ilgili Kılavuzlarda²⁵ söylenenleri teyit etmekte ve güçlendirmektedir.

37. Taraf Devletlerin raporları, özel önlemleri, bu önlemlerin ilgili oldukları Sözleşme maddeleri bağlamında anlatmalıdır. Taraf Devletlerin raporları gerektiğinde ayrıca aşağıdaki konularda da bilgi vermelidir:

- Sözleşme metninden anlaşıldığı şekliyle özel önlemlere uygulanan terminoloji;
- Yararlanacak tarafların genel durumu ile ilgili istatistik ve di-

24 HRI/MC/2006/3.

25 CERD/C/2007/1.

ğer veriler dâhil, özel önlemlerin gerekçeleri, telafi edilmesi öngörülen eşitsizliklerin nasıl ortaya çıktığı, önlemlerin uygulanmasından beklenen sonuçlar;

- Önlemlerden yararlanması gözetilen kesimler;
- Yararlanıcı kesim ve genel olarak sivil toplumla yapılan görüşmeler dâhil, önlemlerin belirlenmesinden önce yapılan görüşmeler;
- Önlemlerin mahiyeti ve bu önlemlerin söz konusu grup ve kişilerin ilerlemesini, gelişmesini ve korunmasını nasıl sağlayacağı;
- Özel önlemlerin benimsendiği faaliyet alanları veya sektörler;
- Mümkünse, bu önlemlerin öngörülen süresi;
- İlgili Devlette önlemleri uygulamaktan sorumlu kurumlar;
- Önlemlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi için elde bulunan mekanizmalar;

• Hedef grupların ve kişilerin uygulamacı kurumlara, izleme ve değerlendirme süreçlerine katılımı;

- Önlemlerin uygulanmasının geçici veya diğer sonuçları;
- Yeni önlemlerin benimsenmesine yönelik planlar ve bunların gerekçesi;

• Önlemlerin benimsenmesini haklı kılan durumlar ışığında, bu tür önlemlerin neden alınmadığının gerekçeleri.

38. Sözleşme'nin özel önlemlerle ilgili hükümlerini etkileyecek bir çekince konulduğu durumlarda, taraf Devletler bu çekincenin neden gerekli görüldüğü, çekincenin mahiyeti ve kapsamı, ulusal yasa ve politikalar açısından tam sonuçları ve belirli bir zaman süresi içinde çekinceyi geri çekmeyi düşünüp düşünmedikleri konusunda bilgi vermelidir. Taraf Devletlerin çekinceye rağmen özel önlemler aldıkları durumlarda ise, yukarıdaki 37. Paragrafta yer alan tavsiyeler doğrultusunda bu önlemlerle ilgili bilgi verilmelidir.

Genel Tavsiye No. 33

Durban Değerlendirme Konferansı takibi

Irak Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, 20–24 Nisan

2009 tarihlerinde Cenevre’de yapılan Durban Değerlendirme Konferansı Sonuç Belgesinin benimsenmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirerek,

Değerlendirme Konferansının, Irkçılığa, Irk Ayrımcılığına, Yabancı Düşmanlığına ve bunlarla ilgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansında benimsendiği şekliyle Durban Bildirgesi ve Eylem Programını, ayrıca bu olguları önleme, karşı mücadele ve ortadan kaldırma kararlılığını bir kez daha teyit etmesini memnuniyetle karşılayarak,

Durban Değerlendirme Konferansının, Irk ayrımcılığının Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi’nin ırkçılığı, ırk ayrımcılığını, yabancı düşmanlığını ve bunlarla ilgili hoşgörüsüzlüğü önlemede, bunlara karşı mücadele etmede ve bunları ortadan kaldırmada başlıca uluslararası belge olduğunu ve Sözleşme’nin eksiksiz uygulanmasının günümüzde tüm dünyada yaygın görülen ırkçılık ve ırk ayrımcılığı biçimlerine karşı mücadelede temel önem taşıdığını teyit ettiğini kaydederek,

Durban Değerlendirme Konferansının, Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin, ırk ayrımcılığı kavramının Sözleşme’de yer alan tanımıyla ilgili yorumunu kabul etmesini ve böylece ırk ayrımcılığın çeşitli yönlerine ve ağır biçimlerine karşı mücadele yolunu açmasını memnuniyetle karşılayarak,

Durban Değerlendirme Konferansının, CERD tarafından geliştirilen erken uyarı, acil girişim ve takip prosedürlerine ilişkin takdir ifadesinden duyduğu memnuniyeti belirterek,

Dünyadaki finansal ve ekonomik krizin, başta ırksal ve etnik gruplar olmak üzere en güç durumdaki gruplar üzerinde ayrımcılığı daha da ağırlaştırıcı etkiler yaratabileceğine ilişkin kaygılarla,

Keza, sonuçta soykırımı varabilecek nitelikte ciddi, kitlesel ve çok yönlü ırk ve etnik ayrımcılık olaylarından kaygı duyarak ve bu bağlamda Soykırımın Önlenmesi Bildirgesi ile ilgili 2005 yılı kararını ve ayrıca bu tür gelişmelerin önlenmesi için ortaya koyduğu sistematik ve kitlesel ırk ayrımcılığı göstergelerini bir kez daha hatırlatarak,

Durban Değerlendirme Konferansı'nın, Sözleşme'nin uygulanmasında Komite'nin rolünü ve katkılarını tanınmasından duyduğu memnuniyetle,

Dünya Konferansı ve Değerlendirme Konferansı takibi açısından üstlendiği sorumluluklarla birlikte bu sorumlulukların tam olarak yerine getirilebilmesi için duyulan kapasite geliştirme ihtiyacının bilincinde olarak,

Irk ayrımcılığına karşı mücadelede hükümet dışı kuruluşların yaşamsal önemdeki rolünü vurgulayarak ve bu kuruluşların kendi görevini yerine getirmesinde Komite'ye gerekli bilgileri sağlamaya devam etmelerini özendirerek,

Değerlendirme Konferansı'nın, Komite'nin sonuç gözlemlerinin ve genel tavsiyelerinin takibinde gerekli bütün adımların atılmasını sağlayacak etkili ulusal izleme ve değerlendirme mekanizmalarının önemine yaptığı vurguyu kaydederek,

I. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nin taraf Devletlerine aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

II.

a) Eğer henüz yapılmamışsa, Sözleşme ile tanınan haklarının ihlal edildiği kanısında olanların öngörülen tazminata başvurabilmelerini sağlayacak şekilde, Sözleşme'nin 14. Maddesi çerçevesinde bir açıklama yapılması konusunun değerlendirilmesi;

b) Eğer 14. Madde çerçevesinde isteğe bağlı açıklama yapılmışsa, ortadaki imkânlardan tam olarak yararlanılabilmesi bu yol konusunda geniş bilgilendirme yapılması;

c) Eğer henüz yapılmamışsa, Sözleşme'nin Komite çalışmalarının finansmanı ile ilgili 8. Maddesinde yapılan değişikliğin onaylanması;

d) Benimsenmesinden bu yana insan hakları alanında meydana gelen oluşumları da dikkate alarak, varsa Sözleşme'ye konulan çekincelerin geri çekilmesi;

e) Sözleşme'nin getirdiği rapor yükümlülüklerinin, periyodik raporların ve Komite'nin talep ettiği diğer belgelerin ilgili kılavuzlara uygun olarak zamanında teslimi;

f) Bugünkü finansal ve ekonomik krize yönelik olarak başlatılan girişim ve önlemlerin, yoksulluğu ve az gelişmişliği daha da güçlendirmemesi; yabancılara, göçmenlere, yerli halklara, azınlıklara mensup kişilere ve tüm dünyada güç durumdaki diğer kesimlere karşı ırkçılığa, ırk ayrımcılığına, yabancı düşmanlığına ve bunlarla ilgili hoşgörüsüzlüğe yol açmaması konusunda duyarlı olunması;

g) Periyodik raporlar hazırlanırken ve takip işlemlerinde, insan hakları kurumları ve sivil toplumla işbirliği ve karşılıklı saygı temelinde ilişki kurulması;

h) Erken uyarı ve acil eylem girişimlerinde, takip sürecinde Komite ile işbirliği yapılması;

i) Periyodik raporlarda, Değerlendirme Konferansı'nın Sonuç Belgesi de dikkate alınarak, Durban Bildirgesi ve Eylem Programının uygulanmasına yönelik eylem planları ve diğer önlemler hakkında da bilgi verilmesi;

j) Sözleşme'nin 2'den 7'ye kadar olan maddelerinde yer alan öze ilişkin hükümleri yaşama geçirme sorumluluğunu yerine getirirken, Durban Bildirgesi ve Eylem Programı ile Değerlendirme Konferansı Sonuç Belgesinin dikkate alınması;

k) Komitenin sonuç gözlemlerinin ve genel tavsiyelerinin takibinde gerekli bütün adımların atılmasını sağlamak üzere ulusal izleme ve değerlendirme mekanizmalarının oluşturulması veya güçlendirilmesi konusunun düşünülmesi.

II. Diğer tavsiyeler:

a) Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'ni henüz kabul etmemiş bulunan ülkelerin, evrensel onay hedefi de gözetilerek bu Sözleşme'yi mümkün olan en kısa sürede imzalayıp onaylamaları;

b) Devletlerin, İnsan Hakları Konseyi evrensel periyodik değerlendirme mekanizmasına verecekleri ülke raporlarında, ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilgili hoşgörüsüzlüklere karşı mücadele ve bunların önlenmesi için aldıkları önlemlere ilişkin bilgilere de yer vermeleri;

c) Tüm uluslararası spor kuruluşlarının, ulusal, bölgesel ve uluslararası federasyonları aracılığıyla ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerden arınmış bir spor dünyası hedefini gözetmeleri;

d) İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin, uygun etkinlikler ve programlarla, anlaşma organları ve bu alandaki diğer insan hakları mekanizmaları dâhil olmak üzere, ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklere mücadelede bilinç ve duyarlılığı daha da geliştirmesi;

e) İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin, Komitenin toplantılarının web sayfasında yayınlanması dâhil Irk Ayrımcılığını Ortadan Kaldırma Komitesi'nin çalışmalarına ilişkin duyarlılığı ve desteği artırma çabalarına devam etmesi ve anlaşma organlarının çalışmalarının güçlendirilmesine yönelik genel girişimlerin bir parçası olarak Komite'nin görevini eksiksiz yapabilmesi için gerekli kaynakların sağlanması;

f) İlgili Birleşmiş Milletler organlarının ve uzman kuruluşlarının, Durban Bildirgesi ve Eylem Programı ile Değerlendirme Konferansı Sonuç Belgesini de dikkate alarak, Sözleşme'nin etkili biçimde uygulanmasını sağlamada devletlerle teknik işbirliğine gitmeleri ve yardımcı olmaları.

III. Komite, aşağıdaki konularda istekliliğini ifade eder:

a) Değerlendirme Konferansı sonuçları da dikkate alınarak Durban Bildirgesi ve Eylem Programının takibinde başta İnsan Hakları Yüksek Komiserliği olmak üzere Birleşmiş Milletler sistemindeki ilgili bütün organlar, kuruluşlar ve birimler ile tam bir işbirliğinin sürdürülmesi;

b) Durban Bildirgesi ve Eylem Programının ve burada yer alan tavsiyelerin, ayrıca ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilgili hoşgörüsüzlükle mücadeleyi hedefleyen tüm girişimlerde İnsan Hakları Konseyi tarafından oluşturulan mekanizmalarla işbirliğinin sürdürülmesi;

c) Değerlendirme Konferansı Belgesi de dikkate alınarak, Durban

Bildirgesi ve Eylem Programının daha etkili biçimde takibi adına diğer insan hakları anlaşmaları organları ile işbirliğinin ve ortak etkinliklerin sürdürülmesi;

d) Değerlendirme Konferansı Sonuç Belgesinde yer alan tavsiyeleri ve sonuçları kendi etkinliklerinde eksiksiz olarak dikkate alma.

3. BÖLÜM:

Türkiye ve BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi

BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne sunması gereken ilk iki raporu da içerecek şekilde, Türkiye, birinci, ikinci ve üçüncü taraf devlet raporlarını tek bir rapor olarak 12 Kasım 2007 tarihinde Birleşmiş Milletlere iletmıştır. Bu belge CERD/C/TUR/3 koduyla Birleşmiş Milletler tarafından 13 Şubat 2008 tarihinde İngilizce olarak kamuoyuna açık hale getirmiştir. Ancak bu belgenin resmi Türkçe çevirisi T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanmamıştır. Bu nedenle, bu rapor İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından çevrilmiştir.

Türkiye Taraf Devlet Raporu

SÖZLEŞME'NİN 9. MADDESİ UYARINCA TARAF DEVLETLERCE SUNULAN RAPORLAR

Taraf Devletlerin 2007 yılı Üçüncü Dönemsel Raporları

Ek: Türkiye^{26*} ^{27**}

26 * Bu belge, Türkiye'nin 15 Ekim 2003, 2005 ve 2007 yıllarına ait ilk, ikinci ve üçüncü dönemsel raporlarını birlikte içermektedir.

27 ** Raporlarının hazırlanmasıyla ilgili olarak Taraf Devletlere aktarılan bilgi doğrultusunda bu belge, Birleşmiş Milletler tercüme hizmetlerine gönderilmeden önce resmi redaksiyona tabi tutulmuştur.

GİRİŞ

1. Türkiye Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi (bundan böyle "Sözleşme" olarak anılacaktır), 13 Mayıs 2002 tarihinde onaylamıştır. Onay belgesi 16 Eylül 2002 tarihinde tevdi edilmiştir. 19. Madde uyarınca Sözleşme Türkiye bakımından 16 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, onay belgesinde, verdiği onayı iki beyan ve bir çekinceye bağlamıştır. Bunlar ekte verilmektedir.

2. TC Anayasası'nın 90. Maddesine göre usulüne uygun biçimde yürürlüğe giren uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir. Dolayısıyla, onay kanunuyla Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından benimsenen uluslararası antlaşmalar doğrudan doğruya Türkiye'deki iç hukukun parçası olur. Bu açıdan, Sözleşme de Türkiye'de iç hukukun parçası durumundadır. Uluslararası antlaşmalarla ilgili olarak, anayasa aykırılık gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz. Temel haklar ve özgürlükler alanında usulüne uygun biçimde yürürlüğe giren uluslararası antlaşmalarla aynı alandaki iç hukuk arasında bir çelişki varsa, uluslararası antlaşmalarda yer alan hükümler esas alınır.

3. Türkiye, 9. Madde uyarınca, Sözleşme'nin hükümlerini etkili kılan yasal, yargısal, idari ve diğer önlemlere ilişkin ilk, ikinci ve üçüncü dönemsel raporlarını Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne tek bir belge olarak sunmaktadır.

4. 1990'lardan 2007'ye kadar uzanan döneme ait verileri içeren bu rapor Dışişleri Bakanlığı'nun eşgüdümünde, ilgili bakanlıkların ve kamu kurumlarının katkılarıyla hazırlanmıştır. Bunlar Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Başbakanlık

İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'dur.

5. Türkiye ile ilgili genel ve somut bilgi ve veriler, ayrıca insan haklarının korunması ve geliştirilmesiyle ilgili genel çerçeve için lütfen Türkiye Temel Belgesi'ne bakınız.

I. AYRIM GÖZETMEME VE EŞİTLİKLE İLGİLİ GENEL ÇERÇEVE

6. Bütün insanlar onur ve haklarda eşit olarak dünyaya gelir. Irksal üstünlük iddiasında bulunan herhangi bir öğretiyi veya uygulama hukuku ve ahlaken kabul edilemez ve hangi nedenle olursa olsun haklı gösterilemez. Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlükler toplumlarımızın temel dokusunu ve ahlaki değerlerimizi tehdit eden olgulardır.

7. İnsan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik tüm çabalara karşın, ihlaller dünyanın birçok yöresinde sürmektedir ve hiçbir ülke bu bakımdan kusursuz bir durumda değildir. İnsan hakları politikalarının, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğü ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerle pekiştirilmesi gerekmektedir.

8. Irk ayrımcılığının kurumsallaşmış biçimlerinin ortadan kaldırılmasında elle tutulur bir ilerleme sağlanmış olmasına rağmen, uluslararası topluluk halen önyargının, dışlamanın ve ırkçı şiddetin yeni ve yükselen dalgalarıyla karşı karşıyadır. Ayrımcılığın her biçimine ve tezahürüne karşı mücadele ihtiyacı, bugün her zamankinden daha açıktır.

9. Türkiye, ırkçılık ve Sözleşme'de tanımlandığı içeriğiyle ırk ayrımcılığıyla mücadeleye tam kararlılıkla sahip çıkmaktadır. Türkiye, bu anlayışla gerek bu Sözleşme'ye gerekse insan hakları alanındaki diğer temel BM bilgelerine taraf olmuş ve ırk ayrımcılığının yasaklanmasına yönelik kesin ve etkili yasal tedbirler almıştır.

Hukuksal geri plan

10. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi Türkiye'nin öncelikli politika hedefleri arasındadır. İnsan haklarına saygı, Anayasa'nın daimi ve ihlal edilemez ilkesidir.

11. Türkiye'nin insan hakları alanındaki politikasının temel felsefesi "ayırım gözetmeksizin herkes için insan hakları" şeklinde özetlenebilir.

12. Türkiye'de anayasal sistem, dil, ırk, renk, etnik köken, din veya başka bir özelliğe göre herhangi bir ayırım gözetilmeksizin herkesin yasalar önünde eşitliği temeline dayanır.

13. Türkiye'de, herkes yasalar önünde eşittir, aynı haklardan yararlanır ve ayırım gözetilmeksizin aynı yükümlülükleri taşır. Ayrımcı fiiller yasaklanmıştır ve yasayla suç olarak düzenlenmiştir.

14. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. Maddesi yasa önünde eşitliği güvence altına alır. Maddede şöyle denmektedir:

MADDE 10. – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek: 7.5.2004 - 5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

(Değişik: 9.2.2008 - 5735/1 md.) Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

15. "Benzeri sebeplerle" göndermesiyle Anayasa yargıya eşitsizlikle ilgili davalara ilişkin kararda geniş bir takdir hakkı tanımaktadır.

16. Eşitlik ve ayırım gözetmeme temel ilkeleri doğrultusunda her Türk vatandaşı Türk ulusal kimliğinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçası sayılır. Vatandaşların kökenlerindeki farklılıklar Türk toplumunda bir zenginlik kaynağıdır.

17. Devlet sistemi, anayasal/ülkesel milliyetçilik ilkesine dayanır.

Vatandaşlık kavramı Anayasa'nın 66. maddesinde, etnik, dinsel veya dinsel kökene herhangi bir gönderme olmaksızın hukuksal bağlılık temelinde tanımlanır. Bu maddeye göre "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür." Anayasa, "Türk" olmanın ırksal veya etnik bağlamda herhangi bir tanımını içermemektedir. Aksine, 66. madde bütünüyle hukuksal bir tanım getirmekte ve "kana" dayalı bir bağdan söz etmemektedir. "Türk" terimi, köken ne olursa olsun, Türkiye'deki bütün vatandaşların ulusal kimliğini yansıtmaktadır.

18. Anayasa'nın 66. maddesindeki fikir, Cumhuriyet'in temel felsefesini tam olarak yansıtmaktadır. Bu felsefe, Cumhuriyet'in vatandaşları arasında, diğerleri yanında etnik köken, din veya ırk temelinde herhangi bir ayrımcılık gözetmemektedir. Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte ve vatandaşlık ilkesi doğrultusunda, ortak kimlik tanımı kan bağı yerine aynı ülke ve toprak bütünlüğü temelinde yapıldığından, bir vatandaşın ırksal veya etnik kökeni herhangi bir önem taşımamaktadır.

19. Türk ulusu, toplulukların veya grupların biraradılığı değildir. Onu meydana getiren, dil, ırk, renk, etnik köken, din veya buna benzer başka bir özellikten bağımsız olarak yasalar önünde eşit olan vatandaşlardır ve vatandaşlar temel hak ve özgürlüklerinden ilgili yasalar çerçevesinde bireysel olarak yararlanırlar. Bu bağlamda, etnik veya dinsel temelde resmi sayım veya veri toplama işlemleri yapılmaz.

20. Benzer biçimde, Anayasa'da öngörülen temel hak ve özgürlükler bakımından, Türk vatandaşlarıyla yabancılar arasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir. Anayasa'nın 10. maddesine göre temel hak ve özgürlükler, ilke olarak vatandaşlıktan bağımsız şekilde herkes için tanınır. Buna karşılık Anayasa'nın 16. maddesi yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin ancak uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceğini öngörür. Ancak, siyasal haklar (seçme ve seçilme hakkı, siyasal parti kurma ve üye olma hakkı) ve kamu hizmetlerine girme yapma hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına tanınmıştır. 2007 yılı Eylül ayı itibarıyla 174 ülkeden toplam 212.624 yabancıya Türkiye'de ikamet izni tanınmıştır.

21. Temel hak ve özgürlükler, kişinin, maddi ve manevi varlığının dokunulmazlığına ve işkence ve kötü veya aşağılayıcı muamele yasağına (madde 17); zorla çalıştırma yasağına (madde 18); kişi özgürlüğüne ve güvenliğine (madde 19), özel yaşamın gizliliğine (madde 20); konut dokunulmazlığına (madde 21); haberleşme özgürlüğüne (madde 22); yerleşme ve seyahat özgürlüğüne (madde 23); din ve vicdan özgürlüğüne (madde 24), düşünce ve kanaat özgürlüğüne (madde 25), düşüncüyü açıklama özgürlüğüne (madde 26), bilim ve sanat özgürlüğüne (madde 27); dernek kurma özgürlüğüne (madde 33); toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına (madde 34), mülkiyet hakkına (madde 35), hak arama özgürlüğüne (madde 36), kanuni hâkim güvencesine (madde 37), suç ve cezalara ilişkin esaslara (madde 38) ve Anayasa ile tanınmış hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânı sağlanmasını isteme hakkına (madde 40) ilişkin hükümlerle Anayasa'da güvence altına alınmıştır.

22. Vatandaşlığa herhangi bir gönderme yapılmaksızın, temel sosyal haklar da Anayasa'da güvence altına alınmıştır. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi (madde 42), çalışma ve sözleşme özgürlüğü (madde 48), dinlenme ve izin hakkı (madde 50), sendika kurma hakkı (madde 51), sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı (madde 56) ve sosyal güvenlik hakkı (madde 60) bunlardan bazılarıdır.

23. Eşitlik ilkesi, siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşamın çeşitli alanlarını düzenleyen yasalarda da yer bulmaktadır. Bu tür yasal düzenlemelere Medeni Kanun (madde 8 hak ehliyeti bakımından eşitlik), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu (madde 4 sosyal hizmetlerin yürütülmesinde ayrım gözetilmemesi), Siyasal Partiler Kanunu (madde 8 ırkçılık yasağı, madde 8 eşitlik ilkesinin korunması), Milli Eğitim Temel Kanunu (madde 4 eğitimde eşitlik ilkesi, madde 8 eğitimde cinsiyet eşitliği – olumlu eylem), İş Kanunu (madde 5 ayrım gözetmeme ve eşit davranma ilkesi) ve Özürlüler Hakkında Kanun (madde 4 özürlüler aleyhine ayrımcılık yasağı) örnek verilebilir.

24. Ayrımcı fiiller yasaktır ve yasalarda suç olarak düzenlenmiştir.

Türk Ceza Kanunu ayrımcı fiilleri cezalandıran çeşitli hükümler içermektedir. Bu hükümler, raporun 83'ten 86'ya kadar olan paragraflarında, 2. Madde bağlamında ayrıntılı olarak verilmektedir.

25. Türkiye'de, ırk ayrımcılığı dâhil, ayrımcılığın her türünün önlenmesi bakımından sağlam bir hukuksal çerçeve mevcuttur. Dahası, gene ayrımcı fiiller dâhil, temel hak ve özgürlüklerin ihlali karşısında her tür hukuk yolu mevcuttur.

26. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye'den ırk ayrımcılığı iddiası ile Türkiye'ye karşı yapılan şikâyetlerde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ayrımcılığı yasaklayan 14. maddesinin ihlal edildiği yönünde herhangi bir karar vermemiştir.

Türkiye'de Müslüman Olmayan Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Yönelik Ek Koruma

27. Türkiye'deki anayasal sisteme göre "azınlıklar" ifadesi, yalnızca Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı antlaşmalarda bu şekilde tanımlanan ve kabul edilen grupları kapsar.

28. Bu bağlamda Türkiye'de "azınlık hakları" 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde düzenlenmektedir. Bu Antlaşmaya göre Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşlar "azınlık" kavramı kapsamına girmektedir. Lozan Barış Antlaşması'nı temel alan yasal düzenlemeler yalnızca "Müslüman olmayan azınlık" terimini içermektedir.

29. Antlaşmanın 37 - 45 maddeleri (Kesim III) Türkiye'de Müslüman olmayan azınlıklara mensup kişilerin hak ve ödevlerini düzenlemektedir. Bu hükümler Türkiye'nin temel kanunları olarak tanınmaktadır: 38. maddeden 44. maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümler temel kanunlar olarak tanınacak ve hiçbir kanun, yönetmelik veya resmi işlem bu hükümlere aykırı veya bunlarla çelişir olmayacak ve hiçbir kanun, yönetmelik veya resmi işlem bu hükümlere üstün tutulmayacaktır (Madde 37).

30. Vatandaşların eşitliğini öngören ve ayırım gözetilmemesini güvence altına alan devlet felsefesi doğrultusunda, Müslüman olmayan

T.C. vatandaşları nüfusun geri kalan kesimi ile aynı hak ve özgürlüklerden yararlanırlar. Ayrıca bu kişiler Lozan Barış Antlaşması uyarınca kendilerine tanınan azınlık statüsünden de yararlanırlar.

31. Mevcut halde, Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşları:

- 196 ibadet yeri
- 42 ilk ve orta dereceli okul
- 138 vakıf
- 5 hastane
- 9 gazeteye sahiptir.

32. Sürmekte olan reform süreci çerçevesinde, Türkiye’de Müslüman olmayan azınlıklara mensup vatandaşlarla ilgili mevzuatta da önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu bağlamda, “Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu” adını taşıyan yeni bir organ, Müslüman olmayan azınlıklara mensup yurttaşların gündelik yaşamda karşılaşılabilecekleri güçlükleri değerlendirmekte ve çözüme bağlamak üzere, 2004 yılından bu yana çalışmaktadır. Bu süreçte, bu kişilerle düzenli aralıklarla teması geçilmektedir.

Uluslararası İşbirliği

33. Türkiye, ayrımcılığın ve hoşgörüsüzlüğün her biçimine ve tezahürüne karşı başarılı bir mücadelenin, ulusal ve uluslararası düzeylerde müşterek çabalar gerektirdiğine inanmaktadır.

34. Türkiye, bu doğrultuda gerek küresel (BM) gerekse bölgesel (Avrupa Konseyi ve AGİT) düzeyde ilgili bütün uluslararası belgelere taraf olmuştur ve bu örgütlerin ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele için kurduğu özel mekanizmalarla yakın ve yapıcı bir işbirliği içindedir.

35. Bu bağlamda Türkiye, AGİT’in hoşgörünün ve ayrımcılık yasasının geliştirilmesine yönelik çabalarında etkin biçimde yer almaktadır. Türkiye’nin bu alandaki çabalarının nişanesi olarak T.C. Hükümeti tarafından aday gösterilen Büyükelçi Ömür Orhun, Aralık 2004’te üç AGİT Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Özel Temsilcisinden biri olarak atanmıştır.

36. Türkiye, Avrupa Konseyi çerçevesinde ırk ayrımcılığının çağdaş biçimlerinin ortadan kaldırılması ve önlenmesini hedefleyen politikaların ve tavsiyelerin geliştirilmesine her zaman katılmıştır. TC Hükümeti, 8 - 9 Ekim 1993 tarihlerinde Viyana'da yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde benimsenen Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı, Antisemitizm ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Eylem Planı ve Bildirge'nin hazırlanması sürecine aktif biçimde katılmış ve katkıda bulunmuştur.

37. Türkiye, Avrupa'daki en önemli izleme mekanizmalarından biri olan Avrupa Komisyonu'nun (ECRI), insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması perspektifinden yürüttüğü Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe karşı etkinliklerini, ırkçılıkla, yabancı düşmanlığıyla, Anti-Semitizmle ve hoşgörüsüzlükle mücadele çabalarını desteklemektedir.

38. Türkiye uzun süredir ayırım gözetmeme ve hoşgörü, yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve anti-Semitizmle ilgili BM Karar ve Bildirgelerinin sponsorlarından biridir.

Medeniyetler İttifakı Girişimi:

39. Karşılıklı anlayış, çok dinli hoşgörü, diğer kültürler ve dinlerle diyalog ve saygı bakımından köklü bir mirasa sahip olan Türkiye Medeniyetler İttifakı Girişiminin sponsorları arasındadır.

40. Uzun yıllara dayalı olumsuz etkileşim ve kopukluk sonucunda, başlıca kültürel ve dinsel fay kırıkları boyunca sarsıntılar hissedilmektedir. Bir yanda on yıllara dayalı adaletsizlik ve eşitsizlikler, diğer yanda ise yerleşik korkular ve kuşkular, hep birlikte önyargıyı, nefreti, hoşgörüsüzlüğü, öfkeyi ve benzer olumsuzlukları körüklemektedir.

41. Bu olgu yeni olmasa bile ele alınmasının ivedilik taşıdığı açıktır. Zamanımızın egemen düşünce kümelerinin karşıtlık ilişkisine sürüklenmesi önemli bir tehdit ve ivedi dikkatimizi gerektiren uzun dönemli bir görevdir.

42. Son yılların sıkıntı verici olayları, farklı kültürler ve inanç sistemleri arasında anlamlı ve operasyonel bir diyalogun oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

43. İspanya ile Türkiye, bu yarılmanın daha da derinleşmesini ön-

leme adına 2005 yılından bu yana Medeniyetler İttifakı Girişimi (AoC) ile ilgilenmektedir. Girişim, farklı kültür ve dinlerin ortak paydasını öne çıkartarak uyum ve diyalogu kolaylaştırmayı hedeflemektedir.

44. BM Genel Sekreteri'nin himayesi altında uluslararası planda tanınmış kişilerden oluşan üst düzey bir grup farklı kültürler ve inanç sistemleri arasındaki rahatsızlıkları ele almaya ve daha önemlisi yaygın düşünce biçimlerinde yer tutan hiperbolik senaryoları boşa çıkarmak üzere yalın tavsiyeler geliştirmeye karar vermiştir. Üst Düzey Grubun 12 - 13 Kasım 2006 tarihlerinde İstanbul'da son haline getirdiği ve BM Genel Sekreterine sunduğu rapor bu bakımdan derin öneme sahip tavsiyeler içermektedir.

45. AoC web sayfasında bulunabilen bu rapor, büyük önem taşıyan uygulama aşamasının omurgasını oluşturacaktır. Bu rapor temelinde, eğitim, gençlik, göç ve medya gibi çeşitli alanlarda etkinlikler öngörülmektedir. Nihai amaç, kültürler arasında karşılıklı saygı paradigması oluşturarak, toplumlar ve ülkeler arasındaki ilişkilerin daha da kötüleşmesinin önüne geçecek kapsamlı bir koalisyona ulaşmaktır.

46. 2007 yılı Nisan ayında Portekiz'in eski Cumhurbaşkanı Ekeleslanları H.E. Jorge Sampaio BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon tarafından AoC Yüksek Temsilcisi olarak görevlendirilmiştir.

47. Ayrıca BM içinde bir de "AoC Dostları" grubu vardır. Bu grup, girişimi destekleyen ülkeleri bir araya getirmektedir. Grupta giderek artan üye sayısı 70'e ulaşmıştır.

48. Türkiye, bu çerçevede, bütün sorumlu aktörlere ve uluslararası topluluk üyelerine uygulama aşamasına aktif biçimde katılma ve bu süreci destekleme çağrısında bulunmaktadır. Girişimin iki sponsorundan biri olarak Türkiye AoC Sekreteryasına finansal ve diğer çeşitli destekler sağlamaktadır.

49. Güncel sorunlara çözüm bulunması isteniyorsa uygulama evresinde başarı mutlak zorunluluktur. Üst Düzey Grubun tavsiyelerinin yaşama geçirilmesi de bu bakımdan büyük önem taşımaktadır. 2007 yılı sonbaharı itibarıyla AoC sekreteryası bir uygulama planı çerçeve-

sinde öncelikleri tespit etmeye çalışıyor. Daha sonra fiili uygulamaya geçilecektir.

50. Yüksek Temsilci ve AoC Sekreteryası, dışarıdan ortaklarla birlikte, gerekli projelerin ve programların önceliklendirilmesinde, seçilmesinde ve bunlara yol gösterilmesinde öncülüğü üstlenecek. Bu bakımdan, potansiyel fikir ve projelerin Yüksek Temsilcilik ve AoC Sekreteryası ile paylaşılması gerekiyor.

51. AoC girişimi çerçevesindeki bir sonraki önemli olay Ocak 2008'de Madrid'de gerçekleştirilecek forumdur.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

52. 1990'ların ikinci yarısından bu yana Türkiye Büyük Millet Meclisi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve toplumda kadının statüsünün iyileştirilmesi bağlamında çeşitli yasalar benimsemiştir. Bu yönde olumlu birçok adım atılmıştır.

53. Türkiye, siyasal yaşamda kadınlara haklar tanınmasında öncü ülkelerden biridir. 22 Temmuz 2007 genel seçimleriyle birlikte TBMM'ye 48 kadın milletvekili girmiştir.

54. Bu çerçevede, kadınların siyasal yaşama katılımları bütün siyasal partilerce desteklenmektedir ve siyasal partilerin kadın kollarındaki üye sayıları da giderek artmaktadır.

55. Kadınların işgücüne katılımı önünde hukuksal herhangi bir engel yoktur.

56. Kadınların işgücüne, özellikle de karar mekanizmalarına katılımları konusunda bilinç ve duyarlılık geliştirmeye yönelik kampanyalar HDK'lar tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda Hükümet, konuyu kadınların gelişimi açısından öncelikli saymaktadır.

57. Kadınlarla erkeklerin hukuk önünde eşitliği TC Anayasası'nda yer alan ilkelerden biridir. Anayasası'nın 10. Maddesi "Kadınlarla erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçirilmesinden sorumludur" demektedir. 2007 - 2013 dönemini kapsayan 9. Ulusal Kalkınma Planı'na göre, kadınların ekonomik ve siyasal yaşama katılımını arttırmak amacıyla kadınların önündeki eğitim ve öğrenim fırsatları

çeşitlendirilecek, kadınların istihdam olunabilirliğinde ilerleme sağlanacak ve aile içi şiddete karşı mücadele kararlılıkla sürdürülecektir.

58. Türkiye Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) 1985 yılında imzalamış ve 1986 yılında uygulamaya koymuştur. CEDAW'ın isteğe bağlı protokolü de 2002 yılında uygulamaya konulmuştur. Türkiye, kadının istihdam çerçevesindeki hakları ve istihdam ilişkilerinde cinsiyet eşitliği ile ilgili ILO Sözleşmelerinin de çoğunu imzalamıştır. Kadın konularıyla ilgili ayrıntılı bilgilere Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu birleşik 4. ve 5. dönem raporlarında ulaşılabilir.

59. Son yıllarda yasal düzenlemeler bakımından kadının toplumsal konumunu düzeltecek birtakım gelişmeler sağlanmıştır. Yeni Medeni Kanun, özellikle de Aile Hukuku bölümü 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve bu yeni yasa cinsiyet eşitliği temelinde hazırlanmıştır. Aile reisliği düzeni kaldırılmış, eşlerin aileyi eşit temsil ve edinilen mülk üzerinde eşit hak ilkeleri yerleştirilmiştir.

60. Buna karşılık yeni Ceza Yasası özellikle kadınları şiddetten ve cinsel tacizden koruyucu hükümler içermektedir. En önemli gelişme, yasada kadın ve kız ayırımına son verilmiş olmasıdır. Eski yasanın temelinde toplumsal normlar yer almaktaydı ve bu yasa kadınları mağdur duruma düşüren pek çok suçu topluma karşı işlenen suçlar olarak değerlendiriyordu. Yeni yasa ise bu yaklaşımı ortadan kaldırmakta ve önceliği bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasına tanımaktadır. Böylece, cinsel suçlar, kamu ahlakına aykırı suçlar olarak değil kişiye karşı işlenen suçlar olarak görülmektedir. Evlilik içi tecavüz ve işyerlerinde cinsel taciz ilk kez suç sayılmaktadır. Bir başka önemli gelişme de namus adına işlenen suçların vasıflı suç sayılması ve bu tür suçlarda verilebilecek cezaların indirim olmaksızın ağırlaştırılmış müebbede kadar çkarılmasıdır.

61. 2005 yılında "Namus Cinayetlerinin ve Kadınlarla Çocuklara Yönelik Şiddetin Nedenlerinin Araştırılması Komisyonu" adıyla bir meclis komisyonu kurulmuştur. Bu Komisyon tarafından hazırlanan

rapor onaylanarak Başbakanlık Genelgesi olarak 4 Temmuz 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Genelge namus cinayetleriyle kadınlara ve çocuklara karşı şiddetin önlenmesi için alınacak önlemleri tanımlamakta ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesi çalışmalarında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nü (KSGM) eşgüdümçü kuruluş olarak belirlemektedir. Aynı Genelge doğrultusunda kurulan “Kadınlara Karşı Şiddeti İzleme Komitesi” ise bütün paydaşların temsilcilerinin katılımıyla kadınlara yönelik şiddete karşı mücadele edecektir.

62. 2007 yılında, aile içi şiddetin önlenmesiyle ilgili hükümler, istismara maruz kalmış kişileri korumayı ve faileri cezalandırmayı amaçlayan 4320 sayılı Aile Koruma Yasası’na dâhil edilmiştir.

63. Çalışma koşulları bağlamında ise, eşit muamele ilkesi 2003 yılında yeni İş Yasası’na dâhil edilmiştir. İş Yasası’nın 5. Maddesi istihdam ilişkilerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. Dahası, işveren, iş sözleşmesinin akdinde, koşulların belirlenmesinde, sözleşmenin uygulanmasında ve sona erdirilmesinde, doğrudan veya dolaylı biçimde, bir çalışana, biyolojik gerekçeler veya çalışmanın gerektirdikleri dışında, gebelik nedeniyle farklı davranamaz. Kadınların çalışma koşullarına ilişkin hususlar, İş Yasası çerçevesindeki yönetmeliklerle düzenlenmektedir.

Cinsiyet Eşitliği Ulusal Mekanizması ve Gerçekleştirdikleri:

64. 1990 yılında ulusal bir mekanizma olarak oluşturulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), en başta kadının insan haklarını korumak ve geliştirmekten; toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamda kadının statüsünü güçlendirmekten ve her tür hak ve fırsata eşit erişim sağlamaktan sorumludur. Genel Müdürlük, diğer işlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyetle ilgili konularda politikalar geliştirmekten ve kamu kurumları ile HDK’lar arasında eşgüdümü sağlamaktan sorumludur. Genel Müdürlük halen kurumsal kapasitesini geliştirme çabaları içindedir.

65. KSGM, 2006 yılında, AB tarafından finanse edilen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirme” projesini uygulamaya başlamıştır. Proje-

nin genel hedefi, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek ve Türkiye’de kadınların insan haklarını korumaktır. Projenin iki bileşeni vardır. İlk bileşen, Ulusal Mekanizmanın (UM/KGSM) kurumsal kapasitesini güçlendirerek toplumsal cinsiyet konularını bütün kamu politikalarına içselleştirmeyi, HDK’ların yanı sıra bütün kamu ve özel kuruluşlarla birlikte cinsiyet eşitliği ile ilgili yasal düzenlemeleri yaşama geçirmeyi ve AB uygulamaları ve müktesebatı doğrultusunda bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Organı oluşturmayı öngörmektedir. Projenin ikinci bileşeni ise kadınlara karşı aile içi şiddetle mücadele, kadınlara karşı aile içi şiddete son vermek üzere bütün paydaşların kurumsal kapasitelerini geliştirmeyi ve kadınların insan haklarını siyasal ölçütler doğrultusunda iyileştirmeyi hedeflemektedir.

66. KSGM ayrıca bu konuda bilinç ve duyarlılığı geliştirmek amacıyla 2004 yılından başlayarak BM Nüfus Fonu ile birlikte “Kadınlara Karşı Şiddete Son” kampanyasını uygulamıştır. Dahası, KSGM tarafından 2005, 2006 ve 2007 yılları için hazırlanan raporlarda kadınlara karşı şiddetin sona erdirilmesi ve kadınların istihdam olanaklarının geliştirilmesi gibi konulara yer verilmektedir.

67. KSGM Kadının Statüsü Danışma Kurulu’nun koordinatörüdür. Bu kurulda kamu kurumlarından, üniversitelerden ve HDK’lardan temsilciler yer almaktadır. Kurulun başlıca sorumluluğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşam alanlarında ulusal cinsiyet politikalarının oluşturulmasına yardımcı olmak, plan ve programların uygulanmasına ilişkin görüş ve tavsiyelerde bulunmaktır.

68. Türkiye İstatistik Kurumu bünyesindeki Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Ekibi toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden istatistik üretme çabasıdadır. KSGM, ilgili diğer kamu kurumları ile birlikte, bu ekibin çalışmalarına yardımcı olmaktadır.

69. KSGM ile işbirliği halinde kadın konuları ile ilgili çalışmalar yürüten HDK’ların oluşturdukları Eğitim, Sağlık, Hukuk ve İstihdam Kadın Komisyonları 1996 yılından bu yana faaliyettedir. Bu komisyonlara ek olarak Şubat 2006’da bir Uluslararası İlişkiler Komisyonu ile

bir Medya Komisyonu oluşturulmuştur. İstihdam Komisyonu ise İstihdam ve Girişimcilik Komisyonu olarak yeniden adlandırılmıştır.

Dezavantajlı Gruplar

70. Dezavantajlı olarak nitelendirilebilecek TC yurttaşlarının durumu reform sürecinde yeterince dikkate alınmış, insan hakları alanında ayrımcılığa karşı mücadele genel çerçevesinde bu konuya yer verilmiştir.

71. Roman kökenli TC yurttaşları genellikle büyük kentlerde ve yerleşik yaşama geçmiştir. Bu kesime mensup kişiler içinde yaşadıkları topluluklara giderek daha fazla entegre olmakla birlikte kimi yörelerde yoksulluk ve işsizlik gibi genel sorunlardan kaynaklanan güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlükler, genel olarak, yetersiz yaşam koşulları, düşük eğitim düzeyi, erken evlilik ve düzensiz ve geçici işlerle ilişkili olup bunların hiçbiri salt bu kesime özgü değildir.

72. Dezavantajlı diğer gruplarda olduğu gibi hizmetlere erişimde karşılaşılan güçlükler çoğu kez yoksulluk ve işsizlik kaynaklıdır. Bu güçlükler, Hükümetin yoksulluk ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele genel politikası çerçevesinde ele alınmaktadır. Söz konusu kesimlere, eğitim ve sağlık, genel dayanışma fonlarından yiyecek, ısınma ve yatık yardımı olarak eşitlikçi temellerde yardım edilmektedir.

73. Bu yurttaşlar, kökenlerinden dolayı herhangi bir ayrımcılığa maruz değillerdir. Türkiye toplumunun ayrılmaz parçası durumundadırlar. Anayasa uyarınca her tür ayrımcılık yasaklanmış olduğundan ve ağır biçimde cezalandırıldığından, bu kesimlere yönelik ayrımcılık da gene ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde ala alınmaktadır.

II. SÖZLEŞME'NİN MADDELERİNE İLİŞKİN BİLGİ

MADDE 2

74. Türkiye, ırk ayrımcılığını her biçimi ve tezahürüyle ortadan kaldırmada, etkili hukuksal ve idari önlemlerin alınmasını önemli olduğuna inanmaktadır. Buna, mevcut yasal düzenlemelerde yapılacak iyileştirmeler ve gerektiğinde kapsamlı kurumsal yapılanmaların oluşturulması da dâhildir.

75. Türkiye, genel olarak ayrımcılığa, özel olarak da ırk ayrımcılığına karşı önlemler dâhil, insan haklarını korumak ve geliştirmek üzere önemli adımlar atmaktadır.

76. Raporun I Bölümünde de belirtildiği gibi, TC Anayasasına göre bütün yurttaşlar dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal görüş, felsefi inanç, diz ve mezhep veya buna benzer herhangi bir farklılık gözetilmeksizin yasalar önünde eşittir.

77. Anayasa'nın bu temel ilkesine uygun olarak Türkiye'de bütün kamusal yetkililer ve kurumlar ırk ayrımcılığı anlamına gelebilecek herhangi bir fiil veya uygulama içinde olmamak zorundadır. Buna bağlı olarak, ırk ayrımcılığının sponsorluğunu, savunuculuğunu veya destekçiliğini yapmak yasaktır.

78. Türkiye politikalarını ve yasal düzenlemelerini, demokrasiyi güçlendirmede, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı artırmada ve hukukun üstünlüğünü pekiştirmede daha etkili hale getirecek şekilde gözden geçirmektedir. Bu yöndeki çabalar, binyıl eşliğinde başlatılan kapsamlı bir reform süreciyle daha da hız kazanmıştır. Bu reform sürecinin bir parçası olarak kısa bir zaman dilimi içerisinde bir dizi hukuk reformu gerçekleştirilmiştir.

79. Anayasa 2001 yılından bu yana üç kez değiştirilmiştir ve mevzuatı Anayasaya uyumlu hale getirmek üzere 8 uyum paketi benimsenmiştir. Hükümetin reform sürecindeki kararlılığı 12 Nisan 2006'da "9. uyum Paketinin" ilanıyla teyit olunmuştur. Bu pakette yer alan adımların çoğunluğu gerçekleştirilmiştir.

80. Anayasal değişiklikler, insan haklarının korunması bakımından temel önem taşıyan yasaların benimsenmesiyle pekiştirilmiştir. Bu yasalar arasında yeni Medeni Kanun, Dernekler Kanunu ve Ceza Usulü Kanunu yer almaktadır.

81. Bu sürecin bir parçası olarak, ayırım gözetmeme ile ilgili yeni hükümler de bu değişiklikler yoluyla mevzuata dâhil edilmiştir.

82. Daha önceki 765 sayılı Ceza Yasası ayrımcılığı yasaklayan genel bir hüküm içermemekteydi. Bu yasada yer alan kimi hükümler konuyu

sınırlı biçimde ele alıyor, örneğin “farklı dinlere mensup kişilerin ibadet özgürlüğünün sınırlanmasını” suç sayıyordu. Madde 312, “toplumsal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölgesel farklılık temelinde nüfus içinde kamu düzenini bozacak biçimde açıkça düşmanlık ve kin tohumları ekme” fiilini suç saymaktadır. Benzer biçimde, nüfusun bir kesiminin insanlık onurunu zedeleyecek ve hareket anlamına gelecek biçimde aşağılanması da suç olarak tanımlanmaktadır.

83. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 tarihli Türk Ceza Kanunu “ayrımcılığı” bir suç saymakta ve diğerlerinin yanı sıra ırk temelinde ayrımcılık fiillerine ceza öngörmektedir. Ceza Kanunu’nun ilgili hükümleri şöyledir:

MADDE 3

(2) Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz.

Madde 122 - (1) Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürlülük, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;

a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan,

b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden, c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen, kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.

Madde 216

Madde 216 - (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu

güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Halkın bir kesiminin benimsemediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

84. Belirli bir ırksal grubun üyelerine karşı hareketler dâhil soykırımın ve insanlığa karşı işlenen suçların tanımı ve suç sayılması, Türk Ceza Adaleti sistemine yeni Ceza Yasası ile getirilen önemli yeni bir öğedir:

Madde 76 - (1) Bir plânın icrası suretiyle, millî, etnik, ırkî veya dinî bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur:

- a) Kasten öldürme.
- b) Kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine ağır zarar verme.
- c) Grubun, tamamen veya kısmen yok edilmesi sonucunu doğuracak koşullarda yaşamaya zorlanması.
- d) Grup içinde doğumlara engel olmaya yönelik tedbirlerin alınması. e) Gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesi.

(2) Soykırım suçu failine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Ancak, soykırım kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınınca gerçek içtima hükümleri uygulanır.

(3) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur. (4) Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez.

İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR

Madde 77 - (1) Aşağıdaki fiillerin, siyasal, felsefî, ırkî veya dinî saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plân doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur: a) Kasten öldürme.

b) Kasten yaralama.

c) İşkence, eziyet veya köleleştirme. d) Kişi hürriyetinden yoksun kılma. e) Bilimsel deneylere tâbi kılma.

f) Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı. g) Zorla hamile bırakma.

h) Zorla fuhşa sevk etme.

(2) Birinci fıkranın (a) bendindeki fiilin işlenmesi halinde, fail hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına; diğer bentlerde tanımlanan fiillerin işlenmesi halinde ise, sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Ancak, birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınca gerçek içtima hükümleri uygulanır.

(3) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur. (4) Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez.

85. Yasaya göre yargı birimleri Madde 76 ve Madde 77’de belirtilen suçlarla ilgili olarak ayrıca güvenlik önlemlerine tabi tutulacaklardır. Bu tür suçlar zaman aşımı kapsamı dışındadır.

86. Ayrıca, diğerlerinin yanı sıra ırksal temel üzerinde yasa dışı kişisel bilgi toplanması da Ceza Kanunu’na göre hapis cezası verilebilecek bir suç teşkil etmektedir.

Madde 135

Madde 135 - (1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişilerin siyasî, felsefî veya dinî görüşlerine, ırkî kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlâkî eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgileri kişisel veri olarak kaydeden kimse, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

87. Yasal düzenlemeler gözden geçirilirken, ayrımcı olarak görülebilecek çağrışımların ortadan kaldırılmasına özel özen gösterilmiştir. Örneğin, TBMM tarafından 19 Eylül 2006 tarihinde kabul edilen ve 26 Eylül 2006’da yürürlüğe giren İskân Yasası Roman yurttaşlara karşı ayrımcı hükümler içermemektedir.

MADDE 3

88. Irkların ayrılması veya apartheid Türk toplumuna yabancı kavramlardır. Irk ayrımcılığını ve nefreti savunan herhangi bir politika, ideoloji veya rejim reddedilmekte ve yasalara göre suç sayılmaktadır.

89. Apartheid rejimi sırasında TC ile Güney Afrika Cumhuriyeti arasında resmi hiçbir temas olmamıştır. Hangi türü olursa olsun ırkçılığın ve ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına yönelik BM çabalarına Türkiye aktif biçimde katılmıştır. Türkiye apartheid rejimine de şiddetle karşı çıkmış, sürekli olarak bu rejimi kınayan BM kararlarına oy vermiştir. Bu konum, apartheid'dan vazgeçileceği ve bunun yerini çoğunluk yönetimine dayalı demokratik bir hükümetin geçeceği açıklık kazanıncaya kadar sürmüştür.

90. Apartheid rejiminin sona ermesini getiren gelişmelere koşut olarak Türkiye 7 Haziran 1991'de Güney Afrika ile resmi ilişki kurmuştur. Diplomatik ilişkiler Ekim 1992'de başlamış, her iki ülkenin başkentinde 1994 yılında büyükelçilikler açılmıştır.

91. Türkiye BM Namibya Konseyi'nin aktif üyeliğini yapmış, apartheid ve sömürgeciliğe karşı her tür uluslararası girişimi desteklemiştir. Türkiye ayrıca BM Güney Afrika Fonu'na ve Namibya Fonu'na düzenli katkılarda bulunmuştur ve bunlardan ikincisinin müteveli heyetinde yer almıştır. Türkiye uluslararası topluluğun apartheid karşıtı tüm çabalarında yer alırken ayrıca mağdurlara insani yardımlarda da bulunmuştur.

92. Türkiye, 2001 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Durban kentinde yapılan Irkçılığa, Irk Ayrımcılığına, Yabancı Düşmanlığına ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı'na katılmıştır. Hazırlıkları uzun yıllar süren bu Konferans için Türkiye en başından bu yana kararlı bir yandaş ve destekçi olarak davranmıştır. Türkiye konferansın tüm hazırlık safhalarında aktif biçimde yer aldığı gibi Konferansın kendisinde de önemli bir rol oynamıştır. Türkiye bu çerçevede karşılıklı görüşmeleri kolaylaştırmada ve çeşitli ülkeler arasında köprü oluşturmada hiçbir çabadan kaçınmamıştır. Türkiye, 2009 yılında yapılacak

Durban Değerlendirme Konferansı Hazırlık Komitesi'nin bir üyesi olarak katkılarına devam edecektir.

MADDE 4

93. Sözleşme'nin 4. Maddesinin amaçlarına Türkiye'deki mevzuatta yer alan hükümlerle tam bir geçerlilik sağlanmıştır. İlgili yasal düzenlemeler çerçevesinde, kamusal veya özel hiçbir kuruluş ırk ayrımcılığı propagandası yapamaz, bu tür uygulamaları tahrik ve teşvik edemez.

94. 2820 sayılı Siyasal Partiler Yasası'nın 82. Maddesi "Bölgeciliğin ve Irkçılığın Yasaklanması" başlığını taşımaktadır. Madde, siyasal partilerin bölgecilik ve ırkçılık amaçlı faaliyetlerde bulunamayacaklarını belirtmektedir. Dahası, 83. Madde de siyasal partilerin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal görüş, felsefi inanç, din, mezhep veya benzer başka mülahazalardan büsbütün bağımsız, yasalar önünde herkesin eşit olduğu ilkesine aykırı davranamayacaklarını teyit etmektedir.

95. Ayrım gözetmeme ilkesi, siyasal parti üyeliğini düzenleyen yasa hükümlerinde de yer almaktadır. Siyasal partilerin tüzüklerinde, üyelerin başvurularını dil, ırk, cinsiyet, din, mezhep, aile, grup, sınıf veya meslek bazında ayrımcılığa tabi tutan düzenlemeler yer alamaz (Madde 12).

96. Siyasal Partiler Yasası ayrıca ayrımcı gündemlere sahip, Anayasa ve diğer yasalarca yasaklanmış faaliyetlerde bulunan siyasal partilere yaptırımlar getirmektedir. Bir siyasal parti ancak Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılabilir. Anayasa Mahkemesi'nin bu yöndeki bir kararı başka herhangi bir merci tarafından değiştirilemez. Yasanın V Bölümü siyasal partilerin kapatılmasına ilişkin koşullara ve usullere yer vermektedir.

97. 23 Kasım 2004 tarihinde yürürlüğe giren Dernekler Kanunu (No: 5253), belirli bir ırkın üstünlüğünü savunan derneklerin kurulmasını yasaklamaktadır. Madde 30 (b)'ye göre, Anayasa ve yasalar tarafından açıkça yasaklanmış hedefleri gerçekleştirmek veya suç işlemek üzere dernek kurulamaz.

98. Madde 30 (b)'ye göre yasaklanmış dernekleri kuranlar veya anılan maddeye aykırı faaliyetlerde bulunan derneklerin yöneticileri bir yıldan üç yıla kadar hapis ve para cezasına çarptırılırlar. Bu tür durumlarda ilgili dernekler de kapatılır.

99. Medeni Kanun (4721 sayılı yasa) yasalara ve ahlaka aykırı dernek kurulamayacağını belirtir (Madde 56). Eğer bir derneğin kuruluş amaçları yasalara ve genel ahlaka uygun değilse, mahkeme, cumhuriyet savcısının veya ilgili bir başka kişinin talebi üzerine bu derneğin kapatılmasına karar verebilir (Madde 89).

100. Siyasal partilerin, derneklerin ve kuruluşların bir ırkın veya etnik kökenin üstünlüğü fikri veya öğretisi üzerine kurulmuş oldukları veya ırk ayrımcılığını ve nefreti haklı gösterip bunu yaygınlaştırmaya teşebbüs ettiklerinde, yetkililer ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde harekete geçerler.

MADDE 5

101. Bölüm I de değinildiği gibi, temel hak ve özgürlüklerden yararlanılmasında herhangi bir ayrımcılık yapılamayacağı Anayasa'nın temel ilkesidir.

A. Mahkemeler ve Yargıyı Yöneten Diğer Tüm Organlar Önünde Eşit Muamele Hakkı

102. Temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği kanısında olan her TC yurttaşı ilgili yargı organları nezdinde hukuki girişimlerde bulunma hakkına sahiptir.

103. Ceza Yasası'nın uygulanmasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, yurttaşlık, renk, cinsiyet, siyasal veya başka görüş, felsefi inanç, ulusal veya toplumsal köken, doğum, ekonomik veya sosyal statü bakımından herhangi bir ayırım gözetilmez ve kimseye ayrıcalık tanınmaz (Madde 3). Aynı kural, diğer yasaların hükümlerinin uygulanmasında da geçerlidir.

104. Resmi dil saklı olmak üzere, Türkçe konuşamayan TC yurttaşlarının mahkemelerde kendi dillerini konuşabilmeleri için yeterli imkânlar sağlanacaktır.

105. Duruşmalar sırasında, suçlanan, mağdur veya tanık durumunda olan kişi meramını anlatacak kadar Türkçe konuşmıyorsa, mahkeme, iddia ve savunmanın temel noktalarını aktaracak bir tercüman görevlendirir. Ceza Muhakemeleri Usulü'nün 202 ve 323. maddeleri tercümanın nasıl kullanılabileceğini düzenlemektedir.

106. Yargısal müdahalelerin yanı sıra, kişilerin adaletin yerini bulması için başvurabilecekleri devlet kurumları da vardır. Bu yollar hakkında daha fazla bilgi raporda 6. Madde altındaki 205 - 214 paragraflarında yer almaktadır.

107. İnfaz görevlilerinin ve yargı mensuplarının ırk ayrımcılığından uzak durmalarına yönelik eğitimle ilgili bilgiler Raporun 7. Maddesinde 218 - 216 paragraflarda yer almaktadır.

B. İster Resmi Yetkililerden, İster Herhangi bir Kişi, Grup veya Kurumdan Kaynaklansın, Kişinin Güvenlik ve Devlet Tarafından Herhangi bir Şiddet veya Fiziksel Zarardan Korunma Hakkı

108. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre herkesin yaşama, fiziksel ve manevi varlığını geliştirme hakkı vardır. Kişilerin fiziksel dokunulmazlıkları, tıbbi gereklilikler ve yasaların tarif ettiği durumlar dışında ihlal edilmemelidir. Herhangi bir kişi, kendi rızası olmaksızın bilimsel veya tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

109. Anayasa'daki Madde 17 (3) hiç kimsenin işkence veya eziyete maruz bırakılmayacağını, insanlık orunuyla bağdaşmayacak ceza ve muameleleri yasaklamaktadır.

110. Ceza Yasası'nın 94 Maddesi insanlık onuruyla bağdaşmayacak işler yapan, bedensel veya zihinsel açıdan ağır acıya sebebiyet veren veya bilinç ve hareket etme yetisine zarar veren, aşağılayıcı davranışlarda bulunan kamu görevlilerinin 2 yıldan 12 yıla kadar hapsini öngörmektedir. Bu tür suçlara iştirak eden diğer kişiler de benzer biçimde cezalandırılacaktır. Ceza Yasası, öldürme, işkence, eziyet, insanları deney nesnesi olarak kullanma, organ ve doku ticareti yapma, yasa dışı kürtaj ve kısırlaştırma ve cinsellikle ilgili suçlara verilecek cezaları ayrıntılı biçimde tanımlamaktadır.

111. Polisin Görevleri ve Yetkileri ile ilgili 2559 sayılı yasa, meşru savunma ve yasalara göre mahkûm edilmiş veya hakkında tutuklama kararı çıkarılmış kişilerin kaçmalarını önleme gibi durumlarla birlikte polisin siyah kullanma yetkisine sınırlamalar getirmektedir. Yasanın Ek 6'ıncı maddesine göre polis orantılı gücü tedrici biçimde kullandıktan sonra, ancak zorunlu olduğunda silah kullanabilir. Benzer biçimde Jandarmanın Kuruluşu, Görevleri ve Yetkileri ile ilgili Yasa da (No. 2803) jandarmanın silah kullanma yetkisine sınırlama getirir.

112. Cezaların İnfazı ve Güvenlik Önlemleri İle ilgili yasa cezaların infazı ve güvenlik önlemlerinde zalimce, insanlık dışı ve aşağılayıcı uygulamalara başvurulamayacağını belirtir.

113. Yukarıda sözü edilen hükümler ırk veya başka herhangi bir mülahaza gözetilmeksizin herkes için geçerlidir. Yetkili merciler yasanın etkili biçimde uygulanmasını sağlayacak önlemleri alırlar.

C. Siyasal Haklar

114. Anayasa'nın 67'inci Maddesine göre tüm TC yurttaşları siyasal süreçlere eşit biçimde katılırlar.

115. Siyasal Partiler Yasası diğer hususların yanı sıra ırksal ve dinsel temellerde ayrımcılığı yasaklar ve yasalar önünde eşitlik ilkesini güvence altına alır.

116. Yasada belirtilen koşullara uygun olarak yurttaşların oy verme, seçilme, bağımsız olarak siyasal etkinliklere katılma, siyasal partilere üye olma ve referandum gibi durumlarda oy verme hakları vardır. Seçimler ve referandumlar yargı yönetimi ve denetiminde, serbest, eşit, gizli ve doğrudan oy hakkı ilkeleri doğrultusunda yapılır ve sonuçlar açık sayımla belirlenir. Ülke dışında olan TC yurttaşlarının oy kullanma haklarından nasıl yararlanabilecekleri yasalarla belirlenir. 18 yaşını doldurmuş bütün TC yurttaşlarının seçimlerde oy verme ve referandumlara katılma hakları vardır. Bu hakların nasıl kullanılacağı yasalarla belirlenir (Anayasa'nın 67'inci Maddesi).

117. Seçim yasaları, adil temsil ve idarede tutarlılık ilkelerini bağdaştırarak içerikte düzenlenir. Yurttaşların, mevcut usuller çerçevesin-

de siyasal parti kurma, mevcut partilere üye olma ve üyelikten ayrılma hakları vardır. Siyasal partilere üyelik için 18 yaşın dolmuş olması gerekir.

118. Siyasal partiler demokratik bir siyasal yaşamın vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasal partiler önceden izin alınmaksızın kurulabilir. Siyasal partilerin faaliyetlerini Anayasa hükümleri ve ilgili yasal düzenlemelere uygun yürütmeleri gerekir.

119. Eşitlik ilkesi siyasal haklardan yararlanma konusunda da geçerlidir. Irksal veya etnik köken seçimlere katılma, siyasal parti kurma, siyasal bir partiye üye olma veya siyasal yaşamın diğer alanlarına katılma bakımından belirleyici bir etmen değildir.

120. Siyasal partiler, ayrım gözetmeme ilkesine dayalı ve eşitlikle ilgili anayasal ilkeye aykırı amaçlar güdemezler. Bu bağlamda, Anayasa ve ilgili yasalar çerçevesinde, diğerlerinin yanı sıra etnik ayrımcılık temelinde siyasal parti kurulamaz.

121. Seçimler ve Seçmen Kayıtları ile ilgili Yasa'nın 58. maddesine göre, seçim süreçlerinde Devletin resmi dili olan Türkçe dışında başka bir dil kullanılamaz.

D. Diğer Medeni Haklar

122. Herkesin, önceden izin almaksızın barışçı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı vardır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak yasalarca, ulusal güvenlik, kamu düzenini koruma veya suçu önleme, halk sağlığı, genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma gerekçeleriyle sınırlandırılabilir. Anayasa'nın 34'üncü Maddesi toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında gözetilecek formaliteler, koşullar ve usuller yasalarla belirlenir.

123. İfade özgürlüğü mevzuatın farklı bölümlerinde düzenlenmiştir. Madde 25'inci Maddesi herkesin düşünce ve görüş hakkını güvence altına alır. Hiç kimse, hangi neden ve amaçla olursa olsun görüş ve düşüncelerini açıklamaya zorlanamaz ve hiç kimse görüş ve düşüncelerinden dolayı suçlanamaz.

124. Herkes, düşünce ve görüşlerini yazılı olarak, resimle veya baş-

ka yollardan, bireysel veya toplu olarak ifade etme ve yayma hakkına sahiptir. Bu hak, resmi yetkililerin herhangi bir müdahalesi olmaksızın bilgi ve fikir alma ve benimseme özgürlüğünü de içerir.

125. Anayasa'nın 26 (2) Maddesi temelinde ve Ceza Yasası'nın ilgili hükümleri yoluyla ifade özgürlüğüne belirli sınırlamalar getirilebilir.

126. Ceza Yasası'nın 115'inci Maddesi, inanç, düşünce ve kanaat özgürlüğünden yararlanılmasını engelleyen fiillerin cezalandırılmasını öngörür. Bu özgürlüklerin kullanılmasını engelleyenler 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırılırlar.

127. Türkiye geleneksel olarak ve tarih boyunca dinsel baskılardan kaçanların sığındıkları bir yer olmuştur. İnançlar arası diyalog ve uyum Türkiye' de derin köklere sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti çok inançlı hoşgörü ve kültürel çoğulculuk mirasını sınımsız sahiplenmektedir. Bu miras ve Cumhuriyet'in laik sistemi temelinde dini, vicdan ve düşünce özgürlüğü Anayasa ve ilgili yasaların sağlam güvencesi altındadır. Türkiye'de yasalar dinsel inanç ve kanaatlerin yaygınlaştırılmasını yasaklamamaktadır. Nitekim bir kişinin dinsel inançlarını ifade etmekten veya yaymaktan zorla veya tehditle alıkonması Ceza Yasası'na göre suç teşkil etmektedir.

128. Müslüman olmayan azınlıklara mensup TC yurttaşları söz konusu olduğunda bu özgürlük ayrıca Lozan Barış Antlaşması hükümlerinde de güvence altına alınmıştır.

129. Son yıllarda kararlılık ve saydamlıkla yürütülen reform süreci de dinsel özgürlükleri ele alan yasal düzenlemelerde iyileşmeleri beraberinde getirmiştir.

130. Bu çerçevede, Lozan Barış Antlaşması uyarınca Müslüman olmayan azınlıklara mensup TC yurttaşlarına yönelik düzenlemelere ek olarak, Türkiye'de ikamet eden tüm yurttaşların ve yabancıların din özgürlüklerini güvence altına alacak yasal ve idari düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bunun kimi örnekleri aşağıda verilmektedir:

131. Yeni nüfus kayıt yasasına göre kimlik belgelerindeki "din" bölümü kişinin yazılı beyanı üzerine doldurulabilir, değiştirilebilir veya boş bırakılabilir.

132. İmar Yasasında gerekli değişiklikler yapılarak Müslüman olmayanların ve diğer dinlere bağlı olanların ibadet için kullanabilecekleri alan tahsisine gidilmiştir.

133. Söz konusu yasa, aynı zamanda imar planları hazırlanırken ibadet için alanlar tahsisini öngörmektedir. İçişleri Bakanlığı bu konuda 24 Eylül 2003 tarihinde yayınladığı bir talimatla yerel yetkililerden imar planları hazırlanırken özel ibadet alanları tahsis etmelerini ve gerekli onayın alınması halinde bu tür ibadet yerlerinin inşasına izin verilmesini istemiştir.

134. Müslüman olmayanların ibadet yerleri bu kesimlerin kendi dernek veya vakıfları tarafından idare edilmektedir. İbadet yerlerinin mülkiyet hakları, bunları inşa eden gerçek veya tüzel kişiliklere aittir. Yabancı din görevlilerinin Türkiye’de çalıştırılmaları üzerinde herhangi bir kısıtlama yoktur. Aralık 2006 itibarıyla, ibadet yerlerinde görev yapmak üzere çalışma izni bulunan 122 kayıtlı yabancı din görevlisi bulunmaktadır.

135. Türkiye’de 300’den fazla Müslümanlara it olmayan ibadet yeri bulunmaktadır. Bunların arasında, Türkiye’de ikamet eden yabancıların yönettikleri 53 kilise de yer almaktadır.

136. Ortadaki bu hukuksal çerçeveye ve geçmişten devralınan dinsel hoşgörüyü karşın, çok dinli başka birçok toplum gibi Türkiye de Müslüman olmayanlara karşı girişilen birtakım münferit hareketlerden büsbütün muaf değildir. Ancak yetkililer bu tür olayların üzerine hemen ve titizlikle gitmekte, sorumlular yargı önüne çıkarılmaktadır.

137. Anti-Semitizm Türk toplumuna geleneksel olarak yabancı bir olgudur. Antisemitizm dâhil ayrımcılığın her biçimi yasaklanmıştır ve Anayasa çerçevesinde ilgili yasalarca ağır biçimde cezalandırılmaktadır. Anti-Semitik özellik taşıyan münferit olaylar ise ilgili yasalarda yer alan ayırım gözetmeme hükümleri çerçevesinde ele alınmaktadır.

138. Türkiye’ye karşı şikâyetleri ele alan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), dinsel ayrımcılık söz konusu olduğunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin bununla ilgili 14’üncü Maddesinin ihlali anlamını taşıyan herhangi bir durum saptamamıştır.

E. Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar

Çalışma Hakkı:

139. Anayasa'nın 17 Ekim 2001 tarihinde değiştirilen 49'uncu Maddesi herkesin çalışma hakkı ve ödevi olduğunu belirtmektedir. Devlet, çalışanların yaşam standartlarını yükseltmek, genel olarak çalışma koşullarını iyileştirmek üzere çalışanları ve işsizleri korumak, işsizliği önleyecek uygun ekonomik koşulları yaratmak ve çalışma yaşamında huzuru sağlamak üzere gerekli önlemleri alacaktır.

140. Çalışma ve iş sözleşmesi yapma özgürlüğü Anayasa'nın 48'inci Maddesinde düzenlenmektedir: Herkesin kendi istediği alanda çalışma ve iş sözleşmesi yapma hakkı vardır. Özel işletme kurma hakkı güvence altındadır. Devlet, özel işletmelerin ülkenin ekonomik gereksinimleri doğrultusunda, güvenli ve istikrarlı ortamlarda ve toplumsal hedeflere uygun olarak çalışmalarını sağlayacak önlemleri alacaktır.

141. Zorla çalıştırma Anayasa'da yasaklanmıştır. Anayasa'nın 18'inci Maddesine hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve angarya yasaktır. Mahkûmiyetini çeken veya gözaltında tutulan kişilerden yapmaları istenebilecek işler, olağanüstü durumlarda yurttaşlardan istenen hizmetler ve ülkelerin ihtiyaçlarına göre insanlardan yurttaşlık görevi olarak yerine getirmeleri gereken fiziksel ve düşünsel görevler, işin biçiminin ve koyularının yasalarla belirlenmesi halinde zorla çalıştırma kapsamı dışında tutulur.

142. Türkiye'de, yasalarda, idari uygulamalarda veya pratik ilişkilerde, kişiler veya gruplar arasında ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, tabiiyet veya toplumsal köken itibarıyla ayrımcılığa, dışlamaya, kısıtlamaya veya tercihe yol açan, böylece istihdamda veya mesleklerde fırsat ve davranış eşitliği ilkesini ihlal eden herhangi bir unsur bulunmamaktadır.

143. 10 Haziran 2003 tarih ve 4857 sayılı İş Yasası, Türkiye'deki iş mevzuatını AB ve ILO normlarına uygun hale getirmek ve ülkede bu alanda ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak üzere benimsenmiştir. Yasanın 5'inci Maddesi "Eşit Muamele İlkesi" başlığını taşımaktadır ve

iş ilişkilerinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri temellerde ayrımcılık gözetilemeyeceğini belirtmektedir. Bu Madde hükümlerinin ihlali halinde çalışan kişi yoksun bırakıldığı haklarını talep edebilir ve kendisine dört aylık ücreti durumunda tazminat ödenmesi kararlaştırılabilir.

144. 18'inci Madde iş sözleşmelerinin geçerli nedenlerle sona erdirilme koşullarını düzenlemektedir. Bu maddede, ırk, renk, cinsiyet, medeni durum, aile yükümlülükleri, gebelik, doğum, din, siyasal görüş ve benzeri gerekçelerin iş sözleşmesinin feshi için geçerli olamayacağı açıkça belirtilmektedir.

145. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu çalışma yaşamı ilişkilerinde gündeme gelen ayrımcılık iddialarını araştırmakla görevlidir. Kurul bugüne dek yaptığı teftişlerde ırk ayrımcılığı dâhil herhangi bir ayrımcılık vakasına rastlamamıştır.

Sendika Kurma ve Üye Olma Hakkı:

146. Anayasa'nın 51 ve 53'üncü Maddeleri sendika kurma ve toplu sözleşme yapma haklarını güvence altına almaktadır.

147. 51'nci Madde işçilerin ve işverenlerin sendika, işveren derneği ve bunların üst örgütlerini herhangi bir izin almaksızın kurabileceklerini, kişilerin ayrıca ekonomik ve sosyal haklarını güvence altına almak ve korumak üzere sendikalara serbestçe üye olup ayrılacaklarını belirtir. İç kimse belirli bir sendikaya üye olmaya veya oradan ayrılmaya zorlanamaz.

148. 2821 sayılı Sendikalar Yasası "bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışan" kişiyi işçi olarak tanımlamaktadır. Yasa'nın 20'inci Maddesi, yasada tanımlandığı şekliyle işçi olan ve 16 yaşını doldurmuş herkesin sendika üyesi olabileceğini belirtmektedir. 22'inci Madde, sendika üyeliğinin isteğe bağlı olduğunu, hiç kimsenin sendika üyesi olmaya veya olmamaya zorlanamayacağını öngörmektedir. 31'inci Madde, ayrımcı uygulamalara karşı yaptırımlar getirmektedir. Bu Maddeye göre, bir işverenin, sendika üyesi olan ve olmayan işçiler arasında veya bir sendikaya değil de başkasına üye olan işçilere karşı, işe alma, verilen

işin düzenlenmesi, terfi, ücret, ikramiye, sosyal haklar ve ek yardımlar, disiplin kuralları ve işe son verme dâhil diğer hususlarda ayırım gözetmesi yasa dışıdır. Dolayısıyla, bir işverenin yukarıdaki hükme uygun davranmaması halinde kendisine, söz konusu işçinin yıllık ücret toplamından az olmamak üzere tazminat cezası verilebilir.

149. Mevcut yasal düzenlemelere göre, sendika kurmak isteyenlerin TC yurttaşı olmaları gerekir. Ancak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2007 yılı sonbaharı itibarıyla bu koşulu ortadan kaldıracak bir yeni yasal düzenleme üzerinde çalışmaktadır.

150. İşçi statüsünde olmayan kamu görevlerinin haklarının kapsamı, istisnalar ve sınırlamalar, yapılan işin niteliğine göre yasalarla belirlenir.

151. Sendikaların ve üst organlarının tüzükleri, yönetimleri ve çalışmaları Cumhuriyet'in temel niteliklerine ve demokrasi ilkelerine aykırı olamaz.

152. Anayasa'nın 53'üncü Maddesi işçilerin ve işverenlerin, ekonomik ve toplumsal konumlarını ve çalışma koşullarını karşılıklı düzene bağlamak üzere toplu iş sözleşmesi yapabileceklerini öngörmektedir.

153. Toplu sözleşmelerin bağitlanmasıyla ilgili usuller yasalarla belirlenir. Konut Hakkı:

154. Anayasa'nın 57'inci Maddesi, kentlerin özelliklerini ve çevre koşullarını dikkate alan ve toplu konut projelerini destekleyen bir plan çerçevesinde konut ihtiyacını karşılamak üzere Devletin gerekli önlemleri almasını öngörür.

155. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve 2001 - 2005 dönemini kapsayan 8. Kalkınma Planı herkesin konut hakkı olduğunu yinelemekte, yeterli konut üretimi gerçekleştirilmesini öngörmekte ve kamu sektörünün, özel sektörün, HDK'ların, konut kooperatiflerinin ve kişilerin konut üretimi ve temel hizmetlerin sağlanmasındaki kararlara katılabilecekleri bir sistemin oluşturulmasının önemine işaret etmektedir. Plana göre, Türkiye'de doğal felaketlerin olumsuz sonuçlarını asgariye indirme açısından, riskli alanlarda ve çeperlerde kentleş-

me önlenmeli, ayrıca inşaat standartlarını ve yeterli denetimi öngören önlemler alınmalıdır. Ayrıca, düşük ve orta gelir gruplarının konut gereksinimlerinin finansmanı için sistemler oluşturulmalıdır.

156. Hükümetin Acil Eylem Planı konut politikaları açısından başlıca kılavuzu oluşturmaktadır. Planın Sosyal Politikalar başlığı altında konut ve kentleşme ile ilgili iki önemli hüküm yer almaktadır: Madde 44, gecekonducuların ev yapmalarının yerel yönetimlerle işbirliği halinde önleneceğini ve mevcut gecekonduların ıslah edileceğini belirtmektedir. Hemen sonraki madde ise düşük gelir gruplarına, elverişli geri ödeme koşullarında ve kısa sürede yeterli konut imkânları sağlanmasını öngörmektedir.

157. Toplu Konut İdaresi, kaynak ve arazi sağlayan, toplumun acil konut gereksinimlerinin yerel düzeyde ele alınmasında kolaylaştırıcılık yapan organ olarak konut ve iskân politikalarının başlıca uygulayıcısıdır.

Halk Sağlığı Hizmetlerinden ve Tıbbi Bakımdan, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetlerden

Yararlanma Hakkı:

158. Anayasa'nın 56'ncı Maddesi sağlık hakkını güvence altına alır. Bu maddeye göre herkesin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı vardır.

159. Devlet, tüm yurttaşların fiziksel ve zihinsel açılardan sağlıklı yaşam sürdürmelerini gözeterek, sağlık kuruluşlarını ve verdikleri hizmetleri merkezi olarak denetler.

160. Sağlık Bakanlığı, sağlık hizmetleri alanında politika geliştirme, ulusal sağlık stratejilerinin uygulanması ve doğrudan hizmet sunumu alanlarından sorumlu başlıca kamusal kurumdur. Birinci ve ikinci kademe sağlık hizmetleri, ana çocuk sağlığı hizmetleri ve aile planlaması hizmetleri en başta bu Bakanlık tarafından sağlanır. Sağlık Bakanlığı, birinci ve ikinci kademe sağlık hizmetleriyle ayakta ve yataklı uzmanlık tedavi hizmetleri veren yaygın ağıyla (sağlık ocakları ve sağlık evleri) önleyici sağlık hizmetleri alanındaki tem kuruluşur.

161. Sağlık alanındaki mevzuat ayrımcı herhangi bir hüküm içermemektedir. Sosyal güvenlik kapsamında yer alan herkes sağlık hizmetlerinden eşitlik temelinde yararlanır. Herhangi bir sosyal güvenlik sistemine kaydı olmayan yurttaşlar da “yeşil kart” düzenlemesi çerçevesinde sağlık hizmetlerinden yararlanabilirler. Bu sistemden yanlıca TC yurttaşları yararlanabilir.

162. Buna karşılık, sosyal güvenlik kapsamında olmayan ve ödeme gücü bulunmayan yabancıların sağlık masraflar, Sağlık Yardımı Programları Genelgesi uyarınca karşılanır. Buna ek olarak, ciddi ve acil tıbbi bakıma ihtiyacı olan yabancı hastalar, sosyal güvenlik durumlarına bakılmaksızın hastanelere hemen kabul ve tedavi edilirler.

163. Sosyal güvenlik hakkı Anayasa ve diğer mevzuat ile güvence altına alınmıştır.

Anayasa'nın 60'ıncı Maddesi, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olmasını öngörür. Devlet, sosyal güvenlik hizmetleri için gerekli önlemleri alacak ve ilgili örgütlenmeyi sağlayacaktır.

– 164. Sosyal güvenlik reformu çerçevesinde bir genel sağlık sigortası sistemi devreye girecektir. 5510 sayılı yeni Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası Yasası, Türkiye’de ikamet eden kişiler için, yasanın 60'ıncı maddesi uyarınca 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girecektir. Yasa kapsamına şunlar girecektir:

- Herhangi bir ülkenin yurttaşı olmayan kişiler,
- Mülteciler,
- Muhtaç durumdaki kişiler,
- Başka yollardan sosyal güvenlik imkânlarına kavuşması mümkün olmayanlar.

Dolayısıyla, Devlet, bu kategorilere giren kişilerin sağlık sigorta primlerini ödemekle görevlidir. Bu durumda, Türkiye’de ikamet edip sosyal sigorta kapsamı dışında kalan herkes sosyal sigorta kapsamında olanlar gibi sağlık hizmetlerinden yararlanma fırsatına sahiptir. Yeni düzenleme, sağlık ve sosyal güvenlik hakkından herkesin tam yararlanabilmesini hedeflemektedir.

165. Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamında sağlanan başlıca hizmetler tıbbi bakım; hastalık, doğum, yaşlılık yardımları, malullük yardımları; dul ve yetimlere yapılan ödemeler ve mesleki kaza ve hastalıklarla ilgili olarak sağlananlardır.

166. Sosyal hizmetler, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yasası çerçevesinde yürütülmektedir. Yasa sosyal hizmetleri, kişilerin ve ailelerin kendi bedeni yapıları, koşulları veya kendi kontrolleri dışındaki nedenlerden kaynaklanan fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlarını çözmeye yönelik sistematik ve programlanmış hizmetler kümesi olarak tanımlamaktadır. Bu hizmetler söz konusu kişilerin gereksinimlerine yanıt verecek, toplumsal sorunları önleyecek, çözümlerini kolaylaştıracak ve yaşam standartlarını yükseltecektir.

167. Yasanın 4’üncü maddesinin (d) fıkrası, sosyal hizmetlerin sunumunda sınıf, ırk, dil, din, mezhep veya bölge temelinde hiçbir ayrımcılık gözetilemeyeceğini, hizmetlerin acillik ve ‘ilk gelene ilk hizmet verilir’ esaslarına göre verileceğini belirtmektedir.

168. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, ailelere, çocuklara, gençlere, özürlülere, koruma, bakım ve yardıma muhtaç yaşlı kadınlara sosyal hizmetler sunmaktadır. Mültecilere ve yabancılara yönelik sosyal hizmetlerin planlanması ve sağlanması ise gene bu kurum tarafından İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve UNHCR ile işbirliği halinde gerçekleştirilmektedir. 18 yaşına kadar olan refakatsiz ve yabancı çocuklar geçici olarak kurumun tesislerine yerleştirilmektedir. Benzer biçimde, şiddete maruz veya böyle bir risk altındaki kadın mülteciler ve yabancılar kadın sığınma evlerine alınmakta, buralarda kendilerine aynı yardım ve harçlık, aile danışmanlığı ve yasaların öngördüğü diğer hizmetler sağlanmaktadır.

Eğitim ve Öğretim Hakkı:

169. Anayasa’nın 42’inci Maddesi eğitimdeki temel ilkeyi yansıtmaktadır: “Hiç kimse öğrenme ve eğitim hakkından yoksun bırakılamaz... İlköğretim, kadın ve erkek tüm yurttaşlar için zorunlu olup devlet okullarında parasız verilir.”

170. Eğitimle ilgili diğer yasal düzenlemeler şunlardır:

- İlköğretim Yasası (Yasa no: 222)
- Milli Eğitim Temel Yasası (Yasa no. 1739)
- Mesleki Eğitim Yasası (Yasa no. 3308)
- 2547 sayılı Yüksek Öğrenim Yasası
- Tevhidi Tedrisat Yasası (Yasa no. 430)
- Sekiz Yıllık Zorunlu ve Kesintisiz Eğitim Yasası (Yasa no. 4306)
- Özel Eğitim Kurumları Yasası (Yasa no. 5580)

171. Eğitim kurumları herkese açıktır. Herkes, parasız ilköğretim imkânlarından yararlanabilir. Eğitimde herkese eşit fırsat tanınır.

172. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 4'üncü Maddesi, eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet veya din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık olmasını öngörür. Hiçbir kişiye, aileye, gruba veya sınıfa ayrıcalık tanınmaz.

173. Yüksek Öğrenim Yasası ayrıca eğitim kurumlarının herkese açık olmasını ve fırsat eşitliğini sağlayacak gerekli önlemlerin alınmasını öngörür.

174. 2007 - 2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı, eğitim için ayrılan özel fonların eğitimde fırsat eşitliği sağlayacak biçimde tahsisini öngörür.

175. Okul devamlılıkları erkeklere göre biraz daha düşük olan kız çocukların devamlılıklarını arttırmak üzere özel kampanyalar düzenlenmektedir. Bu kampanyalar arasında başarı kazananlardan biri 2003 yılında başlatılan "Haydi Kızlar Okula!" kampanyasıdır. Kampanyanın amacı başta kızlar olmak üzere 6 - 14 yaş grubunda olup okula gidememiş veya devam edemeyen çocukların okullaşmasını sağlamaktır. Projenin başlangıcından 2007 yılı Ocak ayına kadar 222.800 kız çocuk okullara kaydolmuştur. Milli eğitim Bakanlığı projeyi kurumsallaştırmayı planlamaktadır.

176. "Haydi Kızlar Okula!" kampanyasının başarısı aynı zamanda medya ve çok sayıda HDK için de bir esin kaynağı olmuştur. Daha sonra bir sivil girişim olarak başlatılan "Baba Beni Okula Göndersene"

kampanyası da kamuoyu tarafından ilgi ve kabullenmeyle karşılanmıştır.

177. Her iki kampanya da sivil toplum tarafından desteklenmiştir ve bu destek sayesinde kampanyalar etki alanlarını genişletmiştir.

178. Müslüman olmayan azınlıklara mensup TC yurttaşlarının kendi eğitim kurumları bulunmaktadır. Bu kurumlar Özel Eğitim Kurumları Yasası'na tabidir. Azınlık okullarında çocuklar kendi ana dillerini öğrenebilmektedir. Türkçe ve Türk kültürü dışındaki bütün dersler çocukların kendi dillerinde okutulmaktadır.

179. Özel Eğitim Kurumları ile ilgili yeni yasa 14 Şubat 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha önceleri, eğitimin dilinin Türkçe olmadığı okullarda (azınlık okulları dâhil) ve yabancılar tarafından kurulan okullarda Müdür Yardımcısının TC yurttaşı, Türk dili veya kültürü öğretmeni olması ve aynı zamanda eğitim dilini bilmesi öngörülmüyordu. Bu vasıflara sahip bir öğretmenin görevlendirilememesi durumunda ise, TC yurttaşı ve "Türk kökenli" bir Müdür Yardımcısı atanmaktaydı. Yeni yasada ise "Türk kökenli" ibaresi kaldırılmıştır. Bu değişikliğe göre, TC yurttaşı, Türk dili veya kültürü öğretmeni ve aynı zamanda eğitim dilini bilen bir kişinin bulunamaması halinde kökeni ne olursa olsun TC yurttaşı herhangi bir kişinin Müdür Yardımcısı olarak atanması mümkündür.

180. Müslüman olmayan azınlıklara mensup TC yurttaşlarının 42 ilk ve orta dereceli okulu vardır.

181. Buna karşılık, Müslüman olmayan azınlıklara mensup öğrenciler istedikleri takdirde kendi toplulukları tarafından yönetilmeyen diğer kamu veya özel okullara da gidebilirler.

182. Anayasa'nın 42'inci Maddesi, yukarıda değinilen azınlık okullarına ilişkin yönetmeliklerden ayrı olarak, eğitim ve öğretim kurumlarında Türkçeden başka hiçbir dilin ana dil olarak öğretilmeyeceğini öngörür. Eğitim ve öğretim kurumlarında öğretilecek yabancı diller ve okulların yabancı bir dilde eğitim verirken uyacakları kurallar yasalarla belirlenir. Bu bağlamda uluslararası antlaşmalarda yer alan hükümlere uyulur.

183. “Üçüncü uyum paketi” olarak da adlandırılan 3 Ağustos 2002 tarih ve 4771 sayılı yasa, yurttaşlar tarafından kullanılan farklı dillerin ve lehçelerin öğretildiği özel kurslara olanak sağlamak amacıyla “Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ve TC Yurttaşlarının Farklı Dil ve Lehçeleri Öğrenmeleri” hakkındaki yasada değişiklikler yapmıştır.

184. Az önce sözü edilen değişikliğin yaşama geçirilmesini düzenlemek üzere Milli Eğitim Bakanlığı “TC Yurttaşlarının Gündelik Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Eğitim Yönetmeliğini” çıkarmış ve bu yönetmelik 5 Aralık 2003 tarih ve 25307 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

185. Bu yönetmeliğe uygun olarak, TC yurttaşlarının gündelik yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları dil ve lehçeleri öğreten özel kurslar açılmıştır.

Kültürel Etkinliklere Eşit Katılım Hakkı:

186. Anayasa'nın giriş bölümüne kültürel yaşama katılım konusuna atıfta bulunmaktadır: Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

187. Herkes kültürel faaliyetlere serbestçe katılabilir.

188. Spor alanında, spor faaliyetlerine katılımında ve spor tesislerine erişimde eşit muamele sağlanır. Türkiye'deki spor kulüplerinde erkek kadın birçok sporcu bulunmaktadır. Spor karşılaşmalarında zaman zaman ortaya çıkabilecek ırkçı düşmanlık temelli şiddete karışanlar yasalar uyarınca cezalandırılırlar.

189. TC yurttaşları tarafından geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması, 3 Ağustos 2002 tarih ve 4771 sayılı yasayla serbest bırakılmıştır. “Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Yayınları Yasası”nda değişiklik yapan bu yasa aynı zamanda “üçüncü uyum paketi” olarak da bilinmektedir.

190. Bu değişikliğin yaşama geçirilmesini düzenlemek üzere Rad-

yo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) “Kamusal ve Özel Radyo ve TV Kuruluşlarının TC Yurttaşlarının Gündelik Yaşamlarında Kullandıkları Farklı Diller ve Lehçelerde Yapacakları Yayınlarla İlişkin Yönetmeliği” yayınlamıştır ve bu yönetmelik 25 Ocak 2004 tarih ve 25357 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

191. Bu yayınlar ilk kez 7 Haziran 2004’te TRT - Radyo 1’in Boşnakça yaptığı bir radyo yayınıyla başlamış, bunu aynı gün içinde TRT - 3 TV kanalının yaptığı yayın izlemiştir. Bugün yerel dil ve lehçelerden yapılan yayınlar arasında haberler, müzik, Boşnakça, Kurmancice, Zazaca, Çerkezce ve Arapça belgeseller yer almaktadır. Bu dillerdeki yayınlar radyoda günde 60 dakika ve haftada beş saat, televizyonda ise günde 45 dakika ve haftada 4 saatle sınırlandırılmıştır. Radyo - 1 ve TRT - 3 Pazartesi günleri Boşnakça, Salı günleri Arapça, Çarşamba günleri Kurmancice Perşembe günleri Çerkezce ve Cuma Günleri Zazaca yayın yapmaktadır.

192. RTÜK, Kurmanci ve Zazaca yayın yapmak üzere başvuruda bulunan kimi özel radyo ve TV istasyonlarına 7 Mart 2006’dan izin vermektedir. Söz konusu istasyonlar bu dil ve lehçelerden yayınlarına 23 Mart 2006 tarihi itibarıyla başlamıştır. Ayrıca, sahne oyunları ve konserler gibi kültürel etkinlikler de diğer diller ve lehçelerde gerçekleştirilebilmektedir. Ulusal TV kanallarındaki Show programlarında bu dil ve lehçelerden gösterilere yer verilmektedir.

193. TC yurttaşlarının gündelik yaşamlarında kullandıkları dil ve lehçelerde kitaplar, gazeteler ve dergiler yayınlanabilir.

194. TC yurttaşı herhangi bir kişinin özel iletişimde, ticarete, dinde, basında veya hangi tür olursa olsun yayınlarda ve kamusal toplantılarda herhangi bir dili kullanmasına kısıtlama getirilemez.

Hizmet Mekânlarına Erişim Hakkı:

195. Türkiye’de gündelik yaşamda, herhangi bir kişinin örneğin ulaşım, konaklama, restoran, kafe, tiyatro veya park gibi kamuya açık alanlardan yararlanmasını ırk ayrımı temelinde önleyen herhangi bir resmi düzenleme veya uygulama hiçbir zaman olmamıştır.

MADDE 6

196. Temel haklarının veya özgürlüklerinin ihlal edildiği kanısında olan her TC yurttaşı ilgili yargı organlarına başvurarak Hükümet veya idare hakkında dava açma hakkına sahiptir. Anayasa'nın 40'uncü Maddesi, anayasal hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin yetkili mercilere hemen ulaşabilmesini öngörmektedir. Devlet ise, resmi işlemlerinde, ilgili kişilerin başvurabilecekleri hukuk yollarını ve yetkilileri, bu işlem için gerekli zaman sürelerini belirtmek zorundadır. Kamu görevlilerinin yasa dışı uygulamaları yüzünden herhangi bir kişinin uğradığı zarar devlet tarafından tazmin olunur. Devletin sorumlu kişi hakkında yargı yoluna başvurma hakkı saklıdır.

197. Herhangi bir kişinin, mahkemeye açtığı bir davada Anayasa'nın ihlal edildiği iddiasında bulunduğu durumlarda, ilgili mahkeme bu iddiayı geçerli olup olmadığını karara bağlamak üzere Anayasa Mahkemesi'ne gönderebilir.

198. Yargı tam olarak bağımsızdır. Anayasa'nın 138'inci Maddesi, yargıçların görevlerini yerine getirirken bağımsız davranmalarını, kararlarını anayasa, yasalar ve kişisel kanaatleri doğrultusunda yasalara uygun olarak vermelerini öngörür.

199. Hiçbir organ, yetkili, makam veya kişi, yargı yetkilerini kullanmada mahkemelere veya yargıçlara emir veya talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye veya öneride bulunamaz.

200. Halen sürmekte olan bir dava ile ilgili olarak yargı yetkisinin kullanılması konusunda soru sorulamaz, tartışma yapılamaz ve Mecliste açıklamalarda bulunulamaz.

201. Yasama ve yürütme organları yargı kararlarına uymalıdır; bu organlar ve idare söz konusu kararları hangi şekilde olursa olsun değiştirmemeli ve uygulamayı geciktirmemelidir.

202. Aynı ilke, 2802 sayılı Yargıçlar ve Savcılar Yasası'nda da yer almaktadır:

Yargıçlar görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvenesi ilkeleri doğrultusunda yerine getireceklerdir.

Hiçbir organ, yetkili, makam veya kişi yargı haklarını kullanmalarında mahkemelere ve yargıçlara emir veya talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye veya öneride bulunamaz.

Yargıçlar görevlerini yetire getirirken bağımsızdırlar. Kararlarını Anayasa, yasalar ve kendi kişisel kanaatleri çerçevesinde verirler (Madde 4).

203. Yargıda reform süreci kapsamında Adalet Bakanlığı denetiminde bir dizi proje başlatıldı. Bu projelere kimi örnekler aşağıda verilmektedir:

a)Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP): UYAP, bir enformasyon mekanizması, "hükümet" çabalarının bir parçasını oluşturan "e - adalet" sistemidir. Bu sistem, hızlı, güvenilir, iyi işletilen ve doğru bir yargı sistemi oluşturma amacıyla geliştirilmiştir. 2000 yılında başlatılan projenin 2007 sonlarında tamamlanması beklenmektedir.

b) Türkiye'de Adaletle Daha İyi Erişim (2006 - 2008 Toplam Bütçe: 4.400.000 Euro): Proje dört temel sonuca yöneliktir:

Hukuksal yardımlar alanında ve avukatların eğitimiyle kamuoyu bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi ve böylece mevcut hukuksal yardım sisteminden daha fazla yararlanılması,

AUÇ (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü) konusunda duyarlılık geliştirme ve hukukçuların eğitimi yoluyla Türkiye'deki hukuksal uygulamalara AUÇ'nin yerleştirilmesi, ,

Bütün Ağır Ceza Mahkemesi salonlarına görsel ve işitsel kayıt sistemleri kurularak duruşmalarda adilliğin sağlanması,

İyi işleyen bir adli istatistik sistemi için gerekli altyapı donanımını sağlayarak Adalet Bakanlığı'nın teknik kapasitesinin güçlendirilmesi.

204. Türkiye, herhangi bir kişinin, hükümet dışı kuruluşun veya belirli bir grubun vereceği dilekçelerle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) işlem yapma yetkisini 1987, aynı mahkemenin yargı yetkisini de 1990 yılında tanımıştır. Dolayısıyla kişiler, ulusal hukuk çerçevesindeki bütün girişimlerde bulunduktan sonra Türkiye'ye yönelik şikâyetlerini AİHM'ye iletebilirler. Bugüne dek, AİHM

Türkiye'ye ilişkin olarak ırk ayrımcılığı temelinde herhangi bir karar vermemiştir.

205. Irk ayrımcılığı dâhil, ayrımcılığa maruz kaldıklarını iddia eden kişilerin başvurabilecekleri yönetsel, idari ve parlamenter yollar da vardır. Bu yollara, bir yandan Başbakanlık İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı ile birlikte il ve ilçe düzeyindeki İnsan Hakları Kurullarıyla, diğer yandan da Meclis İnsan Hakları Araştırma Komisyonu aracılığıyla başvurulabilir. Bu organların görevi kendilerine ulaşan insan hakları ihlalleriyle ilgili iddia ve şikâyetleri araştırmak, elde ettikleri bulguları gerekli işlemler için ilgili mercilere iletmektir.

206. Başbakanlığı bağlı olarak Nisan 2001'de kurulan İnsan Hakları Başkanlığı ile 931 İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu özellikle yerel düzeyde insan hakları ile ilgili yoğun denetim çalışmaları yapmaktadır. İnsan Hakları Kurullarında hemen hemen 14 bin hükümet dışı üye görev yapmaktadır.

207. Gerek İnsan Hakları Başkanlığı gerekse İnsan Hakları Kurulları, ırk ayrımcılığı ile ilgili olanlar dâhil insan hakları ihlalleri alanındaki iddiaları işleme koyma, inceleme ve araştırma, inceleme ve araştırmalarını değerlendirme, sonuçları cumhuriyet savcılıklarına ve ilgili idari mercilere iletme ve gelişmeleri izleme yetkisine sahiptir.

208. İnsan Hakları Kurulları, 23 Kasım 2003 tarihinde yeni bir Yönetmeliğin benimsenmesiyle birlikte kurumsal bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Sözü edilen Yönetmelik, "İnsan Hakları Danışma Kurullarının Kurulmasına, İşlevlerine ve İşleyişine İlişkin Usul ve İlkeler"de (No: 25298) birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerle birlikte İnsan Hakları Kurulları daha fazla sivil toplum yönelimli bir özellik kazanmıştır. Bu kurullar şimdi ortalama 15 üyeden oluşmaktadır. 15 üyenin ikisi kamu görevlisiyken diğerleri sivil toplum kuruluşları, sendikalar, meslek odaları, akademi, insan hakları uzmanları, yerel basın ve siyasal parti temsilcileri dâhil olmak üzere toplumun farklı kesimlerinden gelmektedir.

209. Yukarıda sözü edilen yönetmelikte yapılan değişikliklerle ger-

çekleştirilen bir yenilik de, Kurullara “her tür ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapma” görevinin verilmesidir. Dolayısıyla İnsan Hakları Kurulları, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı dâhil ayrımcılığa karşı mücadele çerçevesinde eğitim, seminer, TV programları ve yayın gibi enformasyon etkinlikleri yürütmektedir.

210. Ayrıca, her kurulda “İnsan Hakları Bilgilendirme ve Başvuru Masaları” kurulmuştur ve buralara başvurulara insan hakları ihlalleriyle ilgili olarak kişisel başvuru formları verilmektedir.

211. 2006 yılının Ocak ve Temmuz ayları arasında İnsan Hakları Başkanlığı ve İnsan Hakları İl ve İlçe Kurullarına toplam 1.085 başvuru ulaşımıştır. Bu başvurulardan yalnızca 91’i ırk ayrımcılığı iddiaları ile ilgilidir. Irk, renk, din veya siyasi görüş temelinde ayrımcılıkla ilgili herhangi bir başvuru olmamıştır. Ulaşılan ayrımcılık iddiaları ise, kamu hizmetlerinde yolsuzluk ve kayırmacılıkla ilgilidir.

212. 5 Aralık 1990 tarih ve 3686 sayılı yasayla oluşturulan Meclis İnsan Hakları Araştırma Komisyonu, insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda temelde bir parlamenter izleme mekanizması olarak işlev görmektedir. 23 üyeli bu komisyonda bütün siyasi partiler ve bağımsızlar meclisteki sandalye sayılarıyla orantılı olarak temsil edilmektedir. Komisyon, Türkiye’de ikamet eden, ancak yurttan olması zorunlu olmayan kişilerin ilettikleri insan hakları ihlallerine ilişkin başvuruları ele alarak incelemekte, ulaştığı bulguları gereği yapılmak üzere yetkili hükümet organlarına iletmektedir. Geniş yetkilerle donatılmış bu Komisyon, görevini yaparken, Bakanlıklardan ve diğer hükümet birimlerinden, yerel yetkililerden, üniversitelerden, diğer kamu kurumlarından ve özel kuruluşlardan bilgi talep etme yetkisine sahiptir. Komisyon araştırmalarını kendi yerinden yürütmekte, söz konusu kurum ve kuruluşların temsilcilerini bilgi vermek üzere Komisyona davet edebilmektedir. Komisyon ayrıca ilgili HDK’larla yakın işbirliği içindedir.

213. Ombudsmanlık kurumunun oluşturulması çalışmaları sürmektedir. Haziran 2006’da meclis tarafından kabul edilen Ombudsmanlık Yasası, kimi maddelerinin Anayasa’ya aykırılığı dolayısıyla

açılan dava üzerine halen Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmektedir. 2007 yılı sonbaharına gelindiğinde Mahkeme henüz bu konudaki kararını vermemiştir.

214. Bu yasayla amaçlanan, özel veya tüzel kişilerden şikâyetlerle ilgili tavsiyelerde bulunacak, kamu işlev ve hizmetlerinin insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü doğrultusunda ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa ile belirlenen özelliklerine uygun şekilde etkili biçimde yürütülmesini sağlayacak ombudsmanlık kurumunun oluşturulmasıdır. Yasaya göre Meclis, her beş yılda bir yenilenmek üzere bir ombudsman ile 10 ombudsman yardımcısı seçecektir. Ombudsmannın bağımsızlığı, Yasanın 12'inci Maddesi ile güvence altına alınmaktadır. Bu Maddeye göre Ombudsman ve yardımcıları herhangi bir kişi veya kurumdan emir veya tavsiye alamaz. Ombudsmanlık dairesinde 100 personel görev yapacaktır. Ombudsmannın ve 10 yardımcısının seçilme usulleri ise yasanın yürürlüğe girmesinden sonra belirlenecektir.

MADDE 7

215. Türkiye eğitim ve medyanın ırk ayrımcılığına karşı mücadelede etkili ve uzun dönemli bir stratejinin, toplumlar arasında istenilen düzeyde uyuma ulaşma çabalarının başlıca araçları olduğuna inanmaktadır.

Eğitim ve Öğretim

216. Türkiye'de ırk ayrımcılığına karşı mücadele, en başta eğitim yoluyla, bir bütün olarak insan haklarına ilişkin bilinç ve duyarlılığı geliştirme çabalarının bir parçası olarak görülmektedir.

217. İnsan hakları eğitimi alanındaki çabaları ve etkinlikleri eşgüdümeye kavuşturmak üzere 1998 yılında BM İnsan Hakları Eğitimi On yılı Ulusal Komitesi kurulmuştur. Bu komite BM on yılı boyunca bir danışma organı olarak işlev görmek üzere kurulmuştur. Komite, BM İnsan Hakları Eğitimi Eylem Planı'nda yer alan ilgili ilke ve yol göstericileri dikkate alarak 1998 - 2007 dönemi için bir ulusal program hazırladı. Ulusal program Temmuz 1999'da benimsendi ve Başbakanlık tarafından uygulanması için ilgili bütün mercilere iletildi. Program çer-

çevesinde insan haklarına ilişkin bilinç ve duyarlılığı geliştirmek üzere ülke ölçeğinde bir kampanya başlatıldı; başta infaz ve yargı alanlarındaki görevliler olmak üzere kamu görevlilerinin yoğun bir insan hakları eğitiminden geçmeleri sağlandı.

– 218. BM İnsan Hakları Eğitimi On yılının Kasım 2006'da tamamlanması üzerine adı İnsan Hakları Ulusal Komitesi olarak değiştirilen Ulusal Komite'ye, ayrıca İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı doğrultusunda ulusal programın uygulanmasını izleme, hükümet kuruluşları, hükümet dışı kuruluşlar ve medya ile bu alanda işbirliği yapma görevi verilmiştir. Ulusal Komite ulusal program çerçevesinde aşağıdaki hedef grupları belirlemiştir:

- Okullarda insan hakları eğitimi veren öğretmenler,
- Yasaların uygulanmasıyla görevli olanlar,
- Yargı mensupları,

Kitle iletişim araçlarında görev yapanlar,

– İnsan hakları alanında etkinlikte bulunan HDK'ların üyeleri,
– Kentlerin ekonomik ve sosyal açıdan yoksul ve yoksun kesimlerinde yaşayan ailelere yönelik insan hakları eğitimi veren ve topluluk merkezlerinde görev yapan sosyal hizmet görevlileri ve personel.

219. Ulusal program doğrultusunda, insan hakları konularıyla doğrudan ilgili bütün resmi kurumlar insan hakları alanındaki hizmet içi eğitim programlarını yoğunlaştırdılar. Bu bağlamda, insan haklarını kapsayan eğitimler, Yargıç ve Savcı Eğitim Merkezi'ndeki iki yıllık deneme sürelerinde eğitim gören yargıç ve savcı adayları için zorunlu hale getirildi. Adalet Bakanlığı, deneme dönemini başarıyla tamamlayan yargıç ve savcılarının hizmet içi eğitimlerinde de insan hakları derslerine yer verdi. Yargıçlar ve savcılar, Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası kuruluşlarla yapılan işbirlikleri çerçevesinde insan hakları kursları almaktadır. Ayrıca, yargıçların ve savcılarının insan hakları alanında eğitilmeleriyle ilişkili olarak bir dizi ülkeyle ikili antlaşmalar yapılmıştır.

220. Adalet Bakanlığı, insan hakları kurslarını müfredata dâhil etmenin ötesinde BM, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Üniversiteler ve

HDK'larla birlikte yargının çeşitli kademelerinde görev yapanlar için dönemsel hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemektedir. Bu eğitimlere katılanlar Türkiye'nin ilgili BM Sözleşmeleri, OSCE belgeleri ve Avrupa Konseyi Sözleşmeleri çerçevesindeki yükümlülükleri, bu belgelerin iç hukuk üzerindeki yansımaları ve AİHM'nin Türkiye'ye ilişkin kararları gibi konularda bilgilendirilmektedir. Seminerler sırasında yargıçlar ve savcılar, özellikle bu belgelerde yer alan hükümlerin savunmanlar tarafından nasıl gündeme getirilebileceği ve Türkiye'de iç hukukun bir parçası haline geldikçe mahkeme kararlarında ipso facto nasıl yer alacağı konusunda bilgilendirilmektedir.

221. İnfaz kurumları mensuplarının eğitimlerinin yoğunlaşması, ayrıca, insan haklarının daha ileri düzeyde yaşama geçirilmesinin özellikle yararlı araçlarından biri olarak görülmektedir. Bu çerçevede, insan hakları alanındaki dersler 1991 yılından bu yana Polis Akademisi ve Polis Koleji'nde zorunlu tutulmaktadır. Polisin Yüksek Öğrenimi ile ilgili 4652 sayılı yasa Ulusal Komite'nin tavsiyeleri üzerine hazırlanmış ve TBMM tarafından 25 Nisan 2001'de kabul edilerek 9 Mayıs 2001'de yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla birlikte, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan ve daha önce emniyet görevlilerine 9 aylık eğitim veren Polis Okulları 2 yıllık meslek okullarına dönüştürülmüş, eğitimde insan haklarına ağırlıklı yer tanınmıştır.

222. Bu süreçte, İçişleri Bakanlığı'nın çeşitli kademelerdeki personeline yönelik insan hakları eğitiminin bir parçası olarak bir dizi dönemsel seminer, konferans ve çalıştay gerçekleştirilmiştir. Bu seminerlerde kapsanan konular arasında Türkiye'nin iç hukukunda insan haklarıyla ilgili hükümler, üst düzey idarecilerin ve kanun uygulayıcılarının iç hukuk ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası Sözleşmeler çerçevesinde insan hakları alanındaki görev ve sorumlulukları yer almaktadır.

223. Başbakanlık İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı 2003 - 2004 yıllarında AB Komisyonu ve Avrupa Konseyi ile işbirliği halinde yürütülen "İnsan Hakları ve Demokrasi İlkeleri Konusunda Bilinç ve Duyarlılık

Geliştirme” projesi çerçevesinde İnsan Hakları Kuralları ve HDK’larla bir dizi yuvarlak masa toplantısı düzenlemiştir.

224. İnsan Hakları Başkanlığı ve AB Temmuz 2005 ve Şubat 2006 tarihleri arasında bir insan hakları eğitimi projesi uygulamıştır. İnsan Hakları Kurullarının 632 üyesi, insan hakları ile ilgili temel konular ve insan hakları ihlali mağdurları ile iletişim konularındaki eğitime katılmıştır.

225. İnsan hakları eğitimi cezaevi yöneticilerine, infaz kurumlarında görev yapan doktorlara, psikologlara, sosyal hizmet görevlilerine ve öğretmenlerine de verilmektedir. Bu kurumlardaki infaz koruma ve güvenlik görevlileri, Adalet Bakanlığı’nda Görev Yapacak Kamu Görevlisi Adaylarının Eğitimi Yönetmeliği çerçevesinde bir yıl süreyle mesleki konuların yanı sıra insan haklarını da kapsayan eğitimden geçmekte, kalıcı görevlendirmeleri bundan sonra yapılmaktadır. Dahası, cezaevi yönetimlerinin insan hakları eğitimi, bu tür kurumlara dağıtılan kitaplar, elkitapları ve uzmanlarla akademisyenler tarafından hazırlanan diğer belgelerle desteklenmektedir.

226. İnsan Hakları Kurulları başta polis ve jandarma olmak üzere kamu görevlilerine insan hakları eğitimi vermektedir. Bu kurullar ayrıca insan hakları konularında araştırmalar yapmakta ve insan hakları konusunda bilinç ve duyarlılık geliştirme etkinliklerinde aktif biçimde yer almaktadır.

227. Okullardaki öğretmenlere yönelik insan hakları eğitimi çerçevesinde 180 ilk ve ortaöğretim öğretmeni insan hakları alanında eğitici olmak üzere 2001 - 2003 yıllarında iki haftalık insan hakları eğitimi almıştır. 2004 - 2005 ders yılında, Avrupa Konseyi’nin “Eğitim Yoluyla Yurttaşlık Avrupa Programı” projesi çerçevesinde 162 öğretmene yurttaşlık, demokrasi ve insan hakları alanlarında iki haftalık hizmet içi eğitim verilmiştir. Öğretmenlere yönelik benzer seminer ve kurslar devam edecektir.

228. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2’inci Maddesine göre Türkiye’deki milli eğitim sisteminin amaçlarından biri de tüm

yurttaşların insan haklarına saygılı bireyler olarak eğitilmesidir. Dolayısıyla, eğitim ve öğretim sisteminde insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirecek birçok önlem alınmıştır. Bu önlemler arasında aşağıdakiler sayılabilir:

– 2005 yılında gözden geçirilen ilköğretim müfredatı, Sosyal Bilimler dersleri kapsamında insan hakları ve ayrımcılığın önlenmesi gibi konuları da içermektedir.

– “Demokrasi ve İnsan Hakları” başlıklı seçmeli bir ders lise müfredatına eklenmiştir.

– Kimi üniversiteler yüksek lisans ve doktora programlarına insan hakları konusunu da eklemiştir ve ayrıca bu alanda lisans dersleri de verilmektedir.

– Türkiye Tarih Vakfı, BM İnsan Hakları Eğitimi On yılı Ulusal Komitesi'nin talebi üzerine Mayıs 2002'de “İlk ve Orta Dereceli Okulların Ders Kitaplarında İnsan Haklarının Tanıtılması Projesi”ni başlatmıştır. Bu proje, söz konusu düzeylerdeki bütün ders kitaplarının taranmasını, insan hakları normlarına uygun olmayan öğelerin belirlenmesini ve bütün ders kitaplarında, öğretmenler, ders kitabı yazarları, ana babalar ve genel olarak eğitimciler arasında insan hakları bilincinin ve insan haklarına saygının geliştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'na tavsiyelerde bulunulmasını hedeflemektedir.

– “Çingene” teriminin açıklanmasında ayrımcı çağrışımlara yol açabilecek ifadeler Türkçe sözlüklerden çıkartılmıştır.

229. Okul kitaplarında ve eğitim materyallerinde ayrımcılığı önlemek amacıyla 17.03.2004 tarih ve 24505 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan bir genelge, ders kitaplarında temel insan haklarına aykırı dil kullanılmamasını; cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasal düşünce, felsefi inanç, mezhep veya buna benzer temellerde ayrımcılığa yer verilmesini öngörmektedir.

230. Ders kitapları ve eğitim materyalleri söz konusu olduğunda, örneğin yurttaşlık, demokrasi, insan hakları ve cinsiyet eşitliği gibi evrensel ölçütlere uygunluk yükümlülüğü vardır. Ders kitapları, ayrımcı söylemlerden arındırılmak amacıyla düzenli olarak taranmaktadır.

Kültür

231. Türkiye'nin kültürel politikası hoşgörü ve kültürel çeşitlilik temelinde şekillendirilmiştir. Din ve vicdan, düşünceleri ifade etme ve yayma, bilim ve sanat özgürlükleri Türkiye'nin kültürel politikasının temel taşlarıdır. Bu arada, Anayasa'nın 24, 25,

26 ve 27'inci maddeleri kültürel politikanın temelini oluşturmaktadır. Anayasa'nın giriş bölümü ayrıca herkesin kültürel yaşama katılma hakkına atıfta bulunmaktadır. Raporda daha önce de belirtildiği gibi, her yurttaş, Türk ulusal kimliğinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçası sayılır.

232. Türkiye'nin kültürel politikasının başlıca hedefleri şunlardır:

- ulusal kültürün korunması ve geliştirilmesi,
- kültürel yapının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi,
- kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması.

233. 2007 - 2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda "Kültürün Korunup Geliştirilmesi ve Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi" başlıklı bir bölüm yer almaktadır.

234. Adı geçen Plan, Türkiye'nin kültürünün, otantik yapısı ve zenginliği korunurken gelişmeye açık olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bu kültürün evrensel kültüre katkıları da sağlanacaktır. Plana göre, ülkenin kültürel mirasına ilişkin bir envanter çıkarılması, bu mirasın korunması ve restore edilmesi önemli bir hedeftir. Dahası, geniş kapsamlı eğitim programlarıyla kültürel mirasın korunmasına yönelik genel bilinç ve duyarlılık da geliştirilecektir.

235. Toplumsal ve ekonomik politikalara kültürel boyutu da katılması, yerel idarelerin ve HDK'ların kültürel politikalarda aktif biçimde yer almaları sağlanacaktır. Toplumun bütün kesimlerinin kültürel etkinliklere rahat katılımı için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

236. Toplumsal bütünleşme ve dayanışmayı pekiştirmek amacıyla öncelik hoşgörüyü, toplumsal diyalogu ve işbirliği kültürünü geliştirecek politikalara tanınacaktır.

237. Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel politikaların oluşturul-

masında ve uygulanmasında görev alan başlıca hükümet organıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, yerel idareler ve üniversitelerin de kültür ve sanat alanında gelişme öngören politikaları ve kurumları vardır.

238. Kültür ve Turizm Bakanlığı, farklı kültürler arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğun geliştirilmesi amacıyla halk kültürü araştırmaları yürütür.

239. 80'den fazla ülkeyle ikili kültürel işbirliği antlaşmaları imzalanmıştır ve bu antlaşmalar kültürel değişim programlarını ve farklı ülkelerle kültürel ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çalışmaları içermektedir.

240. Her yıl 23 Nisan'da dünyanın çeşitli ülkelerinden çocuklar 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlamaları için Türkiye'ye davet edilmektedir. Bu bayram, uluslar arası bir etkinlik olarak ilk kez 1979 yılında 5 ülkeden çocukların katılımıyla kutlanmışken, bugün aynı gün dolayısıyla yaklaşık 50 ülkeden 1000 çocuk Türkiye'ye gelmektedir. Yaklaşık 10 gün süren festival süresince 8 ila 14 yaşlar arasındaki çocuklar Türkiye'den öğrenciler ve ailelerinin yanında kalmaktadır. Böylece, dünyanın farklı yerlerinden gelen, farklı kökenlerden ve dillerden çocuklar birbirleriyle tanışmakta, birlikte zaman geçirmekte ve birbirlerinin kültür ve geleneklerini öğrenmektedir. Koşut bir etkinlikte konuk çocuklar kendi geleneksel giysileriyle ülkelerinin halk danslarını sergilemektedir. Türkiye, 23 Nisan kutlamalarına büyük önem vermekte ve bu günün farklı köken ve kültürlere mensup çocuklar arasında hoşgörü, arkadaşlık ve anlayışı geliştirmenin önemli bir örneğini oluşturduğuna inanmaktadır.

Enformasyon

241. Türkiye, insan haklarının geliştirilmesinde kitle iletişim araçlarının rolünü teslim ederek, ırk ayrımcılığı gibi sonuçlara yol açan önyargılara karşı bilgilerin yaygınlaştırılmasına; uluslar, ırksal veya etnik gruplar arasındaki anlayış, hoşgörü ve dostluğun geliştirilmesine büyük önem vermektedir.

242. Yayınlarla ilgili mevzuat ayırım gözetmemeye ilgili hükümler de içerir.

243. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) Yasası yayıncılıktaki ilkeleri ortaya koymaktadır. TRT bu ilkeler doğrultusunda, dil, ırk, din ve mezhep temelinde ayrımcılık güden rejim ve ideolojilerin propagandasını yapamaz.

244. Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Kurulması ve Yayınlarına ilişkin 20 Nisan

1994 tarih ve 3984 sayılı yasanın 4'üncü Maddesine göre, radyo, televizyon ve veri yayınları kamu hizmeti anlayışıyla, yasalara, Anayasa'nın temel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, ulusal güvenliğe ve genel ahlaka uygun şekilde yapılacaktır.

245. Bu madde, radyo, televizyon ve veri yayınlarındaki standartlar açısından diğerlerinin yanı sıra aşağıdaki ilkeleri öngörmektedir:

(b) Yayınlarda, topluluk içinde sosyal sınıf, ırk, dil, din, mezhep veya coğrafi bölge temelinde ayrımcılık yapılarak topluluklar şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa, nefret ve düşmanlığa tahrik edilemez, topluluk içinde kin ve nefreti körükleyecek yayınlar yapılamaz.

(d) Yayınlarda, insanlar, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal görüş, felsefi inanç, din, mezhep veya bunlara benzer herhangi bir mülahaza temelinde hiçbir şekilde aşağılanmaz ve hakarete maruz bırakılamaz.

(s) Program hizmetlerinde yer alan bütün öğeler insanlık onuruna ve temel haklara saygılı olacaktır.

(v) Yayınlarda şiddet kullanımı özendirilemez veya ırkçı nefret duyguları tahrik edilemez.

246. TRT'nin 2006 yılı Genel Yayın Planı, programlar için tema seçiminde ve karakter yaratmada dil, din ve tarihin alay konusu yapılmasından kaçınılmasını öngörmektedir. Hiç kimse ırk, cinsiyet, toplumsal sınıf, dini inanç ve mezhep temelinde hiç kimse aşağılanmamalıdır. Dolayısıyla, ırkçı nefret duygularını körükleyebilecek hiçbir yayın yapılamaz.

247. TRT'nin Dış Hizmetler sorumluluğunda faaliyet gösteren Türkiye'nin Sesi 27 dilde yayın yapmakta ve eğitimde, kültürde ve enformasyonda ırk ayrımcılığına varabilecek önyargıları ortadan kal-

dırmaya, anlayış ve hoşgörüyü geliştirmeye yönelik programlar sunmaktadır. Benzer biçimde TRT de insan hakları alanındaki bilinç ve duyarlılığı geliştirmeye yönelik tartışma programları düzenlemektedir.

248. Buna karşılık, Ankara, İstanbul, İzmir ve Eskişehir'deki 14 medya eğitimi kurumu geleceğin medya mensuplarına kuramsal eğitim vermekte ve pratik deneyim kazandırmaktadır. Çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen çalıştaylar ve seminerler medya profesyonellerine sürekli eğitim vermektedir. Bu bağlamda, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, yerel medyanın kapasitesini güçlendirme amacıyla bir dizi yerel medya çalıştayı başlatmıştır. Bu çalıştaylarda üzerinde durulan başlıca konu, medyanın, profesyonel habercilik ilkeleri ve medya ahlakı uyarınca insan hakları açısından duyarlı haber ve yorum yapmasıdır. 1998 ile 2007 yılları arasında Diyarbakır, Trabzon, Bursa, Denizli, Erzincan, Edirne, Düzce, Mardin, Tunceli, Kayseri, Adıyaman, Adana, Konya ve Karabük/Safranbolu illerinde yerel ve ulusal medya temsilcilerinin, akademisyenlerin, politikacıların, yerel idarecilerin ve sivil toplum temsilcilerinin katılımıyla bu tür 14 çalıştay gerçekleştirilmiştir.

III. SONUÇ

249. Irk ayrımcılığının her biçimine ve tezahürüne karşı mücadele, Türkiye'nin insan hakları politikasının öncelikli hedefleri arasındadır. Bu alanda kayda değer bir mesafe alınmıştır ve halen sürmekte olan reformlar insan haklarını geliştirip koruyacak hukuksal çerçevenin pekiştirilmesinde başlıca araç olmuştur. Doğal olarak, insan haklarının arzu edilen düzeyde korunup geliştirilmesi bakımında eksikli kalınan yerler vardır. Bununla birlikte Türkiye eksikliklerini gidermek üzere gerek yasal düzenlemelerin içeriğini gerekse uygulamasını gözden geçirmede hiçbir çabadan kaçınmamaktadır. Bu arada halk da özel olarak ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması, genel olarak da insan hakları konusunda daha duyarlı hale gelecek şekilde eğitilmektedir.

EK

Irak Ayrımcılığının Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması Uluslararası

sı Sözleşmesi'nin onayı üzerine Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan Açıklamanın metni:

Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'de yer alan hükümleri yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlerle ilgili olarak uygulayacağını beyan eder.

Irk Ayrımcılığının Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nin onayı üzerine Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan Açıklamanın metni Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin, münhasıran Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve idari düzeninin uygulandığı ulusal topraklar bakımından onaylanmış olduğunu beyan eder.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Irk Ayrımcılığının Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'ni Onayı üzerine Sözleşme'nin 22. Maddesine Koyduğu Çekincenin Metni:

Türkiye Cumhuriyeti kendini Sözleşme'nin 22. Maddesiyle bağlı saymamaktadır. Bu Sözleşme'nin yorumu ve uygulanmasıyla ilgili olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu herhangi bir ihtilafın Uluslararası Adalet Divanına sevki için ve her vakada Türkiye Cumhuriyeti'nin açık onayı gereklidir.

Türkiye'ye sorulan sorular ve resmi yanıtları

Türkiye'nin sunduğu taraf devlet raporunun ardından BM Irkçılık Özel Raportörü^{28*} tarafından Türkiye'ye sorulmak üzere Komite'ye bazı sorular iletilmiştir. Bu sorular Türkiye tarafından 4 Mart 2009'da cevaplanmıştır. Bu kitapta, Türkiye'nin cevaplarının yer aldığı belgenin çevirisi yer almaktadır. Bu belgede söz konusu sorular da içerilmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından resmi Türkçe çevirisi yapılmayan bu belgeye, ancak Birleşmiş Milletler internet sitesi üzerinden erişilebilmiştir.

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin Türkiye'nin üçüncü raporunu (CERD/C/TUR/3) değerlendirirken görüşeceği konular hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin yazılı yanıtları

28 * Bu görevin tam adı: BM Irkçılık, Irk Ayrımcılığı ve Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğün Çağdaş Biçimleri Özel Raportörü'dür.

Soru 1: Lütfen, nüfusun etnik yapısı ve farklı etnik grupların üyelerinin sosyo-ekonomik durumları hakkında ayrıntılı bilgi ya da son tahmini bilgileri veriniz. Nicel bilgi mevcut değilse, taraf Devletlerin Sözleşmenin 9. maddesi uyarınca sunmakla yükümlü oldukları raporların biçimine ve içeriğine dair genel rehberin 8. paragrafına (CERD/C70. Rev.5) uygun olarak, lütfen nüfusun etnik yapısını nitel olarak tanımlayınız.

Soru 8: 1923 Lozan Antlaşması kapsamına girmeyen ve bu nedenle resmi olarak tanınmayan azınlıkların korunması için alınan herhangi bir özel tedbir varsa, lütfen bu tedbirler hakkında bilgi veriniz (paragraf 28). (madde 2 (1) (a) ve 2 (2)).

Soru 1 ve Soru 8 birlikte değerlendirilmiştir:

Yanıt 1 ve 8: Türkiye'nin anayasa sistemi, herkesin dil, ırk, renk, etnik köken, din ya da benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşitliğini esas almaktadır. Ayrımcı uygulamalar yasa ile yasaklanmıştır ve cezaya tabidir. Temel ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda, her Türk vatandaşı Türk ulusal kimliğinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Vatandaşların kökenlerinin çeşitliliği, Türk toplumunun zenginlik kaynağıdır. Her Türk vatandaşı, temel hak ve özgürlüklerinden ayırım gözetilmeksizin eşit olarak yararlanabilmektedir.

Türk anayasa sistemine göre, "azınlık" ibaresi, Türkiye'nin taraf olduğu çok taraflı ya da iki taraflı anlaşmalarda tanımlanan ve tanınan grupları kapsamaktadır. Türkiye'de azınlık meselesi 1923 Lozan Barış Antlaşmasına esasında düzenlenmektedir. Bu Antlaşmaya göre, Müslüman olmayan azınlıklara mensup vatandaşlar "azınlık" ibaresinin kapsamı altındadır. Müslüman Türk vatandaşları için "azınlık" ibaresi kullanılamaz.

Komiteye sunulan raporda belirtildiği üzere, Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşları, toplumun geri kalanıyla aynı hak ve özgürlüklere sahiptir ve bunlardan eşit biçimde yararlanmaktadır. Buna ek olarak, Lozan Barış Antlaşması uyarınca azınlık statüsün-

den yararlanmaktadırlar. Bu bağlamda, kendilerine ait ibadet yerleri, ilk ve ortaöğretim okulları, vakıflar, hastaneler ve gazeteler bulunmaktadır.

Bu bakış açısıyla, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti vatandaşlarının etnik kökenleri hakkında –nicel ya da nitel veri toplamamakta ya da bu tür verileri kullanmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti nüfusun etnik yapısı ve farklı etnik grupların üyelerinin sosyo-ekonomik durumları hakkında nicel ya da nitel verilere ya da tahmini bilgilere sahip değildir.

Soru 2: Lütfen göçmenlerin, sığınmacıları ve mültecilerin sayılarına ve yasal durumlarına dair verileri ya da son tahmini bilgileri veriniz. Mümkünse, lütfen bu verileri tabiiyet, menşe ülkesi ve etnik kökene göre ayrıştırmış olarak veriniz.

Yanıt 2: 2008 yılında toplam 56.876 yasadışı göçmen yakalandı. Yasadışı göçmenlerin çoğunluğu Afganistan, Pakistan, Irak ve Filistin vatandaşlarından oluşuyordu. Tabiiyete göre ayrıştırmış veriler Ek 1’de yer almaktadır.

2008 yılında mültecilerin sayısı ile ilgili olarak; kaydedilen 9.045 sığınma başvurusu içinde

3.555 kişiye mülteci statüsü tanındı. Mültecilerin tabiiyetlerine dair bilgiler Ek II’de yer almaktadır.

Soru 3: Anayasanın 90. Maddesine göre, “usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.” Türkiye tarafından sunulan Temel Belgenin (/Core Document) 111. paragrafına göre, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla kanunların çatışması durumunda, uluslararası antlaşmaların hükümleri esas alınmaktadır. Lütfen, eğer varsa, Sözleşmenin mahkemelerde dikkate alındığı dava örneklerini ve bu konularda mahkemenin kararına dair bilgi veriniz.

Yanıt 3: İnsan hakları reformlarının uygulanmasını sağlamak amacıyla başlatılan çabaların önemli bileşenlerinden birisi, kamu görevlilerine yönelik insan hakları eğitimidir. Adalet Bakanlığı, insan hakları

eğitiminin taşıdığı önemin farkındadır. Bu amaçla gerçekleştirilen projelerden biri, hâkim savcılarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihatları konusunda eğitimiyle ilgilidir. Söz konusu hâkim ve savcılarının verdikleri kararlar, bu eğitimin yararlarını açıkça göstermektedir. Buna göre, yaklaşık 750 kararda AİHS'den ve/ veya AİHM içtihatlarından bahsedildiği bildirilmiştir. Yani, uluslararası insan hakları hukuku hakkında verilen eğitim yaygınlaştıkça, insan haklarıyla ilgili uluslararası sözleşmeler hakkında bilinçlilik ve bu sözleşmelere yapılan göndermeler artmaktadır. Adalet Bakanlığı, CERD de dâhil diğer uluslararası insan hakları araçlarına başvurulmuş davaların toplam sayısı hakkında henüz veri toplamış değildir.

Soru 4: Lütfen, Türkiye'nin Sözleşmeyle ilgili beyanlarını ve çekincesini koruma eğiliminde olup olmadığını; eğer öyleyse, bunun nedenlerini belirtiniz.

Yanıt 4: Uluslararası sözleşmelerin imzalandığı ya da bu araçların onaylandığı dönemde yapılan beyan ve konulan çekincelerin gerekçeleri, koşulların gerektirdiği durumlarda yetkililer tarafından yeniden gözden geçirilebilir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin 15. maddesinin 2 ve 4. paragrafları ile 16. Maddesinin 1. paragrafı hakkında daha önce koyduğu çekinceleri kaldırmış olması, bu tür bir gözden geçirmeye örnek oluşturmaktadır). Bugün itibarıyla, Hükümetin Sözleşme ile ilgili mevcut beyanlarını ve çekincesini kaldırmaya yönelik bir açıklaması bulunmamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, beyanlarının ve çekincesinin uluslararası hukuka göre kabul edilebilir ve Sözleşmenin amaç ve hedefine uygun olduğu görüşündedir.

Uluslararası hukuka göre, Devletlerarasındaki diplomatik ilişkiler karşılıklı rıza ile kurulur (Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, Madde 2). Egemen her Devlet, yeni bir Devleti tanıma ve diğer Devletlerle diplomatik ilişkiler kurma gücüne ve takdir yetkisine

sahiptir. Bu yasal ve siyasal düzenin neticesinde, bir uluslararası hukuk sözleşmesine taraf bir Devlet, bu sözleşmeyle ilgili uygulamanın kapsamı hakkında beyan yoluyla diğer taraf Devletleri bilgilendirmeyi gerekli ve/ veya yararlı görebilir. Bundan dolayı, Türkiye'nin Sözleşme hükümlerini yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan taraf Devletlere karşı uygulayacağı hakkındaki beyanı çekince niteliği taşımamaktadır ve bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin meşru varlığı ilgili bazı siyasi iddiaları ve bunların doğurduğu ciddi sonuçları göz önünde bulunduran Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, daha fazla siyasi ve yasal soruna yol açmamak için aşağıdaki beyanda bulunmayı gerekli görmüştür:

“Türkiye Cumhuriyeti, işbu Sözleşme'nin ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal ve idarî düzeninin yürürlükte olduğu ülkesel sınırlar itibariyle onaylanmış bulunduğunu beyan eder.”

Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 36/2. Maddesine göre, Statüye taraf Devletler, “herhangi bir anda, aynı yükümlülüğü kabul eden herhangi bir başka devlete karşı, Divan'ın yargı yetkisini fiilen ve özel anlaşma olmaksızın zorunlu olarak tanıdıklarını bildirirler”. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Divanın yargı yetkisini zorunlu olarak tanıyan bir beyanda bulunmamıştır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, iki ya da daha fazla taraf Devlet arasında Sözleşmenin yorumlanmasını ya da uygulanmasını ilgilendiren bir uyuşmazlığın taraflardan birinin talebiyle, karar alınmasını teminen Uluslararası Adalet Divanına gönderilmesini öngören Sözleşmenin 22. Maddesi ile bağlı olmadığını düşünmektedir ve Sözleşmenin yorumlanmasını ya da uygulanmasını ilgilendiren bir uyuşmazlığın tarafı olduğu her durumda, uyuşmazlığın Divana gönderilmesi için açık rızasının gerektiğini beyan eder.

Soru 5: Komiteye sunulan raporda, Türkiye'nin ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla önemli yasal reform programları başlattığı belirtilmektedir. Lütfen, Yeni ve/ veya değişiklik yapılan mevzuatın,

uygulamada tüm ülkede hakların eşit bir biçimde kullanılmasını sağlayacak şekilde, mahkemeler ve diğer yetkili yapılar tarafından tutarlı ve sistemi bir biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla geliştirilen ya da öngörülen stratejiler hakkında daha fazla bilgi veriniz.

Soru 7: Lütfen, genel olarak kamuoyunun, hükümet dışı örgütlerin, idari makamların ve hukukçuların Sözleşme ve ırk ayrımcılığının anlamı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak üzere yürütülen kampanyalara dair oldukları bilgi veriniz.

Soru 5 ve Soru 7 birlikte değerlendirilmiştir:

Yanıt 5 ve 7: İnsan hakları alanında başlatılan reformların eksiksiz uygulanmasına katkıda bulunmak amacıyla, bilgilendirme ve bilinç arttırmaya yönelik çeşitli projeler yürütülmüştür.

Bu kapsamda gerçekleştirilen en önemli faaliyetlerden biri, “Türkiye’de İnsan Hakları Alanında Yapılan Reformların Uygulanmasının Desteklenmesi Projesi”dir. Finansmanı Avrupa Birliği tarafından sağlanan bu proje, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı ve Avrupa Konseyi ile ortak yürütüldü. Proje çerçevesinde, İnsan Hakları Kurulları üyeleri için, insan hakları eğitimi konusunda 12 farklı seminere katıldı. Kurullar için hazırlanan eğitim materyallerini de içeren, toplam 12,000 eğitim setinin dağıtımı yapıldı. İnsan hakları konularında, STK’ların ve Kurul üyelerinin katıldığı 4 yuvarlak masa toplantısı düzenlendi. Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının faaliyetleri kapsamında, kamu görevlileri, hâkimler ve savcıların katılımıyla çeşitli ulusal ve bölgesel insan hakları örgütlerine çalışma ziyareti düzenlendi ve eğitim toplantısı yapıldı. Eğitim çalışmaları, genel insan hakları konularının yanı sıra eşitlik ilkesi ve işkence yasağı üzerinde yoğunlaştı.

Ayrıca, İnsan Hakları Başkanlığının ve İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının faaliyetleri hakkında genel bilgileri içeren bir dosya ile insan hakları hakkında afiş, broşür, kitap, TV reklamı ve belgeseller hazırlandı ve ülke çapında dağıtıldı. Ankara’da “İnsan Hakları Reformlarının Uygulanması Uluslararası Sempozyumu” düzenlendi. İnsan Hakları Günü ve İnsan Hakları Haftası kutlamaları çerçevesinde çeşitli panel

oturumları düzenlendi. Son olarak, Terörle Mücadele ve Harekât Daire Başkanlıklarına bağlı 493 polis insan hakları eğitimi aldı ve çeşitli AB ülkelerine düzenlenen çalışma ziyaretlerine katıldı.

Kamuyu örneğin eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı, işkence yasağı gibi konularda bilgilendirmek ve genel olarak insan hakları konusunda kamu görevlilerinin ve Kurul üyelerinin farkındalıklarını arttırmak amacıyla şu projeler yürütülmüştür: “İnsan Hakları ve Demokrasi İlkeleri Konusunda Bilinç Arttırma”, “Yerel İnsan Hakları Kurullarının Kapasitesinin Güçlendirilmesi: Danışma ve Başvuru Masası Görevlilerinin Eğitilmesi Projesi”, “Yerel İnsan Hakları Kurullarının Kapasitesinin Güçlendirilmesi: Danışma ve Başvuru Masası Görevlilerinin Eğitilmesi Projesi”.

Bu projeler kapsamında sivil toplumun, çeşitli STK’ların ve Kurul üyelerinin katıldığı bölge toplantıları ve yuvarlak masa toplantıları düzenlendi. İnsan hakları konusunda binlerce afiş, broşür ve kitap ülke çapında dağıtıldı.

İnsan Hakları Başkanlığı ve İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, yukarıda belirtilen projelerin koordinasyonu sağlamanın yanı sıra, eşitlik ilkesi ve ayrımcılığın yasaklanması hakkında düzenli olarak seminer, sempozyum, toplantı, televizyon programı ve benzer faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Ayrıca, kamu görevlilerine, STK’lara, öğrencilere ve diğer kişilere yönelik olarak kapsamlı bilinç arttırma ve eğitim faaliyetleri düzenlenmektedirler. Reformların uygulanmasına katkıda bulunmak için Türk halkına yönelik CD, broşür, afiş, kitap ve kitapçıkların dağıtımı yapılmaktadır.

Raporda belirtildiği üzere Türkiye, başta kolluk görevlileri ve yargı çalışanları olmak üzere devlet görevlilerinin insan hakları konusunda eğitimini, reformların desteklenmesi ve uygulanması açısından yamsal önemde görmektedir. Bu tür eğitimler ayrıca, uluslararası insan hakları araçları hakkında farkındalık yaratılmasına ve bu araçlarla ilgili uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla yürütülen faaliyetler şunlardır:

Askeri hâkimler, savcılar, hukuk danışmanları ve yüksek askeri

mahkemelerin üyelerine, insan hakları hukuku alanında ve özellikle AİHS ve AİHM içtihatları hakkında eğitim verildi. Adalet Bakanlığı ile Savunma Bakanlığı arasında yapılan protokol çerçevesinde, askeri cezaevi personeli, Ankara'daki eğitim merkezinde insan hakları konusunda hizmet içi eğitim aldı.

Adalet Bakanlığı bünyesinde ise; Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Girişi çerçevesinde 8.500 hâkim ve savcı AİHS ve AİHM içtihatları konusunda eğitim aldı. Ankara'daki İngiltere Büyükelçiliği ile işbirliği dâhilinde, 4.500 hâkim ve savcı daha insan hakları eğitimine katıldı. İnsan hakları eğitimine katılan hâkim ve savcılarca verilen yaklaşık

750 kararda AİHS ve AİHM içtihatlarına gönderme yapılması, insan hakları alanında bilincin yükseldiğini göstermektedir. Hâkimler ve savcılar tarafından kendiliğinden Adalet Bakanlığına gönderilen dava bilgilerine ilişkin bu rakamlar yalnızca örnek niteliğindedir. Bakanlık, AİHS ve AİHM'ye gönderme yapılan toplam dava sayısını belirlemek amacıyla veri toplayacaktır.

Bunlara ek olarak, Adalet Bakanlığı, hâkimler ve savcıların insan hakları bilgilerini ve farkındalıklarını arttırmak amacıyla seminerler düzenlemekte ve çeşitli eğitim faaliyetleri yürütmektedir. (Aşağıdaki tabloya bakınız)

ADALET BAKANLIĞI TARAFINDAN HÂKİMLER VE CUMHURİYET SAVCILARI İÇİN DÜZENLENEN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ PROGRAMLARI (EKİM 2007 - MAYIS 2008)

Tarih	Konu	Yer	Ulusal/ Uluslararası	Katılımcı Sayısı
9 - 10 Kasım 2007	"Ceza Adalet Sisteminde Suçla Mücadelede Yeni Yaklaşımlar" adlı proje kapsamında "İnsan Hakları İleri Düzey Eğitimi"	Ankara	Ulusal	75 Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı
23 - 26 Eylül 2007	İstanbul Bilgi Üniversitesi desteğiyle "Türkiye'de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi" konulu seminerler	İstanbul	Ulusal	15 Aile Mahkemesi Hâkimi ve 15 Cumhuriyet Savcısı
13 - 14 Aralık 2007	"Ceza Adalet Sisteminde Suçla Mücadelede Yeni Yaklaşımlar" adlı proje kapsamında İfade Özgürlüğü eğitimi	İstanbul	Ulusal	100 Adli Yargı Hâkimi ve Cumhuriyet Savcısı
14 - 15 Nisan 2008	Cezaevlerinde İnsan Haklarının Uygulanması / İnfaz Hâkimlerinin İnsan Hakları Konusunda Eğitimi	Bursa	Ulusal	110 Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı
17 - 21 Mart 2008; 24 - 28 Mart 2008	Avrupa İnsan Hakları hukuku Semineri, Adil Yargılanma Hakkı ve Mülkiyet Hakkı	Adalet Akademisi	Uluslararası	114 Hâkim Adayı

Adalet ve insan hakları alanında yürütülen ve finansmanı AB tarafından karşılanan projeler şunlardır:

- Yargının Modernizasyonu ve Ceza Reformu Projesi
- Türkiye’de Denetimli Serbestliğin Geliştirilmesi
- Adalete Daha İyi Erişim Projesi
- Türkiye’de İnsan Hakları Alanında Yapılan Reformların Uygulanması
- Türkiye’de Çocuklar için İyi Yönetişim, Koruma ve Adalete Doğru

Genel olarak, tüm kamu kurumları tüm aday memurlara insan hakları eğitimi vermekle yükümlüdür. Bu çerçevede, aday memurlar eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı hakkında bilgilendirilmektedir.

Ülkede ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar hakkında son bir not olarak; Kültür Bakanlığı, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Birlikte Yaşama Kültürü” projesi çerçevesinde, Türk halkının tarihte ve günümüzde farklı din ve kültürlerle bir arada yaşama deneyimini ve hoşgörü anlayışını yansıtan bir sergi düzenlemeyi planlamaktadır.

Soru 6: Lütfen, Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşlarının karşılaştıkları güçlükleri çözmek için oluşturulan Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu tarafından yürütülen çalışmalar hakkında daha fazla bilgi veriniz. Lütfen, özellikle bu Kurulun faaliyetleri, çalışma yöntemleri ve bulgularına ve varsa bu bulgular esasında alınan tedbirlere dair ayrıntılı bilgi veriniz (paragraf 32).

Yanıt 6: “Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu,” 05.01.2004 tarih ve 3530 sayılı Başbakanlık genelgesiyle oluşturulmuştur. Kurul, Müslüman olmayan azınlıkların Türkiye’nin taraf olduğu çok taraflı ya da iki taraflı anlaşmalarla tanımlanan haklarının korunmasından; ihtiyaçlarının ve/ veya taleplerinin karşılanmasından ve buna uygun olarak gereken tedbirlerin alınmasından sorumludur.

Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulunun ilk toplantısı 12.03.2004 tarihinde; ikinci toplantısı 28.04.2004 tarihinde; üçüncü toplantısı 10.05.2005 tarihinde ve dördüncü toplantısı 06.03.2007 tarihinde yapılmıştır.

Soru 9: Devlet raporunun 49. paragrafında, Yüksek Düzeyli Grup raporunda yer alan tavsiyeler esasında Medeniyetler İttifakı Girişimi Sekreterliğini tarafından hazırlanacak uygulama planından bahsedilmektedir. Lütfen, yukarıda söz edilen planın uygulanması için taraf Devletin ulusal düzeyde başlatmayı düşündüğü tedbirlere ve bu tedbirlerin öngörülen etkilerine dair ayrıntılı bilgi veriniz.

Yanıt 9: Karşılıklı anlayış, farklı inançlara karşı hoşgörü, diğer kültür ve dinlerle diyalog ve saygıya dayalı ve kökleri derinlerde yatan bir mirasa sahip olan Türkiye, Medeniyetler İttifakı Girişiminin eş - başkanlığını yürütmektedir. Dünyada giderek derinleşen ayrılıklara son vermek amacıyla Türkiye ve İspanya, 2005 yılından bu yana Medeniyetler İttifakı girişimini yürütmektedir. Bu Girişim, farklı kültür ve dinlerin ortak paydasına vurgu yaparak, uyum ve diyalog süreçlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye, kültürler arası diyalogu güçlendirmek amacıyla kapsamlı bir Ulusal Plan hazırlamıştır. Bu Plan, hem İttifakın öncelikli hedeflerini ve uygulamak hem de Türk toplumunu İttifakın hedefleri ve ilkeleri hakkında bilgilendirmek amacıyla geniş bir ölçekte çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla sivil toplum tarafından uygulanacak 75 özel projeden oluşmaktadır. Bir başka ifadeyle, kültürler arası diyalog, hoşgörü ve çeşitliğe saygı gösterilmesinin faziletlerine vurgu yapılması amaçlanmaktadır.

Türk Ulusal Planının bir kopyası Ek III' de yer almaktadır. Plan, benzer bir plan geliştirmek isteyen diğer ülkelere ilham kaynağı olacağı düşüncesiyle, İttifakın resmi web sitesinde <www.unaoc.org> de yayımlanmaktadır.

Türkiye'nin Planı, amaçları ve hedef izleyici tanımını daha da geliştirmek üzere belirli aralıklarla gözden geçirilecektir.

Soru 10: Raporun 71. paragrafında, Roman kökenli Türk vatandaşlarının yetersiz yaşam koşulları, düşük eğitim düzeyi, erken evlilik ve düzensiz geçici istihdamla bağlantılı genel yoksulluk ve işsizlik sorunlarından kaynaklanan güçlüklerle sıkça karşılaştığı belirtilmektedir.

Lütfen, Türkiye'deki Romanların durumu hakkında yürütülen araştırmalara ve Romanların başta ekonomik, sosyal ve kültürel hakları olmak üzere insan haklarından tam ve eşit bir biçimde yararlanmaları ve Romanlarla ilgili kalıpyargıların önüne geçilmesi için başlatılan özel bir tedbir olup olmadığına dair bilgi veriniz. (madde. 2 (1) (d), 2(2) 5 (e) ve 7.)

Yanıt 10: Türkiye'nin anayasal sistemi, tüm bireylerin ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşitliğini esas almaktadır. Reform süreci eşitlik ilkesi temelinde yürütülmektedir ve toplumun diğer tüm kesimleri için geçerli olduğu üzere, Romanların durumu da iyileştirilmiştir.

Ekonomik büyümenin, toplumsal kalkınmanın ve istihdamın artırılmasını sağlamak üzere, Devlet Planlama Teşkilatı kalkınma planlarının çerçevesini çizmekle görevlendirilmiştir. Bu durumda, Türkiye'nin kalkınma planları bölgesel ve sektörel esasta hazırlanmaktadır. Kalkınma planlarının stratejisi toplumun belirli bir bölümünü ya da bir grubu hedef almak değil, bölgesel ve sektörel esasta ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktır.

Romanlarla ilgili kalıpyargıların önüne geçilmesiyle ilgili olarak; 'Çingene' kelimesinin tanımında ayrımcı olarak algılanabilecek çağrışımlar sözlüklerden ve İskân Kanunundan çıkartılmıştır.

Kültürel faaliyetlerle ilgili olarak; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Romanların müzik, sanat ve folklorlarını korumak ve geliştirmek amacıyla sergi ve festival gibi çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.

Lütfen, ayrıca Yanıt 17'ye bakınız.

Soru 11: Yeni Ceza Kanununun (5237 sayılı) 216. Maddesinin 1. paragrafı, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özellikler nedeniyle ve kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlike doğuracak biçimde kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmeyi yasaklamaktadır. Lütfen, bu hükmün mahkemelerce uygulanıp uygulanmadığını ve ne gibi sonuçlar alındığını belirtiniz ve bu maddenin savcılıklar ve mahkemeler tarafından ne şekilde yorumlandığını açıklayınız.

Soru 22: Lütfen, ırk ayrımcılığı konusunda mahkemeler tarafından

verilmiş kararların olup olmadığını ve bunların sonuçlarını belirtiniz. Lütfen, taraf Devlette ırk ayrımcılığının mağdurlarının adil ve yeterli telafi veya tazminat da dâhil yararlanabildiği çareler ve bunlarla ilgili uygulamalar hakkında bilgi veriniz.

Soru 11 ve Soru 22 birlikte değerlendirilmiştir:

Yanıt 11 ve 22: 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 216. Maddesi şu şekildedir:

“(1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Halkın bir kesiminin benimseydiği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Aşağıdaki açıklamalar, 216. maddenin yorumlanmasına esas teşkil eden madde gerekçesinden alınmıştır:

Birinci fıkrada tanımlanan “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçu, hukuk devleti olma standardı yüksek olan birçok ülkenin Ceza Kanunlarında yer almaktadır. Hiçbir devlet, vatandaşları arasında, muayyen özelliklere sahip bir kesiminin diğer kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa, öç almayı gerektirecek şiddetli nefrete yönlendirilmesine seyirci kalamaz.

Öte yandan çağdaş dünyada, gelişmenin temel dinamiği olarak düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti kabul edilmektedir. Bu bağlamda; kişilerin düşündüklerini hür bir ortamda söyleyebilmeleri, demokratik toplumun varlığı için zaruri sayılan unsurlardandır. Söz konusu suç tanımı, bu düşünceler dikkate alınarak yapılmıştır.

Suç oluşturulan “tahrik”, soyut saygısızlık ve reddin ötesinde, bir

halk kesimine karşı düşmanca tavırlar gösterilmesini sağlamaya veya bu tür tavırları pekiştirmeye objektif olarak elverişli olmalıdır. Fail sübjektif olarak da bu amacı gütmeli, halk kesimini kin ve nefrete tahrik etmelidir. Bu kapsamda salt yüz çevirme, soyut bir ret veya saygısızlık ifade eden bir davranışta bulunma veya bu yönde sözler sarf etme, suçun gerçekleşmesi bakımından yeterli değildir. Fiilin suç teşkil etmesi için bunların ötesinde, ağır ve yoğun bir tarzda kin ve düşmanlığa tahrikin var olması gerekir. Failin fiili, adet ve şahıs olarak muayyen olmayan toplum kesimi üzerinde kin ve nefret duygularının oluşumuna veya mevcut duyguların pekişmesine etkide bulunmalıdır.

Kin, “öç almayı gerektirecek şiddetli düşmanlık hareketlerin zeminini oluşturan psikolojik bir hâl”; düşmanlık ise, “husumet beslenen konuya karşı düşünerek, tasarlayarak zarar vermeye, onu mağlup etmeye yönelmiş kin duygusu” olarak da tanımlanabilir. Şu hâlde kin ve düşmanlık; “husumet beslenen konuya karşı tasarlayarak zarar vermeye, öç almayı gerektirecek şiddette nefret duymaya yönelik hareketlerin zeminini oluşturan psikolojik bir hâl” olarak açıklanabilir.

Fıkra metninde; fiilin kamu güvenliğini tehlikeye düşürecek biçimde yapılması arandığı için, suç; soyut tehlike suçu olmaktan çıkarılmış, somut tehlike suçu hâline getirilmiştir. Bu suretle, çağdaş hukuktaki soyut tehlike suçlarını azaltma yönündeki eğilim dikkate alınmış, temel hak ve hürriyetlerin kullanım alanı genişletilmiştir. Bu düzenleme sayesinde “kin ve düşmanlık” ibaresinin anlamı da dikkate alındığında sadece “şiddet içeren ya da şiddeti tavsiye eden tahrikler” madde kapsamında değerlendirilebilecektir.

Söz konusu suçun oluşması için, kamu güvenliğinin bozulması tehlikesinin somut olgulara dayalı olarak varlığı gereklidir. Bu tehlike, somut bir tehlikedir. Bu somut tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlerken failin söz ve davranışlarının neden olduğu tehlike neticesinin gerçekleşmesi gerekir. Hâkim, kullanılan ifadeler dolayısıyla bu tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmediğini, dayanak noktalarını göstermek suretiyle belirleyecektir. Bu kapsamda, kişinin söz ve davranış-

larının kamu güvenliğini bozma açısından yakın bir tehlike oluşturduğunun tespit edilmesi gerekir. Kişinin söz ve davranışlarının, halkın bir kesimi üzerinde tahrik konusu fiillerin işleneceği hususunda duyulan endişeyi haklı kılacak bir etki oluşturması gerekir. İfade özgürlüğü ile bu tip tehlike suçları arasında “açık ve mevcut tehlike” kriterinin var olması gerekir. Buna göre, yapılan konuşma veya öne sürülen düşünceler toplum açısından açık ve mevcut bir tehlike oluşturduğu takdirde yasaklanabilmekte, keza böyle bir tehlikenin varlığı somut olarak, açıkça tespit edilmedikçe söz konusu suçtan dolayı cezalandırma yoluna gidilemez.

Maddenin ikinci fıkrasında halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge bakımından farklı bir kesiminin alenen aşağılanması suç sayılmıştır. Suçun oluşması için fıkrafta belirtilen özelliklere sahip ve halkın bir kesimini oluşturan gayrimuayyen sayıdaki kişilerin aşağılanması, tahkir edilmesi gerekir. Bu fıkrafta, kamu barışını korumak amacıyla halk kesimlerinin alenen aşağılanması, suç olarak tanımlanmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında bir halk kesiminin benimsediği dinî değerlerin alenen aşağılanması, suç hâline getirilmiştir. Fiilin cezalandırılabilmesi için, “kamu barışını bozmaya elverişli” olması gerekir.

Adalet Bakanlığı, 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanununu tanıtmak üzere “Yeni Ceza Adalet Sisteminin Tanıtım Seminerleri” düzenledi ve bu seminerlere yaklaşık 8.500 hâkim ve savcı katıldı. 2006 yılında “Türk Ceza Adalet Sistemindeki Kanunların Uygulanmasına Dair Değerlendirme Toplantısı” düzenlendi ve bu toplantıya yaklaşık 6.000 hâkim ve savcı katıldı. Bu toplantılarda, reformların tanıtımı ve uygulamada birliğin sağlanması amaçlandı. Bu faaliyetler çerçevesinde, Türk Ceza Kanununda yer alan ve diğer şeylerin yanı sıra “halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçunu” da kapsayan “kamu barışına karşı suçlar” ayrıca incelendi.

Mahkemelerde Madde 216'nın uygulandığı davaların sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

TCK Madde 216/1 ile ilgili Kararlar													
YIL	ÇIKAN DAVA	Karar Türü				Yaptırım Türü							Hakkında güvenlik tedbiri uygulanan kişi sayısı
		Mahkûm kişi sayısı	Beraat eden kişi sayısı	Diğer kararlar	Toplam sanık sayısı	Hapis Cezası	Para Cezası	Karma	Para cezasına çevrilen mah. k.	Güvenlik tedbiri uygulaması	Ertelenen ceza	Toplam	
2008	67	33	40	64	137	25	4	0	1	3	0	33	0

Soru 12: 2004 yılında yürürlüğe giren 5253 sayılı yeni Dernekler Kanununun 5. Maddesi, “ırk, din, mezhep ve bölge farklılığı veya bunlara dayanarak azınlık yaratmak ve Türkiye Cumhuriyetinin üniter Devlet yapısını bozmak” amacını taşıyan derneklerin kurulmasını yasaklamaktadır. Lütfen, bu yeni hüküm bağlamında yasaklanan herhangi bir dernek olup olmadığını ve bu derneklerin üyelerine karşı ne tür yaptırımlar uygulandığını açıklayınız. Ayrıca lütfen, bu hükmün Sözleşme ile korunan grupların çalışmalarını engelleyecek biçimde yorumlanmaması için taraf Devletin ne tür güvenceler sağladığını açıklayınız.

Yanıt 12: Yukarıda belirtilen hüküm, 2908 sayılı eski Dernekler Yasasında yer almaktadır. 23 Kasım 2004 tarihi itibarıyla yürürlükte olan 5253 sayılı Dernekler Yasasıyla bu hüküm ortadan kaldırılmıştır.

Raporun 97. paragrafında belirtildiği üzere, mevcut Yasa belirli bir ırkın üstünlüğünü savunan derneklerin kurulmasını yasaklamaktadır. Yasasının 30 (b) maddesine göre, Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla dernek kurulamaz.

Madde 30 (b) tarafından yasaklanan derneklerin kurucuları ya da söz konusu maddeye aykırı faaliyette bulunan dernek yöneticileri bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve para cezasıyla cezalandırılır. Bu tür durumlarda, ilgili dernek kapatılır.

Soru 13: Lütfen, sınır dışı edilmek üzere bekleyen yabancıların ve bu bağlamda özellikle başvuruları reddedilen sığınmacıların başvurabileceği yasal itiraz yollarına dair ve Keyfi Gözaltı Çalışma Grubunun raporunda (A/HRC/4/40/Add.5, 7 February 2007, para. 103) tavsiye edildiği üzere, yabancıların keyfi olarak gözaltına alınmasını önlemeye yönelik tedbirler hakkında bilgi veriniz. Ayrıca lütfen, sınır dışı edilmek üzere gözaltında tutulan yabancıların kötü muameleye maruz kaldıkları yönündeki iddiaların etkili bir biçimde soruşturulması ve faillerin yargılanarak cezalandırılmasını sağlamak için alınan tedbirleri ayrıntılarıyla açıklayınız. (madde. 5 (b))

Yanıt 13: Sınır dışı edilmek üzere tutulan yabancılarla ilgili işlemlerin tanımlanan süre sınırları dâhilinde tamamlanması her zaman mümkün olmamaktadır. Komşu ülkelerden gelen yasadışı göçmenlerin sınır dışı edilmesine yönelik işlemler gecikmeksizin tamamlanabilmektedir; ancak, diğer ülke vatandaşları için bu süreç uzayabilmektedir.

Olası gecikmelerin başlıca sebepleri şunlardır:

- Yasadışı göçmenlerin neredeyse tamamı geçerli bir pasaport ya da pasaport yerine geçecek bir belge taşımamaktadır;
- Bazı menşe ülkelerin Türkiye’de diplomatik temsilcilikleri bulunmamaktadır;
- Diplomatik temsilciliğin bulunduğu durumlarda dahi, kimlik belgelerini doğrulatmak ya da yabancılarla ya da taşıdıkları belgelerle ilgili bilgi edinmek çeşitli nedenlerden ötürü uzun zaman almakta; hatta kimi zaman hiç mümkün olmamaktadır.

Bu koşullar altında yabancıların serbest bırakılması kamu düzeni açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğinden ve diğer risklere yol açabileceğinden, bu durumdaki yabancıların haklarındaki işlemler tamamlanana kadar gözetim altında tutulması gerekmektedir. Bu neden-

le, sınır dışı edilmek üzere bekletilen yasadışı göçmenler, diğer Avrupa ülkelerindeki uygulamalara benzer bir biçimde, barınma merkezlerinde [restitution centers] tutulmaktadır.

5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanununun 23. maddesi, yasadışı göçmenlere ikamet sağlanması konusunu düzenlemektedir. Bu maddeye göre, “Memleket dışına çıkarılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye’yi terk edemeyenler İçişleri Bakanlığının göstereceği yerde oturmağa mecburdurlar.” Bu düzenlemeye uygun olarak, sınır dışı edilmek üzere bekletilen yabancılar, sınır dışı uygulamasıyla ilgili işlemler tamamlanana kadar kendilerine gösterilen yerde kalmaktadır. Bundan dolayı, yukarıdaki madde uyarınca, başvurusu reddedilen sığınmacıları ve sınır dışı edilecek yasadışı göçmenlerin barınma merkezlerinde ikamet ettirilmesi bir gözaltı işlemi değildir. Bu, sınır dışı işlemleri süren yabancılarla ilgili idari bir uygulamadır.

Belgelerin hazırlık ya da doğrulama sürecinde yaşanan gecikmelerden dolayı bu kişilerin barınma merkezlerinde kalış sürelerinin uzaması, bu durumdaki bazı yabancıların itaatsizlik/ kötü davranış sergilemesine neden olabilmektedir. Ancak, gecikmeler bu kişilerin vatandaşı oldukları menşe ülkelerinin kimlik belirleme işlemlerinden kaynaklandığından, bu sorun Türk yetkililerle ilişkilendirilemez. Bundan başka, barınma merkezlerinde kalan yabancılarla ilgili herhangi bir kötü muamele iddiası ve bu bağlamda başlatılmış soruşturma bulunmamaktadır.

Soru 14: Lütfen, etnik azınlıkların meclis, yargı ve devlet kurumlarında temsili hakkında bilgi veriniz. (madde 5 (c))

Yanıt 14: Hükümetin 1. soruya verdiği yanıtta açıklandığı üzere, Türkiye’nin anayasa sistemi, herkesin dil, ırk, renk, etnik köken, din ya da benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşitliğini esas almaktadır. Ayrımcı uygulamalar yasa ile yasaklanmıştır ve cezaya tabidir. Temel ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda, her Türk vatandaşı Türk ulusal kimliğinin ve kültürünün ayrılmaz

bir parçasıdır. Vatandaşların kökenlerinin çeşitliliği, Türk toplumunun zenginlik kaynağıdır. Her Türk vatandaşı, temel hak ve özgürlüklerinden ayırım gözetilmeksizin eşit olarak yararlanabilmektedir.

Bu bakış açısıyla, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti etnik azınlıkların mecliste, yargıda ve devlet kurumlarında temsili hakkında nicel ya da nitel veri toplamamakta, kaydını tutmamakta ve bu tür verileri kullanmamaktadır.

Soru 15: Lütfen, özellikle Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu bölgelerinden Kürtlerden oluşan ve hâlihazırda Irak'taki mülteci kamplarında kalan mültecilerin geri dönüşlerini kolaylaştırmak üzere başlatılan ya da başlatılması öngörülen tedbirler hakkında bilgi veriniz. (madde 5 (d) (ii))

Yanıt 15: Soru, uzun yıllardır PKK/KONGRA - GEL terör örgütünün kontrolü altında olan Mahmur Kampıyla ilgilidir. Terörist grup, bu kampta kalanlardan militan devşirmekte; kamptaki tesislerden yararlanmakta ve kimi zaman bu yerde silah ve cephane depolamaktadır. Mahmur Kampının kapatılması ve böylelikle terör örgütünün kuzey Irak'taki sığınağından mahrum bırakılması, Türkiye'nin temel hedefidir. BMMYK, 2005 yılında, terör örgütünün baskısı ve denetimi nedeniyle Mahmur Kampının insani yardım niteliğini kaybettiğini açıkladı. Bununla ilgili olarak, ABD ile birlikte BMMYK tarafından kampın kapatılması için başlatılan süreci Türkiye memnuniyetle karşıladı ve bu sürece dâhil oldu. Bu bağlamda, Gönüllü Geri Dönüş Anlaşması ve Güvenlik İhtiyaçları Planı Türkiye, BMMYK ve ABD yetkililer tarafından müzakere edildi. Her iki anlaşmanın tam olarak uygulanması kilit önem arz etmektedir.

Soru 16: Lütfen, Türk olmayan azınlıklara mensup olup ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin özellikle Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu bölgelerindeki eski ikamet yerlerine gönüllü, güvenli ve sürdürülebilir geri dönüşlerini kolaylaştırmak üzere başlatılan ve bu kişilerin örneğin istihdama erişim, konut ve malların geri iadesi, sağlık bakımı ve sosyal güvenlik konularında karşılaştıkları güçlüklerin çözümü için

başlatılan tedbirlere dair daha ayrıntılı bilgi veriniz. (madde 5 (d) (i) ve 5 (e) (i), (iii), (iv))

Yanıt 16: Türkiye’de ülke içinde yerinden olmanın kökeninde yatan neden terörizm belasıdır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, yerinden olan vatandaşlarının gönüllü esasta başarılı bir biçimde geri dönüşlerini sağlamaya büyük önem atfetmektedir. Bu bağlamda, 1994 yılında “Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi” (KDRP) başlatılmıştır.

KDRP, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde büyük ölçüde güvenlik ve diğer nedenlerle köylerinden ayrılmak zorunda kalan ailelere yönelik olarak başlatıldı. Proje, gönüllü olarak köylerine geri dönmek isteyen ailelerin eski yaşadıkları yerlere ya da diğer uygun yerlere yerleştirilmesini amaçlamaktadır. Geri dönüşün sorunsuz ve etkili bir biçimde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla bütüncül bir yaklaşım benimseyen bu proje, gerekli sosyal ve ekonomik altyapının oluşturulmasını ve sürdürülebilir yaşam koşullarının sağlanmasını amaçlamaktadır. Geri dönmek istemeyen ailelerle ilgili olarak; proje, bu kişilerin hâlihazırda ikamet ettikleri yerlerde ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesine ve şehir hayatına uyum sağlamalarını kolaylaştırmaya çalışmaktadır.

KDRP, Doğu ve Güneydoğu’daki 14 ilde uygulanmaktadır. Bu iller şunlardır: Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van.

Yukarıda sıralanan 14 ilin valilikleri tarafından 2008 yılı Ekim ayı itibariyle bildirilen rakamlara göre, 25.001 haneye mensup 151.469 vatandaş eski yerleşim yerlerine geri döndü. Bu proje için şimdiye kadar yaklaşık 47.019.528 avro harcandı (Millî Eğitim ve Sağlık gibi bakanlıkların kendi bütçelerinden yaptıkları harcamalar bu tutara dâhil değildir). Bu tutar, yol, su, elektrik ve atık sistemi altyapısı; okul ve sağlık merkezi gibi tesislerin onarım ve yeniden inşası; ev yapımı için gereken inşaat malzemesinin temini; sosyal projelerin uygulanması ve iş ve istihdam konularında çalıştayların düzenlenmesi için harcandı.

KDRP, 2004 yılında yürürlüğe giren 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun esasın-

da başlatılan bir başka projeye birlikte yürütülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 2004 yılı Haziran ayında verdiği bir kararda (Doğan v. Türkiye), 1990'ların başlarında yürütülen terörle mücadele sırasında güvenlik nedeniyle köyleri boşaltılan köylülerin geri dönüşünün mümkün olması gerektiğine hükmetti. 2004 yılında çıkartılan Zararların Karşılanması Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin AİHM'nin kararında belirtilen soruna karşı genel ve etkili bir çözüm üretmeye yönelik çabasının doğrudan sonucudur. Kanunun yürürlüğe girmesinden ve Zarar Tespit Komisyonlarının kurulmasından sonra, AİHM'nin gösterdiği doğrultuda etkili bir ülke içi mekanizma işleme-ye başlamış oldu.

Bu gelişmeleri gözlemleyen AİHM, ülke içi mekanizmayı etkili bir başvuru yolu olarak değerlendirdi ve 2006 yılı Ocak ayında ele aldığı İçyer davasında bu değerlendirmeyi resmi olarak ifade ederek, başvuru sahibinin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından oluşturulan ülke içi mekanizmaya başvuruda bulunmasını istedi. Böylelikle Mahkeme, Türkiye'nin 2004 tarihli Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanunun uygulanması kapsamında etkili bir başvuru mekanizması oluşturmuş olduğunu açıkça teyit etti.

İçyer davasında verilen kabul edilemezlik kararının Mahkemede bekleyen benzer nitelikte en az 1.500 başvurunun karara bağlanmasına emsal teşkil ettiği burada belirtilmelidir.

Köye dönüşle ilgili başvurularda Mahkeme ile işbirliği içerisinde Türk yetkililer tarafından oluşturulan ülke içi başvuru yolu, Mahkeme ile Devletlerin insan hakları ihlallerini önlemek ve Mahkemenin iş yükünü hafifletmek için sinerji yaratarak birlikte çalışabileceklerini açıkça göstermektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 17 - 18 Eylül 2008 tarihinde yaptığı toplantıda kabul ettiği nihai kararda, Türkiye'nin Doğan davasının uygulanması bağlamında gerekli tüm tedbirleri aldığı belirtildi ve bu konuyla ilgili incelemenin sona erdirilmesine karar verildi. Doğan davasının İçyer kararına yol açan bir dönüm noktası olduğunu belirt-

mek gerekir.

Şimdiye kadar, zarar tespit komisyonlarına 360.000 başvuru yapıldı. Bu başvuruların 150.000'i incelendi ve 97.000 başvuru için tazminat kararı verildi. 2008 yılı Kasım ayı itibariyle, başvurusu haklı görülen başvuru sahiplerine toplam 770 milyon TL (yaklaşık 335 milyon avro) tutarında ödeme yapıldı.

Son olarak, "UNDP ile işbirliği içerisinde "Türkiye'de Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler Programının Geliştirilmesine Destek Projesi" uygulanmıştır. Proje dört bileşenden oluşmaktadır: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yürütülen ve finansmanı hükümet tarafından karşılanan, nicel ve nitel anket uygulamasına teknik destek sağlamak ve tavsiyelerde bulunmak; UYO'lara daha etkili bir destek sağlamaları ve BM Yol Gösterici İlkeleri çerçevesinde bu kişilerin insan haklarını savunmaları için sivil toplumdan ortaklara yönelik kapasite güçlendirme, bilinç artırma ve eğitim faaliyetleri; talep temelinde, Hükümetin ve BM Türkiye Ekibinin teknik ihtiyaçlarına ve diğer uzmanlık ihtiyaçlarına yanıt verilmesi; Hükümetin, STK'ların ve ilgili diğer paydaşların eski ikamet yerlerine dönmeyi ya da yeni bir şehre entegre olmayı tercih eden UYO'ların sosyal hizmet ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamak amacıyla, il düzeyinde "hizmet sunumu" modeli oluşturacak bir pilot projenin başlatılması ve geliştirilmesi.

Komite'nin Nihai Gözlemleri ve Tavsiyeleri

Gerçekleştirilen görüşme ve değerlendirme sürecinin ardından Komite tarafından Türkiye'nin raporu ve sunularının yanı sıra sivil toplum örgütleri ve diğer Birleşmiş Milletler kurumlarının belge ve raporlarından yararlanılarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne hitaben

4 Mart 2009 tarihinde Komite'nin Nihai Gözlemleri ve Tavsiyeleri Belgesi yayınlanmıştır. Her ne kadar Komite bu belgenin Türkiye hükümeti tarafından Türkiye'de konuşulan dillerde yaygınlaştırılmasını tavsiye etmişse de, bu yönde bir gelişme gerçekleşmemiştir. Bu nedenle rapor İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından Türkçeleştirilmiştir.

Komitenin Nihai Gözlemleri ve Tavsiyeleri

SÖZLEŞMENİN 9. MADDESİ UYARINCA TARAF DEVLETLER TARAFINDAN SUNULAN RAPORLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi Nihai Gözlemleri

TÜRKİYE

1. Türkiye tarafından ilk rapordan başlayıp üçüncü raporu kapsayacak şekilde tek belge olarak sunulan dönemsel raporlar (CERD/C/TUR/3), Komitenin 23 - 24 Şubat

2009 tarihlerinde gerçekleştirilen 1914. ve 1915. oturumlarında (CERD/C/SR.1914 ve CERD/C/SR.1915) değerlendirmiştir. Komitenin 4 Mart 2009 tarihinde yaptığı 1927. oturumunda (CERD/C/SR.1927) kabul ettiği nihai gözlemleri aşağıda yer almaktadır.

A. Giriş

2. Komite, Türkiye'nin ilk rapordan başlayarak üçüncü dönemi kapsayan ve komitenin raporlama rehberine uygun biçimde hazırlamış olduğu dönemsel raporlarını sunmasını memnuniyetle karşılamıştır. Komite, görüşülecek meselelere ilişkin yazılı yanıtın oturumdan önce zamanında teslim edilmiş olmasını takdirle karşılamakta ve taraf Devlet ile açık ve yapıcı bir diyalog kurma fırsatının oluşmasından memnuniyet duymaktadır.

B. Olumlu yönler

3. Komite, taraf Devletin ulusal mevzuatı uluslararası insan hakları standartlarıyla bütünleştirmek amacıyla gerçekleştirmiş olduğu ve Anayasa değişikliğini, Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Dernekler Kanunu ve Sözleşmenin uygulanmasıyla ilişkili diğer bazı kanunların kabul edilmesini içeren kapsamlı yasal reformları memnuniyetle karşılamaktadır.

4. Komite, hâkimler, savcılar ve diğer kamu görevlilerinin insan hakları konusunda bilinçlendirilmesini amaçlayan çok sayıda eğitim programı ve projenin yürütüldüğünü memnuniyetle kaydetmektedir.

5. Komite, taraf Devletin ırk ayrımcılığıyla küresel düzeyde mücadele etme konusundaki kararlılığını ortaya koyacak şekilde Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı Girişimi'ne başlangıçta verdiği desteği ve daha sonraki aktif katılımını memnuniyetle karşılamaktadır.

6. Komite, taraf Devletin ülke içinde yerinden olmuş ve çoğunluğu Türkiye'nin Güney Doğusunda yaşayan Kürtlerden oluşan kişilerin gönüllü olarak geri dönüşlerini kolaylaştırmaya yönelik girişimlerini ve özellikle bu amaçla başlatılan çeşitli geri dönüş ve kalkınma projelerini ve geri dönüşleri kolaylaştırmak için önemli bir miktarda kaynak tahsis edilmesini memnuniyetle kaydetmiştir.

7. Komite, taraf Devletin Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeyi 2004 yılı Eylül ayında onaylamış olmasını memnuniyetle karşılamaktadır.

C. Kaygılar ve Tavsiyeler

8. Komite, taraf Devletin Sözleşmenin onayı sırasında koyduğu 22. Maddeyle ilgili çekincenin ve Sözleşmenin uygulanması ve coğrafi uygulama alanı hakkında yaptığı iki beyanının Sözleşmenin tam olarak uygulanmasını etkileyebileceğini belirtmektedir. Komite, taraf Devleti çekincesini ve Sözleşmenin uygulanmasına dair coğrafi kısıtlamayı da içeren beyanlarını kaldırmayı değerlendirmeye teşvik etmektedir.

9. Komite, taraf Devletin anayasa hükümlerinin etnik grupların sayım yoluyla belirlenmesine ya da toplumun etnik yapısına ilişkin başka yollarla bilgi toplanmasına izin vermediği konusundaki açıklamalarını kaydetmekle birlikte, taraf Devletin raporunda toplumun etnik yapısına dair istatistiksel bilgi bulunmamasını üzüntüyle karşılamaktadır. Bu bağlamda Komite, taraf Devletin bu tür araştırmaların akademik kurumlarca yapılmasının yasak olmadığı şeklindeki ifadesini kaydetmektedir.

Komiteye göre, bir ülkede farklı etnik grupların özel ihtiyaçlarının ve ırk ayrımcılığa karşı korumada olası eksikliklerin belirlenebilmesinin önkoşulu, toplumun etnik yapısına ilişkin bilgilerin mevcut olmasıdır. Komite, gözden geçirilmiş raporlama rehberinin (CERD/C/2007/1)

10 ve 12 sayılı paragraflarına uygun olarak, konuyla ilgili nicel verinin bulunmaması durumunda Sözleşmenin kapsadığı bütün alanlarda nüfusun yapısını ve durumunu değerlendirebilmek için, taraf Devletin kullanılan ana dillere, yaygın olarak konuşulan dillere veya etnik çeşitliliğe dair diğer göstergelere ilişkin bilgileri ve bunların yanı sıra bu alanda gerçekleştirilmiş akademik çalışmalardan derlenmiş bilgileri sağlamasını tavsiye etmektedir.

10. Komite, farklı etnik grupların Parlamentoda ve diğer seçilmiş yapılardaki temsil durumuna ve yanı sıra kamu kurumlarına katılım düzeyine ilişkin bilginin bulunmamasını üzüntüyle karşılamaktadır. Komite, taraf Devleti farklı etnik grupların Parlamentoda ve diğer seçilmiş yapılarda yeterli düzeyde temsil edilmesini ve kamu kurumlarında yer almalarını sağlamaya teşvik etmekte ve bu tür bilgilerin taraf Devletin bir sonraki dönemsel raporuna dâhil edilmesini talep etmektedir.

11. Komite, Sözleşmenin taraf devlette doğrudan uygulandığı olgusunu memnuniyetle karşılamakla birlikte, ırk ayrımcılığını yasaklayan ilgili mevzuatın gerektiği gibi uygulanmasını engelleyebilecek şekilde, ulusal mevzuatta ırk ayrımcılığının tanınmaması yapılmamış olmasından üzüntü duymaktadır. Komite, ayrımcılık yasağı nedenleri arasında sayılan “ulusal veya etnik köken” (Madde 1) ibaresinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın herkesin diğer nedenlerin yanı sıra ırka dayalı nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğunu hükme bağlayan 10. maddesi de dâhil olmak üzere ilgili mevzuatta tutarlı bir biçimde yer almaması nedeniyle bu konunun özellikle önemli olduğunu kaydetmektedir.

Komite, taraf Devletin kendi iç mevzuatında Sözleşmenin 1. maddesinde sayılan tüm unsurları içerecek şekilde açık ve kapsamlı bir ırk ayrımcılığı tanımı yapmayı değerlendirmesini tavsiye etmektedir.

12. Komite, Türkiye yasalarına göre, 1923 Lozan Anlaşması uyarınca sadece gayrimüslim azınlıklara mensup Türk vatandaşlarının “azınlık” kavramı kapsamına girdiğini ve Sözleşmenin kısıtlı bir biçimde sadece Ermeni, Rum ve Musevi topluluklarına uygulandığını kay-

detmektedir. Komite, ayrıca, Romanlar ve Kürtler gibi bazı grupların toplumun diğer kesimlerine göre daha zor sosyo-ekonomik şartlarla karşı karşıya olduklarını kaydetmektedir. Komite, etnik grupların varlığının belirlenmesi konusunda kısıtlayıcı ölçütlerin uygulanmasının; bazı grupların resmen tanınıp diğerlerinin tanınmamasının farklı etnik ve diğer gruplara birbirinden farklı muamele yapılmasına yol açabileceğinden ve bu durumun Sözleşme'nin 5. maddesinde belirtilen hakların ve özgürlüklerin kullanılmasında fiili (de facto) bir ayrımcılığa neden olabileceğinden kaygı duymaktadır (Madde 2 ve 5).

Komite, 8 sayılı (1990) Genel Tavsiyeye atıfta bulunarak ve 20 sayılı (1996) Genel Tavsiyeyi hatırlatarak, taraf Devleti Sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen tüm hak ve özgürlüklerin Sözleşme kapsamına giren tüm gruplara ayırım yapılmaksızın uygulanmasını sağlamaya davet eder. Ayrıca, Komite, taraf Devletin özellikle ulusal veya etnik köken nedeniyle ayrımcılığın üzerine yoğunlaşarak ülkedeki ırk ayrımcılığı durumunu etkili bir biçimde incelemeye ve değerlendirmeye yönelik bir çalışma yapmasını ve bu tür ayrımcılığı ortadan kaldırılmak üzere gerekli önlemleri almasını tavsiye etmektedir. Komite, taraf Devletin bu tür araştırmaların sonuçlarına ve alınan tedbirlere ilişkin bilgilere bir sonraki dönemsel raporda yer vermesini talep etmektedir.

13. Komite, genel olarak kamunun Romanlara, Kürtlere ve gayrimüslim azınlıklara mensup kişilere yönelik ve saldırı ve tehditleri içeren düşmanca tavrının sürdürüğüne dair iddialardan kaygı duymaktadır (Madde 2 ve 3).

Komite, taraf Devletin genel olarak kamunun eğitimini ve bilgilendirme kampanyalarını içerecek şekilde, bu tür davranışları önlemeye ve bunlarla mücadele etmeye yönelik adımlar atmasını tavsiye eder. Ayrıca, 19 sayılı Genel Yorumun ışığında Komite, taraf Devleti ırk ya da etnik köken nedeniyle fiilen (de facto) ayrımcılığa neden olabilecek tüm eğilimleri izlemeye ve bu tür eğilimlerin olumsuz sonuçlarıyla mücadele etmek için çaba göstermeye teşvik etmektedir.

14. Komite, Sözleşme'nin 4. maddesinin doğrudan doğruya uy-

gulanabilir bir (self - executing) nitelikte olmadığını; uygulanması için özel bir mevzuatın kabul edilme - si gerektiğini gözlemektedir. Ayrıca Komite, Ceza Kanununun sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özellikler nedeniyle kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmeyi yasaklayan 216. Maddesinin kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlike doğuracak eylemlerle sınırlandırıldığını; bu nedenle, diğer şeylerin yanı sıra, kamu güvenliği açısından tehlike doğurmayacak şekilde düşmanca eylemlere tahrik etmeye yönelik ifadelerin yasasının kapsamı dışında kaldığını kaydetmektedir. Komite, ulusal mevzuatın Sözleşme'nin 4. maddesindeki unsurları tam olarak kapsamamasından kaygı duymaktadır. Ayrıca Komite, Ceza Kanununun 216. maddesinin, Sözleşmeyle güvence altına alınan haklarını savunan kişilere karşı uygulandığı yönündeki raporlardan kaygı duymaktadır (Madde 4).

Komite, taraf Devletin Komitenin 15 sayılı genel tavsiyesinin (1993) ışığında Sözleşmenin 4. Maddesinin tam ve yeterli bir biçimde uygulanmasını sağlamasını tavsiye eder. Ayrıca Komite, taraf Devleti Ceza Kanununun 216. Maddesinin Sözleşmeye uygun bir biçimde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamaya davet eder.

15. Komite, taraf Devletin Mültecilerin Statüsüne dair 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne koyduğu ve Avrupa dışındaki devletlerden gelen mültecilere sunulan korumayı azaltan ve onları ayrımcılığa maruz bırakabilecek olan coğrafi çekinceyi kaldırmamasından kaygı duymaktadır. Ayrıca Komite, BMMYK'nın görev alanı içinde mülteci olarak tanımlanmış kişilerin yanı sıra BMMYK'ya sığınmacı olarak kaydolmuş kişilerin sınır dışı edildiği ve geri gönderildiğine ilişkin raporlardan kaygı duymaktadır (Madde 5).

Komite, taraf Devletin söz konusu coğrafi çekincenin kaldırılmasına niyetli olduğu yönündeki beyanını memnuniyetle karşılamaktadır ve bu sürece yüksek öncelik vermesini teşvik etmektedir. Ayrıca Komite, taraf Devletin mültecileri ya da BMMYK'ya sığınmacı olarak kayıtlı kişileri sınır dışı etmekten kaçınmasını talep etmektedir.

16. Türk Ceza Kanununda yapılan değişiklikle 301. Maddenin “Türklük” yerine “Türk milletini” alenen aşağılamayı suç saydığını ve bu suçun soruşturmasının Adalet Bakanının iznine bağlı kılındığını kaydeden Komite, yeni maddenin Sözleşmede yer alan haklarını savunan kimselere karşı uygulanması olasılığından kaygı duymaya devam etmektedir.

Komite, taraf Devleti Ceza Kanununun 301. Maddesinin Sözleşmeye uygun bir biçimde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamaya davet etmektedir.

17. Komite, Ceza Kanununun uygulamasında ayrımcılık yasağıyla ilgili özel hükümler içerdiğini (3. Madde) ve benzer şekilde İş Kanunu ve RTÜK kanununda ayrımcılığı yasaklayan özel hükümler bulunduğunu kaydetmekle birlikte, Sözleşmenin 5. Maddesi ile koruma altına alınan tüm hakları kapsayan ayrıntılı bir ayrımcılık karşıtı mevzuatın olmamasından kaygı duymaktadır (Madde 1 ve 5).

Komite, taraf Devletin yürüttüğü yasal reform çalışması dâhilinde Sözleşmenin 5. maddesinde korunan tüm hak ve özgürlükleri içeren, ayrımcılık karşıtı kapsamlı bir mevzuatı yasalaştırmasını tavsiye etmektedir.

18. Komite, din görevlilerinin eğitimi ve mülklerin geri iadesi konuları dâhil olmak üzere özellikle Rum azınlığın içinde bulunduğu ciddi durum hakkında kaygı duymaktadır (Madde 5(d)).

Komite, taraf Devleti bu tür ayrımcılıkları çözüme kavuşturmaya ve Heybeliada’daki Rum Ortodoks Ruhban Okulunun açılması; el konulmuş mülklerin iadesi ve bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ilgili tüm kararlarının gecikmeksizin uygulanması için acil olarak gerekli önlemleri almaya davet etmektedir.

19. Komite, Roman kökenli bireylerin özellikle eğitim, çalışma ve barınma alanlarında maruz kaldığı ayrımcılığın sürmesinden kaygı duymaktadır (Madde 5 (e)).

Komite, Romanlara Karşı Ayrımcılığa dair 27 sayılı Genel Tavsiyesini (2000) hatırlatarak; taraf Devletin özellikle eğitim, çalışma ve barın-

ma alanlarında süregelen ayrımcılığın yarattığı dezavantajları giderecek özel önlemleri alarak Romanların durumunu geliştirmesini tavsiye etmektedir.

20. Komite “Türk Vatandaşları Tarafından Yabancı Dilde Eğitim ve Öğretim ve Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Kanun” ve “Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak. Kullandıkları Farklı Dil Ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Yönetmelik” in 2003’te kabul edildiğini kaydetmekle birlikte, özellikle taraf Devletin özel dil kursları veren tüm okulların “kurslara yönelik ilgisizlik ve katılım azlığı sebebiyle kurucuları ve sahipleri tarafından kapatıldığı”na ilişkin bildirimini bağlamında, etnik gruplara mensup çocukların anadillerini öğrenmeleri için sağlayan olanakların yetersiz olmasından dolayı kaygı duymaya devam etmektedir (Madde 5 (e) (v)).

Komite, taraf Devletin yukarıda belirtilen kanunları etkin bir biçimde uygulamasını sağlamasını tavsiye etmektedir. Ayrıca Komite, taraf Devletin mevzuatta yapılacak diğer değişikliklerle, Türkiye’de konuşulan geleneksel dillerin yaygın eğitim - öğretim sistemi dâhilinde öğretilmesi olanağını sağlamayı değerlendirmesini tavsiye etmekte ve bu dillerde eğitim veren devlet okulları ağını kurmasını ve yerel toplulukların mensuplarının bu konudaki karar alma süreçlerine katılımını güçlendirecek araçları değerlendirmesini teşvik etmektedir.

21. Komite, ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına yönelik ceza yasası ve diğer mevzuat hükümlerinin uygulanmasına dair bilgilerin mevcut olmadığını ve taraf Devletin raporuna ve ele alınacak meselelere ve sorulara verdiği yanıtlara göre raporlama döneminde ırk ayrımcılığı fiilleriyle ilgili olarak hukuk davaları ya da idari davalar bağlamında herhangi bir şikâyet ya da mahkeme kararı bulunmadığını kaydetmektedir (Madde 2 (1) (d) ve 6).

Irak ayrımcılığının görülmediği hiçbir ülke olmadığını göz önünde bulunduran Komite, taraf Devletin bu tür bir ayrımcılığa ilişkin şikâyetlerin neden yapılmadığını araştırmasını talep etmektedir. Kamu idaresinde ve ceza adalet sisteminin işleyişinde ırk ayrımcılığının ön-

lenmesine ilişkin 31 sayılı genel tavsiyesini (2005) hatırlatan Komite, taraf Devletin bu tür hiçbir şikâyetin olmamasının mağdurların tazminat arayışının engellenmesinden; haklarından haberdar olmamalarından; tepkilerden korkmalarından; kolluk ve yargı görevlilerine karşı güvensizliklerinden; ya da yetkililerin ırk ayrımcılığıyla ilgili davalara karşı ilgisiz ya da duyarsız olmalarından kaynaklanmadığını doğrulamasını tavsiye etmektedir. Komite, taraf Devletin bir sonraki raporunda ırk ayrımcılığı fiillerine ilişkin şikâyetler ve hukuk davalarında ya da idari davalarda yargılama sürecinde alınan kararlar hakkında güncel bilgi sağlamasını talep etmektedir. Bu bilgilerin açılan davalarının sayısına ve niteliğine; alınan kararlara ve verilen cezalara ve varsa, bu tür fiillere maruz kalan kişilere verilen tazminat ve diğer telafi edici uygulamalara dair ayrıntıları içermesi gerekmektedir.

22. Komite hâkimler, savcılar ve polis memurları için genel olarak insan hakları konusunda sağlanan yoğun eğitimi memnuniyetle karşılamakla birlikte, Sözleşmede yer alan belirli konuların bu eğitim programlarında nispeten sınırlı bir biçimde işlenmesinden üzüntü duymaktadır (Madde 6).

Komite, taraf Devletin hâkimlerin, savcılarının, avukatların ve polis memurlarının Sözleşmenin içeriği ve önemi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlamak için ulusal düzeyde bu kişilerin eğitimine yönelik çabalarını arttırmasını teşvik etmektedir.

23. Komite, Ceza Kanununda ırkçı saikle işlenen suçlar için öngörülen cezalarda bu saikin cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak değerlendirilmesini şart koşan genel herhangi bir hükmün olmadığını kaydetmektedir (Madde 6).

Komite, taraf Devletin etnik köken, ırk ya da din nedenli nefretin ceza yargılamalarında cezayı ağırlaştırıcı bir unsur olarak dikkate alınmasını öngören özel bir hükmün ülkenin ceza hukuku mevzuatına dâhil etmesini tavsiye etmektedir.

24. Taraf Devletin Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşlarının karşılaştıkları güçlükleri çözmek için oluşturulan

Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu'nun faaliyetleri, çalışma yöntemleri ve karşılaştığı güçlüklerle ilişkin soruya yalnızca genel bir yanıt verdiğini kaydetmektedir. Ayrıca Komite, Paris İkelere uygun biçimde Kamu Denetçisi Ofisi'nin ve Ulusal İnsan Hakları Kurumu'nun kurulmasına ilişkin süreci kaydetmektedir (Madde 6).

Komite, taraf Devletin bir sonraki dönemsel raporunda Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulunun çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi ve Kamu Denetçisi bürosunun ve Ulusal İnsan Hakları Kurumunun oluşturulması hakkında güncel bilgi vermesini talep etmektedir.

25. Komite, taraf Devletin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen tazminat kararlarının yeterli olduğu ve bu nedenle Sözleşmenin 14. maddesinde öngörülen beyanın yapılmasına gerek bulunmadığı yönündeki görüşünü kaydetmektedir. Komite, Sözleşmenin 14. maddesinin genel olarak tüm insan hakları içerisinde ırk ayrımcılığı meselesi konusunda bağımsız bir değeri olduğunu düşünmektedir ve bu nedenle taraf Devleti konumunu gözden geçirmeye ve söz konusu beyanda bulunma olasılığını yeniden değerlendirmeye davet etmektedir.

26. Komite, Taraf devletin, Sözleşmenin 8. maddesinin 6. fıkrasıyla ilgili olarak Sözleşmeye taraf Devletlerin 15 Ocak 1992 tarihli 14. Toplantısında kabul edilen ve Genel Kurul tarafından 47/111 sayılı kararla onaylanan değişikliği onaylamasını tavsiye etmektedir. Bu bağlamda Komite, Genel Kurulun taraf Devletlerin yapılan değişikliklerle ilgili ulusal onay sürecini hızlandırmalarını ve gecikmeksizin Genel Sekreterliği değişikliğe katıldıklarına dair yazılı olarak bilgilendirmelerini talep ettiği 22 Ocak 1999 tarih ve 63/243 sayılı kararına dikkati çekmektedir.

27. Komite, taraf Devletin ülke iç hukukunda Sözleşmeyi ve özellikle 2. Maddeden 7. maddeye kadar olan Sözleşme hükümlerini uygularken, 2001 yılı Eylül ayında yapılan Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansında kabul edilen Durban Bildirgesi ve Eylem Programının (A/CONF.189/12, I. bölüm) ilgili bölümlerini göz önünde bulundurmasını tavsiye etmektedir.

Ayrıca Komite, Taraf devletin Durban Bildirgesi ve Eylem Programının ulusal düzeyde uygulanması için alınan tedbirler hakkındaki bilgilere bir sonraki dönemsel raporunda yer vermesini talep etmektedir. Bundan başka Komite, taraf Devletin Durban Gözden Geçirme Konferansı Hazırlık Komitesine ve yanı sıra 2009 yılındaki Durban Gözden Geçirme Konferansına aktif katılımını sürdürmeye teşvik etmektedir.

28. Komite, taraf Devletin raporları sunduğu tarihte bu raporları resmi dilde ve Türkiye’de geleneksel olarak kullanılan diğer dillerde kamuoyuna açıklamasını ve Komitenin bu raporlarla ilgili gözlemlerini yine aynı şekilde yayımlamasını tavsiye etmektedir.

29. Komite, Taraf devletin bir sonraki dönemsel raporunun hazırlık sürecinde, insan haklarının korunması ve özellikle ırk ayrımcılığı alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına geniş bir ölçekte danışmasını tavsiye etmektedir.

30. Sözleşmenin 9. maddesinin 1. fıkrası ve Komitenin değiştirilmiş usul kurallarında yer alan 65 sayılı kural uyarınca Komite, taraf Devletin Komitenin yukarıda 8, 13, 18 ve 20. paragraflarda yer alan tavsiyeleri doğrultusunda attığı adımlara dair bilgiyi Komitenin usul kurallarında yer alan 65. kuralın birinci fıkrasına uygun biçimde en geç bir yıl içerisinde sağlamasını talep etmektedir.

31. Komite, taraf Devleti insan hakları sözleşmeleri kapsamında raporlama yükümlülükleri konusunda uyum sağlanmış rehberlere; özellikle de insan hakları sözleşme organlarının 2006 yılı Haziran ayında yaptığı Komiteler arası 5. toplantısında kabul edilen Ortak Temel Belgeye uygun biçimde kendi temel belgesini düzenli olarak güncellemeye davet etmektedir (HRI/GEN/2/Rev.4)

32. Komite, taraf Devletin CERD’le ilgili belgeler hakkında Komitenin yetmiş birinci oturumunda kabul ettiği rehberi (CERD/C/2007/1) dikkate alarak, dördüncü ve beşinci dönemsel raporlarını birleşik tek bir belge halinde 15 Ekim 2011 tarihine kadar sunmasını tavsiye etmektedir. Bu rapor bilgileri güncellemeye yönelik olmalıdır ve işbu nihai gözlemlerinde dile getirilen tüm konuları ele almalıdır.

Komite'nin Gözlemlerine Türkiye'nin Yorumları

Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi ortaya çıkardığı nihai gözlem ve tavsiyelerini yayınladıktan sonra, Türkiye 17 Mart 2009 tarihinde bu gözlem ve tavsiyelere yönelik olarak bir yanıt metni hazırlamıştır. Bu yanıtlar Türkiye'nin Komite'nin gözlem ve tavsiyelerine ilişkin daha sonraki periyodik raporlarında sağlayacağı bilgiler öncesinde detaylı olmayan ancak Türkiye'nin bakış açısını ortaya koyan bir metindir. Resmi Türkçe çevirisi T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmayan bu belgenin Türkçe çevirisi İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından yapılmıştır.

IRK AYRIMCILIĞININ ORTADAN KALDIRILMASI KOMİTESİ'NİN BAZI NİHAİ GÖZLEMLERİNE YÖNELİK OLARAK TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK YORUMLARI

1. Türkiye, Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin (CERD) nihai gözlemlerini memnuniyetle karşılar ve olumlu yönlerin yanı sıra Türkiye'nin birinciden üçüncüye ilk raporunun değerlendirilmesi içinde yer alan kaygı ve tavsiyeleri not eder. Türkiye'nin CERD ile tam işbirliğini devam ettireceği ve görüş ve tavsiyelerini nerede görülürse görülsün ırk ayrımcılığıyla mücadele etmeye dair samimi bir taahhülle dikkate alacağı not edilmelidir.

2. Türkiye, mevcut nihai gözlemlerde işaret edilen hususları dikkate alarak periyodik raporlarını zamanında hazırlamaya devam edecek ve kaygı ve tavsiyelere daha detaylı yanıt verecektir. Gelecekteki periyodik raporlarını sunmadan önce, Türkiye, Komite'ye nihai gözlemlerinden bazılarına ilişkin olarak aşağıdaki ilk yorumlarını sunar.

3. Komite, Türkiye'ye kendi ulusal hukukunda ırk ayrımcılığının açık ve kapsamlı bir tanımı yapmasını ve Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nin (ICERD) 5. maddesinde koru-

nan tüm hak ve özgürlükleri kapsayacak kapsamlı bir ayrımcılık karşıtı mevzuatı kabul etmesini önermiştir. Türkiye Anayasası'nın 90. maddesinde usulüne uygun yürürlüğe konmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir denmektedir. Bu bağlamda, bu şekilde onaylanan uluslararası antlaşmalar doğrudan ulusal mevzuatın bir parçası olurlar. ICERD, 16 Ekim 2002 tarihinde Türk parlamentosu tarafından onaylandığında ulusal hukukumuzun dâhili bir parçası olmuştur ve Sözleşme'de kabul edilen ırk ayrımcılığı tanımı Türkiye'de doğrudan geçerlidir.

Ayrımcılık karşıtı mevzuata ilişkin olacaksa, ICERD Taraf Devletleri ırk ayrımcılığının yasaklanmasına dair yalnız başına duran bir mevzuat oluşturmakla yükümlü kılmadığından, Türkiye bu bağlamda bir çerçeve yasa çıkarmak yerine ayrımcılığı yasaklama anlayışıyla Türk mevzuatındaki farklı kanunlarda birçok değişiklik yapmıştır. Türk mevzuatında ırk ayrımcılığını yasaklayan birçok hüküm vardır, örneğin, Anayasa (Madde 10), Ceza Kanunu (Madde 3, 122, 216), İş Kanunu (Madde 5), Medeni Kanun (Madde 8), Milli Eğitim Temel Kanunu (Madde 4, 8) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu (Madde 4) ve diğerleri.

4. Komite, ayrıca, Türkiye'yi Ceza Kanunu'nun 216. maddesinin Sözleşme'nin 4. maddesine uyumlu bir biçimde yorumlanması ve uygulanmasını sağlamaya davet etmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 216. maddesinin ilk paragrafı sosyal, ırksal, dini ya da bölgesel düşmanlık ve kine tahriki önleme bakışıyla ifade özgürlüğünün sınırlarını belirler. Bu madde, bir yandan yukarıda bahsedilen temellerde kine tahrik sorununa işaret ederken bir yandan da yüksek ifade özgürlüğü standartlarıyla bir denge kurmayı amaçlamaktadır.

Türkiye, düşüncelerin özgür bir ortamda ifade edebilme ehliyetinin demokratik bir toplum için olmazsa olmaz olduğunu onaylar. Nitelenen suçun tanımı bu yaklaşım ışığında yapılmıştır. Bir eylemin 216. madde (1) kapsamında değerlendirilebilmesi için, kamu güvenliğinin somut biçimde tehdit eder biçimde gerçekleştirilmelidir. Kamu

güvenliğinin bozulma tehlikesi somut ögelere dayanmalıdır. Verilen demeçler ve ifade edilen düşünceler topluma “açık ve tehlike” oluşturduğu sürece yasaklanabilir. Böyle bir tehlikenin varlığı somut ve açık bir temele dayanmazsa, ifade özgürlüğünü korumak için hiç bir ceza uygulanmaz.²⁹

5. Komite, Türkiye'nin raporunda toplumun etnik yapısına dair istatistiksel veri bulunmamasını üzüntüyle karşılamaktadır. Türkiye Hükümeti, etnisiteye ilişkin niceliksel ya da niteliksel veri toplamaz, tutmaz ya da kullanmaz. Bazı başka ülkelerde olduğu üzere, etnisiteye ilişkin ayrıştırılmış verilerin belirli bir grubu hedefleyen özel önlemler için politikaların geliştirilmesini kolaylaştırabileceğini kabul etmekle beraber, özellikle uzun bir süredir çeşitlilik içeren çok kültürlü toplumlarda yaşayan uluslar için, bunun hassas bir konu olduğuna inanılmaktadır. Çeşitliliğin Türkiye'de derin köklerin bulunmaktadır. Bu yüzden, Türkiye farklılıkları ölçmek ve bunun üzerinden politikalar yapmakta, mevzuat ve politika çerçevesinde ortaklıklar ve ortak emellere odaklanmıştır. Yakın dönemdeki özellikle Avrupa tarihindeki olaylar bu tür uygulamaların içerdiği tehlike ve tehditlerin hatırlatıcısıdır.

6. Komite, Türkiye'ye yaygın kamu eğitim sisteminde Türkiye'de geleneksel olarak kullanılan dillerin öğretimine fırsat verecek mevzuat değişikliklerini değerlendirmesini tavsiye etmiştir. Türkiye'de özel alanda geleneksel olarak kullanılan sayısız dil bulunmaktadır. Diğerlerine ilaveten, Yunan, Ermeni, Musevi, Süryani, Keldani, Boşnak, Çerkez, Abaza, Arnavut, Bulgar, Arap, Gürcü, Azeri ve Kürt kökenli Türk vatandaşları bulunmaktadır. Türkiye'de geleneksel olarak konuşulan dillerin sayısı binler olmasa da yüzlere ulaşabilir. Bu çeşitlilik veriliyken, bu ülkedeki kamu eğitim sisteminde geleneksel olarak konuşulan tüm dillerde eğitim sunulması, bir devletin araçları ve kapasitesinin üzerindedir.

Bunun yanı sıra, Türkiye'nin Türkçe dışındaki tüm geleneksel dil-

29 Çeviri notu: Bu cümle orijinal belgede hatalı bir şekilde yazılmıştır. Cümle hatayı göz ardı ederek varsayım üzerine çevrilmiştir.

lerin öğretilmesinde ayrımcı olmama prensibini gözetmesi gerekmektedir. Türkiye’de geleneksel olarak kullanılan bir ya da iki dilin lehine hareket etmek, diğer dillere ve onları konuşanlara ayrımcılık olarak yorumlanabilir.

7. Komite, Türkiye’yi Heybeliada’daki Rum Ortodoks Ruhban Okulu’nu yeniden açılmaya, el konulmuş mülklerin iade etmeye ve bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin ilgili kararlarının gecikmeksizin uygulamaya davet etmektedir. Türk mevzuatına göre, her düzeydeki dini eğitim ancak kamu eğitim kurumlarında mümkündür. Bu nedenle, okulun İstanbul’daki Devlet Üniversitelerinin himayesinde yeniden açılmasını önerdik. Şimdiye kadar, bu bağlamda olumlu bir sinyal almadık. Şu sırada, Türk Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu Heybeliada Ruhban Okulu’nun yeniden açılması için uygulanabilir bir çözüm arayışındadır.

Gayrimüslim azınlık vakıflarının mülkiyet iddialarına ilişkin olarak, Türk Hükümeti’nin bu iddialara yanıt verdiğine ve bu durumu düzeltmek için Vakıflar Kanunu’nda gerekli düzenlemeleri yaptığına dikkat edilmelidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (ECHR) mülkiyet iddialarıyla ait ilgili kararlarına ilişkin olacaksa, Türkiye’nin ECHR ile tam olarak işbirliği yaptığını ve Türkiye’nin uygulamadığı hiç bir ECHR kararı bulunmadığına dikkat edilmelidir.

Ekler

Ek I: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme

21 Aralık 1965 tarih ve 2106 (XX) sayılı BM Genel Kurul kararı uyarınca kabul edilerek imza ve onaya açılmıştır.

19. madde uyarınca, 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın tüm insanların onur ve eşitlik ilkelerine dayandığı ve tüm üye devletlerin, birlikte veya ayrı olarak, Teşkilâtla işbirliği halinde, Birleşmiş Milletlerin amaçlarından biri olan herkesin evrensel insan haklarına ve temel özgürlüklerine, ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapılmaksızın saygı gösterilmesinin geliştirilmesi ve desteklenmesi doğrultusunda faaliyette bulunmayı taahhüt ettiklerini göz önünde bulundurarak,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduklarını ve herkesin, hiçbir ayırım ve özellikle ırk, renk ve ulusal köken ayrımı yapılmaksızın, burada kayıtlı haklardan ve özgürlüklerden yararlanacaklarını ilan ettiğini göz önünde bulundurarak,

Herkesin yasalar önünde eşit olduğunu ve herhangi bir ayrımcılık veya ayrımcılığa teşvik karşısında yasaların eşit korumasından yararlanma hakkına sahip olduğunu göz önünde bulundurarak,

Birleşmiş Milletlerin sömürgeciliği ve buna bağlı her türlü ırkçı ve ayrımcı uygulamayı, her ne şekilde ve nerede olursa olsun kınadığını ve Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin 14 Aralık 1960 tarihli Bildirge'nin (1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararı) bu tür uygulamaların süratle ve koşulsuz şekilde sona erdirilmesi gerekliliğini teyit ve ciddiyetle ilan etmiş olduğunu göz önünde bulundurarak,

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 20

Kasım 1963 tarihli Birleşmiş Milletler Bildirgesi'nin (1904 (XVIII) sayılı Genel Kurul kararı) tüm dünyada, ırkçı ayrımcılığın her türünün ve şeklinin süratle ortadan kaldırılması ve insan onuruna saygının temininin gerekliliğini ciddiyetle teyit ettiğini göz önünde bulundurarak,

İrk farklılığına dayalı her türlü üstünlük öğretisinin bilimsel açıdan yanlış olduğuna, etik açıdan kınanması gerektiğine, sosyal açıdan gayri adil ve tehlikeli olduğuna, hiç bir yerde, teoride ve uygulamada ırk ayrımcılığı için bir mazeret bulunmadığına inanarak,

İnsanlar arasında ırk, renk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığın uluslararası barışçı ve dostça ilişkiler geliştirilmesine bir engel oluşturduğunu, barışı ve güvenliği ve aynı ve tek bir devlet içinde bir arada yaşayan insanların uyumunu bozabileceğini teyit ederek,

İrkçi engellerin varlığının her insan toplumunun ideallerine aykırı olduğuna inanarak, Dünyanın bazı bölgelerinde hâlâ var olan ırk ayrımcılığı ve apartheid, ayrımcılık veya ayırım politikaları gibi ırk üstünlüğü veya ırk düşmanlığı üzerine kurulu hükümet politikalarından kaygılanarak,

İrklar arasında anlayış ortamını desteklemek ve her türlü ırkçı dışlamadan ve ırk ayrımcılığından arınmış bir uluslararası toplum inşa etmek amacıyla, ırk ayrımcılığının her şekil ve oluşumunu süratle ortadan kaldırmak için gerekli tüm önlemleri almak, tüm ırkçı öğretileri ve uygulamaları önlemek ve bunlarla mücadele etmek kararlılığında olarak,

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1958 yılında kabul edilen İstihdam ve Meslekî Ayrımcılığa İlişkin Sözleşme ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı tarafından 1960 yılında kabul edilen Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'yi hatırdı tutarak,

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması için BM Deklarasyonunda yer alan ilkeleri uygulamak ve bu amaçla en kısa zamanda pratik önlemlerin kabul edilmesini sağlamak arzusuyla, aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

BİRİNCİ BÖLÜM

Madde 1

1. Bu Sözleşmede, “ırk ayrımcılığı” terimi, siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacıyla ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih anlamındadır.

2. Bu Sözleşme, Taraf Devletlerin vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasında getirdiği farklara, dışlamalara, kısıtlamalara veya tercihlere uygulanmayacaktır.

3. Sözleşme’de yer alan hiçbir husus, belli bir ülke vatandaşlığına karşı ayırım gözetmemesi kaydıyla, Sözleşme’ye Taraf Devletlerin uyruklu, vatandaşlık, vatandaşlığa kabul konularına ilişkin yasal düzenlemelerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz.

4. Sadece insan hakları ve temel özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, özel bir korumaya ihtiyaç duyan belli ırk veya etnik grupların veya bireylerin uygun gelişimini temin amacıyla yönelik özel önlemler, bu gibi önlemlerin sonuçta farklı ırk grupları için ayrı haklar sağlanmasına yol açmamaları ve önlemler amacıyla ulaştıktan sonra sürdürülmemeleri kaydıyla, ırk ayrımcılığı olarak görülmemektedir.

Madde 2

1. Taraf Devletler ırk ayrımcılığını kınar ve uygun her imkânla ve gecikmeden, ırk ayrımcılığının her türünün ortadan kaldırılması ve tüm ırklar arasında bu anlayışın geliştirilmesi politikası izlemeyi üstlenir ve bu amaçla,

a) Her Taraf Devlet, bireylere, birey gruplarına ya da kurumlara karşı hiçbir ırk ayrımcılığı eyleminde veya uygulamasında bulunmayı ve ulusal ya da yerel tüm kamu yetkilileri ile kamu kurumlarının bu yükümlülüğe uygun hareket etmelerini sağlamayı üstlenir.

b) Her Taraf Devlet, herhangi bir kişinin veya teşkilâtın ırk ayrımcılığını himaye etmemeyi, savunmamayı ve desteklemeyi üstlenir.

c) Her Taraf Devlet, yerel ulusal ve hükümet politikalarını gözden geçirmek, nerede bulunursa bulunsun, ırk ayrımcılığı doğuran veya devam ettiren yasaları veya düzenlemeleri değiştirmek, kaldırmak veya geçersiz kılmak amacıyla etkin önlemler alır.

d) Her Taraf Devlet, koşullar gerektirdiği takdirde yasal düzenlemeler yapmak dâhil, tüm uygun yöntemlerle, herhangi bir birey, grup veya örgüt kaynaklı ırk ayrımcılığını yasaklayacak ve bu tür ayrımcılığa son verecektir.

e) Her Taraf Devlet, gerektiğinde, bütünleşme amaçlı örgüt ve hareketler ile ırklar arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik diğer araçları teşvik etmeyi, ırkçı bölünmeyi güçlendirebilecek her şeyi caydırmayı üstlenir.

2. Taraf Devletler, koşullar gerektirdiğinde, belli ırk gruplarının ve bunlara mensup bireylerin, insan hakları ve temel özgürlüklerden tamamen ve eşit şekilde yararlanabilmelerini garanti altına almak amacıyla, bu gruplar ve bireylerin uygun gelişimlerini ve korunmalarını sağlamak için, sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut önlemler alacaktır. Bu önlemler, alınış amaçları gerçekleştirildikten sonra, hiçbir şekilde, farklı ırk grupları için eşit olmayan ve ayrı haklar sağlanması sonucunu doğurmayacaktır.

Madde 3

Taraf Devletler, ırkçı dışlamayı ve apartheid'i özellikle kınar ve kendi yargı yetkileri dâhilindeki topraklarda bu nitelikteki tüm uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve ortadan kaldırmayı üstlenirler.

Madde 4

Taraf Devletler bir ırkın veya belli bir renge veya etnik kökene mensup bir grubun üstünlüğü fikirlerine ya da teorilerine dayanan ya da her ne şekilde olursa olsun ırkçı nefreti ve ayrımcılığı haklı çıkarmaya ya da yüceltmeye çalışan tüm propaganda ve tüm örgütleri kınarlar ve bu tür ayrımcılık faaliyetleri ile ayrımcılığı teşviki ortadan kaldırmaya yönelik acil ve olumlu önlemler almayı üstlenirler ve bu amaçla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ilkelere ve bu

Sözleşme'nin 5 inci maddesinde açıkça sıralanan haklara saygı göstermek kaydıyla, diğer önlemler arasında,

a) Irkçı üstünlüğe ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılmasını, ırk ayrımcılığını teşviki, herhangi bir ırka ya da başka bir renk ya da etnik kökene mensup bir gruba yönelik şiddet eylemlerini ya da bu tür eylemleri teşviki ve ayrıca ırkçı eylemleri finanse etmek dâhil bu eylemlere her türlü yardım sağlamayı yasayla cezalandırılacak suç olarak ilan edeceklerdir.

b) Irk ayrımcılığını destekleyen ya da bu tür ayrımcılığa teşvik eden tüm örgütleri ve ayrıca örgütlü ve diğer tüm propaganda faaliyetlerini yasa dışı ilan edecek ve yasaklayacaklar ve bu tür örgütlere ya da faaliyetlere katılımı yasayla cezalandırılacak bir suç olarak ilan edeceklerdir.

c) Yerel veya ulusal kamu kurum ve yetkililerinin ırk ayrımcılığını desteklemesine ya da ırk ayrımcılığına teşvik etmesine izin vermeyeceklerdir.

Madde 5

Sözleşme'nin 2' nci maddesinde sayılan temel yükümlülüklerle uygun olarak, Taraf Devletler her şekliyle ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın, özellikle aşağıdaki haklardan yararlanmada herkesin kânun önünde eşitlik hakkını garanti altına almak yükümlülüğünü üstlenirler.

a) Mahkemeler ve diğer yargı organları önünde eşit muamele hakkı

b) Hükümet görevlileri veya herhangi bir grup veya kurum kaynaklı şiddet ya da bedensel zarara karşı kişinin güvenlik ve devlet koruması hakkı

c) Siyasî haklar, özellikle evrensel ve eşit oy hakkı temelinde seçimlere katılmak -seçme ve seçilme-, hükümette ve her düzeyde kamu yönetiminde yer almak ve kamu hizmetlerine eşit koşullarda girme hakkı

d) Diğer medenî haklar, özellikle:

i) Devlet sınırları dâhilinde hareket serbestisi ve ikamet hakkı

- ii) Kendi ülkesi dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkı iii) Uyruluk hakkı
- iv) Evlenme ve eşini seçme hakkı
- v) Tek başına veya ortak mülkiyet edinme hakkı vi) Miras hakkı
- vii) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı viii) Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı
- ix) Barışçı toplanma ve dernek kurma hakkı
- e) Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, özellikle:
 - i) Çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli çalışma koşulları, işsizliğe karşı korunma, eşit işe eşit ücret, adil ve elverişli ücret hakları
 - ii) Sendika kurmak ve sendikalara katılmak hakkı iii) Mesken edinme hakkı
 - iv) Sağlık, tedavi, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı v) Eğitim ve meslekî formasyon hakkı
 - vi) Eşit koşullarda kültürel faaliyetlere katılma hakkı
 - f) Ulaşım araçları, oteller, lokantalar, kahvehaneler, tiyatrolar ve parklar gibi kamuya açık tüm mekânlardan ve hizmetlerden yararlanma hakkı.

Madde 6

Taraf Devletler, yargılarına tâbi olan tüm kişilere, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer devlet kuruluşları önünde, bu Sözleşme'ye aykırı olarak, insan haklarını ve temel hürriyetlerini, aynı şekilde böyle bir ayrımcılık sonucunda mağdur olabilecek kişilerin bu mahkemelerden tüm zararlarını adil ve yeterli telafi veya tazminini talep etme hakkını ihlal eden tüm ırk ayrımcılığı fiillerine karşı etkin koruma ve çareleri garanti eder.

Madde 7

Taraf Devletler, özellikle eğitim, öğretim, kültür ve enformasyon alanlarında, ırk ayrımcılığına götüren önyargılara karşı mücadele etmek ve uluslara ve etnik veya ırksal gruplar arasında anlayışı, hoşgörüyü desteklemek, aynı şekilde Birleşmiş Milletler Şartı, insan Hakları Evrensel Beyannamesi, her türlü ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılma-

sına ilişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi ve bu Sözleşme'nin amaçları ve ilkelerini geliştirmek için ivedi ve etkin tedbirler almayı taahhüt ederler.

İKİNCİ BÖLÜM

Madde 8

1. Adil coğrafi dağılım ve farklı medeniyet şekillerinin temsili, aynı zamanda başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak Taraf Devletler tarafından vatandaşları arasından seçilecek ve kişisel temelde görev yapacak, tarafsızlıkları ve yüksek ahlakları ile tanınan 18 uzmandan oluşacak bir Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (bundan böyle Komite olarak adlandırılacaktır) kurulacaktır.

2. Komite üyeleri, gizli oy ile Taraf Devletler tarafından belirlenecek bir adaylar listesi üzerinden seçileceklerdir. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından seçeceği bir aday belirleyebilir.

3. İlk seçim, Sözleşme'nin yürürlüğe girişinden altı ay sonra yapılacaktır. Her seçim tarihinden en az üç ay önce Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını takdim etmeye davet eden bir mektup gönderir. Genel Sekreter, hangi Taraf Devletlerin belirlendiğini de kaydederek, adayların alfabetik listesini hazırlar ve Taraf Devletlere sunar.

4. Komite üyelerinin seçimi, Genel Sekreter'in daveti üzerine Birleşmiş Milletlerin merkezinde düzenlenen Taraf Devletler toplantısı sırasında yapılır. Toplantı yeter sayısını Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantıda, mevcut ve oy veren Taraf Devletlerin temsilcilerinin oylarının en yüksek sayısını ve mutlak çoğunluğunu alan adaylar üye seçilir.

5. a) Komite'nin üyeleri dört yıl için seçilirler. Ancak, ilk seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenecek olan, ilk seçimde seçilen dokuz üyenin görev süresi iki yılın bitiminde sona erecektir.

b) Beklenmeyen şekilde boşalan üyeliklerin doldurulması için, Komite üyeliği sona eren uzmanın Taraf Devleti, Komite'nin onayı koşuluyla, vatandaşları arasından bir başka uzmanı tayin eder.

6. Taraf Devletler, Komite'de görev yaptıkları süre için Komite üyelerinin giderlerini üstlenirler. (Değişiklik (Bkz. Genel Kurul kararı 47/11, 16 Aralık 1992) onay statüsü)

Madde 9

1. Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, Komite tarafından incelenmek üzere, aldıkları ve bu Sözleşme'nin düzenlemelerini ilgilendiren yasal, hukukî, idarî ve diğer önlemler hakkında rapor vermeyi taahhüt ederler:

a) İlgili Devlet için Sözleşme'nin yürürlüğe girişini izleyen bir yıl içinde ve

b) Daha sonra, her iki yılda bir ve Komite talep ettiğinden, Komite, Taraf Devletlerden ek bilgi talep edebilir.

2. Komite, her yıl, Genel Sekreter aracılığıyla Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna faaliyetleri hakkında bilgi verir ve Taraf Devletlerden alınan bilgilerin incelenmesine dayanan öneri ve genel tavsiyelerde bulunabilir. Komite, bu öneri ve genel tavsiyeleri, üye devletlerin olabilecek gözlemleriyle birlikte Genel Kurulun bilgisine sunar.

Madde 10

1. Komite kendi tüzüğünü kabul eder.

2. Komite kendi bürosunu iki yıl için seçer.

3. Komite'nin sekreteryası Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından sağlanır.

4. Komite, toplantılarını normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde yapar.

Madde 11

1. Eğer bir Taraf Devlet diğer bir Taraf Devletin bu Sözleşme'nin hükümlerini uygulamadığı kanaatine varır ise, konuyu Komite'nin dikkatine getirebilir. Komite, bildirim ilgili Taraf Devlete iletir. Muhatap Devlet, üç ay içinde, Komite'ye konuyu izah eden yazılı açıklama ya da beyanı ve eğer varsa soruna çözüm getirmek için o Devlet tarafından alınmış olabilecek önlemleri sunar.

2. Eğer, muhatap Devlet tarafından ilk bildirim alınmasından

sonraki altı ay içinde, sorun, ikili görüşmeler ya da diğer her türlü yöntemle iki Taraf Devletin arzuladığı şekilde çözümlenemezse, her iki Devlet de, Komite'yi ve diğer ilgili devleti bilgilendirerek, konuyu yeniden Komite'ye sunma hakkına sahip olacaktır.

3. Komite, bu maddenin ikinci fıkrası gereğince, kendisine sunulan bir konuyu uluslararası hukukun genel kabul gören ilkelerine uygun olarak tüm iç hukuk yollarının kullanılmış veya tüketilmiş olduğuna emin olduktan sonra inceleyebilir. Başvuru ile ilgili prosedürün makul bir süreyi aşması halinde bu kural uygulanmaz.

4. Komite, kendisine sunulan her konuda, ilgili Taraf Devletten gerekli ek bilgiyi talep edebilir.

5. Komite, bu madde ile ilgili bir konuyu incelerken, ilgili Taraf Devletler görüşmeler boyunca oy hakkı bulunmaksızın Komite'nin çalışmalarına katılacak bir temsilci belirleme hakkına sahiptirler.

Madde 12

1. a) Komite, gerekli gördüğü bilgileri toplayıp tasnif ettikten sonra, Komite üyesi olan ya da olmayan beş kişiden oluşan bir ad-hoc Uzlaşma Komisyon'u (bundan böyle Komisyon olarak adlandırılacaktır) atar. Komisyon'un üyeleri, soruna taraf ülkelerin oy birliği ile atanacak ve Komisyon, bu Sözleşme'ye saygı temelinde soruna dostane çözüm bulmak amacıyla uzlaşma çalışmalarını ilgili devletlere sunacaktır.

b) Eğer üç ay içinde soruna Taraf Devletler Komisyon'un oluşumunun tümü ya da bir kısmı üzerinde görüş birliğine varamazlarsa, soruna Taraf Devletlerin üzerinde mutabakata varamadıkları Komisyon üyeleri Komite üyeleri tarafından gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilirler.

2. Komisyon üyeleri kişisel sıfatlarıyla görev yaparlar. Soruna taraf bir ülkenin ya da bu Sözleşme'ye taraf olmayan bir ülkenin vatandaşı olamazlar.

3. Komisyon başkanını seçer ve kendi içtüzüğünü kabul eder.

4. Komisyon toplantılarını normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde ya da Komisyon'un belirleyeceği başka bir uygun yerde yapar.

5. Bu Sözleşme'nin 10 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen Sekreteryaya, Taraf Devletlerarasındaki bir sorun Komisyon kurulmasını gerekli kıldığında, Komisyon'a da hizmet verir.

6. Komisyon'un üyelerinin giderleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin oluşturacağı bir tahmin esas alınarak, soruna Taraf Devletlerarasında eşit olarak paylaşılır.

7. Genel Sekreter, gerekli olduğu takdirde, soruna Taraf Devletler bu maddenin altıncı fıkrası gereğince ödemeyi yapmadan önce Komisyon üyelerinin giderlerini ödeme yetkisine sahiptir.

8. Komite tarafından toplanan ve tasnif edilen bilgiler Komisyon'a iletilir ve Komisyon ilgili devletlerden gerekli tüm ek bilgiyi talep edebilir.

Madde 13

1. Komisyon, konuyu tüm yönleriyle inceledikten sonra, taraflar arasındaki anlaşmazlığa ilişkin tüm olgular hakkında bulgularını ve sorunun dostane çözümüne yönelik önerileri içeren bir raporu hazırlar ve Komite Başkanına sunar.

2. Komite Başkanı Komisyon'un raporunu soruna Taraf Devletlerin her birine iletir. Bu devletler, üç ay içerisinde, Komisyon Başkanına, Komisyon'un raporundaki önerileri kabul edip etmediklerini duyururlar.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sürenin bitiminden sonra, Komite Başkanı, Komisyon'un raporunu ve ilgili Taraf Devletlerin bildirimlerini Sözleşme'ye Taraf Devletlere bildirir.

Madde 14

1. Bir Taraf Devlet, Sözleşme'de, öngörülen haklardan herhangi birinin ihlalden dolayı mağdur olduğunu iddia eden ve bu Devletin yargı yetkisi altında bulunan bireyler veya birey grupları tarafından yapılacak başvuruları kabul edip inceleyebilmesi için, Komite'nin yargı yetkisini kabul ettiğini her zaman beyan edebilir.

2. Bu maddenin birinci paragrafında belirtildiği şekilde beyanda bulunan herhangi bir Taraf Devlet, Sözleşme'de belirtilen haklardan

birinin ihlalden zarar gördüğünü iddia eden ve mevcut diğer yerel olanakları tüketen, devletin yargı yetkisine tâbi bireylerden veya birey gruplarından dilekçe almaya ve incelemeye yetkili olacak, kendi ulusal hukuk sistemi içinde bir birim oluşturabilir ya da böyle birim belirleyebilir.

3. Bu maddenin birinci paragrafı uyarınca yapılan beyan ve bu maddenin ikinci paragrafı uyarınca oluşturulan veya belirlenen birimin ismi, diğer Taraf Devletlere iletmek üzere ilgili Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulur. Beyan, Genel Sekretere bildirimde bulunmak suretiyle herhangi bir zamanda geri çekilebilir, ancak böyle bir geri çekme Komite'nin bakmakta olduğu başvuruları etkilemez.

4. Dilekçelerin kaydı, bu maddenin ikinci paragrafı uyarınca oluşturulan veya belirlenen birim tarafından muhafaza edilir ve her yıl kayıtların tasdik edilmiş örnekleri, içerikleri kamuya açıklanmamak üzere Genel Sekretere uygun kanallardan tevdi edilir.

5. Başvuru sahibi, bu maddenin ikinci paragrafı uyarınca oluşturulan ya da belirlenen birimden sonuç alınamadığı takdirde, altı ay içinde konuyu Komite'ye iletme hakkına sahiptir.

6. (a) Komite kendisine iletilen herhangi bir şikâyeti, bu Sözleşme'nin herhangi bir hükmünü ihlal ettiği iddia edilen Taraf Devletin dikkatine gizli olarak getirebilir, ancak ilgili birey veya birey gruplarının kimliği, söz konusu bireyin ya da grupların açık rızası olmaksızın açıklanamaz. Komite isimsiz şikâyetleri almaz.

(b) Şikâyeti alan Devlet, üç ay içinde Komite'ye konuyu izah eden yazılı açıklama veya beyanat ve eğer varsa çözüm getirmek üzere almış olabileceği önlemleri sunar.

7. (a) Komite, ilgili Taraf Devlet ve dilekçe sahibi tarafından temin edilebilen tüm bilgiler ışığında şikâyetleri inceler. Komite, mevcut tüm yerel olanakları tükettiği tespit edilmediği takdirde, dilekçe sahibinin herhangi bir şikâyetini incelemeyebilir. Başvuru ile ilgili prosedürün makul bir süreyi aşması halinde bu kural uygulanmaz.

(b) Komite, önerilerini ve eğer varsa tavsiyelerini ilgili Taraf Devlete ve dilekçe sahibine gönderir.

8. Komite, bu tür şikâyetlerin ve gerektiğinde ilgili Taraf Devletlerin açıklamalarının ve beyanatlarının özetlerini ve kendi öneri ve tavsiyelerini yıllık raporuna dâhil eder.

9. Sadece bu Sözleşme'ye taraf en az on Devlet bu maddenin birinci paragrafı çerçevesindeki beyanların bağlayıcılığını kabul ettiği takdirde, Komite'nin bu maddede belirtilen görevlerini uygulama yetkisi olur.

Madde 15

1. 14 Aralık 1960 tarih ve 1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararında yer alan "Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri"nin amaçlarına ulaşılmasına kadar, bu Sözleşme'nin hükümleri, bu halklara diğer uluslararası anlaşmalar veya Birleşmiş Milletler ve uzmanlık kuruluşlarınca tanınan dilekçe hakkını hiçbir şekilde sınırlamaz.

2. (a) Bu Sözleşme'nin sekizinci maddesinin birinci paragrafı uyarınca kurulan Komite, Sözleşme'nin, ilkeleri ve amaçlarıyla doğrudan ilgili konularla uğraşan Birleşmiş Milletler organlarından, bu organların vesayeti altındaki ve özerk olmayan ülkelerde ve 1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararının uygulandığı tüm diğer ülkelerde mukim kişilerden aldıkları ve bu Sözleşme'nin kapsadığı konularla ilgili dilekçelerin örneklerini alabilir ve bu organların dilekçeleri incelemesi sırasında dilekçeler hakkında görüş bildirebilir ve tavsiyelerde bulunabilir.

(b) Komite, yetkili Birleşmiş Milletler organlarından, Sözleşme'nin ilke ve amaçlarıyla doğrudan ilgili olan ve bu fıkranın (a) alt fıkrasında belirtilen ülkelerdeki yönetici güçler tarafından uygulanan yasama, adli, idari ve diğer önlemler hakkındaki raporların örneklerini alabilir ve bu organlara görüşlerini ifade edebilir ve önerilerde bulunabilir.

3. Komite, Genel Kurul'a sunacağı raporuna, Birleşmiş Milletler organlarından aldığı dilekçe ve raporların özetini ve söz konusu dilekçe ve raporlar hakkında görüş ve tavsiyelerini dâhil eder.

4. Komite, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nden, bu Sözleşme'nin amaçlarıyla ilgili olan ve bu maddenin 2'nci paragrafında belirtilen ülkeler hakkında kendisinde mevcut tüm bilgileri talep edebilir.

Madde 16

Bu Sözleşme'nin, uyuşmazlık ya da şikâyetlerin çözümüyle ilgili hükümleri, Birleşmiş Milletler ve uzmanlık kuruluşları tarafından kabul edilmiş tamamlayıcı anlaşmalar veya sözleşmelerde yer alan ayrımcılık alanındaki uyuşmazlık ya da şikâyetlerin çözümüne ilişkin diğer yöntemlerden ayrı olarak uygulanır ve Taraf Devletleri, kendi aralarında yürürlükte olan genel ya da özel uluslararası anlaşmalara uygun olarak uyuşmazlıkların çözümü için diğer yöntemlere başvurmaktan alıkoymaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Madde 17

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler üyesi her Devletin ya da Birleşmiş Milletlerin herhangi bir uzmanlık kuruluşu üyesinin, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne taraf herhangi bir devletin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşme'ye Taraf olmaya davet edilen herhangi bir diğer Devletin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaya tâbidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilir.

Madde 18

1. Bu Sözleşme, Sözleşme'nin 17'nci maddesinin birinci paragrafında atıfta bulunulan herhangi bir devletin katılımına açıktır.

2. Katılım, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesine bağlıdır.

Madde 19

1. Bu Sözleşme, 27'nci onay belgesi veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilme tarihinden sonraki 30 uncu gün yürürlüğe girer.

2. Bu Sözleşme, 27'nci onay belgesi ya da katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra Sözleşme'yi onaylayan ya da Sözleşme'ye katılan

her Devlet için, kendi onay belgesi ya da katılma belgesinin tevdi edilme tarihinden sonraki 30 uncu gün yürürlüğe girer.

Madde 20

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, onay veya katılma esnasında devletler tarafından konan çekinceleri alır ve bu Sözleşme'ye taraf tüm Devletlere ya da taraf olabilecek tüm Devletlere bildirir. Çekinceye itiraz eden herhangi bir Devlet, söz konusu bildirim tarihinden itibaren 90 günlük süre içinde Genel Sekreter'e çekinceyi kabul etmediğini bildirebilir.

2. Bu Sözleşme'nin amacı ve hedefiyle bağdaşmayan ya da Sözleşme ile oluşturulan organlardan herhangi birinin faaliyetlerini engelleyici etkisi olabilecek bir çekinceye izin verilmez. Eğer Sözleşme'ye Taraf Devletlerin en azından üçte ikisi itiraz ederse, bir çekince bağdaşmayan ya da engelleyici addedilir.

3. Çekinceler, Genel Sekreter'e bu amaçla yapılacak bildirimle herhangi bir zamanda geri alınabilir. Bu tür bildirim, alındığı tarihte geçerli olur.

Madde 21

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bildirimle bu Sözleşme ile bağlılığını feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 22

İki ya da daha fazla Taraf Devlet arasında bu Sözleşme'nin yorumlanması ya da uygulanmasını ilgilendiren ve bu görüşmeler ya da Sözleşme'de açıkça belirtilen yöntemler yoluyla çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, taraflar bir diğer çözüm yolunda uzlaşamazlarsa, uyuşmazlığa Taraf Devletlerden birinin talebiyle, karar alınmasını teminen Uluslararası Adalet Divanı'na intikal ettirilir.

Madde 23

1. Bu Sözleşme'nin gözden geçirilmesine ilişkin bir talep, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yazılı bildirim yoluyla herhangi bir Taraf Devlet tarafından herhangi bir zamanda yapılabilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep konusunda, eğer varsa atılacak adımlar hakkında karar verir.

Madde 24

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin 17'nci maddesinin birinci fıkrasında atıfta bulunulan tüm Devletlere aşağıdaki hususları bildirir.

(a) 17'nci ve 18'inci maddeler gereğince yapılan imza, onay ve katılımlar; (b) 19 uncu madde gereğince bu Sözleşme'nin yürürlüğe giriş tarihi;

(c) 14 üncü, 20'nci ve 23'üncü maddeler gereğince alınan şikâyetler ve beyanlar; (d) 21 inci maddeye göre yapılan fesihler.

Madde 25

1. Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit derecede geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler arşivlerine tevdi olunur.

2. Birleşmiş Milletler Genel sekreteri, bu Sözleşme'nin onaylı örneklerini, bu Sözleşme'nin 17'nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen her kategorideki tüm Devletlere iletir.

Birinci Beyan

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni:

Türkiye Cumhuriyeti, işbu Sözleşme'nin hükümlerini yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulayacağını beyan eder.

İkinci Beyan

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni:

Türkiye Cumhuriyeti, işbu Sözleşme'nin ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal ve idarî düzeninin yürürlükte olduğu ülkesel sınırlar itibariyle onaylanmış bulunduğunu beyan eder.

Çekince

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından Sözleşme'nin 22. maddesi ile ilgili olarak konan çekincenin metni:

Türkiye Cumhuriyeti, kendisini işbu Sözleşme'nin 22. maddesi ile bağlı saymamaktadır. Sözleşme'nin yorumlanması ya da uygulanması ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek ve Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu bir uyuşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'na intikal ettirilebilmesinden önce her durumda Türkiye Cumhuriyeti'nin açık muvafakatinin sağlanması gerekmektedir.

Ek II- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi imzalayan ülkeler listesi (2010 tarihi itibarıyla)

Ülke adı	İmza	Onay, Dâhil olma (a),Devam (d)
Afganistan		6 Temmuz 1983 a
Arnavutluk		11 Mayıs 1994 a
Cezayir	9 Aralık 1966	14 Şubat 1972
Andora	5 Ağustos 2002	22 Eylül 2006
Antigua ve Barbuda		5 Haziran 1988 d
Arjantin	13 Temmuz 1967	2 Ekim 1968
Ermenistan		23 Haziran 1993 a
Avustralya	13 Ekim 1966	30 Eylül 1975
Avusturya	22 Temmuz 1969	9 Mayıs 1972
Azerbaycan		16 Ağustos 1996 a
Bahamalar		5 Ağustos 1975 d
Bahreyn		27 Mart 1990 a
Bangladeş		ı
Barbados		8 Kasım 1972 a
Belarus	7 Mart 1966	8 Nisan 1969
Belçika	17 Ağustos 1967	7 Ağustos 1975
Belize	6 Eylül 2000	14 Kasım 2001
Benin	2 Şubat 1967	30 Kasım 2001
Butan Krallığı	26 Mart 1973	
Bolivya	7 Haziran 1966	22 Eylül 1970
Bosna Hersek		16 Temmuz 1993 d
Botsvana Cumhuriyeti		20 Şubat 1974 a
Brezilya	7 Mart 1966	27 Mart 1978
Bulgaristan	1 Haziran 1966	8 Ağustos 1966
Burkina Faso		18 Temmuz 1974 a
Burundi	1 Şubat 1967	27 Ekim 1977
Kamboçya	12 Nisan 1966	28 Kasım 1983
Kamerun	12 Aralık 1966	24 Haziran 1971
Kanada	24 Ağustos 1966	14 Ekim 1970
Cape Verde		3 Ekim 1979 a
Orta Afrika Cumhuriyeti	7 Mart 1966	16 Mart 1971
Çad		17 Ağustos 1977 a
Şili	3 Ekim 1966	20 Ekim 1971
Çin		29 Aralık 1981 a
Kolombiya	23 Mart 1967	2 Eylül 1981
Komor Adaları	22 Eylül 2000	27 Eylül 2004
Kongo		11 Temmuz 1988 a
Kosta Rica	14 Mart 1966	16 Ocak 1967
Fildişi Kıyısı		4 Ocak 1973 a
Hırvatistan		12 Ekim 1992 d
Küba	7 Haziran 1966	15 Şubat 1972

Kıbrıs	12 Aralık 1966	21 Nisan 1967
Çek Cumhuriyeti		22 Şubat 1993 d
Demokratik Kongo Cumhuriyeti		21 Nisan 1976 a
Danimarka	21 Haziran 1966	9 Aralık 1971
Cibuti Cumhuriyeti	14 Haziran 2006	
Dominik Cumhuriyeti		25 Mayıs 1983 a
Ekvator		22 Eylül 1966 a
Mısır	28 Eylül 1966	1 Mayıs 1967
El Salvador		30 Kasım 1979 a
Ekvator Ginesi		8 Ekim 2002 a
Eritre Cumhuriyeti		31 Temmuz 2001 a
Estonya		21 Ekim 1991 a
Etiyopya		23 Haziran 1976 a
Fiji		11 Ocak 1973 d
Finlandiya	6 Ekim 1966	14 Temmuz 1970
Fransa		28 Temmuz 1971 a
Gabon	20 Eylül 1966	29 Şubat 1980
Gambiya		29 Aralık 1978 a
Gürcistan		2 Haziran 1999 a
Almanya	10 Şubat 1967	16 Mayıs 1969
Gana	8 Eylül 1966	8 Eylül 1966
Yunanistan	7 Mart 1966	18 Haziran 1970
Grenada	17 Aralık 1981	
Guatemala	8 Eylül 1967	18 Ocak 1983
Gine	24 Mart 1966	14 Mart 1977
Gine-Bissau	12 Eylül 2000	1 Kasım 2010
Guyana	11 Aralık 1968	15 Şubat 1977
Haiti	30 Ekim 1972	19 Aralık 1972
Vatikan	21 Kasım 1966	1 Mayıs 1969
Honduras		10 Ekim 2002 a
Macaristan	15 Eylül 1966	4 Mayıs 1967
İzlanda	14 Kasım 1966	13 Mart 1967
Hindistan	2 Mart 1967	3 Aralık 1968
Endonezya		25 Haziran 1999 a
İran İslam Cumhuriyeti	8 Mart 1967	29 Ağustos 1968
Irak	18 Şubat 1969	14 Ocak 1970
İrlanda	21 Mart 1968	29 Aralık 2000
İsrail	7 Mart 1966	3 Ocak 1979
İtalya	13 Mart 1968	5 Ocak 1976
Jamaika	14 Ağustos 1966	4 Haziran 1971
Japonya		15 Aralık 1995 a
Ürdün		30 Mayıs 1974 a
Kazakistan		26 Ağustos 1998 a
Kenya		13 Eylül 2001 a
Kuveyt		15 Ekim 1968 a
Kırgızistan		5 Eylül 1997 a

Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti		22 Şubat 1974 a
Letonya		14 Nisan 1992 a
Lübnan		12 Kasım 1971 a
Lesotho		4 Kasım 1971 a
Liberya		5 Kasım 1976 a
Libya		3 Temmuz 1968 a
Liechtenstein		1 Mart 2000 a
Litvanya	8 Haziran 1998	10 Aralık 1998
Lüksemburg	12 Aralık 1967	1 Mayıs 1978
Madagaskar	18 Aralık 1967	7 Şubat 1969
Malavi		11 Haziran 1996 a
Maldivler		24 Nisan 1984 a
Mali		16 Temmuz 1974 a
Malta	5 Eylül 1968	27 Mayıs 1971
Moritanya	21 Aralık 1966	13 Aralık 1988
Mauritius		30 Mayıs 1972 a
Meksika	1 Kasım 1966	20 Şubat 1975
Monako		27 Eylül 1995 a
Moğolistan	3 Mayıs 1966	6 Ağustos 1969
Karadağ		23 Ekim 2006 d
Fas	18 Eylül 1967	18 Aralık 1970
Mozambik		18 Nisan 1983 a
Namibya		11 Kasım 1982 a
Nauru	12 Kasım 2001	
Nepal		30 Ocak 1971 a
Hollanda	24 Ekim 1966	10 Aralık 1971
Yeni Zelenda	25 Ekim 1966	22 Kasım 1972
Nikaragua		15 Şubat 1978 a
Nijer	14 Mart 1966	27 Nisan 1967
Nijerya		16 Ekim 1967 a
Norveç	21 Kasım 1966	6 Ağustos 1970
Umman		2 Ocak 2003 a
Pakistan	19 Eylül 1966	21 Eylül 1966
Panama	8 Aralık 1966	16 Ağustos 1967
Papua Yeni Gine		27 Ocak 1982 a
Paraguay	13 Eylül 2000	18 Ağustos 2003
Peru	22 Temmuz 1966	29 Eylül 1971
Filipinler	7 Mart 1966	15 Eylül 1967
Polonya	7 Mart 1966	5 Aralık 1968
Portekiz		24 Ağustos 1982 a
Katar		22 Temmuz 1976 a
Güney Kore	8 Ağustos 1978	5 Aralık 1978
Moldova		26 Ocak 1993 a
Romanya		15 Eylül 1970 a
Rusya Federasyonu	7 Mart 1966	4 Şubat 1969
Ruanda		16 Nisan 1975 a

San Marino	11 Aralık 2001	12 Mart 2002
Sao Tome and Principe Demokratik Cumhuriyeti	6 Eylül 2000	
Suudi Arabistan		23 Eylül 1997 a
Senegal	22 Temmuz 1968	19 Nisan 1972
Sırbistan		12 Mart 2001 d
Sejšeller		7 Mart 1978 a
Sierra Leone	17 Kasım 1966	2 Ağustos 1967
Slovakya		28 Mayıs 1993 d
Slovenya		6 Temmuz 1992 d
Solomon Adaları		17 Mart 1982 d
Somali	26 Ocak 1967	26 Ağustos 1975
Güney Afrika	3 Ekim 1994	10 Aralık 1998
İspanya		13 Eylül 1968 a
Sri Lanka		18 Şubat 1982 a
St. Kitts ve Nevis		13 Ekim 2006 a
St. Lucia		14 Şubat 1990 d
St. Vincent and the Grenadines		9 Kasım 1981 a
Sudan		21 Mart 1977 a
Surinam		15 Mart 1984 d
Svaziland		7 Nisan 1969 a
İsveç	5 Mayıs 1966	6 Aralık 1971
İsviçre		29 Kasım 1994 a
Suriye		21 Nisan 1969 a
Tacikistan		11 Ocak 1995 a
Tayland		28 Ocak 2003 a
Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti		18 Ocak 1994 d
Doğu Timor		16 Nisan 2003 a
Togo		1 Aralık 1972 a
Tonga		16 Şubat 1972 a
Trinidad and Tobago Cumhuriyeti	9 Haziran 1967	4 Ekim 1973
Tunus	12 Nisan 1966	13 Ocak 1967
Türkiye	13 Ekim 1972	16 Eylül 2002
Türkmenistan		29 Eylül 1994 a
Uganda		21 Kasım 1980 a
Ukrayna	7 Mart 1966	7 Mart 1969
Birleşik Arap Emirlikleri		20 Haziran 1974 a
Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda	11 Ekim 1966	7 Mart 1969
Tanzanya		27 Ekim 1972 a
Amerika Birleşik Devletleri	28 Eylül 1966	21 Ekim 1994
Uruguay	21 Şubat 1967	30 Ağustos 1968
Özbekistan		28 Eylül 1995 a
Venezuela	21 Nisan 1967	10 Ekim 1967
Vietnam		9 Haziran 1982 a
Yemen		18 Ekim 1972 a
Zambia	11 Ekim 1968	4 Şubat 1972
Zimbabve		13 Mayıs 1991 a